

რუსუდან თაბუკაშვილი

ტექსტის რეფერირება და ანოტირება

თბილისი

2004

ნაშრომი მომზადებულია საქართველოს
ტექნიკური უნივერსიტეტის გერმანული
და ფრანგული ენების კათედრაზე

ყველა უფლება დაცულია

რედაქტორი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი ე. კაციტაძე
რეცენზენტები: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი მ. ჩხეიძე
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი მ. რუსეიშვილი
კომპიუტერული უზრუნველყოფა: კ. ხარაზიშვილი
დიზაინი: ლ. ავაქიშვილი

ტირ.: 300

წინათქმა	4
შესავალი	5
რეფერატისა და ანოტაციის რეტროსპექტია	9
სამეცნიერო კომუნიკაციის, საინფორმაციო მოღვაწეობისა და საინფორმაციო მომსახურების მოდელები	12
რეფერირება და რიტორიკა	17
კომპრესია საინფორმაციო მომსახურების სფეროში	23
განსხვავება მხატვრული ტექსტების მოკლე შინაარსის განსაზღვრასა და სამეცნიერო-პუბლიცისტური ტექსტების აზრობრივ კომპრესიას შორის	26
ტექსტის ლინგვისტიკა და რეფერირება	29
ანოტაციისა და რეფერატის ფუნქციები	33
რეფერატის დეფინიცია	36
ინფორმაციისა და რეფერატის ტიპები	39
ფაქტოგრაფიული ინფორმაცია	39
ინფორმაციული რეფერატი	39
კონცეპტუალური ინფორმაცია	41
ინდიკატორული რეფერატი	41
მიმოხილვით-ანალიტიკური ინფორმაცია	43
მიმოხილვითი რეფერატი	43
სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრის ფორმალური და ანექტურ-ასპექტური მეთოდები კომპრესიის პროცესში	45
1. ფორმალური (აეტიომატური) მეთოდი	46
1.1. სტატისტიკური მეთოდი	46
1.2. პოზიციური მეთოდი	47
1.3. ინდიკატორული მეთოდი	47
1.4. გრამატიკული (სინტაქსური) მეთოდი	48
1.5. მოსაზრებათა კომპლექსური მეთოდი	49
1.6. ფორმალური (აეტიომატური) მეთოდის ნაკლი	49
2. ასპექტური მეთოდი	49
3. ანექტური მეთოდი	51
3.1. ასპექტური და ანექტური მეთოდების ნაკლი	54
სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრის ანალიზურ-სინთეზური მეთოდები კომპრესიის პროცესში	55
1. ტექსტის სინტაქსური სტრუქტურა	55
2. ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურა	58
3. ტექსტის სემანტიკური სტრუქტურა	61
4. ტექსტის ინფორმაციული სტრუქტურა	65
რეფერატზე მუშაობის მეთოდიკა	69
ინდიკატურ რეფერატზე მუშაობის მეთოდიკა	76
ინფორმაციულ რეფერატზე მუშაობის მეთოდიკა	77
მიმოხილვით რეფერატზე მუშაობის მეთოდიკა	77
ანოტაციაზე მუშაობის მეთოდიკა	78
კოპეზიის საშუალებები რეფერატში	79
რეფერატის თარგმნის თავისებურებანი	83
ნიმუშები	86
სავარჯიშოები	102
სავარჯიშოებზე პასუხები	150
ლექსიკონი	156
ბოლოთქმა	159
გამოყენებული და მითითებული ლიტერატურა	160
ბიბლიოგრაფია	164

წინათქმა

მეცნიერების სწრაფმა განვითარებამ და მასთან დაკავშირებული ლიტერატურისა და ინფორმაციის უწყვეტმა ნაკადმა გამოიწვია დიდი ინტერესი ისეთი პროცესისადმი, რომელიც დაკავშირებულია ინფორმაციის მიღებასა, მის გადა-მუშავებასა და შეკვრასთან, რაც ინფორმაციული კომპრესიის სახელითაა ცნობილი. ინფორმაციის დანაკარგს შედეგად შეიძლება მოჰყვეს ის, რომ კვლევის ერთი და იგივე ობიექტი რამდენჯერმე შეიძლება გახდეს კვლევის საგანი სხვადასხვა სპეციალისტის მიერ. ამ მიზეზით აუცილებელია პირველად დოკუმენტ-თა, დედანთა, დამუშავება, მათი ინფორმაციული კომპრესირება. უაღრესად დიდ მნიშვნელობას იძენს დღესდღეობით ასევე უცხოენოვან პირველწყაროთა დამუშავებაც. ამიტომ უმაღლეს სასწავლებლებში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის, რომ კურსდამთავრებულთა ერთი ნაწილის შემდგომი საქმიანობა სწორედ ამ ტიპის იქნება, რაც მომავალი სპეციალისტისაგან მოითხოვს განსაზღვრულ პროფესიო-ნაღიზმს.

ინფორმაციის კომპრესიის, ამ მოვლენის სწავლებისა და მისი დაუფლების აუცილებლობაში დღეს აღარავის ეპარება ეჭვი, მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პროცესებთან დაკავშირებული მრავალი საკითხი განხილვას მოითხოვს. ის, რომ ეს საკითხები დროებით გადაუჭრელია, ორი მოვლენითაა განპირობებული: ერთი მხრივ, თვით კომპრესიის მოვლენის, და შესაბამისად კომპრესირების პროცესის, როგორც ინტელექტუალური შემოქმედებითი პროცესის სირთულით, და მეორე მხრივ, — მისი არასრული, არასწორი და არასისტემური კვლევით.

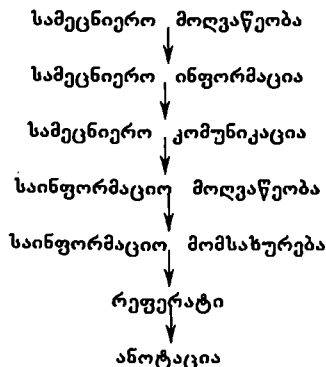
სახელმძღვანელო პირველი ქართულენოვანი ნაშრომია, რომელიც ეძღვნება ტექსტის კომპრესიის პრობლემებს. წიგნი ორი ნაწილისაგან შედგება — თეორიული ნაწილი მოიცავს რეფერირებისა და ანოტირების პროცესის განხილვასა და მეთოდებს, რაც ტექსტის ლინგვისტიკის შუქზე მიმდინარეობს, ხოლო მეორე, პრაქტიკული ნაწილი, შედგება სავარჯიშოებისაგან და ნიმუშებისაგან, რომელიც თვალსაჩინოს ხდის წიგნის პირველ ნაწილში განხილულ ყველა დებულებას. სახელმძღვანელო განკუთვნილია საერთოდ ფილოლოგიური პროფილის, პირველ რიგში კი გერმანული ენის სპეციალობის სტუდენტების, მაგისტრანტებისა და ასევე ტექსტის რეფერირებისა და ანოტირების პრობლემით დაინტერესებული ყველა პირათათვის.

რ. თაბუკაშვილი

შესავალი

სანამ ტექსტის რეფერირებისა და ანოტირების პროცესს, პირველადი ტექსტის დამუშავების მეთოდებს უშუალოდ განვიხილავთ, აუცილებლად მივიჩნევთ ღიდი ფორმატით, სრული სახით წარმოვადგინოთ ის „გარემო“, რომელშიც ჩვენს მიერ განიხილება რეფერირება და ანოტირება, როგორც პირველადი ტექსტის, ორიგინალის, მეორად დოკუმენტად გადაქცევის პროცესი. იმდენად, რამდენადაც ფაქტიურად არ არსებობს სრულყოფილი ნაშრომი ან სახელმძღვანელო, რომელიც მოიცავდა ყველა დეტალს, რომელსაც რეფერენტი ტექსტის დამუშავებისას აწყდება, რაც თავის თავად ხდის ამ პრობლემას აქტუალურს, ამიტომ ვცდილობთ ვიყოთ ლოგიკური ჩვენს მსჯელობაში და თავი არ ავარიდოთ იმ სიძნელეებს, რომლებსაც პრაქტიკულად ეხვდებით პირველადი დოკუმენტის მეორად დოკუმენტად გადაქცევისას – ანუ მათი რეფერირებისა და ანოტირების პროცესში. ის გარემო, რომელშიც ის ოპერაცია უნდა განხორციელდეს, წარმოადგენს სრულყოფილ სისტემას. როგორ აიგოს სისტემა და რას გულისხმობს ის? როგორც ვიცით, ენობრივი მოღვაწეობა მთლიანად ენობრივი სივრცეა, რომელიც მოიცავს ცალკეულ სპეციფიკურ სფეროებს. ჩვენს კერძო შემთხვევაში განხილვის ობიექტად იქცა სამეცნიერო მოღვაწეობა, რომელიც მთლიანად ენობრივი მოღვაწეობის ერთ-ერთ სფეროს წარმოადგენს. რადგან სამეცნიერო მოღვაწეობის სტრუქტურაში რამდენიმე კომპონენტი მოიაზრება, ამიტომ მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ ცალკე სისტემად წარმოვადგინოთ ჩვენი კვლევის ფოკუსში არსებული ენის ერთ-ერთი სპეციფიკური სფერო – სამეცნიერო მოღვაწეობა, რომლის სისტემის ჩარჩოებში თავსდება რეფერირებისა და ანოტირების პროცესების კვლევა. სისტემა სტრუქტურულად მწყობრადაა აგებული და რამდენიმე შრისაგან შედგება. თითოეული შრე ემიჯნება ერთმანეთს და იკავებს სისტემის ჩარჩოებში თავის კუთვნილ ადგილს, თუმცაღა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ისინი გულისხმობენ ერთმანეთს, გამომდინარეობენ ერთმანეთისაგან, ლოგიკური ძაფით არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან და სისტემის ერთი შრის, ერთი ელემენტის გამოტოვებაც კი გამოიწვევს სისტემის რღვევას და ასიმეტრიულს, ალოგიკურს გახდის მას.

ჩვენს მიერ სისტემის განხილვა მიმდინარეობს ზემოდან ქვემოთ, ზოგადიდან კონკრეტულისკენ. სქემატურად იგი ასე გამოიყურება:

სისტემის ზედა ზღვარია სამეცნიერო მოღვაწეობა. რომელიც ყველაზე ზოგადი და მოცულობითი ცნება ჩვენს მიერ წარმოდგენილ სქემაში, რადგან სამეცნიერო მოღვაწეობა შემოქმედებითი პროცესია, რომლის დროსაც მეცნიერი, მიაზროვნე დამოუკიდებლად ქმნის სამეცნიერო ნაშრომს. პუბლიკაციას თუ დოკუმენტს. სამეცნიერო მოღვაწეობა კვლევითი მოღვაწეობის სფეროა. რომელიც გამიზნულია ბუნების, საზოგადოებისა და აზროვნების შესახებ ახალი ცოდნის გამოსაშუაებლად და თავის თავში მოიცავს ასეთი ცოდნის შექმნის ყველა პირობასა და პოტენციალს: მეცნიერებს, მათ ცოდნასა და უნარს, მათ კვალიფიკაციასა და გამოცდილებას, ასევე სამეცნიერო ინფორმაციის სისტემას.

სისტემის მეორე შრე, რომელიც იერარქიულად სამეცნიერო მოღვაწეობის ქვედა საფეხურს წარმოადგენს, არის სამეცნიერო ინფორმაცია და იგი მიიღება შემეცნების პროცესში, ადეკვატურად ასახავს ობიექტური რეალობის კანონზომიერებებს და გამოიყენება სამეცნიერო და საზოგადოებრივ-ისტორიულ პრაქტიკაში. სამეცნიერო ინფორმაციას ადგენს მეცნიერი, ქმნის რა მისივე ცოდნის ბაზაზე სხვადასხვა სახის ნაშრომსა თუ პუბლიკაციას.

სამეცნიერო ინფორმაცია საფუძველს უქმნის სამეცნიერო კომუნიკაციას, რომელიც შეადგენს სისტემის მესამე შრეს. სამეცნიერო ინფორმაცია და სამეცნიერო კომუნიკაცია ორი ურთიერთმასაზრდოებელი და ურთიერთგანპირობებული კომპონენტია, რადგან თუ არ არსებობს ინფორმაცია, შესაბამისად არც კომუნიკაცია იარსებებს, რადგან სწორედ ინფორმაციის გაცვლის საფუძველზე ხორციელდება კომუნიკაცია, ჩვენს კერძო შემთხვევაში სამეცნიერო კომუნიკაცია, რომელშიც მონაწილეობენ მეცნიერები ან ამა თუ იმ დარგის სპეციალისტები.

სამეცნიერო კომუნიკაციის წიაღში იღებს სათავეს და ყალიბდება საინფორმაციო მოღვაწეობაც, რომელიც ბუნებრივად და ლოგიკურად გამოიყოფა მეცნიერების განვითარების გარკვეულ ეტაპზე და რომელიც ჩვენს მიერ შედგენილი სისტემის ობლიგატორულ წევრად ითვლება და მის მეოთხე შრეს წარმოადგენს. საინფორმაციო მოღვაწეობა მოიცავს ერთი მხრივ, — ინფორმაციის, ცნობების, გარკვეული მონაცემებისა თუ ცოდნის გადაცემას როგორც ტექნიკური არხებით (პრესა, ტელევიზია, კომპიუტერი, მართვის სისტემები და პროცესები), ასევე მეორე მხრივ, იგი გულისხმობს ინფორმაციის გადაცემის, მისი გადაშუაებისა და შენახვის პროცესებს. ცხადია, ორივე მომენტი მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან. ეს არის ინფორმაციის სისტემის ორგანიზაცია.

სისტემის მეხუთე შრეა — საინფორმაციო მომსახურება, რომელიც იერარქიულად საინფორმაციო მოღვაწეობის მომდევნო ქვედა საფეხურია და მისგან გამომდინარეობს. საინფორმაციო მომსახურების, როგორც შედარებით ახალი დარგის შექმნა გამოიწვია სამეცნიერო მოღვაწეობის საზოგადოებრივ, სამეცნიერო-ტექნიკურსა და საგანთო-პუბლიცისტურ დარგებში არსებული ლიტერატურის, პუბლიკაციების, მონოგრაფიებისა და დაკუმენტაციის მნიშვნელოვანმა ზრდამ. საინფორმაციო მომსახურება სამეცნიერო-პრაქტიკული დისციპლინაა, რომელიც იკვლევს ინფორმაციის მოპოვების, შეგროვების, გადამუშავების, გავრცელების, გამოყენების, შენახვისა და მიწოდების პრობლემებს. მისი მიზანია საინფორმაციო ორგანოებისა და სამსახურების მიერ სპეციალისტების უზრუნველყოფა საჭირო სამეცნიერო და ტექნიკური ინფორმაციით. საინფორმაციო მომსახურება სხვადასხვა გზით ხორციელდება, ესენია: საინფორმაციო გამოცემები (რეფერატული ჟურნალები, საცნობარო ბიულეტენები და ა. შ.), ლიტერატურის სიები, რეფერატები და ანოტაციები. სამეცნიერო შრომების თარგმნა, მიმოხილვითი საშუალების ჩატარება-მოშადადება და ა.შ. საინფორმაციო მომსახურება ითვალისწინებს აგრეთვე ადრესატებისთვის ლიტერატურის — სამეცნიერო

შრომების დედნებისა და მათი მეორადი დოკუმენტების მიწოდებას. საინფორმაციო მომსახურება მოქმედებს საინფორმაციო ორგანოებთან ურთიერთშეთანხმებით და იყენებს ტექნიკურ საშუალებებს ინფორმაციის შენახვის, მისი ძებნის, აღნუსხვისა და გადაცემის სისტემათა შექმნაების მიზნით. საინფორმაციო ორგანო შეიძლება იყოს როგორც დაწესებულება (ინსტიტუტი, ცენტრი), ისე რომელიმე უწყება, ფირმა, განყოფილება, სამეცნიერო ინფორმაციის ბიურო და ა. შ. საინფორმაციო მომსახურების ოპერაციებს ასრულებს საინფორმაციო დარგის მუშაკთა პროფესიონალური ჯგუფი – ინფორმატორები, ბიბლიოთეკარები, რეფერენტები, საგამომცემლო მუშაკები და სხვანი. ყველა ეს ოპერაცია უნდა გაიმდიდროს საჩეცნიერო მოღვაწეობისაგან, რომელიც უშუალოდ მეცნიერთა ან სპეციალისტთა მიერ ზორციელდება, რადგან კვალიფიციური საინფორმაციო მომსახურება ინფორმაციის დარგის სპეციალისტთა ამოცანაა.

საინფორმაციო მომსახურება, იმის მიხედვით, თუ რა მოთხოვნებს აკმაყოფილებს იგი, იყოფა ოთხ სახეობად:

1. ბიბლიოგრაფიული ანუ დოკუმენტოგრაფიული მომსახურება – სპეციალისტებს ეძლევათ მონაცემები პირველადი დოკუმენტის სახეობის, მისი ავტორისა და დოკუმენტის ადგილსამყოფელის შესახებ.

2. ფაქტოგრაფიული მომსახურება – სპეციალისტებს უშუალოდ ეძლევათ ფაქტები და კონკრეტულები პირველადი დოკუმენტის გვერდის ავლით.

3. კონცეპტუალური მომსახურება – სპეციალისტებს ეძლევათ ინფორმაცია მოკლე და ინტერპრეტირებული ფორმით.

4. მიმოხილვით-ანალიტიკური (შეფასებითი) მომსახურება – სპეციალისტებს ეძლევათ ინფორმაცია მოკლე და ინტერპრეტირებული ფორმით, რასაც თან ახლავს ინტერპრეტაციის შეფასება, მისი კომენტარი.

ამრიგად, საინფორმაციო მომსახურება – ესაა დოკუმენტალური, ფაქტოგრაფიული, კონცეპტუალური* და მიმოხილვით-ანალიტიკური (შეფასებითი) მომსახურების მეთოდების ერთობლიობა, რომელიც გამოიყენება ინფორმაციული მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, უფრო ზუსტად, საინფორმაციო მომსახურება მიზნად ისახავს სხვადასხვა პროფესიული მოთხოვნების ინფორმაციულ დაკმაყოფილებას, რათა სპეციალისტს გაუადვილდეს უმოკლეს ვადაში მისთვის სასურველი ინფორმაციისა თუ ლიტერატურის მოძიება. თუ გაეითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ მსოფლიოში ყოველწლიურად სამი მილიონი სტატია იბეჭდება, რაც დაახლოებით 60 მილიონ გვერდს შეადგენს, უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს ინფორმაციული უზრუნველყოფის პრობლემა, რომელიც მიმოხილავს ინფორმაციულ წყაროებსა და ბიბლიოგრაფიას, ახდენს დოკუმენტის ინდექსირებას საინფორმაციო-საძებნი ენის საშუალებით, რაც გამოიყენება ამა თუ იმ ტექსტის ადგილად მოსაძებნად, ეხმარება ინფორმაციით დაინტერესებულ მკითხველს მიიღოს გადაწყვეტილება მიმართოს თუ არა მან ამა თუ იმ სამეცნიერო ნაშრომს, ორიგინალს.

საინფორმაციო-საძებნი ენა წარმოადგენს ნიშანთა სისტემას ტექსტების (დოკუმენტების) ძირითადი შინაარსის გადმოსაცემად. ყოველი საინფორმაციო-საძებნი ენა შედგება ანბანისაგან (ელემენტარულ სიმბოლოთა ნუსხა), ტერმინთა შედგენისა და ინტერპრეტაციის წესებისაგან. ტერმინთა შედგენის წესებით განისაზღვრება ელემენტარულ სიმბოლოთა რა კომბინაციებია დასაშვები სიტყვებისა და გამონათქვამის შედგენისას, ხოლო ინტერპრეტაციის წესები – როგორ უნდა გავიგოთ ეს სიტყვები და გამონათქვამები.

საინფორმაციო მოღვაწეობისა და საინფორმაციო მომსახურების სფეროები მკვეთრად უნდა გაიმიჯნოს ერომანეთისაგან. ამაში დაგვეხმარება ცნების „კოდნა“ განმარტება. კოდნა,

ერთი მხრივ – ეს არის სინამდვილის ჭეშმარიტი, ადეკვატური ასახვა, რომელიც შემოწმებულია საზოგადოებრივ-ისტორიული პრაქტიკით და ლოგიკურადაა დადასტურებული. ცოდნა ადამიანის ცნობიერებაში არსებობს წარმოდგენების, ცნებებისა და თეორიების სახით.

ამგვარ ცოდნას სისტემური, ანუ ზოგადი, ენციკლოპედიური ცოდნა ეწოდება. იგი მეცნიერული მეთოდებით მიიღება და ობიექტურ შემოწმებადობასა და ლოგიკურ მტკიცებას ექვემდებარება. სისტემური ცოდნა აფიქსირებს ობიექტურ სამყაროს საგანთა და მოვლენათა შორის მუდმივ, მყარსა და აუცილებელ კავშირებს. სისტემური ცოდნის მიღება სამეცნიერო მოღვაწეობის საბოლოო მიზანია.

მეორე მხრივ, არსებობს სიტუაციური ცოდნა – ეს არის მეცნიერთა ან სპეციალისტთა მიერ შემოთავაზებული წინადადებები, რომლებიც ასახავენ არა მუდმივ, მყარსა და აუცილებელ კავშირებს, არამედ დროებით, განსაზღვრულ სიტუაციასთან მიმართებაში არსებულ კავშირებსა და დამოკიდებულებებს. მეცნიერთა მიერ მოწოდებული ამ ტიპის წინადადებები არ არის მეცნიერების, როგორც სისტემის ელემენტები, არამედ ისინი წარმოადგენენ იმ „კარემოს“, რომელშიც ზდება სისტემური ცოდნის განვითარება და მისი ფორმირება. ამ ტიპის ცოდნას სიტუაციური ეწოდება იმიტომ, რომ აქ სდება იმ ფაქტთა და კონცეფციათა აღწერა და შეფასება, რომლებიც კონკრეტული სიტუაციის თავისებურებიდან გამომდინარეობს. სიტუაციურ ცოდნას მიაკუთვნებენ აგრეთვე ამა თუ იმ სამეცნიერო კვლევითი ობიექტის მდგომარეობის, ტენდენციებისა და განვითარების პერსპექტივების აღწერას.

სისტემური ცოდნა – მეცნიერთა და სპეციალისტთა „პროეგნატივა“. სიტუაციური ცოდნა კი – კონკეტუალური მომსახურების სფეროს კუთვნილება.

საინფორმაციო მომსახურების ანალიზურ-სინთეზური გადამუშავების მიზანია შეადგინოს მეორადი დოკუმენტი ისე, რომ მან ეკონომიური, მომჭირნე ფორმით გადმოსცეს პირველადი დოკუმენტის ძირითადი შინაარსი და ამავე დროს არ დაარღვიოს და მაქსიმალურად შეინარჩუნოს მისი ინფორმაციულობა, ანუ ანალიზურ-სინთეზური გადამუშავების შედეგად კომპაქტურად უნდა იქნეს წარმოდგენილი პირველადი დოკუმენტი.

საზოგადოებრივი, სამეცნიერო-ტექნიკური და საგაზეთო-პუბლიცისტური ჟანრის ლიტერატურის ანალიზურ-სინთეზურმა გადამუშავებამ უნდა უზრუნველყოს სპეციალისტებისათვის, ამ დარგში მომუშავე მეცნიერთათვის, მკვლევართათვის, დაინტერესებულ პირთათვის აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდება, რაც წინაპირობაა სამეცნიერო კომუნიკაციისა.

ზოგადად საინფორმაციო მოღვაწეობის, და კერძოდ კი მისი დარგის – საინფორმაციო მომსახურების შედეგად პირველადი დოკუმენტი, როგორც სამეცნიერო-კვლევითი მოღვაწეობის რეზულტატი, დაფიქსირებული მატერიალური ობიექტი, გარდაიქმნება მეორად დოკუმენტად, რომელიც წარმოადგენს პირველადი დოკუმენტის, ორიგინალის, ანალიზურ-სინთეზური და ლოგიკური დამუშავების საბოლოო შედეგს. ასეთი დოკუმენტებია: საცნობარო ლიტერატურა, ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა და აღწერა, ბიბლიოგრაფიული სამიებლები, კატალოგები, ექსპრეს-ინფორმაციის მასალები, რეფერატი და ანოტაცია.

როგორც ეხებათ, რეფერატი და ანოტაცია – სისტემის ქვედა ზღვარის მეზუთე და მეექვსე შრის ეს ორი ელემენტი ეკუთვნის მთლიანად სისტემას და შესაბამისად, სრულყოფილს ქმნის მას. რეფერატი და ანოტაცია – მთელი ამ პროცედურის საბოლოო ლოგიკური მიზანია და შედეგია. სისტემა არ იქნებოდა დასრულებული მათ გარეშე, ყველა შრე გულისხმობს ერთმანეთს, ისინი განაპირობებენ ერთმანეთს და ამავედროულად დამოუკიდებელ პოზიციას იკავებენ სისტემის ჩარჩოებში.

რუმუპრატისა და ან(ო)ტაძიის რეპრეზენტაცია

ზოგადი ბიბლიოგრაფიული თეორიის ჩამოყალიბებამდე და შემდგომში სამეცნიერო-საინფორმაციო მომსახურების წარმოშობამდე პრაქტიკულად ზშირად გამოიყენებოდა ორი ტერმინი – რეფერატი და ანოტაცია – როგორც ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ორი სხვადასხვა მიმართულება, რომელთა ძირითად მიზანს შეადგენდა წიგნთა მხოლოდ აღწერა, აღნუსხვა.

ადრეული ქრისტიანული ხანიდან მოყოლებული ძველი ქართული წერილობითი ძეგლები შეიცავს საინტერესო ბიბლიოგრაფიულ მასალას. ლიტერატურული ძეგლების გარდა ბიბლიოგრაფიული სიები გვხვდება სხვადასხვა ანდერძსა და პირად საქმიან ქაღალდებში. გვიანდელ ფეოდალურ ხანაში გავრცელდა ე. წ. „მზითვის წიგნები“, რომლებშიც გვხვდება წიგნების ნუსხებიც (განსაკუთრებით საგულისხმოა ანუკა ბატონიშვილის, ელისაბედ ბატონიშვილის, ქსნის ერისთავის დავითის ასულის ელენეს და სხვათა „მზითვის წიგნები“). აღსანიშნავია, რომ ამ ნუსხებში წიგნები ჩამოთვლილია თემატურად: „სასულიერონი“, „საერონი“ და სხვ.

მე-18 საუკუნეში, წიგნის ბეჭდვის გავრცელებისთანავე, მთავრდება ხელნაწერი ბიბლიოგრაფიის ხანა და იწყება ბეჭდური ბიბლიოგრაფიის ეპოქა. ამ პერიოდის დასაწყისში ბიბლიოგრაფიული ცნობები უფრო კრიტიკულ-მიმოხილვითია, ვიდრე აღნუსხვითი (ანტონ კათალიკოსის „წყობილსიტყვაობა“, რომლის მე-7 თავში მოხსენიებულია 70 მწერალი და მოცემულია მათი ნაწარმოებების მიმოხილვა). 1798 წელს ვენის უნივერსიტეტის პროფესორმა ფრანც ალტერმა გამოსცა წიგნი „ქართული ლიტერატურის შესახებ“, რასაც დაურთო ვენის სახელმწიფო და ვატიკანის ბიბლიოთეკებში არსებული ქართული ხელნაწერებისა და ძველი ნაბეჭდი წიგნების სია. 1837 წელს მარი ბროსემ პარიზში ფრანგულ ენაზე გამოსცა „ქართული ენის გრამატიკა“, რომელსაც დაურთო ქართული ხელნაწერებისა და ნაბეჭდი წიგნების ნუსხა. 1810 წელს დავით რექტორს საკმაოდ ვრცელი კატალოგი შეუდგენია, რომელიც 1894 წელს გამოაქვეყნა ა. ცაგარელმა წიგნში „ცნობები ქართული მწერლობის ძეგლების შესახებ“ (რუსულ ენაზე). 30-იანი წლების დასაწყისში ს. დოდაშვილმა „ტფილისის უწყებანის“ ერთ-ერთ ნომერში გამოაქვეყნა საკმაოდ ვრცელი „ქართული ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვა“, მან კატალოგიც შეადგინა, რომელშიც 600-მდე წიგნი ყოფილა აღწერილი.

წიგნის მაღაზიებმა და გამომცემლობებმა საკმაოდ დიდი როლი ითამაშეს საქართველოში ბიბლიოგრაფიული მემკვიდრეობის შექმნაში. ამ მხრივ განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს კატალოგი „გ. ჩარკვიანისა და ამხანაგობის ქართული წიგნის მაღაზიისა“ (1881). ამ კატალოგს რეტროსპექტული ბიბლიოგრაფიის მნიშვნელობაც ჰქონდა. ამასთან იგი პირველი ნაბეჭდი ბიბლიოგრაფიული ნუსხაა, რომელიც მასობრივი მკითხველისთვის იყო გამიზნული. 1887 წელს ნ. მთავრელაშვილმა გამოაქვეყნა „კატალოგი წიგნსაცავისა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა“. მეცნიერული ბიბლიოგრაფიის საფუძველზეა აგებული ამავე საცავის მეორე კატალოგი, რომელიც 1905-1911 წლებში გამოცა. ამ დროისათვის საზოგადოებამ თავი მოუყარა ქართული ნაბეჭდი წიგნებისა და ხელნაწერთა უდიდეს ნაწილს. ამდენად, ამ კატალოგს, ერთგვარად, ქართული წიგნის რეპუტაციის პრეტენზიაც ჰქონდა. საყურადღებოა პეტერბურგის უნივერსიტეტის ქართველ

სტუდენტთა მიერ შედგენილი „ქართული ბიბლიოგრაფია“. ესაა ქართულ პერიოდულ გამოცემებში (1852-1910) მოთავსებული სტატიებისა და მასალების მარკენდები – ქართული პერიოდიკის სრული ანალიტიკური აღწერის პირველი სერიოზული ცდა.

საქართველოში პირველი პერიოდული საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული ქართული ჟურნალი „წიგნის მეგობარი“ გამოვიდა თბილისში 1925 წელს. 1939 წლიდან გამოდის „ჟურნალის სტატიების მატიანე“ - სახელმწიფო ბიბლიოგრაფიის ყოველთვიური ორგანო, რომელშიც აღნუსხულია საქართველოში ქართულ, რუსულ და სხვა ენებზე გამოცემული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, ლიტერატურული და სამეცნიერო ჟურნალების ყველა სტატია. 1940-1948 წლებში გამოიცა „ბიბლიოგრაფიის მოამბე“ - პირველი სპეციალური ბიბლიოგრაფიული ჟურნალი ქართულ ენაზე.

რუსეთში ბიბლიოგრაფია მე-11 ს-ში ჩაისახა. მომდევნო პერიოდის წიგნების სიები ძირითადად გვხვდება საეკლესიო დოკუმენტებში. დროთა განმავლობაში საზოგადოების განვითარებასთან ერთად მრავალი მწერალი, მეცნიერი თუ საზოგადო მოღვაწე საჭიროდ მიიჩნევდა ბიბლიოგრაფიული მუშაობის წიაღში ახალი სპეციალური მიმართულებების დანერგვის აუცილებლობას მეცნიერებისა და ლიტერატურის დარგში სხვადასხვა მიღწევათა შეკრების, გადამუშავებისა და წარდგენის მიზნით. ისინი საკუთარი ინტუიციიდან გამომდინარე ადგენენ თეორიულად ბევრ საინტერესო პროექტს, რომელთა განხორციელებაც იმ პერიოდში მაშინდელი პირობების გამო ვერ ხერხდებოდა. ამ მდგომარეობას ეხმარება ფ. დოსტოევსკი რომანში „ევმაქია“, სადაც მწერალმა აღწერა ე. წ. „ფაქტების წიგნი“. იგი წერდა: „რუსეთში იბეჭდება უამრავი ცენტრალური თუ პროვინციული ჟურნალ-გაზეთი, რომლებიც ყოველდღიურად გვამცნობენ რუსეთში მიმდინარე მოვლენების შესახებ. წლები გადის, გაზეთები თაროებზე ინახება ... მოგვიანებით ბევრია მსურველი გადახედოს გამოსულ ინფორმაციას, მაგრამ რა საშინელი შრომაა, ჟურნალ-გაზეთების ამ ზღვაში მოძებნო შენთვის სასურველი ფურცელი, როცა არც კი იცი, რომელ დღეს, რომელ ადგილას და ხანდახან რომელ წელს მოხდა ესა თუ ის მოვლენა და თუკი ყველა იმ ფაქტს, რომელიც ერთი წლის განმავლობაში მოხდა, აკვინძავთ და ჩვენივე შემუშავებული გეგმისა და შინაარსის მიხედვით ერთ წიგნად გამოვცემთ, სათაურის, მითითებების, თვეებისა და რიცხვების მიხედვით, მაშინ ამგვარი წიგნი შეგვიქმნიდა წარმოდგენას რუსეთში ერთი წლის განმავლობაში მიმდინარე მოვლენებზე.“

ბიბლიოგრაფიული მუშაობის ამგვარ წიაღში აღმოცენდა სამეცნიერო კომუნიკაციის თანამედროვე ეტაპის ყველაზე რაციონალური და ხელმისაწვდომი მომსახურების სფერო – სამეცნიერო-საინფორმაციო მომსახურება, რომელშიც ცენტრალური ადგილი უჭირავს და მთელი რიგი უპირატესობით სარგებლობს რეფერატი, რომელიც შეიცავს ცნობებს სამაშულო და საზღვარგარეთული მეცნიერების უახლესი მიღწევების შესახებ და მკითხველს წარმოდგენას უქმნის მეცნიერების ცალკეული დარგების განვითარების ტენდენციებზე. რეფერატის მიზანია აცნობოს სპეციალისტებს სხვადასხვა დარგებში მიღწეული წარმატებები, ეხმარება მეცნიერს კვლევის მიმართულების განსაზღვრასა და კვლევის მეთოდების შერჩევაში.

პირველადი დოკუმენტის რეფერატი, ანოტაცია და ბიბლიოგრაფიული ცნობები ქვეყნდება პერიოდულ გამოცემაში – რეფერატულ ჟურნალში – რომელიც მეცნიერების ცალკეული დარგების მიხედვით გამოდის და ამავე დროს, სამეცნიერო ინფორმაციის წყარო და სამეცნიერო კომუნიკაციის საშუალებაა. იგი აქვეყნებს სამეცნიერო შრომების რეფერატებსა და ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობებს საცნობარო-სამიბეო აპარატთან ერთად. რეფერატულ ჟურნალებს ორი ფუნქცია აქვს: დროულად და კომპაქტურად მიაწოდოს მკითხველს ცნო-

ბები გამოქვეყნებული ლიტერატურის შესახებ და გაუადვილოს მას შესაბამისი დარგების მიხედვით დოკუმენტაციის მოძიება. მათი მეშვეობით შესაძლებელია მიმდინარე და რეტრო-სპექტული ძიება მსოფლიო სამეცნიერო-ტექნიკური ლიტერატურის ყველა დარგში. რეფერატული ჟურნალი ხელს უწყობს მეცნიერთა ერთიანობას. სამეცნიერო-ტექნიკური ტექნოლოგიის მოწესრიგებას და ეხმარება მეცნიერს გადალახოს საინფორმაციო ბარიერი.

რეფერატულ ჟურნალებს წარმოშობის საინტერესო ისტორია აქვთ: მე-17 საუკუნის ევროპასა და მე-18 საუკუნის რუსეთში პირველად გამოჩნდა სამეცნიერო ჟურნალები, რომლებსაც მეორადი, ანუ რეფერატულ-ბიბლიოგრაფიული ინფორმაციის გაერცელების წყაროდ იყენებენ. საინფორმაციო მომსახურების გაშლასთან ერთად თანდათანობით ჩამოყალიბდა მეორადი დოკუმენტაციის ახალი სახეობები, უპირველეს ყოვლისა – რეფერატი და ანოტაცია. რეფერატი დასაბამს იღებს მე-17 საუკუნიდან, კერძოდ, 1665 წელს გამოვიდა ჟურნალის „Journal des Savants“ პირველი ნომერი. მისი დამაარსებელი, დენი სალო წერდა, რომ ჟურნალის ამოცანაა მიაწოდოს დაინტერესებულ მკითხველს ინფორმაცია ფიზიკისა და მათემატიკის დარგში ახალი წიგნების, ცდებისა და გამოგონებების შესახებ“. რუსეთში რეფერირების ცენტრად იქცა პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემია. პირველი რუსული რეფერატული ჟურნალი „Краткое описание комментариев Академии Наук“ გამოიცა 1728 წელს.

რეფერატული ჟურნალი წარმოიშვა პუბლიკაციათა მზარდი ტალღის დასარეგულირებლად. ცხადია, პირველ ეტაპზე ამგვარ ჟურნალს უფრო მეტად ანოტაციური ხასიათი ჰქონდა და ორიენტირებული იყო იმაზე, რომ მკითხველისთვის გაეიოლებინა დოკუმენტალური ნაკადიდან მათთვის საინტერესო წიგნის შერჩევა. მოგვიანებით ჟურნალმა რეფერატული ხასიათი მიიღო და ხელი შეუწყო მკითხველს მიეღო ზუსტი და კომპაქტური ინფორმაცია მისთვის საჭირო „წიგნიდან“. ე. ი. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვიგულისხმოთ, რომ მე-17-18 საუკუნეებში პრაქტიკულად უკვე ზორციელდებოდა და ინერგებოდა ნაშრომის შინაარსისადმი ორგვარი მიდგომა: დოკუმენტალური – ანოტაციის სახით და ფაქტოგრაფიული, ანუ ინფორმაციული – რეფერატის სახით. ამის შემდეგ რეფერატი და ანოტაცია სამეცნიერო კომუნიკაციის მნიშვნელოვან ნაწილად იქცა. საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკურ ურთიერთობათა ზრდასთან ერთად იზრდება რეფერატული ჟურნალის გამოცემათა რაოდენობა, ფართოვდება თემატიკა, იხვეწება რეფერირების მეთოდიკა. 1984 წელს მსოფლიოში გამოდიოდა 1,5 ათასი რეფერატული ჟურნალი მეცნიერებისა და ტექნიკის სხვადასხვა დარგსა თუ ქვედარგში ცალკეულ პრობლემებზე.

სამეცნიერო მოღვაწეობის შედეგი – სამეცნიერო შრომა თუ სტატია იბეჭდება სამეცნიერო ჟურნალში, რომელიც პერიოდულად გამოიცემა. სამეცნიერო ჟურნალს ენათესავება სამეცნიერო ბიულეტენები, ესპარეს-ინფორმაციის ბროშურები, სამეცნიერო სტატიებისა და მოხსენებების სხვადასხვა ტიპის კრებულები. ეს ე. წ. პირველადი სამეცნიერო ჟურნალებია, რომლებშიც შრომები ქვეყნდება ორიგინალის სახით. ამგვარი ჟურნალები პირველწყაროთა, ორიგინალთა ჟურნალებია, ზოლო მასალები მათ შესახებ ქვეყნდება მეორად სამეცნიერო ჟურნალებში, ანუ რეფერატულ ჟურნალებში. ამავე ჟურნალებში ქვეყნდება სამეცნიერო ინფორმაციული და ბიბლიოგრაფიული ხასიათის მასალები. ასეთებია: რეფერატული ჟურნალების მაჩვენებლები, სასიგნალო ინფორმაცია, ბიბლიოგრაფიული ჟურნალები. რეფერატული ჟურნალების მეშვეობით შესაძლებელია სამეცნიერო-ტექნიკური ლიტერატურის ყველა დარგში მიმდინარე და რეტროსპექტული ძიება. ამ ტიპის ჟურნალთა საშუალებით აღიკვეთება საინფორმაციო ბარიერი.

სამეცნიერო კომუნიკაციის, საინფორმაციო მოღვაწეობისა და საინფორმაციო მომსახურების მოდელები

კომუნიკაცია განისაზღვრება როგორც ენობრივი ურთიერთობა, ადამიანის მიერ ადამიანისათვის ინფორმაციის გადაცემა. იგი ზორციელდება ყოველგვარი საქმიანობის პროცესში მეტყველების ან სხვა აქტების მეშვეობით, რომლებიც ნიშნებს იყენებენ. ნებისმიერი სახის – ზეპირი თუ წერილობითი კომუნიკაცია იყოფა სამ ნაწილად: ინფორმაციის გაგზავნა (კოდირება), ინფორმაციის გადაცემა საკომუნიკაციო არხის საშუალებით და ინფორმაციის მიღება (დეკოდირება). შესაბამისად, კომუნიკაციის აქტში მონაწილეობს სამი კომპონენტი: 1. ინფორმაციის გამგზავნი (კომუნიკატორი, მოლაპარაკე, დამწერი, ინფორმაციის გატარება-გადაცემის პროცესი, არამედ თვით მასალაც, რომელსაც გადააქვს ინფორმაცია და 3. ინფორმაციის მიმღები (კომუნიკანტი, მსმენელი, მკითხველი, ადრესატი). ორივე სახის კომუნიკაცია – ზეპირი თუ წერილობითი – ზორციელდება კომუნიკაციურ მოდელში.

ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე და მისი ანალოგიით ვეცდებით ავაგოთ სამეცნიერო კომუნიკაციის, საინფორმაციო მოღვაწეობისა და საინფორმაციო მომსახურების მოდელები, რადგან ჩვენს მიერ შემოთავაზებული სისტემის ეს სამი შრე უშუალოდ უკავშირდება რეფერატსა და ანოტაციას.

სამეცნიერო კომუნიკაციის, საინფორმაციო მოღვაწეობისა და საინფორმაციო მომსახურების მოდელის დასადგენად საბაზისოდ ვიღებთ გლობალურ სამკომპონენტო მოდელს: ადრესანტი – არხი – ადრესატი.

სამეცნიერო კომუნიკაციის მოდელი შეიძლება ორ ვარიანტად წარმოვადგინოთ, რადგან სამეცნიერო კომუნიკაციის განზორციელება ორი სახითაა შესაძლებელი – წერილობითი ან ზეპირი ფორმით.

1. სამეცნიერო კომუნიკაცია = ადრესანტი – სამეცნიერო ნაშრომი – ადრესატი

(მეცნიერი, ავტორი)	(სამეცნიერო მოღვაწეობის შედეგი – წერილობით დაფიქსირებული, მატერია- ლი ზეპული დოკუმენტი, ტექსტი)	(მეცნიერი, ასპირანტი, დაინტერესე- ბული პირი)
-----------------------	---	---

2. სამეცნიერო კომუნიკაცია = ადრესანტი – მეცნიერული დისკურსი – ადრესატი

(მეცნიერი, ავტორი)	(დისკუსია, მსჯელობა, კამა- თი, სამეცნიერო მოღვაწე- ობის შედეგი – ზეპირი არამატერიალი ზეპული ტექსტი)	(მეცნიერი, ასპირანტი, დაინტერესე- ბული პირი)
-----------------------	---	---

სამეცნიერო კომუნიკაციის მოდელის ორ ვარიანტად წარმოდგენის საფუძველს იძლევა ტექსტისა და დისკუსიის* გამოყენა ერთმანეთისგან, რაც წერილობითი და ზეპირი კომუნიკაციების ზოგადად და ჩვენს კერძო შემთხვევაში – წერილობითი და ზეპირი სამეცნიერო კომუნიკაციების დამოუკიდებელ არსებობას განაპირობებს, ამრიგად, ერთმანეთისაგან ვმიჯნაუთ სამეცნიერო კომუნიკაციას, რომლის მოდელის

საკომუნიკაციო არხი წერილობით დაფიქსირებული მატერიალური სახის დოკუმენტია, სამეცნიერო მოღვაწეობის შედეგი — სამეცნიერო ნაშრომია, და სამეცნიერო კომუნიკაციას, რომლის მოდელის საკომუნიკაციო არხი ზეპირი, არამატერიალიზებული ტექსტი, დისკურსია, რომელიც ცოცხალი, ზეპირი მეტყველებისას ხორციელდება დისკუსიის, მსჯელობის, კამათის თუ სხვათა სახით.

საინფორმაციო მოღვაწეობა ასევე სამკომპონენტოანი მოდელის ფონზე ხორციელდება, თუმცადა აქ უფრო აბსტრაქტულ ცნებებთან გვაქვს საქმე და მას ზოგადმეცნიერული, ფსიქოლოგიურ-ლოგიკური ელფერი დაჰკრავს. მისი ინტერპრეტაცია უშუალოდ ტექსტის ინტერპრეტაციას, მის ლოგიკურ-სინთეზურ ანალიზს და აღქმულ-გაანალიზებული ტექსტის გადაცემის მეთოდებს გულისხმობს.

საინფორმაციო მოღვაწეობა = ტექსტი — 1 გააზრება — მიწოდება
(მეცნიერის, (ინტერპრეტაცია) (დამუშავებული ავტორის 2. გადამუშავება/ანალიზი ლი ობიექტის მიერ დაფიქსირებული (ლოგიკურ-ფსიქოლოგიური პროცესი) გადაცემის ფორმები) მატერიალიზებული ობიექტი)

სამეცნიერო კომუნიკაციის მსგავსად საინფორმაციო მოღვაწეობის ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მოდელი ასევე ორი ფორმით შეიძლება განხორციელდეს — ზეპირი და წერილობითი, მოდელის პირველი კომპონენტი — ტექსტი — აქ ადრესანტის ფუნქციას ასრულებს, რადგან საინფორმაციო მოღვაწეობისას, როცა ინტერპრეტატორი მუშაობს ტექსტზე, წინა პლანზე წამოიწევს თვითონ შედეგი, ანუ წერილობითი დაფიქსირებული ტექსტი, რადგან ტექსტია სწორედ ის ობიექტი, რომელიც იძლევა ინფორმაციას, ხოლო მისი ავტორი დროებით გადაიწვევს უკანა პლანზე.

საინფორმაციო მოღვაწეობის მოდელის საკომუნიკაციო არხი ორი პუნქტისაგან შედგება. პირველია ტექსტის გააზრება, მისი გაგება, თუ უფრო ზუსტად ვიტყვი, მისი სწორად გაგება, ისე, როგორც დაისახა და ჩაიფიქრა მეცნიერმა/ავტორმა — მისი ინტენციის* განსაზღვრა დამოკიდებულია ინტერპრეტატორის კომპეტენციაზე. ინტერპრეტატორმა შეიძლება ტექსტი გაიაზროს და გაიგოს ის ავტორის მიერ დასახული მიზნის შესატყვისად, ანუ ინტენცია და ინტერპრეტაცია* სრულ შესაბამისობაში იყოს ერთმანეთთან ან პირიქით — არ მოხდეს ინტენციისა და ინტერპრეტაციის თანხვედრა.

ამავე მოდელის საკომუნიკაციო არხის მეორე პუნქტი წარმოადგენს ლოგიკურ-კონცეპტუალური აზროვნების პროცედურას, გააზრებული ტექსტის გადამუშავებას, მის ანალიზს*. ტექსტის ანალიზი გულისხმობს მის აზრობრივ დამლას შემადგენელ ნაწილებად, ტექსტის სტრუქტურაში წვდომას, მისი ცალკეული ნაწილების თავისებურებათა დადგენას, მათი ურთიერთდამოკიდებულების ხასიათს, მთელის კავშირს შემადგენელ ნაწილებთან. ანალიზი წარმოადგენს მოსამზადებელ საფეხურს იმისათვის, რომ მივაგნოთ ტექსტის არსს, ერთეულიდან გადავიდეთ ზოგადზე, წარმოადგენიდან — ცნებაზე. ანალიზი დაკავშირებულია სინთეზთან*. ანალიზს შემეცნება კონკრეტულიდან მიჰყავს აბსტრაქტულისაკენ, ხოლო სინთეზის დროს შემეცნება აბსტრაქტულიდან კვლავ უბრუნდება კონკრეტულს, მაგრამ ამჯერად როგორც მეცნიერულად დიფერენცირებულსა* და არაქაოსურს.

მოდელის შესაძვე კომპონენტი – მიწოდება (იგულისხმება გააზრებულ-გაანალიზებული ტექსტი) და მისი ფორმები გულისხმობს ამავე მასალის გადაცემის ზეპირსა თუ წერილობით საშუალებებს, რა სახით უნდა მიეწოდოს ადრესატს ტექსტი – სრული თუ შემოკლებული, შეკვეცილი ფორმით, ფაქტოგრაფიული თუ კონცეპტუალური სახით – ამ კითხვებზე პასუხს მოიხზოვს ეს კომპონენტი.

საინფორმაციო მოღვაწეობის ზეპირი ფორმით განხორციელებისას მისი მოდელის ორი კომპონენტი შეიძლება იყოს არამატერიალიზებული. საილუსტრაციოდ მოგვაქვს ბანალური მაგალითი ყოველდღიური სასწავლო პროცესიდან: აუდიტორიაში ლექტორმა უნდა ახსნას ახალი მასალა (ტექსტი, რომელიც მან ამოიკითხა სახელმძღვანელოდან – მატერიალიზებული ობიექტია), ლექტორი ჯერ თავად გაიზრებს ტექსტს, დაამუშავებს, გაანალიზებს მას (ლოგიკურ-შემეცნებითი პროცედურა – არამატერიალიზებული ობიექტია) და შემდეგ გადასცემს მასალას მსმენელებს, აუხსნის მათ მასალას ზეპირი ფორმით (დისკურსი, ზეპირი ტექსტი, არამატერიალიზებული).

საინფორმაციო მოღვაწეობის წერილობითი ფორმით განხორციელებისას მისი სამივე კომპონენტი მატერიალიზებულია. ტექსტი – გასაანალიზებული ობიექტი – მატერიალიზებულია. ფიქსირებულია: გააზრება / გადამუშავება / ანალიზი შეიძლება განხორციელდეს წერილობითი ფორმითაც ტექსტში აღნიშვნების, ტექსტის ცალკეული ნაწილების მარკირების საშუალებით, ხშირად ტექსტის მნიშვნელოვან კომპონენტებს ხაზი გაესმის, შესაძლებელია ტექსტის დაკონსპექტებაც, მისი გეგმის შედგენა და ა. შ. ყველა ეს პროცედურა მატერიალიზებულია. მიწოდების ფორმა – ტექსტი მიეწოდება დანტერესებულ პირს ისევე წერილობითი ფორმით.

საინფორმაციო მოღვაწეობა = ტექსტი – 1. გააზრება – 3. მიწოდება

(მატერიალიზებული, დაფიქსირებული ობიექტი)

(კითხვის პროცესში ჩანიშნების გაკეთება)
2. გადამუშავება / ანალიზი (ტექსტის გეგმის შედგენა, თემატურად ტექსტის ნაწილთა დალაგება / გადანაწილება და ა. შ.)

(ისევე წერილობით დაფიქსირებული, მატერიალიზებული ობიექტის ფორმით).

აბსტრაქტულ ცნებებზე ორიენტირებული საინფორმაციო მოღვაწეობა წარმოადგენს საინფორმაციო მომსახურების მოსაზრადებელ საფეხურს, რომელიც ასევე სამკომპონენტო მოდელს სახით შეგვიძლია წარმოვადგინოთ. მისი კომპონენტები ასეთ შემთხვევაში

არა აბსტრაქტული და ლოგიკური ცნებები, არამედ კონკრეტული შემადგენლობა. საინფორმაციო მომსახურების მოდელი ორ ვარიანტად შეგვიძლია წარმოვადგინოთ – ზეპირი-და წერილობითი სახით.

1. საინფორმაციო მომსახურება = კვაზიდრესანტი - რეფერატი - ადრესატი
(რეფერენტი) -ანოტაცია (მეცნიერი, ასპირან-
(საინფორმაციო მომსახურების შედეგი - ფიქ- ტურესებუ-
სირებული ტექსტი) ლი პირი)

საინფორმაციო მომსახურების შეთხვევაში ადრესანტის პოზიცია დაკავა კვაზიადრესანტმა, რადგან ის არ არის სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი, არამედ ის არის შუამავალი, ის ადამიანი, რომელიც გადასცემს ინფორმაციას ადრესატს. თუკი კვაზიადრესანტი არ ფლობს საინფორმაციო მოღვაწეობის სამივე კომპონენტებსათვის აუცილებელ ნიშან-თვისებებს, მაშინ ის ვერ მოახერხებს საინფორმაციო მომსახურებისადმი წაყენებული მოთხოვნების განხორციელებას. რაც შეეხება საინფორმაციო მომსახურების საკომუნიკაციო არხს, აქ იგი, ისევე, როგორც სამეცნიერო კომუნიკაციის შეთხვევაში, წარმოადგენს მასალას, რომელსაც გადააქვს ინფორმაცია და რომლის საშუალებითაც ხდება ინფორმაციის მიწოდება ადრესატისათვის. მოდელის მესამე კომპონენტი ადრესატი მეცნიერი, ასპირანტი ან დაინტერესებული პირია, რომლის ინტერესების დაკმაყოფილებაც წარმოადგენს მთლიანად საინფორმაციო მომსახურების მიზანს – მას სამეცნიერო ნაშრომი მიეწოდება კვაზიადრესანტის, რეფერენტის მიერ წერილობითი ფორმით დაბუჟებული რეფერატის ან ანოტაციის სახით.

იგივე მოდელის მეორე ვარიანტი, ანუ ზეპირი ფორმა ამგვარად ხორციელდება:

2. საინფორმაციო მომსახურება = კვაზიდრესანტი - რეფერატი - ადრესატი
(რეფერენტი) - მოხსენება (მეცნიერი, ასპირანტი, დაინტერესებული პირი).
(საინფორმაციო მომსახურების შედეგი - დისკურსი, ზეპირი სახით წარმოდგენილი ტექსტი)

საინფორმაციო მომსახურების მოდელის ორი განსხვავებული საკომუნიკაციო არხი – ზეპირი თუ წერილობითი გვაძლევს განსხვავებას რეფერატ-მოსხენებასა და საკუთრივ რეფერატს შორის. რეფერატი-მოსხენება – ესაა ზეპირი სახით გადმოცემული, ცოცხალი დისკუსიისა და კამათის შემთხვევაში დეიქტიკური ველის* ჩარჩოებში წარმოშობილი და ტექსტად ჩამოყალიბებული ზეპირი მეტყველება (აქ შეიძლება გავისხენოთ ოპონირების პროცესიც დისერტაციების დაცვისას, როცა დისერტანტი და ოპონენტი* დისკუსიას მართავენ, შეიძლება დამსწრე საზოგადოების წარმომადგენლებიც ჩაებან კამათში და ა. შ.).

საკუთრივ რეჟერატის შეიხიკვეთაში სამკომპონენტიანი სამეცნიერო მომსახურების სა-
კომუნიკაციო არხი წერილობით დაფიქსირებული, მატერიალიზებული ტექსტია, დოკუმენ-
ტია, რომელაც კვაზიდარესანტის რეფერენტის მიერაა გამოქვეყნებული სამეცნიერო ტიპის
კრებულსა თუ ჟურნალში.

ამგვარად, ამ მოდელში საკომუნიკაციო არხის ორგანოების საფუძველზე მოვახდინეთ
რეფერატის ორი ტიპის – ზეპირი და წერილობითი რეფერატების დიქტოგრაფია*, რომელთა-
აგან პირველს ჩვენ რეფერატი-მოხსენება ეწოდეთ, ხოლო მეორეს – საკუთრივ რეფერატი.
ეს დიქტოგრაფია მიზნად ისახავს იმას, რომ არ მოხდეს აღრევა მოხსენების ტიპის რეფერ-
ატსა და სამეცნიერო-საინფორმაციო მოღვაწეობის შედეგს – საკუთრივ რეფერატს შორის.
ამ მომენტის კვლევის ფოკუსში მოქცევას აუცილებლად იმიტომ მივიჩნევთ, რომ დღემდე
ორაზროვნადაა განხილული და არ არსებობს აღიარებული დეფინიცია* იმისა, თუ რა არის
რეფერატი, რადგან ის ხშირად ასოცირდება ძირითადად აუდიტორიის წინაშე განსახილ-
ველი საგნის გამოტანასთან. ეს განსხვავებები ამჟამად ხდება საინფორმაციო მომსახურების
მოდელის ფონზე.

აქვე გვინდა ერთი მომენტიც გაეთვალისწინოთ. ვთვლით, რომ ამ მომენტის ყურადღე-
ბის მიღმა დატოვება გამოიწვევს კიდევ ერთ უზუსტობას, ამიტომ განვმარტავთ: რეფერატ-
მოხსენების შედგენისას კვაზიდარესანტი/რეფერენტი ყურდნობა წერილობით მასალას,
რომელიც მან შემდგომში უნდა გააანალიზოს. ის ტექსტიც, რომელიც რეფერენტმა-მოხ-
სენებელმა აუდიტორიის წინაშე ზეპირი სახით უნდა წარმოადგინოს, ეფუძნება ისევ და
ისევ წერილობით ტექსტს, რომელშიც მოიაზრება როგორც მასალა, რომელიც რეფერენტ-
მა უნდა დაამუშაოს, ასევე მოხსენება, რომელიც მან თავდაპირველად წერილობითი სახით
შეადგინა, ხოლო შემდეგ გამოიტანა იგი ზეპირი სახით. ამდენად, რეფერატ-მოხსენების
საფუძველთა საფუძველთა ისევ წერილობითი ტექსტია.

საინფორმაციო მომსახურების ადრესატები არიან:

1. ინდივიდუალური ადრესატები, რომელთა წრე საკმაოდ დიდია. რეფერატს ერთ-
ნაირი წარმატებით კითხულობს როგორც მეცნიერი, ასევე ასპირანტი, სტუდენტი ანდა
ნებისმიერი დარგის სპეციალისტი. სპეციალისტების ერთი ჯგუფი დაინტერესებულია
რომელიმე ვიწრო სპეციალობასთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურით. მათთვის
განსაზღვრული რეფერატი ორიენტირებულია მეცნიერების კონკრეტული დარგის სპე-
ციალისტზე, ანუ ვიწრო პროფესიის სპეციალისტზე. აქ განსაკუთრებული ყურადღება
ექცევა რომელიმე ერთ პრობლემას, მაგ. ტექნოლოგიას, მეთოდს, ნივთიერებას. ცხადია,
ასეთი რეფერატი ვერ დააკმაყოფილებს იმ კატეგორიის მკითხველს, რომელსაც განსხვავე-
ბული და მრავალმხრივი პროფესიული ინტერესები აქვს. ამ ტიპის რეფერატს „სპეციალი-
ზებული“ რეფერატი ეწოდება.

სპეციალისტების მეორე ჯგუფი დაინტერესებულია არა რომელიმე კონკრეტული მეც-
ნიერების დარგით, არამედ სხვადასხვა მეცნიერების მომიჯნავე საკითხებით. ამდენად,
რეფერატმა უნდა დააკმაყოფილოს სხვადასხვა კატეგორიის ფართო პროფილის ადრესატ-
თა ინტერესებიც. შესაძლებელია ამგვარი მკითხველები ცალკეული დარგის სპეციალისტე-
ბი იყვნენ და მეცნიერების სხვადასხვა სფეროებს ეკუთვნოდნენ. თუკი რეფერატი მონაცე-
მებით უზრუნველყოფს დაინტერესებულ პირთა მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, მაშინ შეი-
ძლება ითქვას, რომ ამგვარი რეფერატი უნივერსალურია. ამ ტიპის რეფერატს „ზოგადს“
უწოდებენ. აქედან გამომდინარე, რეფერატს ორი ადრესატი ჰყავს: ადრესატი, რომელშიც
რეფერატი ორიგინალის წაკითხვის ინტერესს აღიკვეთს და ადრესატი, რომლისთვისაც
რეფერატი ზოგადად ორიგინალის ფუნქციას ასრულებს.

2. საინფორმაციო ორგანოები, ანუ კოლექტიური ადრესატები. მაგ.: დარგობრივი საინფორმაციო ცენტრები, სხვადასხვა კატეგორიის ბიბლიოთეკები, სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების საინფორმაციო განყოფილებები. ამ ტიპის ადრესატები თვითონ არ არიან დაინტერესებულნი ინფორმაციით. ისინი იყენებენ რეფერატს საცნობარო-ინფორმაციული კარტოტეკების, კატალოგების, რეფერატული დოსიეს შესადგენად, ინფორმაციისა და დოკუმენტების მოსაძებნად, რაც შესაბამისი დარგების, უწყებების, საწარმოებისა და დაწესებულებების ამოცანებითაა განპირობებული.

რეშმერიკა და რიტორიკა

საინფორმაციო მომსახურების მიზნება, სამეცნიერო ინფორმაციის ფუნქციებმა და სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზურ-სინთეზურმა გადამამუშავებამ, მეორადი დოკუმენტის შექმნის აუცილებლობამ და ზოგადად ამ პრობლემების კვლევამ მიგვიყვანა ისეთ მეცნიერულ ღარგამდე, როგორიცაა რიტორიკა. სწორედ რიტორიკაში უნდა ვეძებოთ რეფერირების, როგორც მეორადი დოკუმენტის, ფესვები, რადგან ვთვლით, რომ ისევე როგორც ბევრი სხვა დისციპლინა, რეფერირებაც სწორედ რიტორიკიდან ამოიზარდა. რატომ უუკავშირებთ რეფერირებას რიტორიკის ცნებას და რატომ ვეძებთ რიტორიკის წიაღში რეფერირების ჩანასახს? ჩვენს მიერ ზემოთ უკვე გაიშვებული იყო ერთმანეთისაგან საინფორმაციო მომსახურების სფეროში ორი სახის რეფერატი – ზეპირი და წერილობითი. სწორედ ეს დიქტომია, ზეპირი რეფერატი – წერილობითი რეფერატი, უდევს საფუძვლად იმას, რომ ჩვენ ზეპირი სახის რეფერატს, რომელსაც რეფერატი-მოხსენება ვუწოდეთ, რიტორიკის სფეროს ობიექტად მივიჩნევთ, ვთვლით რა, რომ რეფერატი-მოხსენებისა და მისი ავტორის, ორატორ-რეფერენტის მიზანია მჭევრმეტყველებით, ენაშუიბით, მასალის საფუძვლიანი ცოდნითა და გადმოცემის დიდი ნიჭით მიაღწიოს თავის მიზანს – მოახდინოს გაელენა მსმენელზე, ადრესატზე.

რიტორიკა (გერმ. rhetorike techne: Redekunst) ორატორული ხელოვნებაა, მოძღვრებაა მჭევრმეტყველების, საორატორო ხელოვნების წესებისა და კანონების შესახებ, რომლის პირველი სახელმძღვანელო, რასაც ჩვენამდე არ მოუღწევია, დაწერილი უნდა იყოს ძველი წელთაღრიცხვით V საუკუნეში. მის ავტორებად სირაკუსელი ბერძნები, კორაქსი, ტერია ითვლებიან.

რიტორიკა მეცნიერების უძველესი დარგი და განათლების სისტემის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია. იგი წარმოიშვა V საუკუნეში ქრისტეს დაბადებამდე, ზოლო სისტემად ჩამოყალიბდა საბერძნეთში III-II საუკუნეებში და რომში I საუკუნეში ქრისტეს დაბადებამდე. რიტორიკა შედიოდა იმ საგნების რიცხვში, რომელთა სწავლება დაკანონებული იყო უმაღლესი განათლების სისტემაში. ეს საგნებია: გრამატიკა, რიტორიკა, დიალექტიკა, არითმეტიკა, გეომეტრია, ასტრონომია, მუსიკა. მოგვიანებით რიტორიკა გამოეყო სხვა სასწავლო საგნებს და დამოუკიდებელ საგნად ჩამოყალიბდა.

რიტორიკა ზოგადად შეიძლება განისაზღვროს როგორც მოძღვრება სიტყვიერი გამოხატვის შესახებ, როგორც მეტყველების ხელოვნების (Redekunst) თეორია და ტექნიკა, ან მჭევრმეტყველური (Beredsamkeit) შესავალი, რომლის სტრატეგიულ მიმართულებათა მიზანია უზრუნველყოს ადრესანტის (მოსაუბრის, დამწერის) გაელენა ადრესატზე (მსმენელზე, მკითხველზე). რიტორიკაში განასხვავებენ მჭევრმეტყველების სამ სახეს: სამართ-

ლებრივს, მრჩეველურსა და საზიოო შეკრებებისათვის გამიზნულს. რიტორიკის ძირითადი მიზანი ანტიკურ ხანაში სწორედ ამ სახეობაში მოსწავლეოა დოსტატება იყო. შუა საუკუნეებში კი მან მოაცვა ქადაგებებისა და წერილების სფეროც.

კლასიკურ რიტორიკაში გამოიყო რამდენიმე საფეხური, რომელთა გავლაც აუცილებელი იყო მეტყველების ხელოვნების დასაუფლებლად. ეს საფეხურები აისახებოდა ხუთ ოპერაციაში. პირველი (inventio – Auffindung des Stoffes) გულისხმობს თემის მოაზრებას, მეორე (dispositio – Anordnung des Stoffes) – თემატური მასალის დაყოფა-დალაგებას, მესამე (elocutio – stilistische Gestaltung) – თემატური მასალისთვის სათანადო ენობრივი საშუალებების მისაღებას, მეოთხე (memoratio – Einprägen der Rede) – მნემოტექნიკური ხერხებით მასალის დამახსოვრებას. მნემოტექნიკა იმ ხერხების ერთობლიობაა, რომლის მიზანია ადვილად დაიმახსოვროს ორატორმა ფაქტები და მათი თანმიმდევრობა. მეხუთე (pronuntiatio – gepflegte Aussprache) – სანიმუშო ფონეტიკურ წარმოთქმას, მეექვსე (action – wirkungsbedachte Vortragsweise) – სიტყვის წარმოთქმას შთამბეჭდავად. ზოგჯერ მეხუთე ოპერაცია ცალკე არ გამოიყოფოდა და მეექვსესთან იყო გაერთიანებული.

მიგვაჩნია, რომ ექვსივე საფეხური პირდაპირ, უშუალო კავშირშია რეფერატ-მოხსენების შედგენასთან და მის აუდიტორიის წინაშე გამოტანასთან.

რეფერატი-მოხსენება ანუ ზეპირი სახის რეფერატი ეფუძნება სხვადასხვა წყაროების კრიტიკულ მიმოხილვას და იგი სამეცნიერო კვლევის ერთ-ერთ სახეობას წარმოადგენს. რეფერატ-მოხსენებაზე მუშაობით სპეციალისტი იწვევა შემოქმედებით აზროვნებას და ამავე დროს იგი ერკვევა რომელიმე კონკრეტულ საკითხში. რეფერენტის მიზანია სპეციალურ ლიტერატურაზე მუშაობა, კონკრეტულ თემასთან დაკავშირებით ლიტერატურის მოძიება და მისი დამუშავება საფუძვლიანად.

რეფერატ-მოხსენებაზე მუშაობისას რეფერენტის ყურადღება გამახვილებულია რამდენიმე პუნქტზე:

კონკრეტულ თემასთან დაკავშირებული ლიტერატურის სწორი წაკითხვა და გავება. სარეფერატოდ შერჩეულ თემაზე შეიძლება მოძიებულ იქნეს უამრავი ლიტერატურა, რომლის უკლებლო წაკითხვაც, ცხადია, რთულია. უმჯობესია შემდეგი ტაქტიკის გამოყენება: 1. მოცემულ თემასთან დაკავშირებული რაიმე მონოგრაფიის ან ფუნდამენტური ნაშრომის შესწავლა, ზოგადი თემატიკიდან კონკრეტულის მოაზრება. ლიტერატურის დამუშავებისას რეფერენტი შეიძლება დაკმაყოფილდეს დასკვნებით. რეზიუმეით, სქემებით, გრაფიკული გამოსახულებებით. დიდი მოცულობის ნაშრომში უპირანია ცალკეული აბზაცებისა და პარაგრაფების გადაკითხვა მისი შინაარსის უფრო დაწვრილებით შესწავლის მიზნით. განსაკუთრებული ყურადღებით რეფერენტმა უნდა წაკითხოს და დაამუშაოს ის ნაშრომი, რომელიც საფუძვლად უნდა დაედოს რეფერატ-მოხსენებას. 2. თავმოყრილ მასალაში ძირითადი დებულებების დაძებნა და მათი გააზრება, რასაც შემდგომში მოსდევს ე. წ. კონსპექტის შედგენა, რაც რეფერატ-მოხსენების მონახაზად გამოადგება რეფერენტს. 3. მოძიებული მასალის დალაგება, რასაც მოჰყვება გეგმა, რომელიც შემდეგი ნაწილებისაგან უნდა შედგებოდეს: 1) შესავალი – სადაც საუბარი იქნება სარეფერატოდ შერჩეული საკითხის ადვილ-ზე თანამედროვე მეცნიერებაში და მის თეორიულ-პრაქტიკულ მნიშვნელობაზე, საკითხის კვლევის აქტუალობაზე. 2) თხრობა (ძირითადი ტექსტი), სადაც უნდა აისახოს საქმის ვითარება, უნდა მოხდეს დამუშავებული მასალის არსის გადმოცემა, მათზე კრიტიკული შენიშვნები და ავტორისეული არგუმენტირება. 3) დასკვნა, სადაც რეფერენტი ჩამოაყალიბებს კვლევის შედეგებს, რა რეზულტატი მიიღო მან კონკრეტული საკითხის დამუშავების შემდეგ.

რეფერატი-მოხსენება ჩაითვლება სრულყოფილად იმ შემთხვევაში, თუ რეფერენტი არ იზღუდება წაკითხულის შინაარსის უბრალო გადმოცემით, არამედ შეაქვს თავის ნაშრომში შემოქმედებითი ელემენტები. შემოქმედებითი უნარის გამოქვეყნების მიზნით რეფერატ-მოხსენების ავტორმა უნდა შეარჩიოს საინტერესო, აქტუალური თემა. ამ ტიპის რეფერატის შედგენისას ჩანს ავტორის ერუდიცია, წერის კულტურა, მისი შემოქმედებითობა.

ყველა ეს ეტაპი ფაქტიურად ეფუძნება წერილობით ფიქსირებულ ტექსტს და მის დამუშავებას, ეს პროცესიც თავისთავად ასევე წერილობითი ფორმით მიმდინარეობს. კონსპექტი, გეგმა, შესავალი, ძირითადი ნაწილი (ტექსტი), აרגუმენტაცია და დასკვნითი ნაწილი წერილობით შესრულებული ტექსტია. ამდენად, წარმოსათქმელი სიტყვა, რომელიც რეფერენტმა საზოგადოების წინაშე უნდა წარმოადგინოს, არის წინასწარ შედგენილი ტექსტი, რომელსაც ეყრდნობა რეფერენტი. გარდა ამისა, ზეპირად წარმოთქმული სიტყვის (ანუ ტექსტის) მომზადება შეუძლებელია წერილობით დაფიქსირებული ტექსტის, ანუ მასალის წინასწარ შესწავლისა და შემდგომში მისი ტექსტის სახით გაფორმების გარეშე. ამათომ მიგვაჩნია, რომ რეფერატი-მოხსენება, დამუშავებული და წარმოთქმული რეფერენტორატორის მიერ შეადგენს რიტორიკის ობიექტს და გულისხმობს არა მარტო შთამბეჭდავად სიტყვის წარმოთქმას, მჭევრმეტყველებას, არამედ აგრეთვე შთამბეჭდავად „მჭევრად“ წერასაც. ამდენად, რეფერატ-მოხსენების, როგორც რეფერირების პროცესის კერძო შემთხვევის კავშირი რიტორიკასთან აშკარაა.

რეფერენტი რეფერატ-მოხსენებაზე მუშაობისას ექვევა წინათან დამოუკიდებელ მუშაობას, ეწევა დამოუკიდებლად სხვადასხვა საკითხებში გარკვევას. მას უვითარდება ლოგიკური აზროვნება და აზრის თანამიმდევრული გადმოცემის უნარი.

ფსიქოლოგები ირწმუნებიან, რომ ის ცოდნა, რომელიც რეფერენტმა მიიღო საკითხის დამოუკიდებლად შესწავლის პროცესში, უფრო ღრმაა და უფრო ხანგრძლივად რჩება მეხსიერებაში.

ცნება „შეკვეცა“ და მისი პარიადიმიზი

ინფორმაციის შეკვეცა დოკუმენტური ინფორმაციის ლოგიკური, ანალიზურ-სინთეზური გადამუშავების ოპერაციათა ერთობლიობაა, რომლის მიზანია პირველადი დოკუმენტის მასალაზე მეორადი დოკუმენტის შედგენა. ეს იმას ნიშნავს, რომ დედნის ტექსტის შინაარსი უნდა გამოიზატოს ენობრივად უფრო ეკონომიური ფორმით, პირველწყაროს ინფორმაციულობის შენარჩუნებითა და მისი ზომის, მასშტაბის შემცირებით.

ცნება „მეორადი დოკუმენტი“ მოიცავს, როგორც უკვე განვიხილეთ, ოთხი ტიპის ინფორმაციას: დოკუმენტოგრაფიულს, ფაქტოგრაფიულს, კონცეპტუალურსა და მიმოხილვით-შეფასებითს, რომლებიც საინფორმაციო მომსახურების სფეროს მიეკუთვნებიან. შესაბამისად, მეორადი დოკუმენტების რიცხვს მიეკუთვნება ყველა იმ ტიპის ტექსტი, ყველა დოკუმენტი, რომელიც საინფორმაციო მომსახურების სფეროში იქმნება და რომელსაც ადგენს საინფორმაციო მომსახურების დარგის სპეციალისტი ან თვითონ ავტორი (დისერტაციის ავტორ-რეფერატს ანდა სტატიის რეზიუმეს ადგენს თავად ავტორი, თუმცაღა ამ ტიპის ტექსტებიც მიეკუთვნება მეორადი დოკუმენტის სახეობას, რადგან მისი შედგენა

ინფორმაციის კვების ხარჯზე ხდება). ამდენად, ყველა ის დოკუმენტი, რაც იქმნება ზოგადად საინფორმაციო მოღვაწეობისა და კერძოდ კი, საინფორმაციო მომსახურების სფეროში, ეკუთვნის მეორად დოკუმენტს.

ტერმინი „შეკვეცა“ ფართოდ გამოიყენება მეცნიერებისა და პუბლიკაციის დარგებში. ზოგადად ის აღნიშნავს ტექსტში განსაზღვრული ობიექტებისა თუ სიდიდეების შემცირებას, მათ გამოტოვებას, ვარკვეული სახის მასალის გამოყოფას და მათ ინტერპრეტაციას. თუმცაღა ისიც უნდა ითქვას, რომ არსებობს ისეთი ტიპის ტექსტები, რომლებიც ან საერთოდ არ ექვემდებარებიან კვეცის პროცედურას, ან უკვე პირველად დოკუმენტში შეკვეცილი ფორმით არიან წარმოდგენილნი. ასეთებია: კანონები, თეორემები, პოსტულატები*, რომლებიც თავის თავში უკვე მოიცავენ არსებითს, აუცილებელს, ძირითადს. ისინი უკვე არიან კვეცის შედეგად მიღებული ტექსტები (ფორმულა ტექსტია, ის გვაძლევს ინფორმაციას რაღაცის შესახებ). მაგრამ ამ ტიპის დოკუმენტაციისათვის დამახასიათებელია მეორე მოვლენა – ინფორმაციის გაშლა, რაც გულისხმობს მაგ.: ამა თუ იმ თეორემის (რომელიც დოკუმენტურად შეკვეცილი ფორმით, მეტაენობრივ* ნიშანთა სისტემითაა გამოხატული) დამტკიცებას, დებულების განმარტებას, დასკვნის არგუმენტირებას, შედეგების ვერიფიკაციის* დასაბუთებას და ა. შ. ყოველივე ეს წარმოებს ტექსტის სახით.

ინფორმაციის შეკვეცა და გაშლა, ისევე როგორც ანალიზი და სინთეზი, ინდუქცია* და დედუქცია* – ორი ერთმანეთის საწინააღმდეგო, მაგრამ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული პროცესებია, ტერმინი „შეკვეცა“ გულისხმობს „შინაარსობრივად დატვირთული“ ცოდნის მიღების ოპერაციას. ყველაზე მნიშვნელოვანი კი ისაა, რომ შეკვეცა არა მარტო მოცულობის შემცირებაა, არამედ ეს არის არაარსებითის ჩამოშორება და ყველაფერი იმის დატოვება, რაც პოტენციურად მოგვეცემს იმის საშუალებას, რომ განხორციელდეს ტექსტის გაშლა. ამდენად, ეს ორი ცნება ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირშია და მათი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად მყოფობა შეუძლებელია. ინფორმაციის „გაშლა“ ფაქტიურად ტექსტის ფიზიკური მოცულობის გაზრდაა, რაც ხდება ტექსტში აუცილებელი დამატებების, დაზუსტებების, განმარტებებისა და კომენტარების შეტანის ხარჯზე. ეს კი თავისთავად განაპირობებს ტექსტის უკეთესად აღქმასა და გაგებას.

გ. ციპფი მიიჩნევს, რომ ინფორმაციის შეკვეცა ეფუძნება ენობრივი საშუალებების ეკონომიის პრინციპს. ენას აქვს საოცარი თვისება – იგი ექვემდებარება ერთ მარტივ პრინციპს – „принцип наименьшего усилия“. აქედან გამომდინარეობს ენობრივი შტამპებისაკენ, აბრევიატურებისაკენ*, მეტაფორულობისაკენ, ელიპსურობისაკენ* და ლექსიკური შეკვეცის სხვა სახეობებისაკენ სწრაფვის ტენდენცია. ენობრივი საშუალებების ეკონომიის პრინციპს ეკუთვნის აგრეთვე შინაარსის გადატანა სხვა ენობრივ სისტემებშიც (ფორმულების, სქემების, გრაფიკული გამოსახულებებისა და სხვა სიმბოლოების გამოყენება).¹

საინფორმაციო მოღვაწეობის სფეროში კაცობრიობა შეკვეცის პრობლემას წააწყდა მისივე ცივილიზაციის ყველაზე ადრეულ ეტაპზე, როდესაც ადამიანი პირველად ჩაფიქრდა იმაზე, თუ როგორ გამოხატოს თავისი აზრი უფრო მოკლედ და მკაფიოდ, რომ „სიტყვები იყოს ცოტა, ხოლო აზრი – ტევადი.“ როცა ჯერ კიდევ მე-3 საუკუნეში ჩვ. წ. აღ.-მდე გამოჩნდა ბევლ ელადამი პირველი რიტორიკული სკოლები, მათი ამოცანა იყო დაეფუძლებინათ მოსწავლეები მჭევრმეტყველებასა და ინფორმაციის შეკვეცის ხელოვნებაში. ანტიკური რიტორიკის ერთ-ერთი უმსხვილესი თეორეტიკოსი მ. ციცერონი წერდა: „Какой способ речи может быть лучше, чем ... говорить ясно, красиво, всегда в согласии и соответствии с предметом обсуждения.“²

დღეს ჩვენ მ. ციკერონის ამ ფრაზას დაემატებოდა: შეკვეცა ყოველთვის უნდა ხდებოდეს ოპტიმალურ დონეზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ რაციონალური კომუნიკაცია განხორციელდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ შეკვეცა ხდება განსაზღვრულ ოპტიმალურ დონეზე. ამ დონის ქვემოთ კომუნიკაცია გახდება ადრესატისათვის გაუგებარი, ხოლო ამ დონის ზემოთ, ანუ ტექსტის გაშლისას, ინფორმაცია ადრესატისათვის იქნება მოსაწყენი, ტრევიალური*, ამას კი შედეგად ის მოჰყვება, რომ კომუნიკაციისა და შეტყობინების ალქმის ხარისხი იკლებს. აქედან გამომდინარეობს, რომ ინფორმაციის შეკვეცისას ისე უნდა ვილაპარაკოთ, რომ მასში ყოველთვის იგულისხმებოდეს ამავედროულად გაშლაც. განვსაზღვრავთ რა ტექსტის შეკვეცის დონეს, ჩვენ ამავედროულად ვადგენთ მისი გაშლის ზომებსაც.

საინფორმაციო მომსახურების სფეროში შეკვეცის მოვლენა დაკავშირებულია პირველი წერილობითი ძეგლების ორგანიზებული საცავების (ბიბლიოთეკებისა და არქივების) გამოჩენასთან. მოძებნილ იქნა უფრო მეტად ადეკვატური ფორმები, რომელთა დახმარებითაც ხდებოდა ფონდების შედგენილობისა და მასში დაცულ ინფორმაციის წყაროთა შინაარსის ასახვა „საძიებო აპარატში“. ორიათასწლიანი ისტორიის მიუხედავად, როგორც მასიური, ასევე ცალკეული დოკუმენტის შინაარსის შეკვეცილი ფორმით გადმოცემა ახლაც პრობლემატურია და სულ უფრო მეტად იწვევს განსაკუთრებულ ინტერესსა და მნიშვნელობას, რადგან დღესდღეობით იგი სამეცნიერო ინფორმაციის დარგში ერთ-ერთ უმთავრეს მიმართულებად იქცა.

სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ლიტერატურაში ინფორმაციის შეკვეცის აღსანიშნავად გამოიყენება არა მხოლოდ ტერმინი „შეკვეცა“, არამედ ტერმინებიც: „შეკუმშვა“, „კომპრესია“, „კუმულაცია“, „შემჭიდროვება“, „შემკვრივება“, „მინიმალიზაცია“, „გამარტივება“ და სხვ. ამასთან ცნებაში „შეკვეცა“ და მის სინონიმურ ვარიანტებში ხშირად სხვა შინაარსი-ცაა ჩადებული, რაც მნიშვნელოვან სიძნელეებს ქმნის მასალის ალქმისა და მისი ინტერპრეტაციისას, ეს კი თავისთავად ართულებს ინფორმაციის შეკვეცის არტთუ ისედაც მარტივ პრობლემას.

ამასთან საჭირო ხდება ტერმინთა ჩამოთვლა და მათი განმარტება. ცალკეულ ტერმინთა განმარტებებს წინ უძღვის ენათმეცნიერულ ტერმინთა ლექსიკონში მოცემული ლეფონიციები.

1. Kompression – Zusammendrückung, Verdichtung [<lat. compression „das Zusammendrücken“].

ავტორთა ერთი ჯგუფი ტერმინებს „შეკვეცა“, „შემჭიდროვება“, „კომპრესია“ ერთ სინონიმურ რიგში განიხილავს, ესმით რა მასში სამეცნიერო დარგში ისეთი ცოდნის შეძენა (ზოგადი ცნებები, ჰიპოთეზები, თეორიები, ახსნა-განმარტება), რომლებსაც დიდი ინფორმაციული ტევადობა აქვთ... ინფორმაციის შეკუმშვისა და შემჭიდროვების პრობლემა აქტუალურია თანამედროვე მეცნიერებაში. სამეცნიერო კონცეფციების განვითარების ისტორია აღასტურებს, რომ ინფორმაციის შემჭიდროვება სამეცნიერო ცოდნის განვითარების ტემპების პირდაპირპროპორციულია. ამიტომ შეიძლება ითქვას, რომ სამეცნიერო ინფორმაციისათვის დამახასიათებელია არა მარტო მისი რაოდენობის ინტენსიური გაზრდის ტენდენცია, არამედ ასევე ამ რაოდენობის ასევე სწრაფი შეფარდებითი შემცირება, რომელიც ინფორმაციული მოცულობის გაზრდის ხარჯზე მიმდინარეობს. ინფორმაციის შემჭიდროვება და შეკვეცა არ არის მექანიკური პროცედურა, არამედ ეს არის ინფორმაციული შეტყობინების გარდასახვის შემოქმედებითი პროცესი, სპეციალისტის მიერ ინფორმაციის კონსტრუირების* შემოქმედებითი პროცესი. რომელსაც აქვს პრინციპული სიახლე...¹

ხშირად ლიტერატურაში ეხედებით ტერმინს „ინფორმაციის კომპრესია“, რომელიც იხმარება ტერმინის „შეკვეცვა“ სინონიმად. მას ზოგიერთი ავტორი „შეკვეცის“ კერძო შემთხვევად წარმოგიდგენს.⁴ ინფორმაციის კომპრესიაში იგულისხმება ინფორმაციის ისეთი შეკუმშვა, რომლის დროსაც შენარჩუნებულ იქნება მხოლოდ ის, რაც აუცილებელია კომუნიკაციის მოცემული ეტაპისათვის.

კომპრესია – ეს არის ენაში ზოგადად სიჭარბის თავიდან აცილების ტენდენცია, ტექსტის შეკვეცის ტენდენცია ინფორმაციულობის დანაკარგის გარეშე, რაც ძირითადად სამეცნიერო და პუბლიცისტური ლიტერატურისთვისაა დამახასიათებელი.

2. Kumulation – Anhäufung; das Verstärken der Wirkung von Medikamenten durch fortgesetzte Gaben und entsprechende Anreicherung im Körper [<lat. cumulatio „Vermehrung, Zuwachs, zu cumulus „Haufen“].

ინფორმაციის კუმულაციის ცნება ავტორთა ერთ ჯგუფთან განიხილება როგორც ინფორმაციის მოცულობის შემცირების თვისება მისი უფრო მოკლე, განზოგადებული სახით გადმოცემის გზით. ავტორები თვლიან, რომ დროთა განმავლობაში ყოველივე მეორეხარისხოვანი, კერძო ინფორმაცია განითესება, ხოლო მთავარი, ძირითადი იდეებს გამოხატულების მოკლე და მარტივ ფორმას.⁵

ლიტერატურაში ტერმინს „კუმულაცია“ საკმაოდ ხშირად ეხედებით. მას „შეკვეცის“, „შემჭიდროვების“ მნიშვნელობით იყენებენ და ითვლება, რომ იგი კომპრესიისა და მისი სემანტიკის* მქონე სიტყვათა სინონიმია, მაგრამ როგორც მისი განმარტებიდან ჩანს, იგი დეფინირდება როგორც მასალის თავმოყრა, შეგროვება, მრავალი ცალკეული ნაწილის ერთში გაერთიანება (zusammenstopfeln). ვფიქრობთ, რომ ეს ტერმინი არ გულისხმობს შეკვეცის, შემჭიდროვების პროცესს, რომელიც შემოქმედებით საქმიანობად მიგვაჩნია, არამედ იგი წარმოადგენს მშრალი, მარტივი, ე. წ. „სელექციური“* ტიპის საქმიანობას, რაც სხვადასხვა ავტორთა ნაშრომების განხილვის საფუძველზე ხდება, რისი შედეგიც შეჯამებული ტექსტია.

3. Kompilation – Sammlung, Zusammentragung, aus anderen Büchern zusammengetragenes od. zusammengestopptes Werk [<lat. compilatio – „Plünderung“].

კომპილაცია ისეთი ახალი ნაშრომის შედგენის მეთოდია, რომელშიც პასიურადაა ჩაბმული სპეციალისტი, რადგან მას საქმე აქვს სხვადასხვა ავტორთა ნაშრომებიდან მასალის შეგროვებასთან და მის დაჯგუფებასთან და არა ნაშრომის (ცალკეული ნაშრომის! – ზაზი ჩვენია) სინთეზურ-ანალიზურ და ლოგიკურ-ლინგვისტურ დამუშავებასთან. სიტყვასიტყვით კომპილაცია „გაქურდვას“, „გამარცხას“ ნიშნავს, შესაბამისად იგი უგულებელყოფს შემოქმედებითობას, რომელიც სპეციალისტთა მხოლოდ გარკვეულ ჯგუფს ხელეწიფება.

შემდგომში შეკვეცის აღსანიშნად და, შესაბამისად, საბუშაო ტერმინად გამოვიყენებთ ტერმინს „კომპრესია“, რადგან იგი უფრო მოცულობით ტერმინად მივიჩნიეთ, რომელშიც როგორც შემჭიდროვების, ასევე დაწნეხვის, დაწურვის სემებიტ* იგულისხმება. გარდა ამისა, იგი მოიცავს ტექსტის ანალიზურ-სინთეზური და ლოგიკურ-ლინგვისტური დამუშავების ეტაპებსაც და მთლიანობაში წარმოადგენს არა მექანიკურ, როგორებიცაა კომპილაცია და კუმულაცია, არამედ შემოქმედებით პროცესს.

ინფორმაციული კომპრესია – ეს არის შეკეცვა საინფორმაციო კომუნიკაციის პროცესში, რომელიც დაიყვანება კომუნიკაციის პროცესის ჩასატარებლად საჭირო ენობრივ ერთეულთა აუცილებელ და მინიმალურ რაოდენობაზე რაიმე ობიექტის თუ ხდომილების აღწერისას, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს კომუნიკაციის ოპტიმალურობა. ანუ ინფორმაციის გადაცემა ადრესატისათვის მისი სიჭარბის გარეშე, ამავე დროს ამ პროცესს თან უნდა ახლდეს ინფორმაციის ფიზიკური მოცულობის შემცირება. კომპრესიისას ინფორმაცია არა მარტო მცირდება მოცულობაში, არამედ ხდება მისი დაწნეხვა, თანაც ისე, რომ გეჟონდეს საშუალება მოკაზრებოთ მისი ხელახალი გაშლა საბაზისო წინადადებების საფუძველზე.

კომპრესია საინფორმაციო მომსახურების სფეროში

საინფორმაციო მომსახურების სფეროში კომპრესია წარმოებს პირველად დოკუმენტზე დაყრდნობით. კომპრესიის მიზანია ახალი ტექსტის რეპრეზენტაცია. საინფორმაციო მომსახურების სფეროში ლიტერატურის დამუშავებისათვის აუცილებელი პირობაა მასალის აზრობრივი დაჯგუფება. ნებისმიერ ტექსტში გამოიყოფა მაქსიმალურად ინფორმაციული ფრაგმენტები, რომლებიც ქმნიან ინფორმაციის მოკლე ვარიანტის საფუძველს, ბაზისს და რომელზედაც ხდება ახალი, მეორადი ტექსტის დაშენება. ამ აზრობრივ ფრაგმენტებზე დაყრდნობით შედგენილი ტექსტი წარმოადგენს ტექსტის (ინფორმაციის) აზრობრივი კომპრესიის შედეგს.⁷ კომპრესია და გაშლა, ეს ორი მოვლენა საინფორმაციო მომსახურების სფეროში, გულისხმობს პირველწყაროს ანალიზურ-სინთეზურსა და ლოგიკურ-ლინგვისტურ დამუშავებას მეორადი დოკუმენტის შექმნის მიზნით. ამასთან კომპრესიისას საინფორმაციო მომსახურების სფეროს სპეციალისტის მიზანია პირველადი დოკუმენტის ფიზიკური მოცულობის შემცირება მისი არამინშენელოვანი ინფორმაციის დანაკარგის ხარჯზე, ხოლო გაშლისას – ტექსტის ფიზიკური მოცულობის გაზრდა მისი ინფორმაციულობის გაშლით. საინფორმაციო მომსახურების სფეროში კომპრესიის შედეგად წარმოიქმნება დამოუკიდებელი მეორადი დოკუმენტები: ბიბლიოგრაფიული აღწერა, ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა, რეფერატი, რეფერატული მიმოხილვა, ანოტაცია, რომელთა ძირითადი ფუნქციაა ინფორმაციულ ნაკადში ინფორმაციის ადრესატთა ორიენტირება, ხოლო მათ ამოცანას წარმოადგენს პირველადი დოკუმენტების ფაქტოგრაფიული თუ კონცეპტოგრაფიული შინაარსის მაქსიმალურად ზუსტი ასახვა.

საინფორმაციო მომსახურების სფეროში კომპრესიის მოვლენას ექვემდებარებიან სამეცნიერო ტექსტები და პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტები. სამეცნიერო ტექსტებში გამოიყოფა ჰუმანიტარული, საზოგადოებრივი და ტექნიკური სპეციალობის ტექსტები, რომლებიც დატვირთულია აბსტრაქტული ცნებებით, სიდიდეებით, სამეცნიერო ტერმინებით. ამ ტიპის ტექსტებისათვის ტიპურია ობიექტის თუ ხდომილების აღწერის არგუმენტირებული ფორმა, პიოთეზათა* კრიტიკა, ტექნიკური დანადგარებისა თუ ხელსაწყოების დეტალური აღწერა, ცნებათა განმარტება, სხვადასხვა ავტორთა თეალსაზრისების ჩამოთვლა და მათი შეფასება, სპეციალური ტერმინოლოგიის გამოყენება. სამეცნიერო ტექსტში ჭარბობს ლოგიკურ-ინტელექტუალური ინფორმაცია, რომელიც ახდენს რეალური სამყაროს ობიექტისა თუ ხდომილების აღწერას დოკუმენტალურად. ფაქტოგრაფიულად. მშრალად. ამ ტიპის ტექს-

ტები იძლევა ინფორმაციას ფაქტების შესახებ. რაც ძირითადად წარმოადგენს კიდევ ტექსტის შინაარსს.

რაც შეეხება პუბლიცისტიკას, ეს შემოქმედებითი საქმიანობაა, რომელიც განიხილავს საზოგადოების მიმდინარე ცხოვრების აქტუალურ საკითხებსა და მოვლენებს, შეიცავს დიდძალ ფაქტობრივ მასალასა და შეფასებებს ავტორის სოციალური პოზიციის შესაბამისად. პუბლიცისტიკა საზოგადოებრივი მოღვაწეობის სპეციფიკური სფეროა და მიზნად ისახავს თანამედროვე ისტორიის ასახვას ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორების ერთობლიობით. პუბლიცისტიკის შემოქმედებითი საქმიანობის სპეციფიკა, რაც განასხვავებს მას სამეცნიერო ან მხატვრული შემოქმედებისაგან, არის ის, რომ პუბლიცისტური ჟანრის ნაშრომში ასახული ფაქტების სიახლე ემსახურება საზოგადოების პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი ცხოვრების დონის ამაღლებას. პუბლიცისტიკა მასშტაბურად იყენებს ცხოვრებისეულ მასალას და ზოგიერთ შემთხვევებში საზოგადოებრივ-პოლიტიკური საქმიანობის ფაქტების ასახვით ავითარებს გარკვეულ იდეასაც, ახდენს ზეგავლენას აუდიტორიაზე და მოქმედებს დროის უფრო ფართო ჩარჩოებში, ვიდრე ჟურნალისტიკა. პუბლიცისტიკა არ არის დიფერენცირებული, იგი ზოგადია და ფართო დიაპაზონი აქვს, რაც მისი თემატიკის მრავალფეროვნებას განაპირობებს. არსებობს პოლიტიკური, ეკონომიკური, მორალურ-ეთიკური, ფილოსოფიური პუბლიცისტიკა. პუბლიცისტიკის ფორმებია: ინფორმაციულ-მოვლენური, პოზიციურ-ანალიტიკური, კრიტიკულ-ანალიტიკური, სატირული, პოლემიკური, დისკუსიური და სხვ. ჩამოყალიბდა აგრეთვე საგაზეთო-საჟურნალო პუბლიცისტიკის ჟანრები – ინტერვიუ, კორესპონდენცია, რეცენზია, სტატია, მიმოხილვა, წერილი, ნარკვევი, პამფლეტი*, ფელეტონი* და სხვ.

საინფორმაციო მომსახურების სფეროში ინფორმაციის შეკვეცა ხდება ოთხი ძირითადი მიმართულებით. ესენია: ბიბლიოგრაფიულ-დოკუმენტოგრაფიული, ფაქტოგრაფიული, კონცეპტოგრაფიული და მიმოხილვით-შეფასებითი. შესაბამისად, სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ლიტერატურაში განასხვავებენ ინფორმაციის ოთხ ძირითად ტიპს, რომელთაგან პირველი პირველწყაროს ბიბლიოგრაფიული მონაცემებია, ხოლო ყველა დანარჩენი სემანტიკური თვალსაზრისით განიხილება. განვიხილოთ თითოეული მათგან ცალ-ცალკე:

1. ბიბლიოგრაფიული, ანუ დოკუმენტალური ინფორმაცია – ესაა მონაცემები მეცნიერისა ან ჟურნალისტის მიერ შედგენილი პირველადი დოკუმენტის შესახებ, სადაც არის ინფორმაცია ორიგინალის სათაურის, მისი ადგილსამყოფელის, ავტორის, გამოცემის თარიღისა და ასევე პუბლიკაციის გვერდების რაოდენობის შესახებ.

2. ფაქტოგრაფიული ინფორმაცია – ესაა პირველწყაროში მოცემული ინფორმაცია ფაქტების, მოვლენების, პროცესების და ხდომილებების შესახებ, რომელსაც ორიგინალიდან შეარჩევს, ამოკრფის საინფორმაციო მომსახურების დარგის სპეციალისტი და რომელსაც იგი ადრესატს მიაწოდებს ლინგვისტური დამუშავების გზით. ამ პროცედურის შედეგად ელემენტობა მეორად დოკუმენტს.

3. კონცეპტუალური ინფორმაცია – ესაა მსჯელობა და მოსაზრებები პირველწყაროში მოცემული ინფორმაციის ფაქტის, მოვლენის, პროცესისა თუ ხდომილების შესახებ. ესაა ანალიტიკური ინფორმაცია ჩატარებულ კვლევისა და მის ლოგიკურ შედეგებზე. კონცეპტუალური ინფორმაციის ლოგიკურ-ლინგვისტური და ანალიზურ-სინთეზური გადაამუშავების შედეგად საინფორმაციო მომსახურების დარგის სპეციალისტი შეადგენს კომპარესირებულ ტექსტს – მეორად დოკუმენტს.

4. მიმოხილვით-ანალიტიკური (შეფასებითი) ინფორმაცია – ამ ტიპის ინფორმაციას პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტების დამუშავების შედეგად ვიღებთ. ესაა ინფორმაცია-შენაჯერი, რომელიც ეხება საზოგადოების პოლიტიკურ-კულტურულ ცხოვრებაში მიმდინარე პროცესებს. სპეციალისტი მიმოხილავს და აანალიზებს მკვეთრად კომპრესირებული სახით რამდენიმე პუბლიკაციას, რომლებსაც საერთო თემა აქვთ, და იძლევა საკუთარ დამოკიდებულებას მოცემული ინფორმაციისადმი. ამ ტიპის ტექსტიც მეორად ღოკუმენტს მიეკუთვნება.

ფაქტოგრაფიული ინფორმაცია, რომელიც გვხვდება ჰუმანიტარული და ტექნიკური დარგის მონოგრაფიების, სახელმძღვანელოების, სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტებისა და მათი გადამუშავების შედეგად მიღებულ მეორად ღოკუმენტში – არსებითად რეფერატში – რომელიც ფაქტოგრაფიული ინფორმაციის სემანტიკიდან გამომდინარე ინფორმაციულ რეფერატად შეიძლება ჩაითვალოს, გვაწვდის ინფორმაციას ისე, როგორც ეს უშუალოდაა მოცემული პირველწყაროში. იგი აღწერს ფაქტებს პირდაპირ, მშრალად, ყოველგვარი ინდივიდუალური ინტერპრეტაციის გარეშე, ფაქტიურად იგი პასიურად მონაწილეობს მეორადი ღოკუმენტის შექმნაში. აქ ინტერპრეტაციის მიზანია მაქსიმალურად ზუსტად და მოკლედ ასახოს პირველწყაროს ფაქტოგრაფიული შინაარსი. ეს პროცედურა ეფუძნება ორიგინალიდან რელევანტური* ფაქტებისა და კონცეფციების* ამოკრებას.

კონცეპტუალური ინფორმაცია მიიღება სამეცნიერო ტექსტის ლოგიკურ-აზრობრივი, სინთეზურ-ანალიზური და ლინგვისტური გადამუშავების შედეგად. ამ პროცესში აქტიურია ინტერპრეტატორი, რომელიც გადაამუშავებს ინფორმაციას და საკუთარი ფორმულირებით მიაწოდებს ადრესატს დედნის შინაარსს, იგი ზოგადად ახდენს დედნის არსის ფორმულირებას და მკითხველამდე მიაქვს ე. წ. „სიტუაციური ინფორმაცია“. ამ ტიპის ინფორმაცია ინდიკატური რეფერატით გადმოიცემა.

მიმოხილვით-ანალიტიკური (შეფასებითი) ინფორმაცია მიიღება პუბლიცისტური ჟანრის ლიტერატურის გადამუშავების შედეგად. ამ პროცესში, ისევე, როგორც ინფორმაციის კონცეპტუალური დამუშავებისას, ინტერპრეტატორი შემოქმედებითი კუთხით უდგება მეორადი ღოკუმენტის შედგენას, მიმოხილავს მას მისივე არსიდან გამომდინარე და შეაქვს მასში აუცილებელი დეტალები, განმარტებები, კომენტარები, რომლებსაც იგი საეალღებულოდ მიიჩნევს და რომელიც უზრუნველყოფს დედნის გაგებასა და აღქმას. ამ ტიპის მეორად ღოკუმენტთა რიცხვს მიეკუთვნება მიმოხილვით რეფერატთან ერთად რეცენზირებული, ანალიტიკური მიმოხილვები, საინფორმაციო კოლაჟები*. საინფორმაციო მოსახზურების დარგში კოლაჟი წარმოადგენს სხვადასხვა, ჭრელი, განსხვავებული ინფორმაციის ნაკრებს, რომლის რეპრეზენტაციაშიც ინტერპრეტატორი აქტიურადაა ჩაბმული და შემოქმედებითი ხედვით, საკუთარი შეფასებითი კრიტერიუმებით ადგენს ინფორმაციის „თაიგულს“.

მთელი სიცხადით არ იქნება წარმოდგენილი ჩვენს მიერ ინფორმაციისა და მეორადი ღოკუმენტების ტიპები, თუ არ განვიხილავთ დიქტომიას: „ინფორმაცია – მეტაინფორმაცია.“ ტერმინი „მეტაინფორმაცია“ წარმოადგენს „ინფორმაციის ინფორმაციაზე“. მეტაინფორმაცია ეს არის მოცულობით უმცირესი, ერთი წინადადებისაგან შემდგარი ინფორმაცია, რომელშიც არის ცნობები სამეცნიერო თუ პუბლიცისტური ტექსტის თემასა და სტრუქტურაზე, ყოველივე იმაზე, რაც უზრუნველყოფს დედანთან ხელმისაწვდომობას. მეტაინფორმაცია ღოკუმენტზე – ეს არის საძიებო ინდექსები, სარჩევი, საძიებო აპარატი. მეტაინფორმაციული ღოკუმენტების რიგს მივაკუთვნებთ აგრეთვე ანოტაციასაც, რადგან ის არის მიზერული ინფორმაცია ინფორმაციაზე.

მაგვანია, რომ ძირითადი მახასიათებელი, რომელიც მხატვრულ ტექსტს გასასხავეთს სხვა ტიპის ტექსტისაგან, არის ის, რომ მხატვრულ ტექსტში არის არა მხოლოდ სემანტიკური, არამედ აგრეთვე მხატვრული და ესთეტიკური ინფორმაცია. ეს ორი უკანასკნელი რეალიზდება მხოლოდ კონკრეტული მხატვრული ტექსტის ჩარჩოებში. მხატვრული და ესთეტიკური ინფორმაციის მატარებელი მხატვრულ ტექსტში შეიძლება იყოს მისი ნებისმიერი ელემენტი.

მხატვრული ტექსტის შინაარსის განსაზღვრა და მისი მოკლედ გადმოცემა ტექსტის შინაარსის დადგენის ზოგად სახეობად მიგვანია, რადგან აღნიშნული ტექსტის შინაარსის გადმოცემის პროცესში არ ხდება რაიმე კონკრეტული მოთხოვნების წაყენება და მათ დაკმაყოფილებაზე ზრუნვა. შინაარსის გადმოცემა აქ მკითხველის მიერ თავისუფლად, ძალდაუტანებლად, ჩარჩოებისა და შეზღუდვების გარეშე მიმდინარეობს (თუმცაღა არის ისეთი შემთხვევებიც, როცა მხატვრული ტექსტის რომელიმე კონკრეტული ეპიზოდისა თუ პერსონაჟის აღწერას ან რომელიმე თავის შინაარსის გადმოცემას მოითხოვენ. ამ შემთხვევაში მოხრობელი ტექსტის შინაარსის დეტალების დამახსოვრების საფუძველზე გადმოსცემს მის მოკლედ შინაარსს, რასაც იგი ახერხებს ემოციური, სუბიექტური ფაქტორების ხარჯზე და ნაკლებად ეყრდნობა განსაზღვრულ ამოსავალ პუნქტებს და წინასწარ შემუშავებულ გეგმას). მხატვრული ტექსტის შინაარსის განსაზღვრისას ხშირია ცდომილებები, რადგან შინაარსის შეკვეცა შეიძლება მოხდეს იმ ეპიზოდების ხარჯზე, რომელიც უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ეს მოხრობელს ჰგონია თავისი კომპეტენციიდან* გამომდინარე. ამდენად, შეიძლება დაიკარგოს ძირითადი ინფორმაცია და გადმოიცეს დამატებითი ინფორმაცია, რადგან მათი დადგენა სუბიექტური პოზიციიდან გამომდინარე ხდება. სხვადასხვა სოციალური ფენის წარმომადგენლები სრულიად განსხვავებული სახით გამოყოფენ მხატვრული ტექსტიდან მის აზრობრივ და ესთეტიკურ ინფორმაციას, მის შინაარსს. მხატვრული ტექსტის შინაარსის აღქმა, მისი ინტერპრეტაცია დამოკიდებულია მკითხველის ერუდიციოზე, მის გემოვნებასა და ინტენსივზე.

სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ტექსტებთან დაკავშირებით ვიყენებთ ტერმინს აზრობრივი კომპრესია და არა შინაარსის განსაზღვრა, რადგან აზრობრივი კომპრესია ინფორმაციის დაშუქებასთანაა დაკავშირებული და ამ ენარის ტექსტების შინაარსის განსაზღვრის ერთადერთი პირობაა: ამ ტიპის ტექსტთა სახეობებს – სამეცნიერო ტექსტებსა და პუბლიკაციებს ხშირად ახლავს რეზიუმე ან კონცეფციები, რაც მათ – კომპრესირებულ ტექსტად ითვლება. ამდენად კონკრეტულ მეცნიერებასთან ან პუბლიცისტურ სტატიათთან დაკავშირებული აზრობრივი კომპრესიის შედეგს რეფერატს ან ანოტაციას უწოდებენ და არა მის მოკლედ შინაარსს.

აზრობრივი კომპრესიის შედეგი – რეფერატი და ანოტაცია, მეორადი დოკუმენტის კონკრეტული სახეობებია – რომელთა შედგენისას რეფერენტი ეყრდნობა მკაცრად განსაზღვრულ მოთხოვნებს, რაც გამოიხატება სამეცნიერო თუ პუბლიცისტური ტექსტის შინაარსის მოკლედ და მკაფიოდ გადმოცემაში ისე, რომ მაქსიმალურად იყოს შენარჩუნებული ტექსტის ძირითადი ინფორმაცია. ე. ი. ფორმა – შეკვეცილი, შინაარსი – ტევადი. ამას კი თავად საინფორმაციო მომსახურების სფეროში წარმოდგენილი ტექსტის ტიპი განაპირობებს, რადგან სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტებიც ფაქტოგრაფიული სახისაა. ამასთან ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ლინგვისტები გამოყოფენ „მეცნიერების ენას“, რომელიც მათ კრებით სახელად მიაწინათ, რადგან იგი სხვადასხვა სფეროს გულისხმობს. „მეცნიერების ენას“ ახასიათებს ლაკონურობა, აზრის თანმიმდევრული განვითარება, პიპოთე-

ზების სიმრავლე, ვარაუდების დასაბუთების ცდა და ჩატარებული მეცნიერული კვლევის საფუძველზე დასკვნების გაკეთება. სამეცნიერო ტიპის ტექსტებისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე გადმოცემის ობიექტურობა. კომპრესია – ტექსტის აზრობრივ-სინთეზური გადამუშავების რთული შემოქმედებითი პროცესია, რომელსაც საფუძვლად უდევს სხვადასხვა სახის მოსამზადებელი სამუშაოები. ამასთან მას ფიქსირებული წერილობითი ფორმა და საკუთარი ენობრივი სტრუქტურა აქვს.

განსხვავება, ერთი მხრივ, მხატვრული ტექსტის მოკლე შინაარსის განსაზღვრასა და მის გადმოცემას და მეორე მხრივ, სამეცნიერო თუ პუბლიცისტური ტექსტების აზრობრივ კომპრესიას შორის, რომელსაც პირობითად შეიძლება „კომპრესირებული შინაარსიც“ კი ვუწოდოთ, საკმაოდ თვალშისაცემი და აშკარაა. შინაარსობრივი კომპრესია მხატვრული ტექსტის მოკლე შინაარსის გადმოცემისას და იგივე პროცედურა სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ტექსტთან დაკავშირებით – სხვადასხვა მოვლენება შესაბამისი ინტენციით, საშუალებებითა და პირობებით. მხატვრულ ტექსტში შინაარსობრივი კომპრესიის რეზულტატია – მოკლე შინაარსი (ზოგადი სახეობა), სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ტექსტებში – რეფერატი და ანოტაცია (კონკრეტული სახეობა).

ტექსტის ლინგვისტიკა და რეჟირება

ნებისმიერი ინფორმაცია მოცემულია ტექსტში და იგი ტექსტის საშუალებით მიდის მკითხველამდე. ტექსტი პრაქტულმხრივ მოვლენაა და მას სხვადასხვა კუთხით შეისწავლიან. ერთი მხრივ, იგი სტილისტიკისა და ლიტერატურათმცოდნეობის შესწავლის ობიექტია, მეორე მხრივ, მას იკვლევენ ლინგვისტები, ფსიქოლოგები, ფსიქოლინგვისტები, სპეციალისტები, რომლებიც ინფორმაციის სფეროში მუშაობენ და ა. შ.

გასული საუკუნის 50-იან წლებამდე ტრადიციული გაგებით გრამატიკის უმაღლეს ერთეულად ითვლებოდა წინადადება. საუკუნეების მანძილზე მიღებული იყო, რომ გრამატიკა შეისწავლის წინადადებასა და წინადადების ნაწილებს, მაგრამ ყველა შემთხვევაში ეს იყო ცალკეული წინადადება. წინადადებაზე ერთი საფეხურით მაღალი დონის ერთეული – ტექსტი – არა გრამატიკის, არამედ სტილისტიკის განხილვის საგანი იყო.

1949 წ. გამოიცა კარლ ბოოსტის ცნობილი სტატია „Satzverflechtung“, რომელშიც ავტორმა მოგვცა პირველი ინფორმაცია წინადადებაზე უფრო დიდი ერთეულის შესახებ და რომელსაც იგი „წინადადებათა წრეს“ უწოდებდა. მანვე მიუთითა წინადადებათა დაკავშირების მთავარ საშუალებებზე, რომელთაგან გამოყოფა ლექსიკური გამოვრება, არტიკლისა და ნაცვალსახელის გამოყენება, ზმნა-შემასმენელთა ურთიერთშეთანხმება დრო-კილოთა მიხედვით, წყვილადი კავშირები, ჩამოთვლა, კითხვითი სიტყვები.¹³

ძირითად დებულებებად, რომლებმაც ხელი შეუწვევს ტექსტის ლინგვისტიკის, როგორც დამოუკიდებელი ენათმეცნიერული დისციპლინის ჩამოყალიბებას, მიიჩნევენ:

1. მეტყველების ძირითად ერთეულს, რომელიც გამოხატავს დასრულებულ აზრს, წარმოადგენს არა წინადადება, არამედ ტექსტი. ცალკეული წინადადება არის ტექსტის კერძო შემთხვევა. ტექსტი უმაღლესი დონის სინტაქსური ერთეულია.

2. კონკრეტულ სამეტყველო ტექსტებს საფუძვლად უდევთ ტექსტების აგების ზოგადი პრინციპები, რომლებიც განეკუთვნებიან არა მეტყველების სფეროს, არამედ ენის სისტემას

ანდა ენობრივ კომპეტენციას. ამდენად, ტექსტი უნდა გაკვივით არა მარტო როგორც მეტყველების ერთეული, არამედ როგორც ენის ერთეულიც.

3. ენის სხვა ერთეულთა მსგავსად ტექსტი არის ენის ნიშანთა სისტემის ნაწილი.

4. ტექსტის, როგორც განსაკუთრებული დონის ენობრივი და სამეტყველო ერთეულის შესწავლა მოითხოვს განსაკუთრებული ენათმეცნიერული დისციპლინის – ტექსტის ლინგვისტიკის შექმნას.¹⁴

70-იანი წლებიდან ლინგვისტიკაში დასაბამი მიეცა ახალ ტენდენციას, რომელიც უმაღლესი დონის ერთეულად ტექსტს წარმოგვიდგენდა – გადაიღვა ერთი ნაბიჯი წინ: წინადადების გრამატიკიდან (Satzgrammatik) ტექსტის გრამატიკამდე (Textgrammatik). წინადადებისა და ტექსტის გრამატიკა განხილვის სხვადასხვა ობიექტების გამო ოპოზიციურ ტერმინებად იქცნენ: ერთი წინადადებას იკვლევს, ხოლო მეორე – ტექსტს.

დღესდღეობით ტექსტის უამრავი დეფინიცია არსებობს – დეფინიცია იმდენია, რამდენიც მათი ავტორი. საკმარისია მოვიყვანოთ რამდენიმე განმარტება იმის საილუსტრაციოდ, თუ რამდენად განსხვავებული შეიძლება იყოს ავტორთა მიდგომები ამ ცნებისადმი.

1. ტექსტი არის რამდენიმე წინადადების თანმიმდევრობა, რომელიც აგებულია ენის კანონების თანახმად.¹⁵

2. ტექსტი სემანტიკური ერთეულია, რომელიც სტრუქტურული (სინტაქსური) საშუალებებითაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. ტექსტი გამოხატავს ხდომილებას ანდა მოვლენას და ამავე დროს მიუთითებს რეალურ პირსა, ადგილსა და დროს.¹⁶

3. ტექსტი წარმოადგენს ენობრივი გამოხატულების გააზრებულ (ზეპირი და წერილობითი სახის) ფორმას, რომლის მიზანიცაა კომუნიკაცია.¹⁷

4. ტექსტი წარმოადგენს ისეთ სიტყვიერ ქმნილებას, როგორიცაა მოთხრობა, რომანი, საგაზეთო თუ საჟურნალო სტატია, მეცნიერული მონოგრაფია, სხვადასხვა სახის დოკუმენტი.¹⁸

5. ტექსტია ყველაფერი – ერთი მონემიდან* მრავალსაათიან საუბრამდე და მრავალტომიან თხზულებათა კრებულამდე.¹⁹

6. ტექსტი – ეს არის ლექსი, მოთხრობა, ანექდოტი, დრამა, რომანი, თავი, აბზაცი, პარაგრაფი.²⁰

7. ტექსტია მილოცვა, დაპირება, განცხადება, შენიშვნა, ამინდის პროგნოზი, ანგარიში.²¹

8. ტექსტი ენობრივი მოღვაწეობის წერილობითი გაცხადებაა.²²

9. ტექსტი ნიშანთა ლინგვალური თანმიმდევრობაა, რომელსაც აქვს აზრი. იმისათვის, რომ წინადადებათა ასეთ თანმიმდევრობას პქონდეს აზრი, იგი უნდა შეიცავდეს ლოგიკურ მსჯელობას. ბუნებრივ ენაში ლინგვალური თანმიმდევრობის ელემენტებად გვხვდებიან ნიშნები-სიტყვები და მყარი სიტყვათშეთანხმებანი, ნიშანი-წინადადებები, ნიშანი-რთული სინტაქსური მთელი. ნიშანში იგულისხმება მატერიალური (გრძნობითი ორგანოებით აღქმადი) ობიექტი, რომელიც პირობითად წარმოადგენს რაღაც საგანს, მოვლენას, საგანთა შორის ურთიერთობას, მოვლენათა შორის ან საგნის თვისებათა შორის დამოკიდებულებას. მისი ამოცანაა აღნიშნოს გარე სამყაროს რომელიმე ობიექტი და მისცეს მას ნიშნური სიცოცხლე (ენობრივი ნიშანი). ელემენტარულ ნიშნად ითვლება ენის ერთეული, რომელსაც აქვს მნიშვნელობა. აქედან გამომდინარე, ანბანის ცალკეული ასოები არ არის ელემენტარული ნიშნები. ელემენტარული ნიშანი უპირველეს ყოვლისა არის სიტყვა და მყარი სიტყვათშეთანხმება. ნიშნები, რომლებიც თავის მხრივ ელემენტარული ნიშნებისაგან შედგება, ქმნიან ტექსტს.²³

ნიშნით აღინიშნება დენოტატი*. ნიშანი გამოხატავს კონცეპტს*. ერთსა და იმავე დენოტატს შეიძლება ჰქონდეს რამდენიმე აღსანიშნი, სიტყვა, სახელი – რაც ნიშანთა სინონიმიას ქმნის, ზოლო მეორე მხრივ, ერთი და იგივე ნიშანი, სიტყვა, სახელი შეიძლება აღნიშნავდეს რამდენიმე დენოტატს, რაც ნიშანთა ომონიმიას ქმნის. ყოველ ამ შემთხვევაში მას ექნება თავისი მნიშვნელობა, თავისი კონცეპტი.

თითოეულ ნიშანს აქვს თავისი მნიშვნელობა, რაც წარმოადგენს კიდევ ამ საგნის შინაარსს. ეს კონკრეტული შინაარსი მიმპერეხულია ამ კონკრეტულ ნიშანზე. ნიშნის (სიტყვის) მნიშვნელობა განისაზღვრება იმით, თუ როგორ გამოიყენება ეს მნიშვნელობა რომელიმე ენობრივ სისტემაში. განსაზღვრულ ენობრივ სისტემაში ნიშანს შეიძლება ჰქონდეს რამდენიმე მნიშვნელობა. ნიშანი (სიტყვა) კონკრეტულ მნიშვნელობას იძენს ტექსტში, გამონათქვამში, წინადადებაში, განსაზღვრულ სამეტყველო სიტუაციაში. მაგ.: სიტყვას „თვალი“ ენის სისტემაში აქვს რამდენიმე მნიშვნელობა, რაც განისაზღვრება რეალური დენოტატების რაოდენობის მიხედვით. როგორც კი იგი ენის სისტემიდან გადავა ტექსტში, ეს ნიშანი (სიტყვა) მიიღებს კონკრეტულ მნიშვნელობას, რომელიც განისაზღვრება მოცემული სამეტყველო აქტით.

სიტყვებს „მნიშვნელობა“ და „აზრი“ სხვადასხვა განმარტება აქვთ: პირველი დაკავშირებულია ენის სისტემასთან, მეორე – ნიშნის გამოყენებასთან ტექსტში. მაგ.: *das nette Mädchen* - ამ სიტყვათშეთანხმებას აქვს მნიშვნელობა, მაგრამ არა აქვს აზრი, ზოლო წინადადებას „*Das Mädchen ist nett*“ აქვს აზრი.

უნდა აღინიშნოს, რომ კონკრეტული წინადადებების აზრი არ წარმოადგენს იმ ნიშანთა (სიტყვათა) მნიშვნელობების უბრალო ერთობლიობას, რომელთაგანაც ეს წინადადება შედგება; ანუ ცალკეულ სიტყვათა მნიშვნელობების ერთობლიობა არ უდრის წინადადების აზრს.

ადრესანტი ლექსიკური კონსტრუქციების დახმარებით გამოხატავს თავის სათქმელს, თავისი სათქმელის აზრს, მაგრამ ეს გამონათქვამი თავისთავად კომუნიკაციის პროცესის ნაწილია და ამდენად, კომუნიკაციის პროცესში იგი არ არის ერთმნიშვნელოვანი. იმისათვის, რომ წინადადების აზრი იყოს კონკრეტული, ცალსახა, ადრესანტი ჩართავს მას კონტექსტში – გაშლის, აზუსტებს გამონათქვამის აზრს, რასაც ის სხვა გამონათქვამების დახმარებით ახერხებს. ამდენად, აქაც იდენტური სურათი გვაქვს: ცალკეულ წინადადებათა აზრის ჯგუფი არ უდრის მთლიანად ტექსტის აზრს. კონტექსტიდან ამოგლეჯილ წინადადებას ექნება სხვა აზრი.

რა კავშირშია ყოველივე ზემოთქმული ჩვენი კვლევის ობიექტთან, საძეცნიერო თუ პუბლიცისტური ტექსტების კომპრესიასთან და ამის შედეგად მიღებულ მეორად ღოკუმენტებთან – რეფერატსა და ანოტაციასთან?

კომპრესიის შედეგად მიღებული მეორადი ღოკუმენტი წერილობითი ტექსტია, რომელიც ანალოზური-სინთეზური და ლოგიკური-ლინგვისტური პროცედურათა ერთობლიობის შედეგია და მას, ისევე, როგორც პირველწყაროს, უნდა გააჩნდეს ტექსტისათვის დამახასიათებელი ყველა ნიშანი. მეორადი ღოკუმენტები, ჩვენს კერძო შემთხვევაში – რეფერატი და ანოტაცია, – არ შეიძლება შედგებოდეს ერთმანეთთან აზრობრივად დაუკავშირებელი წინადადებებისაგან. ასეთი წინადადებები არ ქმნიან ტექსტს. თუ ზოგადად დავუშვებთ ასეთ წინადადებათა არსებობას, მაშინ ეს იქნება წინადადებათა უაზრო ლინეალობა და მას არ ექნება როგორც პირველწყაროსთვის, ასევე მეორადი ღოკუმენტისათვის აუცილებელი ნიშნები – თემატურობა და ბჟულობა. გარდა ამისა, პირველწყაროდან ცალკეული ფრაზების ექსტრაპირებისას* უნდა გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ ტექსტის აზრი არ

უნდა დაირღვეს მისგან წინადადებათა ფორმალური ამოკრეფით, შესაბამისად არ უნდა დაირღვეს კონტექსტი, რაც წინადადებათა აზრობრივ ლინეალობას ეფუძნება. თუ დავუშვავთ ისეთ პრეცედენტს, როცა სპეციალისტი ფორმალური ნიშნების საფუძველზე ამა თუ იმ ხერხით ახდენს ფრაზების ექსტრაპირებას, მაშინ შედეგად შეიძლება მივიღოთ შეორაღი დოკუმენტი, რომელიც აზრობრივად მნიშვნელოვნად განსხვავებული იქნება პირველწყაროსაგან.

რეფერატთან კავშირში აუცილებლად მივიჩნევთ განვიხილოთ ტერმინები „ცოდნა“, „ინფორმაცია“ და „ინფორმაციულობა“ და მიუთითოთ მათ დამოკიდებულებაზე ნიშანთან.

ცოდნის დაფიქსირება წარმოებს ნიშნების დახმარებით. ინფორმაციის გადაცემა ხდება ასევე ნიშნების საშუალებით. აქედან გამომდინარე, ნიშანს აქვს ორმაგი ფუნქცია – სტატისტიკური (ცოდნის დაფიქსირებისას) და ღინამიკური (ინფორმაციის გადაცემისას). ნიშნის სტატისტიკური ფუნქცია ორი კუთხით ზორციელდება: გამოხატულებისა და შინაარსის კუთხით. ღინამიკური ფუნქციისას ნიშანი იძენს კიდევ ერთ ნიუანსს: მისი საშუალებით ხდება ადრესატის მიერ ნიშნის ინტერპრეტაცია. ნიშანი სტატიაკაში – ესაა ტექსტი, რომელშიც დაფიქსირებულია გარკვეული ცოდნა; ნიშანი ღინამიკაში – ესაა შეტყობინება, რომელსაც აქვს რაღაც გარკვეული ინფორმაცია (ღინამიკაში იგულისხმება კომუნიკაციისა და მისი აღქმის პროცესები).

ცოდნა ადამიანთა საზოგადოებრივი მატერიალური და სოციალური მოღვაწეობის პროდუქტია, სუბიექტის მიერ ობიექტური სამყაროს საგანთა და მოვლენათა ურთიერთკავშირის გააზრება და ამ კავშირის გამოხატვა ნიშნებით.

ინფორმაცია პოლისემიურია* და წარმოადგენს გარკვეული ცნობების, მონაცემების ერთობლიობას. ინფორმაცია სოციალური ფენომენია, მისი გადაცემა ხდება ადამიანთა ურთიერთობის პროცესში; ინფორმაცია, ეს არის ცნობა, შეტყობინება (ამ სიტყვის ფართო გაგებით), რომელიც ნიშნებით ზორციელდება და რომლის მიზანია ზეგავლენა მოახდინოს ინდივიდის ცოდნაზე, მის კომპეტენციაზე, ცვლილებები შეიტანოს ინდივიდის კომპეტენციაში.

ინფორმაციულობა ერთი დენოტატის მქონე ორი ან მეტი ტექსტის სხვადასხვაგვარობის ხარისხია. სხვადასხვა შეტყობინებას აქვს სხვადასხვა ინფორმაციულობა ერთ-მანეთთან მიმართებაში. ინფორმაციულობა არ არის ინფორმაციის თვისება, იგი ტექსტის თვისებაა. ტექსტის ინფორმაციულობაზე მხოლოდ მაშინ შეიძლება ლაპარაკი, თუ მას შეუპირისპირებთ სხვა ტექსტს, ოღონდ ეს უნდა მოხდეს იმ შემთხვევაში, თუ ორივე ტექსტს საერთო დენოტატი აქვს. რეფერენტის მიერ მეორად დოკუმენტში უნდა მოხდეს პირველადი დოკუმენტის ინფორმაციულობის შენარჩუნება. რეფერენტი, რომელიც ახდენს პირველწყაროს რეფერირებას, ხელმძღვანელობს არა მარტო დოკუმენტის სიახლით, მისი შინაარსით, არამედ ტექსტის ინფორმაციულობით. მას შეუძლია პირველწყაროდან შეარჩიოს ინფორმაციის გარკვეული რაოდენობა, მაგრამ ამ დროს იგი ყოველთვის იხელმძღვანელებს ინფორმაციულობის პრინციპით, ანუ რა ღიზით შეინარჩუნებს იგი პირველწყაროს ინფორმაციულობას მეორად დოკუმენტში. ინფორმაციულობის თვალსაზრისით რეფერატი ჩაითვლება სრულყოფილად, თუ ის სრულად შეიცავს იმ აუცილებელ ინფორმაციას, რომელიც სჭირდება ადრესატს და თუ ეს ინფორმაცია დააკმაყოფილებს მის მოთხოვნებს ისე, რომ იგი აღარ ჩათვლის საჭიროდ მიმართოს პირველწყაროს. გაეცნობა რა რეფერატს, ადრესატი მიიღებს გადაწყვეტილებას, წაიკითხოს თუ არა ორიგინალი. თუ რეფერატი მაღალი ინფორმაციულობით გამოირჩევა, მაშინ სპეციალისტი შეიძლება დაკმაყოფილდეს კიდევ რეფერატით, რადგან იგი ორიგინალის სუროგატადაც ითვლება.

ინფორმაციის კომპრესიის პრობლემას განვიხილავთ ანოტირებისა და რეფერირების შეუქმნადობაზე, რადგან ვფიქრობთ, რომ ისინი ინფორმაციის კომპრესიის პროცესში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებენ.

ანოტირებისა და რეფერირების პრობლემა, ერთი შეხედვით თითქოსდა მარტივი რამ, ადრეული ხანიდან დგას კაცობრიობის წინაშე და იგი სულ უფრო მეტ ინტერესს იწვევს როგორც ბიბლიოგრაფიის მკვლევარებს, ასევე ინფორმაციის სფეროში დასაქმებულ სპეციალისტებს შორის. ამ პრობლემისადმი ასეთი ინტერესი განპირობებულია იმით, რომ არაა განსაზღვრული ანოტაციისა და რეფერატის როლი და ფუნქცია საინფორმაციო მომსახურების სისტემაში, ასევე არაა მკვეთრი ზღვარი გაულებული ანოტაციისა და რეფერირების ფუნქციებს შორის. განსაკუთრებულ ინტერესს დღესდღეობით იწვევს სამეცნიერო და პუბლიცისტური ლიტერატურის ანოტირებისა და რეფერირების პრობლემები.

როგორც უკვე არაერთხელ აღვნიშნეთ, ანოტირებისა და რეფერირების ფესვები უნდა ვეძებთ ბიბლიოგრაფიულსა და სამეცნიერო პუბლიცისტიკის დარგში. ვერ კიდევ გასული საუკუნის 20-იან წლებამდე დოკუმენტთა ანალიზი ხდებოდა ემპირიული²⁴ ხერხებით, რომლებიც თანდათანობით გროვდებოდა ბიბლიოგრაფიული მუშაობის მეთოდებაში და რომელსაც, რასაკვირველია, ჰქონდა გამოყენებითი ფუნქცია. გამოყენებითი ანოტირებისა და რეფერირების ძირითადი ამოცანა იყო პირველწყაროს შინაარსის გამოხატვის სრულყოფილების ხარისხის დადგენა. სწორედ ამ კუთხით იყო მიმართული სპეციალისტთა ყურადღება, რომლებიც ძირითადად დანიტერესებულნი იყვნენ რეფერატისა და ანოტაციის შინაარსით და არ განიხილავდნენ მათ ფუნქციებს.

ანოტირებამ და რეფერირებამ ახალი თვისებრიობა შეიძინა ინფორმაციის წარმოშობასა და განვითარებასთან ერთად. აქ წინა პლანზე გადაინაცვლა ისეთმა საკითხებმა, როგორიცაა ანოტირებისა და რეფერირების ავტომატიზაცია, მეორადი დოკუმენტების სახეობები და მათი ფუნქციები. ამ საკითხების შესწავლა გადის ბიბლიოგრაფიისა და წიგნთმცოდნეობის ჩარჩოებს გარეთ. ანოტირებასა და რეფერირებასე ალაპარაკდნენ ფილოსოფოსები, ლირეკისტები, კიბერნეტიკოსი და გამოთვლითი ტექნიკის დარგის სპეციალისტები. დისკუსიის საკითხებად იქცა შემდეგი თემები: ანოტაციისა და რეფერატის ფუნქციონალური დანიშნულება და პირველწყაროს შინაარსის გაშლის მეთოდები კომპრესიის პროცესში. ამ ეტაპზე ჩვენს მიზანს არ შეადგენს მეორადი დოკუმენტების ფუნქციონალური დანიშნულების პრობლემასთან დაკავშირებული ლიტერატურის კვლევა, მოვიყვანთ მხოლოდ რამდენიმე ავტორის თვალსაზრისს რეფერატისა და ანოტაციის ფუნქციების შესახებ.

ფ. იაშენსკაია²⁵ და ა. ი. პოდზემსკი²⁶ 30-იან წლებში ფიქრობდნენ, რომ რეფერატმა მკითხველს უნდა შეუცვალოს პირველწყარო ისე, რომ მისთვის აღარ გახდეს საჭირო მიმართოს პირველწყაროს. ა. ი. პოდზემსკი ასევე ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ რეფერატი არაბიბლიოგრაფიული მასალა და ექვემდებარება აყენება ზოგადად დამოუკიდებელი ჟურნალების არსებობის მიზნებს. კ. რ. სიმონის²⁷ აზრით, რეფერატმა მკვლევარს უნდა გაუმდიდროს ცოდნა ახალი ფაქტებით, რეფერატი ვერ შეუცვლის მკითხველს პირველწყაროს, რეფერატი მეცნიერი იმსჯელებს იმის თაობაზე, საჭიროა თუ არა უშუალოდ მიმართოს პირველწყაროს. მკითხველი რეფერატის საშუალებით ზოგავს დროს.

ანოტირების თეორია და მეთოდება შემუშავდა გასული საუკუნის 20-იან წლებში. ი. პ. ყუეის, მ. ე. მინენის, ი. ე. კიპერმანის, ა. მ. ფომინის ნაშრომებში ამ პერიოდში დაეღო

საუკუნეელი „ანოტაციის“ პრობლემის გასხილვას. 40-იან და 50-იან წლებში იკვლევდნენ ანოტირებას მეთოდებს. ცნებას „ანოტაცია“ ზმირად ძალიან ფართოდ განმარტავენ. მაგ.: ე. ი. შაჰურიანი გვაძლევს შემდეგ დეფინიციას: „ანოტაცია – ეს არის მოკლე ცნობები, რომლებიც იძლევიან ნაბეჭდი შრომების შინაარსობრივ დახასიათებას, გვატყობინებენ მათ დანიშნულებასა და ღირებულებას.“²⁷

პოლემიკა, რომელიც დროაღდრო წარმოიშობოდა რეფერირებასა და ანოტირებასთან დაკავშირებით, ეუბნებოდა იმას, რომ პირველწყაროში გამოყოფდნენ საკუთრივ ინფორმაციას, რომელსაც რეფერატში გადმოიცემა და მეტანიფორმაციას, რომელიც ანოტაციაში გადმოიცემა. თავდაპირველად, როგორც ცნობილია, კომპრესიის წარმოშობას ბიძგი მისცა იმან, რომ ინფორმაციული მომსახურების სფეროში არსებობდა მოთხოვნილება, მოეწესრიგებინათ, დაერეგულირებინათ წერილობით ნაშრომთა მსხვილი კრებულები და მოკლედ გადმოეცათ მათი შინაარსი. მეორად დოკუმენტთა პირველი სახეობები იყო ბიბლიოგრაფიული აღწერა და ბიბლიოგრაფიული კლასიფიკაციის ინდექსები.

მოგვიანებით საჭირო გახდა საინფორმაციო მომსახურების სფეროში დამატებების შეტანა – დამატა ფაქტოგრაფიულ-კონცეპტუალური მომსახურებაც. მომდევნო ეტაპად შეიძლება ჩაითვალოს კიდევ ერთი მომენტიც – მიმოხილვით-შეფასებითი მომსახურებაც.

მე-17 საუკუნის შუა ხანებში ევროპაში და მე-18 საუკუნის რუსეთში გამოჩნდა სამეცნიერო ჟურნალები, რომლებიც თავდაპირველად იყო არა მხოლოდ პირველადი, არამედ მეორადი ინფორმაციის გავრცელების საშუალება. საინფორმაციო მომსახურების ახალი სახეობების აღმოცენებასთან ერთად ჩამოყალიბდა მეორად დოკუმენტთა ტიპები – ანოტაცია და რეფერატი, რომლებსაც სხვადასხვა ფუნქციონალური დანიშნულება ჰქონდა. ეს ხაზი გაატარა დენი სალმ, რომელმაც პირველი სამეცნიერო ჟურნალი „Journal des Savants“ დააფუძნა და რომლის პირველ ნომერში წერდა, რომ ჟურნალის ამოცანად თვლიდა ფიზიკისა და მათემატიკის დარგში ახალი წიგნებისა და ახალი ცდების შესახებ შეტყობინების გავრცელებას. თუმცაღა აქვე გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ლიტერატურისა და სამეცნიერო თემებზე მეორადი დოკუმენტები უფრო ადრეც გამოიციმბოდა. ასეთი იყო თეოფრასტ რენდოს (1586–1653) რეფერატები თავისსავე გამოცემაში „Gazette“.

რიგი შეტყობინებები ანოტაციური (ანუ მეტანიფორმაციული) ხასიათისა იყო და მიზნად ისახავდა მკითხველისთვის გაეიოლებინა ლიტერატურის ნაკადიდან იმ წიგნის ამორჩევა, რომელიც მისი ინტერესის სფეროში იყო. მეორე ტიპი შეტყობინებისა რეფერატული ხასიათის იყო (ფაქტოგრაფიული, ინფორმაციული) და მიზნად ისახავდა მკითხველისათვის გაეიოლებინა უშუალოდ „წიგნიდან“ ინფორმაციის მოპოვება. შეიძლება ითქვას, რომ უკვე მე-17, მე-18 საუკუნეებში გამოიკვეთა გამოქვეყნებული ნაშრომის შინაარსისადმი ორგვარი მიდგომა – ბიბლიოგრაფიული და ფაქტოგრაფიული, ასევე შეფასებითიც, რამდენადაც გამოქვეყნებულ „ანოტაციებს“ და „რეფერატებს“ თან ახლდა რეკომენდაციები, შენიშვნები.

ამდენად, დამოუკიდებელი მეორადი დოკუმენტების არსებობის მოთხოვნილება პრინციპში იყო, მაგრამ მისი ასპექტების დიფერენციაცია – ბიბლიოგრაფიული, ფაქტოგრაფიული, შეფასებითი და კონცეპტუალური (რომელსაც ქვემოთ განვიხილავთ), არ იყო სრულყოფილი. ყოველდღიურად უფრო და უფრო იხვეწება მეორად დოკუმენტთა სახეობები და მათი ასპექტები ივსება სხვადასხვა ელემენტებით.

რეფერატსა და ანოტაციას აქვთ შემდეგი ფუნქციები:

1. სპეციალისტს სჭირდება თემატური ან სისტემატური ხასიათის ინფორმაცია. ასეთი ინფორმაცია აქვს მხოლოდ პირველწყაროს. იმისათვის, რომ მან შეარჩიოს ლიტერატურის

ნაკადიდან მისთვის სასურველი პირველადი დოკუმენტი, იგი უნდა ფლობდეს მეორად დოკუმენტთან მუშაობის ტექნიკას, რაც მას ორიენტაციას გაუწევს დოკუმენტალური ნაკადის თემატიკაში, ანუ მასში უნდა იყოს ჩამონათვალი ყველა იმ თემისა, რომლებიც მოცემულია დოკუმენტში.

2. სპეციალისტის ინტერესი შეიძლება დაკმაყოფილდეს ტექსტის განსაზღვრული ფრაგმენტით, რომელსაც კონტექსტს გარეთ აქვს დამოუკიდებელი ინფორმაციული მნიშვნელობა. ამის შედეგად სპეციალისტი აღარ მიმართავს პირველწყაროს მთელ ტექსტს.

3. სპეციალისტის ინტერესი შეიძლება დაკმაყოფილდეს ტექსტით, რომელშიც გამოტოვებულია და განზოგადებულია პირველწყაროს არაარსებითი მონაცემები.

4. სპეციალისტის ინტერესი შეიძლება დაკმაყოფილდეს ტექსტით, რომელშიც არის პირველწყაროს ინტერპრეტირებული ელემენტები.

პირველი ფუნქციის შესრულება ეკისრება ისეთ მეორად დოკუმენტს, რომელიც მოიცავს ამა თუ იმ თემათა თანმიმდევრულ ჩამონათვალს. ამ დოკუმენტში მოწესრიგებულად უნდა იყოს ჩამოთვლილი პირველწყაროში არსებული ყველა სუბიექტი. ამ მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს ანოტაცია - „წმინდა“ ინფორმაციის მქონე დოკუმენტი.

მეორე, მესამე და მეოთხე ფუნქციებს ასრულებენ მეორადი დოკუმენტები, რომლებიც ისეთი თემა-რემის მოწესრიგებულ ჩამონათვალს გვთავაზობენ, რაც აუცილებელია ამ პუნქტებში ჩამოთვლილი სიტუაციების დასაკმაყოფილებლად. ეს არის სუბიექტურ-პრედიკატული კონსტრუქციების მოწესრიგებული ჩამონათვალი. ასეთი დოკუმენტი შეიძლება მთლიანად ემთხვეოდეს პირველწყაროს (მეორე პუნქტი), ან შედგებოდეს ერთი წინადადებისაგან (მესამე პუნქტი), ან იყოს მთლიანად კომპრესირებული (მეოთხე პუნქტი). ეს მოთხოვნები უნდა დააკმაყოფილოს რეფერატმა. პირველი ტიპის მეორადი დოკუმენტი, ანუ ანოტაცია – მეტაინფორმაცია, ყველა დანარჩენი კი – ინფორმაცია.

პირველწყაროდან ინფორმაციის ან მეტაინფორმაციის გამოტანა დამოკიდებულია ადრესანტზე, რომელიც ერთი და იმავე დოკუმენტიდან ამოკრფის განსხვავებული რაოდენობის ინფორმაციას ან მეტაინფორმაციას. ერთი მკითხველისათვის დისერტაციის ავტორრეფერატი შეიძლება იყოს ინფორმაცია, ხოლო მეორე მკითხველისათვის – მეტაინფორმაცია. ხშირად ისეც ხდება, რომ სტრუქტურული ნიშნების მიხედვით თითქოსდა საქმე გვაქვს რეფერატთან, მაშინ, როცა ფაქტიურად ეს მეორადი დოკუმენტი ანოტაციაა. ამდენად, საზღვარი ინფორმაციასა და მეტაინფორმაციას შორის არაა მკვეთრი, ის მოძრავი და მერყეულია.

ანოტაცია და რეფერატი მეორადი დოკუმენტებია და მათ განსხვავებული ფუნქციები აქვთ: ანოტაციის მიზანია ინფორმაციის ორიენტაცია დოკუმენტალურ ნაკადში (ასრულებს სასიგნალო ფუნქციას), რეფერატის მიზანია ადრესატის ორიენტაცია ინფორმაციის ნაკადში (შემეცნებითი ფუნქცია).

ამ ძირითად ფუნქციებთან ერთად ანოტაციასა და რეფერატს აქვთ კიდევ დამატებითი ფუნქციები. ო. პ. კორშუნსკი გამოყოფს:

1) საძიებო ფუნქციას – ადრესატმა ზოგადად იცის პირველწყაროს არსებობის შესახებ, იცის ორიგინალის სათაური, ავტორის გვარი, დოკუმენტის სახეობა, ანუ მისთვის ცნობილია პირველწყაროს დოკუმენტოგრაფიული ნიშნები, მაგრამ მას არა აქვს ცნობები მისი ადგილმდებარეობის შესახებ. საძიებო ფუნქციის საშუალებით ხდება ორიგინალის ადგილისა და შინაარსის მოძიება გარეგანი, დოკუმენტოგრაფიული მონაცემების საშუალებით. ამ ფუნქციით ვადავნი, სად შეიძლება უფრო ეფექტურად და სწრაფად მოვიპოვოთ პირველადი დოკუმენტი.

2) კომუნიკაციურ ფუნქციას – აღრესატს მიეწოდოს ცნობები უცნობი დოკუმენტის არსებობა, ძირითადი შინაარსის შესახებ, რომელიც მას ანტერესებს. აქ დოკუმენტოგრაფიული ნიშნები დამხმარე ფუნქციას ასრულებენ.

3) შეფასებით ფუნქციას – მისი მიზანია მოცემული დოკუმენტის რეკომენდაცია ამა თუ იმ მკითხველისათვის. რეკომენდაცია ეყრდნობა თვით დოკუმენტის დახასიათებას, კარგია თუ არა იგი.²⁸

4) სუბსტიტუციურ ფუნქციას – რეფერატი არა მარტო იძლევა ინფორმაციას ამა თუ იმ პუბლიკაციის არსებობის შესახებ, არამედ გარკვეულწილად იგი უცვლის მკითხველს ორიგინალს. ე. ი. რეფერატს აქვს სუბსტიტუციური ფუნქციაც.

ო. პ. კორშუნივისაგან განსხვავებით ი. კობლიცს²⁹ რეფერატის ფუნქციები ორ პუნქტამდე დაჰყავს და გამოყოფს მის მხოლოდ სამივე და შეფასებით ფუნქციებს და არ ითვალისწინებს იმ ფაქტს, რომ რეფერატის კომუნიკაციური ფუნქციის იგნორირების შემთხვევაში წაიშლება განსხვავება რეფერატსა და ანოტაციას შორის, მათი დანიშნულება და ფუნქციები დაემთხვევა ერთმანეთს, რაც თავის მხრივ, გაართულებს მათ შორის განსხვავების დადგენას.

რეფერატის ღეჲინიტი

რეფერატის განმარტებისას ცდილობენ გაითვალისწინონ მისი ყველა ნიშან-თვისება, მისი დანიშნულება, მიზანი და ფუნქცია. მისი მიხედვით, თუ რომელ ასპექტს გამოვეყოფთ, რომელ საკითხს მივანიჭებთ უპირატესობას, ღეჲინიტიც სხვადასხვაგვარი იქნება. მეცნიერები სხვადასხვაგვარად ახდენენ ამ ცნების ინტერპრეტაციას. არსებობს იმდენი განმარტება, რამდენგვარი მდგომაც აქვს მეცნიერს ამ ცნებისადმი.

ლიტერატურაში ამ ტერმინს ორგვარი გაგება აქვს – ფართო და ვიწრო. ის მეცნიერები, რომლებიც უფრო ფართო, მასშტაბური კუთხით უდგებიან რეფერატს, თვლიან, რომ რეფერატი სამეცნიერო ინფორმაციის ერთ-ერთი ძირითადი კომპლექსური და შემოქმედებითი სახეობაა, რომელიც თავის თავში მოიცავს არა მარტო საპეციალურ (სამეცნიერო და ტექნიკურ), არამედ ბევრ სხვა პრობლემებსაც, რომლებიც ინფორმაციის თეორიას, მეცნიერებათმცოდნეობას, ფსიქოლოგიასა და ლინგვისტიკას უკავშირდება.³⁰

რეფერირებას კონსპექტირებასა და ექსცერპირებასთან (ამონაწერების გაკეთება) ერთად ტექსტის რეპროდუქციის ერთ-ერთ სახეობადც მიიჩნევენ. არსებითი განსხვავება ამ საძივე სახეობას შორის იმაში მდგომარეობს, თუ როგორია ორიგინალისა და რეპროდუცირებული ტექსტის ინფორმაციულობის თანხედრის ხარისხი, რომელიც განისაზღვრება აზრობრივი ფრაგმენტების, აზრთა ლოგიკური თანმიმდევრობისა და ენობრივი საშუალებების ღამთხვევით.³¹

რეფერატი წარმოადგენს მკითხველისათვის არა მარტო სიგნალს ამა თუ იმ სამეცნიერო ნაშრომისა და პუბლიკაციის არსებობის შესახებ ამა თუ იმ კონკრეტულ თემაზე მასში განხილული თემების მოკლე ჩამონათვალით, არამედ იგი არის ასევე რეფერენტის მიერ შედგენილი დამოუკიდებელი სამეცნიერო შრომა, რომელიც მკითხველს შეუცვლის ორიგინალს, რომელის წაკითხვაც მას არ ხელეწიფება სხვადასხვა მიზეზთა გამო.

ცნებისადმი „რეფერატი“ ვიწრო მდგომისას ავტორები ძირითად მნიშვნელობას ანიჭებენ რეფერატის შინაარსს და ამ კუთხით ახდენენ მის ღეჲინიტიას. სახელმწიფო სტან-

დარტის თანახმად „რეფერატი პირველადი დოკუმენტის შინაარსის მოკლე გადმოცემაა ძირითადი ცნობებითა და დასკვნებით.“³²

რეფერატი არის „პირველადი დოკუმენტის ძირითადი შინაარსის შეძლებისდაგვარად სრული, სემანტიკურად ადეკვატური გადმოცემა მოცულობით მცირე ფორმით, რომელიც გამოირჩევა მყარი სტრუქტურით და განკუთვნილია სხვადასხვა საინფორმაციო ფუნქციების შესასრულებლად სხვადასხვა კატეგორიის მკითხველისათვის.“³³

პირველადი დოკუმენტის შინაარსის ადეკვატურობაზე ორიენტირებული შემდეგი დეფინიცია: „რეფერატმა ობიექტურად უნდა ასახოს პირველადი პუბლიკაციის შინაარსი და იგი სრულყოფილად გადმოსცეს. ეს ნიშნავს, რომ რეფერატი უნდა პასუხობდეს არა მარტო კითხვაზე, თუ რაზეა ლაპარაკი პირველად დოკუმენტში, არამედ, თუ რა არის მასში ნათქვამი. ე. ი. რეფერატში აღწერილი უნდა იყოს არა მარტო პირველადი ტექსტის თემა, არამედ მან მკითხველს წარმოადგენა უნდა შეუქმნას აღწერილ ობიექტზე, კვლევის მიზანსა და მეთოდზე, ნაშრომის შედეგების პრაქტიკული გამოყენების შესაძლებლობებზე.“³⁴

რ. კოლინსონი რეფერატისათვის ამოსავალ წერტილად თვლის შინაარსს და ამგვარად განმარტავს მას: „რეფერატი – ეს არის შინაარსის ყველა ძირითადი მომენტის შეკვეცილი, ნათელი და დასრულებული გადმოცემა, რომელიც, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, ავტორისეული ენით გადმოიცემა და ამასთან არ ირღვევა პირველადი დოკუმენტის თანმიმდევრობა.“³⁵

ე. შმიდტი და ე. შტოკი რეფერირებას განმარტავენ როგორც ზეპირი გამონათქვამის ან წერილობით ფიქსირებული ტექსტის შინაარსის გადაცემას მსმენელთა იმ წრისათვის, რომელთაც ორიგინალის შინაარსზე ხელი არ მიუწვდებათ.³⁶ ამ დეფინიციას პ. ვინტერი ერთი დეტალით აესებს და მსმენელთა გვერდით მკითხველსაც მოიხსენიებს, რითაც რეფერირების პროცესის ორ ფორმას – წერილობითსა და ზეპირს აღიარებს, თუმცაღა ორივეს საფუძვლად წერილობით ტექსტს მიიჩნევს.³⁷

რეფერატი უნდა აიგოს ინფორმაციის აზრობრივი კომპრესიის საფუძველზე. რეფერენტს მოეთხოვება ინფორმაციის მკაფიოდ გადმოცემა. იგი არ უნდა იყოს „თუთიყუში“, რომელიც ქმნის ორიგინალის ასლს. მან კომპაქტურად უნდა გადმოსცეს ავტორისეული ინფორმაცია, დააფიქსიროს მისი პოზიცია, ოღონდ რამდენადმე მოკლედ. „non multa, sed multum“ – „ცოტა, მაგრამ ბევრი“ – ღრმა შინაარსი მოკლე სიტყვებში. რეფერატი უნდა იყოს ლაკონური და ამავე დროს მაქსიმალურად ინფორმაციული. რეფერატში გახსნილია საკითხთა არსი, ჩამოთვლილია უმნიშვნელოვანესი დასკვნები და მათი დამადასტურებელი არგუმენტები და ფაქტები. რეფერატი არის პირველადი დოკუმენტის შინაარსის მოკლე გადმოცემა ძირითადი ფაქტიური ცნობებითა და დასკვნებით.³⁸

„რეფერატის“ სინონიმად უკანასკნელ ხანს იყენებენ ტერმინს „პრესი“, რომელიც ფრანგული „პრედის“-ის ტრანსლიტერაციას* წარმოადგენს.³⁹ პრესი წაკითხული ტექსტის მოკლე შინაარსის გადმოცემის ისეთი ფორმაა, რომლის ძირითადი ამოცანაა ამოსავალი ტექსტის შინაარსის თანმიმდევრული გადმოცემა სიტყვათა განსაზღვრული რაოდენობით.⁴⁰

ვანიჭებთ რა პრიორიტეტს იმ ფაქტს, რომ რეფერატი პირველწყაროს ანალიზურ-სინთეზური და ლოგიკურ-ლინგვისტური გადაშუქების შედეგია, ამგვარად განვმარტავთ მას:

რეფერატი – მრავალმხრივი შემოქმედებითი პროცესისა და ორიგინალის შინაარსის ანალიზურ-სინთეზური გადაშუქების შედეგი – კომპრესირებული მეორადი ტექსტია განსაზღვრული მოცულობითა და საინფორმაციო ფუნქციებით. რეფერატი შინაარსით საშუალო

ან პუბლიცისტური. ხოლო ფორმით საინფორმაციო მოდელია. პირველწყაროს ანალიზურ-სინთეზური და ლიბერალისტური დაპუშევების შედეგად მადებული რეფერატი, პირველადი დოკუმენტის ადგენატურია და მასში ჩანს რეფერენტის შემოქმედებითობა, მისი პროფესიონალიზმი და ტექსტზე მუშაობის კულტურა.

ნებისმიერი პირველწყაროს რეფერატის შედგენისას ძირითადი მნიშვნელობა ენიჭება რეფერატის პროცესის ინტელექტუალურ მექანიზმში შეღწევას. რეფერატის მიზანია გახსნას ორიგინალის შინაარსი იმგვარად, რომ მკითხველის ყურადღება გაამახვილოს ძირითად ინფორმაციაზე და გადმოსცეს ის ძალიან შეკვეცილი ფორმით. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ რეფერირებისას მთავარი არაა ჩვენი ცოდნა ამა თუ იმ სფეროში, რეფერირება ექვემდებარება აზროვნების კანონზომიერებებს.

აუცილებლად მაინცნეთ განვმარტოთ და დავაზუსტოთ იმ ტერმინთა მნიშვნელობა, რომლითაც ჩვენ შემდგომში მოვეხდება ოპერირება.

ანალიზი – საგნის ან მოვლენის თვისებების ცალკეულ ელემენტებად დაყოფა-დანაწილების პროცესია, რომელიც შემეცნების დროს ხორციელდება. საგნის ანალიზი შესაძლებელს ხდის ცალ-ცალკე შევისწავლოთ მისი თვისებები, ნაწილები, მათ შორის დამოკიდებულება-მიმართებები. ინფორმაციის ანალიზი მისივე სინთეზის წინაპირობაა, რასაც მოსდევს ინფორმაციის ლოგიკური დაკომპლექტება, განზოგადება, ინფორმაციის გადმოცემის ტევადი და ზუსტი საშუალებების მოძიება.

სინთეზი რეფერირების პროცესში გულისხმობს ინფორმაციის ლოგიკურ მთლიანობად გაერთიანებას. რეფერირება არ ნიშნავს პირველადი ტექსტის ცალკეული ელემენტების შერეობასა და მათ მექანიკურ გადაადგილებას. სინთეზის პროცესში იქმნება ახალი დოკუმენტი, რომლის დროსაც მნიშვნელოვანი ინფორმაცია ლოგიკური თანმიმდევრობით განლაგდება. ანალიზი და სინთეზი ინტელექტუალური შრომის ორი ურთიერთდამოკიდებული მხარეა და რეფერატის შედგენისას ორივე მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან.

განზოგადება რეფერატში შინაარსის კომპაქტური გადმოცემის ერთ-ერთი პირობაა და იგი რეფერატში განსაკუთრებულ მნიშვნელობასა და საეციფიკას იძენს. განზოგადება ერთეულიდან, ცალკეულიდან, ნაკლებ ზოგადიდან ან დაბალი დონის აბსტრაქციიდან უფრო ზოგადზე, მაღალი დონის აბსტრაქციაზე გადასვლაა საგანთა საერთო თვისებების, მიმართულებების, განვითარების ტენდენციებისა და ა. შ. გამოვლენის საფუძველზე. განზოგადების საშუალებით ხდება დასკვნების ფორმულირება და იმ ნიშან-თვისებათა აზრობრივი გამოყოფა, რომელიც ეკუთვნის საგანთა რაღაც ერთობლიობას. განზოგადებას მიეყვართ რეალური სამყაროს შეცნობამდე. განზოგადება – შემეცნებითი ზერხია, რომლის რეზულტატიცაა სისტემური ცოდნა. განზოგადების პროცესში ხდება განსაზილველი მოვლენის შეცნობის პროცესში კერძო, არაარსებითისაგან განყენება იმ მიზნით, რომ მოხდეს ყურადღების კონცენტრაცია მის ზოგად, ძირითად, არსებით ნიშან-თვისებებზე.

განზოგადება რეფერატში არის ახალი, უფრო ტევადი საშუალებებისა და ფორმების მოძიება კომპრესირებული ინფორმაციის გადმოცემისათვის, რომელსაც შედეგად მოსდევს ტექსტის კეცა. რეფერატზე მუშაობისას ზმირად აუცილებელია განზოგადების გზით დავიყვანოთ ძველი რიგი ცნებები ერთ უფრო მოცულობით ტევად ცნებამდე, რაც ზმირად რამდენიმე ცნების ერთი ცნებით შეცვლას გულისხმობს. განზოგადებული ცნება სემანტიკურად უფრო ტევადი და მოცულობითია და აერთიანებს მრავალ მოსაზრებას, მომიჯნავე ცნებებს. მაგ.: ცნებები „რეფერატული ჟურნალი“, „ბიბლიოგრაფიული მაჩვენებელი“, „კარტოთეკა“, „კატალოგი“ – შეიძლება განვაზოგადოთ ცნებით – „მეორადი დოკუმენტების ფონდი.“

აბსტრაქტიზება – შემეცნების ერთ-ერთი ფორმაა, რომლის მიზანიცაა საგანთა მთელი რიგი თვისებებისა და მათი შორის მიმართებების აზრობრივი გამოყოფა. ყოველგვარი შემეცნება აუცილებლობით არის დაკავშირებული აბსტრაქტიზების პროცესთან. მის გარეშე შეუძლებელია არსებობის გამოვლინება, საგნის სიღრმის წვდომა. საგნის დანაწევრება და მისი არსებითი მხარეების გამოყოფა, „წმინდა“ სახით მათი ყოველმხრივი ანალიზი – ყოველივე ეს აზროვნების მაბსტრაქტიზებელი მოღვაწეობის შედეგია. აბსტრაქტიზება რეფერირებისას – ეს ორიგინალიდან მნიშვნელოვანი ცნობების გამოყოფისა და ამოკრფის, მნიშვნელოვანი, არსებითი ცნობების მეორეხარისხოვანისგან, ნაკლებმნიშვნელოვანი შეტყობინებებისგან გამოიჯენის პროცესია. აბსტრაქტიზება ფართო მასშტაბის მოვლენაა, გულისხმობს და მოიცავს მთელ ტექსტს და მასში ძირითადი და მეორეხარისხოვანი ინფორმაციის გამოიჯენის მიზნებს ემსახურება.

ინფორმაციისა და რეჟერატის ტიპები

ფაქტოგრაფიული ინფორმაცია

ინფორმაციული რეჟერატი

ფაქტოგრაფიული ინფორმაცია ისეთი ინფორმაციაა, რომელიც გვაძლევს ცნობებს რაიმე ფაქტის ან მოვლენის შესახებ და ახასიათებს მას. თუ მეცნიერების სხვადასხვა დარგებს ფაქტოგრაფიული მონაცემების, ფაქტოგრაფიული ინფორმაციის კვანტიტატიურობის* მიხედვით დავალაგებთ, აღმოჩნდება, რომ სამეცნიერო ნაშრომები თუ პუბლიცისტური სტატიები, განსაკუთრებით კი ისტორიისა და რომელიმე სხვა საზოგადოებრივ-პუბლიცისტურ დარგებში, უფრო მეტად ფაქტოგრაფიულია, ვიდრე სამეცნიერო-ტექნიკური დარგების შრომები; ასევე უფრო ფაქტოგრაფიულია პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ ეკოლოგიური თემატიკის პუბლიკაციები, ვიდრე საბუნებისმეტყველო დარგის შრომები. ასევე უფრო მეტად ფაქტოგრაფიულია ბიოგრაფიული, მემუარული ფანრის შრომები, ვიდრე ტექნიკური დარგის შრომები. ამას საფუძვლად უდევს ის, რომ განასხვავებენ ობიექტური და მეცნიერული ფაქტის ცნებებს. ობიექტური ფაქტი ესმით როგორც რაიმე ხდომილება, მოვლენა, რეალობის ფრაგმენტი, რომლებიც ადამიანური მოღვაწეობის ან შემეცნების ობიექტებია. მეცნიერული ფაქტი არის ადამიანის ცნობიერებაში ობიექტური ფაქტის ასახვა, ე. ი. მისი აღწერა. მეცნიერული ფაქტები თეორიული კონსტრუქციების საფუძველია, ისინი მათ გარეშე ვერ აიგებოდა. ფაქტი – ერთეული მოვლენა ან ხდომილებაა, მაგრამ აუცილებლად დაკავშირებულია მრავალგვარი მიმართულებით სხვა ფაქტებთან. ამიტომ, მეცნიერულმა შემეცნებამ უნდა მოგვეცეს შემღებებისდაგვარად სრული სურათი ფაქტებისა მთელი მათი მიმართულებითა და კავშირებით. მეცნიერული ფაქტების ერთობლიობა შეადგენს მეცნიერულ აღწერას.

ფაქტოგრაფიული ინფორმაციის ლოგიკურ-ლინგვისტური კომპარესიის საშუალებით იქმნება ინფორმაციული რეფერატი, სადაც მოცემულია რეფერენტის მიერ შერჩეული და ამოკრეფილი ძირითადი ინფორმაცია პირველწყაროს ფაქტების, მოვლენებისა და პროცესების შესახებ.

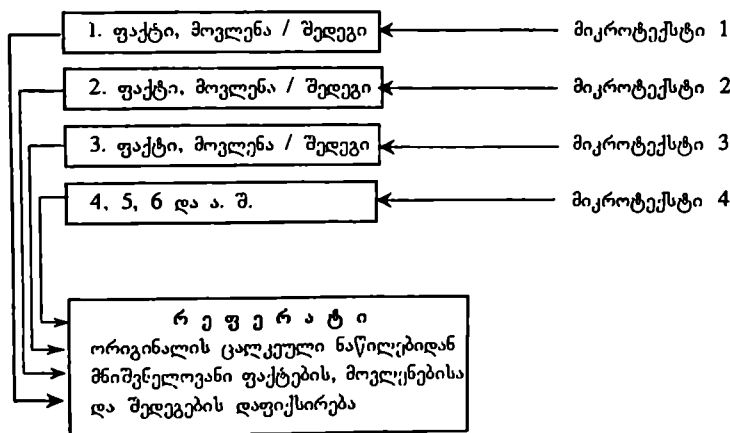
თუ პირველწყარო საზოგადოებრივ-პუბლიცისტური დარგის ფაქტოგრაფიულ ინფორმაციას შეიცავს, მაშინ ინფორმაციულ რეფერატში ხდება ორიგინალის ფაქტთა თუ მოვლენათა და პროცესების კონსტატაცია, მათი თანმიმდევრული აღწერა და დაფიქსირება.

თუ პირველწყარო საბეჭდო-ტექნიკური დარგის ფაქტოგრაფიულ ინფორმაციას შეიცავს, მაშინ რეფერატში გადმოცემული უნდა იყოს ნაშრომის თემა (ობიექტი), მისი შედეგების მაზანი, კვლევის შედეგები, შედეგები და დასკვნები, რაც შეადგენს კიდეც მის ძირითად ინფორმაციას. ამ ტიპის რეფერატისათვის აუცილებელია ორიგინალის ფაქტების მკაფიოდ და ზუსტად, ობიექტურად და ქრონოლოგიურად ასახვა, რისი საშუალებითაც ადრესატი ერკვეა ნაშრომის ღირებულებასა და მის მნიშვნელობაში. ცხადია, ძირითად მოთხოვნად ინფორმაციული რეფერატის შედგენისას ითვლება პირველწყაროს ინფორმაციული ფრაგმენტების კომპლექსირებული სახით გადმოცემა.

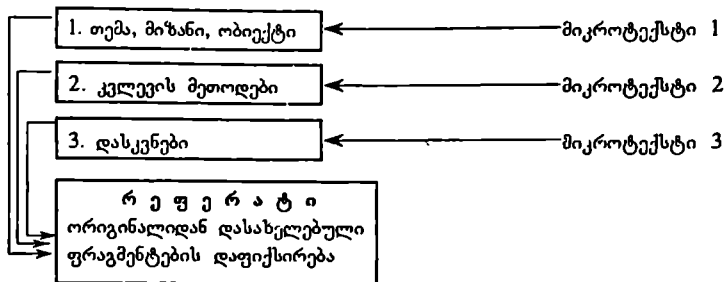
გერმანულ მეცნიერთა ერთი ჯგუფი¹ ინფორმაციულ რეფერატს უწოდებს „was-Referat“-ს, რადგან მათი აზრით, ამ ტიპის რეფერატმა უნდა გასცეს პასუხი კითხვაზე: „რა არის არსებითი, მნიშვნელოვანი (შედეგი, აღმოჩენა, ფაქტი, მოვლენა და ა. შ.) ორიგინალში?“.

გთავაზობთ ინფორმაციული რეფერატის (was-Referat) ორგანო სქემას. ვთვლით რა, რომ ინფორმაციული რეფერატი შეიძლება შევადგინოთ როგორც საზოგადოებრივ-ჰუმანიტარული დარგის სამეცნიერო-პუბლიცისტურ და ასევე სამეცნიერო-ტექნიკურ ტექსტებზე დაყრდნობით. და რადგან ისინი ორივე თემატურად ფაქტოგრაფიულ-ინფორმაციული, ხოლო სტრუქტურულად განსხვავებული აგებულებისაა, ამიტომ წარმოვადგენთ ინფორმაციული რეფერატის ორ ვარიანტს – საზოგადოებრივ-ჰუმანიტარულ დარგებში პუბლიკაციებისა და სამეცნიერო-ტექნიკურ დარგებში ნაშრომთა რეფერირებისათვის.

საზოგადოებრივ-ჰუმანიტარული დარგი

სამეცნიერო-ტექნიკური დარგი

კონცეპტუალური ინფორმაცია

ინდიკატორი რეზერატი

კონცეპტუალური ინფორმაცია ისეთი ინფორმაციაა, რომელიც შეიცავს რაიმე საგნის, მოვლენის, პროცესის შესახებ მსჯელობას, მათ ანალიზს, ავტორისეულ მოსაზრებას თუ პოზიციას, მისეულ დოკუმენტის ალსაწერი თუ განსახილველი საგნის, მოვლენის თუ პროცესის შესახებ. კონცეპტუალურ ინფორმაციაში მოცემულია ავტორის ძირითადი თვალსაზრისი, მისი დამოკიდებულება ალსაწერ ობიექტთან. საგნის, მოვლენის, პროცესის გაგება და განმარტება, მათი სისტემური ანალიზის მეთოდი, ხერხი, – კონცეპტუალური ინფორმაციის ელემენტებია. კონცეპტუალურ ინფორმაციაში მკითხველმა უნდა აზოიკითხოს ავტორის თვალთ დანახული განსჯის ობიექტი, მსჯელობა, თვალსაზრისი, მოსაზრებათა თანმიმდევრობა ამ ობიექტის შესახებ. კონცეპტუალური ინფორმაცია ავტორისეულ მსოფლმხედველობასაც და შემოქმედებითობასაც ითვალისწინებს.

კონცეპტუალური ინფორმაციის კვანტატიურობის მიხედვით გამოირჩევა სამეცნიერო შრომები როგორც საზოგადოებრივ-კუზანიტარულ ასევე ტექნიკურ დარგებში, ამავე ტიპის პუბლიკაციები, კრებულები, სადაც გამოქვეყნებულია როგორც სამეცნიერო შრომები, ასევე მონოგრაფიები. კონცეპტუალურ ინფორმაციას შეიცავს აგრეთვე კრიტიკული სტატიები და რეცენზიები.

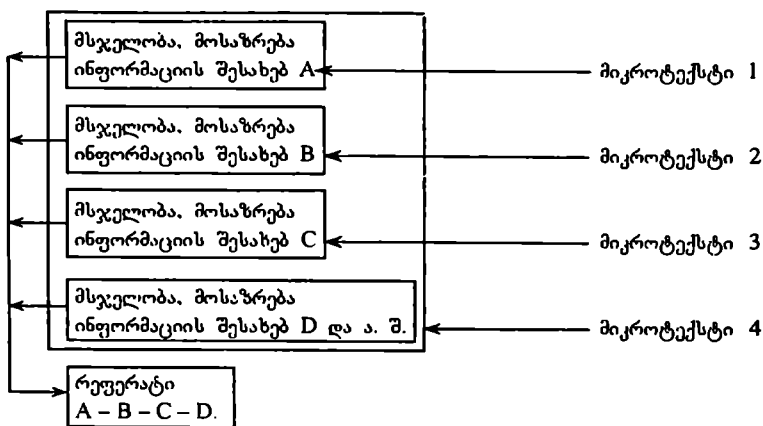
კონცეპტუალური ინფორმაციის სინთეზურ-ანალიზური და ლოგიკურ-ლინგვისტური კომპრესიის საშუალებით იქმნება ინდიკატორი რეფერატი, სადაც მოცემულია მითითება, მინიშნება პირველწყაროდან რეფერენტის მიერ შერჩეულ და ამოკრეფილ ძირითად ინფორმაციაზე, მსჯელობასა და მოსაზრებებზე. ინდიკატორი რეფერატი მიუთითებს ორიგინალის შინაარსის მნიშვნელოვან ასპექტებზე. ინფორმაციულ რეფერატთან შედარებით ინდიკატორი რეფერატი უფრო მეტად განზოგადებული და აბსტრაქტირებულია და მისი შედგენილას მნიშვნელოვანია არა მასალის გადმოცემისა და აღწერის თანმიმდევრობა, არამედ პირველწყაროს ლოგიკური ანალიზი, რაც იმას ნიშნავს, რომ რეფერატში ზდება მითითება პირველწყაროს ყველაზე აქტუალურ და ძირითად საკითხებზე.

ლიტერატურაში ხშირად ვხვდებით ასეთ ინტერპრეტაციას: ინფორმაციული რეფერატი „explicit-Referat“ - კონსპექტი, ხოლო ინდიკატური რეფერატი „abstract-Referat“ - რეფერატი-რეზიუმე, მითითება.⁴²

გერმანელ მეცნიერთა იგივე ჯგუფი⁴³ ინდიკატურ რეფერატს უწოდებს „wörter-Referat“-ს, რადგან მათი აზრით, ამ ტიპის რეფერატმა უნდა გასცეს პასუხი კითხვაზე: „როგორ, რანაირ, რა სახის ინფორმაციას მოიცავს პირველადი დოკუმენტი და რა სისრულით არის მასში ინფორმაცია გადმოცემული, რაზეა საუბარი ორიგინალში?“.

რადგან კონცეპტუალურ ინფორმაციას სამეცნიერო-ტექნიკური თუ ჰუმანიტარული დარგის შრიობები და პუბლიკაციები მოიცავენ, რომლებიც ფაქტობრივად ინფორმაციული და სტრუქტურული თვალსაზრისით ერთმანეთის ადეკვატურები არიან, ამიტომ ინდიკატური რეფერატის შედგენის ერთ, საერთო სქემას გთავაზობთ.

სქემატურად ინდიკატური რეფერატი ამგვარად აიგება:

ფუნდამენტალური მეცნიერებების* დარგში კონცეპტუალური მომსახურება, კერძოდ კი - ინდიკატური რეფერატის შედგენა და მისი მოხმარება მნიშვნელოვანწილად თვით მეცნიერთა პრეროგატივაა. მას სხვანაირად მეცნიერთა „თვითმომსახურების“ სფეროსაც უწოდებენ. კონცეპტუალური ინფორმაციის მოპოვება და მისი მიწოდება დაინტერესებულ პირთათვის საინფორმაციო მომსახურების ძირითადი მიზანია.⁴⁴

კონცეპტუალური ინფორმაციის მოძიებამ ტექნიკის დარგში დიდი მნიშვნელობა შეიძინა მე-20 საუკუნის 50-იანი წლებიდან, როცა მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებში სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუცია მოხდა. მნიშვნელოვანწილად სწორედ ამ მოთხოვნილებამ განაპირობა საინფორმაციო მომსახურების სამსახურის შექმნა.

კონცეპტუალური ინფორმაციული მომსახურების დასაწყისად მეცნიერებისა და ტექნიკის სფეროში შეიძლება ჩაითვალოს დასავლეთ ევროპაში პირველი სამეცნიერო ჟურნალების გამოჩენა (Journal des savants - საფრანგეთი 1665 წ.; Philosophical Transactions of the Royal Society - ინგლისი 1665 წ.). მსგავსი ჟურნალები გამოჩნდა რუსეთშიც (Мессинские

исторические, генеалогические и географические примечания в ведомостях, 1728-1742). ეს და სხვა ჟურნალები იმ ტიპის გამოცემებია, რომლებშიც ქვეყნდებოდა სამეცნიერო წიგნებისა და პოლიტიკურ თემაზე შედგენილი წიგნების რეფერატები. ამასთან ზოგიერთი რეფერატი კრიტიკული ხასიათისა იყო და რეცენზიას უფრო წარმოადგენდა, ვიდრე რეფერატს. სშირად მათ აზლდათ მსჯელობები, რეკომენდაციები, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი მეორეხარისხოვან, დამატებით ინფორმაციასაც შეიცავდნენ. დროთა განმავლობაში ეს პროცესი დაიხვეწა და დღესდღეობით კრიტიკულ-რეკომენდაციული ტიპის რეფერატები სულ უფრო იშვიათად გვხვდება.

კონცეპტუალური ინფორმაცია და მასზე მოთხოვნილება წარმოიშვა ცივილიზაციის განვითარების ყველაზე ადრეულ ეტაპზე, როცა ადამიანები მიხვდნენ გარე სამყაროში ორიენტაციის აუცილებლობას, რომ რაღაცნაირად უნდა აეხსნათ, გაეაზრებინათ საგნები და მოვლენები, რომ უნდა მოეწესრიგებინათ საზოგადოებრივი ურთიერთობები. ამ მოთხოვნების დაკმაყოფილება ისტორიის ადრეულ ეტაპზე ხდებოდა ხალხური სიბრძნის ახსნით, რელიგიური დოგმების ფორმულირებით და ა.შ. უფრო მოგვიანებით, როცა ამ ტიპის არსებულმა ინსტიტუტებმა ვეღარ მოახერხეს საზოგადოების მოთხოვნების დაკმაყოფილება მხოლოდ კონცეფციებით*, აღმოცენდა მეცნიერება, რომლის მიზანსაც შეადგენდა სამყაროში მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დადგენა.

ეს მეცნიერება, რომლის მიზანიც იყო საზოგადოების კონცეპტუალური მომსახურება, მალე თვითონ დადგა ფაქტის წინაშე, რომ თავად სჭირდებოდა კონცეპტუალური მომსახურება, რომლის გარეშეც შეუძლებელი იყო მისი არსებობა. „Вовсе недостаточно только наблюдать, экспериментировать, теоретизировать, рассчитывать и обмениваться информацией. Нужно еще доказывать, критиковать, обсуждать, разъяснять, подводить итоги и многими другими способами перерабатывать информацию, которую мы извлекаем порознь, в надзвучные, хорошо обоснованные научные знания.“⁴⁵ ამ ფრაზაში კარგად ჩანს ზღვარი სისტემურ და სიტუაციურ ცოდნას შორის და აქვე ჩამოთვლილია მეცნიერების დარგში კონცეპტუალური მომსახურების ოპერაციათა მნიშვნელოვანი ნაწილი.

მიმოხილვით-ანალიტიკური ინფორმაცია

მიმოხილვითი რეკომენდატი

ნაშრომში ცნება „მიმოხილვა“ ორი მიმართულებით – ზოგადით და კონკრეტულით – იქნება ინტერპრეტირებული. ზოგადი გაგებით „მიმოხილვა“ ეს არის სამეცნიერო-ტექნიკური ჟანრის ლიტერატურული ნაშრომი, რომელშიც საინფორმაციო დარგის სპეციალისტი ახასიათებს ამა თუ იმ ობიექტს, მოვლენას, პროცესს, მათ მდგომარეობას, ცხადია, კომპრესირებული სახით იმგვარად, როგორც ეს საჭირო და აუცილებელია ინფორმაციის განსაზღვრული კატეგორიის ადრესატების ორიენტაციისათვის დოკუმენტალურ ან ინფორმაციულ ნაკადში. მიმოხილვას აქვს განსაზღვრული მიზნობრივი დანიშნულება (სპეციალისტთა ორიენტაცია ინფორმაციულ ნაკადში), აქვს სპეციფიკური კომპოზიციური და სტილისტური თავისებურებები, მასში მოცემულია ობიექტის, მოვლენისა თუ პროცესის შენაჯერი დახასიათება და შესაბამისად, ის არის არა ერთი, არამედ რამდენიმე პირველწყაროს კომპრესიის რეზულტატი. ამდენად, მიმოხილვითი ტიპის ნაშრომის საგანი უნდა

იყოს ერთი განსაზღვრული ობიექტი, რომელსაც განიხილავენ სხვადასხვა ავტორები სხვადასხვა ქვეყნებში სხვადასხვა ენებზე. ე. ი. მიმოხილვითი ნაშრომი – ესაა შენაჯერი, წერალობითი ნაშრომა, მასში მიმოხილული ერთი კონკრეტული ობიექტი სხვადასხვა ავტორთა კვლევის საგანია. მიმოხილვისას ანალიზურ-სინთეზური გადამუშავება ხდება არა ერთი, არამედ რამდენიმე პირველწყაროსი ერთდროულად.

ზოგადი ტიპის მიმოხილვას აქვს ორი სახეობა: რეფერატული მიმოხილვა და ანალიტიკური მიმოხილვა. რეფერატული მიმოხილვა – ფაქტთა, კონცეფციათა ერთობლიობაა, რომლებიც სხვადასხვა დოკუმენტსა და ანალოგიურ რეფერატულ მიმოხილვას ყოველთვის თან ახლავს პირველწყაროთა ლიტერატურის ჩამონათვალი. ანალიტიკური მიმოხილვის მიზანია გაანალიზოს პრობლემა, განსაზღვროს მისი აქტუალობა, გამოავლინოს მისი განვითარების ტენდენციები და შეაფასოს იგი. ანალიტიკურ მიმოხილვაში არის ახალი, სიტუაციური ინფორმაცია, რომელიც გვაწვდის ცნობებს ამა თუ იმ საგნის, მოვლენის, მდგომარეობისა და ეტაპების თაობაზე.

პირველი მიმოხილვითი ჟურნალები, რომლებშიც შენაჯერი მიმოხილვითი ნაშრომები ქვეყნდებოდა, ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში გამოჩნდა რუსეთში. დღესდღეობით მიმოხილვით მასალებს აქვეყნებენ პერიოდული გამოცემები, ინფორმაციის დარგობრივი სამსახურები. არსებობს ისეთი ტიპის მიმოხილვითი ჟურნალებიც, რომლებშიც პირველწყაროთა მხოლოდ ბიბლიოგრაფიული მონაცემებია აღნუსხული.

მეცნიერები მაღალ შეფასებას აძლევენ ამ ტიპის მიმოხილვით საქმიანობას და მას ინფორმაციის კრიზისის დაძლევის უმნიშვნელოვანეს საქმიანობად მიიჩნევენ. ამერიკელი მეცნიერები წერენ: „Написание обзоров – это задача, достойная самых глубоких умов, способных придать новую форму, критически проанализировать и интерпретировать большие массивы результатов.“⁴⁵

მიმოხილვითი ნაშრომების ფუნქცია და დანიშნულება, მისი მნიშვნელობა ყოველდღიურად იზრდება და მრავალ ახალ ასპექტს მოიცავს: სამეცნიერო ინფორმაცია, რომელსაც მიიღობოთ მეცნიერი თუ სპეციალისტი მრავალ ენაზე ქმნის, უსისტემაოდა გაბნეული სხვადასხვა სამეცნიერო დოკუმენტებში. ამ ინფორმაციის გამოყენების ოპტიმიზაციისათვის* საჭიროა მისი კონდენსაცია, კლასიფიკაცია, სისტემატიზაცია, ანალიზი, შეფასება.

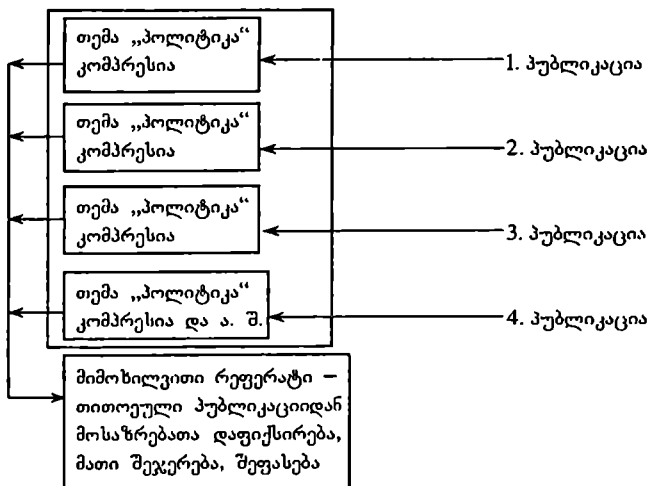
ჩვენ მიმოხილვით ინფორმაციას ვუწოდებთ ისეთ ინფორმაციას, რომელიც წარმოადგენს შეტყობინებათა, ცნობათა ერთობლიობას, მათ შენაჯერს საშინაო, საერთაშორისო და კულტურული ცხოვრების აქტუალური ახალი ამბების შესახებ. მიმოხილვითი ინფორმაცია ძირითადად ვრცელდება მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებით.

ინფორმაციის მიმოხილვა და მისი ანალიზი კონკრეტულად მომსახურების ერთ-ერთი სახეობაა და იგი მიმოხილვით რეფერატში განსხეულდება. თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ინფორმაციის მიმოხილვას, მის ანალიზსა და შეკრებას ექვემდებარება. ჩვენი აზრით, როგორც ის ტექსტები, რომლებიც საზოგადოების პოლიტიკურ-კულტურულ ცხოვრებაში მიმდინარე პროცესებს აღწერენ, ასევე სამეცნიერო-ტექნიკური ჟანრის ტექსტებიც – ესაა მიმოხილვითი ინფორმაციის კონკრეტული გაგება.

პუბლიკაციების საფუძველზე შედგენილი მიმოხილვითი რეფერატის საბაზისო ერთეულს წარმოადგენს ერთი კონკრეტული თემა, რომელიც ერთი კონკრეტული რუბრიკის ქვეშ ერთიანდება, მაგალითად, რუბრიკაში „პოლიტიკა“ შეიძლება გაერთიანებული იყოს რამდენიმე პუბლიკაცია, რომლებშიც განხილულია პოლიტიკური ბატალიები რომელიმე კონკრეტულ ქვეყანაში ან სხვადასხვა ქვეყნებში. რეფერენტმა უნდა შესძლოს ერთი რუბრიკის ქვეშ გაერთიანებული ყველა პუბლიკაციის ანალიზურ-სინთეზური გადამუშავების საფუძველზე მიმოხილვითი რეფერატის შედგენა ისე, რომ მკითხველს შეეძლოს ზოგადი

შთაბეჭდილება მოცემულ თემასთან დაკავშირებით. მიმოხილვითი რეფერატები სპეციალისტმა შეიძლება შეადგინოს არა ერთი რომელიმე გაზეთის ან ჟურნალის ბაზაზე, არამედ ასევე რამდენიმე, სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებული პუბლიკაციების ბაზაზეც. ასეთ შემთხვევაში მიმოხილვითი რეფერატი უფრო ვრცელი და მოცულობითი იქნება და იგი, ვფიქრობთ, უფრო მეტ ძალისხმევასა და შემოქმედებითობას, ანალიტიკურ უნარსა და მაღალ ერუდიციას მოითხოვს რეფერენტისაგან. კომპრესიის ხარისხი მით უფრო იმატებს, რაც უფრო მეტ პუბლიკაციას გადაამუშავებს და გაანალიზებს რეფერენტი. ზშირ შემთხვევაში მიმოხილვით რეფერატებს სპეციალისტის შეფასებითი ნიუანსიც ახლავს, რითაც იგი საკუთარ დამოკიდებულებას გამოხატავს კონკრეტული საკითხისადმი, რათა უფრო მეტად დაინტერესოს მკითხველი თუ მსმენელი წარმოდგენილი თემატიკით. უმეტეს შემთხვევებში მიმოხილვითი რეფერატი ინდიკატური ხასიათისაა.

მიმოხილვითი რეფერატის წარმოდგენა სქემატურად ამგვარად შეიძლება:

სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრის ფორმალური და ანკამტური -ასკამტური მეთოდები კომპრესიის პროცესში

გასული საუკუნის 60-70-იან წლებში სამეცნიერო და პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტების შინაარსის განსაზღვრა კომპრესირების პროცესში ორი მიმართულებით მიმდინარეობდა. პირველი მიმართულება გულისხმობს პირველწყაროს შინაარსის ფორმალური (ავტომატური) მეთოდების შედგენასა და დამუშავებას, რასაც საფუძვლად უდევს ორიგი-

ნაღის ლექსიკურ, გრამატიკულ და ლოგიკურ სტრუქტურებში ისეთი ელემენტების გამოყოფა, რომელთა დახმარებითაც შეიძლება შევადგინოთ მოცემული ტექსტის შინაარსის გეგმა, რაც ტექსტის რეფერირებისა და ანოტირების საფუძველია. მეორე მიმართულება გულისხმობს ტექსტის შინაარსის განსაზღვრის „ასპექტურ-ანექტურ“ ხერხს, რომლის შედეგადაც ვიღებთ მეორადი დოკუმენტის სახეობებს – რეფერატსა და ანოტიაციას. ანექტური და ასპექტური მეთოდები გულისხმობენ პირველწყაროს დაყოფას განსაზღვრულ შინაარსობრივ ასპექტებად თუ საკითხებად, ისეთებად, როგორიცაა: ნაშრომის მიზანი, მეთოდები, რეზულტატები, რეკომენდაციები და ა. შ.

1. ფორმალური (ავტომატური) მეთოდი

კომპრესირების პროცესში ტექსტის შინაარსის განსაზღვრის მეთოდების ქვაკუთხედს წარმოადგენს პირველწყაროს სემანტიკის ანალიზი და ამ ანალიზის ბაზაზე ძირითადი ინფორმაციის ექსტრაჰირება. ერთ-ერთ მათგანს, ფორმალურ (ფორმასთან დაკავშირებულ), ანუ ავტომატურ მეთოდს საფუძვლად უდევს პირველწყაროდან ძირითადი ინფორმაციის გამოყოფის საკითხი, რომლის საფუძველზეც მეორადი დოკუმენტები – რეფერატი და ანოტიაცია შეიძლება აიგოს სარეფერატო ტექსტის ცალკეული ელემენტებისაგან. ამისათვის საჭიროა ფორმალური კრიტერიუმების განსაზღვრა, რომლებიც შინაარსის ფორმის საშუალებით აღგენენ და რომლის შედეგადაც გამოეყოფთ უფრო მეტად ნიშნად, მნიშვნელოვან ელემენტებს. ამ მეთოდისადმი მიძღვნილ შრომებში ავტორებმა შემოგვთავაზეს რამდენიმე კრიტერიუმი, რომლებიც ტექსტის ფორმალური ანალიზის სხვადასხვა მეთოდებს შეესაბამება.

პირველწყაროს შინაარსის ანალიზსა და განსაზღვრას ავტორები განსხვავებული კუთხით უდგებიან და, შესაბამისად, სხვადასხვა მეთოდებს გვთავაზობენ.

ფორმალური მეთოდი – ესაა მცდელობა ტექსტის ლექსიკურ, გრამატიკულ, ლოგიკურ სტრუქტურებში მოიძებნოს ისეთი ელემენტები, რომელთა დახმარებითაც შეიძლება გამოეხატოთ მოცემული ტექსტის შინაარსი, განვსაზღვროთ იგი და შევადგინოთ შინაარსის გეგმა.

1.1. სტატისტიკური მეთოდი

სტატისტიკური მეთოდი დაკავშირებულია პ. პ. ლუნის სახელთან. 1958 წელს გამოქვეყნდა მისი სტატია „The automatic creation of literature abstracts“, რომელშიც მან პირველმა შესთავაზა სპეციალისტებს სტატისტიკური მეთოდის იდეა და ამავე სტატიაში მოგვცა პირველი მანქანური რეფერატის ნიმუში, რომელიც ეფუძნებოდა მის მიერ დანერგილ სტატისტიკურ მეთოდს. პ. პ. ლუნი თვლის, რომ პირველწყაროს ძირითადი შინაარსი შეიძლება წარმოვადგინოთ ისეთ წინადადებათა ჩამონათვალის სახით, რომლებიც სტატისტიკურად ყველაზე ნიშნადი, ყველაზე მნიშვნელოვანია მოცემული დოკუმენტისათვის, ანუ ეს წინადადებები შეიცავენ ძირითად, არსებით ინფორმაციას. ნიშნად წინადადებებად იგი ასახელებს ისეთ წინადადებებს, რომლებშიც მოცემული დოკუმენტისათვის ნიშნადი სი-

ტყეების სტატისტიკურად დიდი რაოდენობა მოცემული. სიტყვათა ნიშნადობა თავის მხრივ განისაზღვრება პირველწყაროში მათი გამოყენების სიხშირით: რაც უფრო ხშირად გვხვდებით ამა თუ იმ სიტყვას დოკუმენტში, მით უფრო ნიშნადია იგი. პირველწყაროს იმ ადგილს მიიჩნევენ ავტორი უფრო ინფორმაციულად. იქაა ძირითადი ინფორმაცია, სადაც უფრო ხშირად გვხვდება ნიშნადი სიტყვები, იმისგან დამოუკიდებლად, ახლოს არიან ეს ნიშნადი სიტყვები პოზიციურად ტექსტში ერთმანეთთან თუ არა.⁴⁶

სიტყვათა, სიტყვათშეთანხმებათა და წინადადებათა სიხშირის განსაზღვრის მიხედვით მნიშვნელოვანი ინფორმაციის ექსტრაპირების მცდელობას გვხვდით ასევე ვ. ა. პურტოსთან.⁴⁷ ავტორი გეთვალაზრება ტექსტში წინადადების შერჩევისა და შეფასების მეთოდს მასში არსებული ნიშნადი სიტყვების, სიტყვათშეთანხმებებისა და წინადადებების სიხშირის მიხედვით. მანვე მიუთითა პირველწყაროში ტერმინთა ნიშნადობასა და მნიშვნელობაზე და აღნიშნა, რომ ტერმინი მით უფრო მნიშვნელოვანია, რაც უფრო ხშირად გვხვდება იგი ტექსტში. ამიტომ უფრო ინფორმაციულია ის წინადადება, რომელშიც გაერთიანებულია მრავალი ტერმინი. სწორედ ამგვარი წინადადებებისაგან აღგენენ რეფერატს.

1.2. პოზიციური მეთოდი

ამ მეთოდით იდენტიფიცირდება პირველწყაროდან მეორადი დოკუმენტისათვის ნიშნადი წინადადებები მათი პოზიციის მიხედვით ტექსტში. მეთოდის ავტორები ამტკიცებენ, რომ ნიშნად წინადადებებს პირველწყაროში უჭირავთ პირველი ან ბოლო პოზიცია. ლ. მ. ლოსევა⁴⁸ თვლის, რომ რეფერატი მხოლოდ მაშინ იქნება სრულყოფილი, თუკი მას რეფერენტი შეადგენს პირველწყაროს ყველა აბზაცის პირველი წინადადებებით. ს. ა. კარასევი⁴⁹ მიიჩნევს, რომ ყველაზე მნიშვნელოვანი იდეები სტატიის ბოლოს გამოითქმის ავტორის მიერ. პოზიციური მეთოდის მომხრეები ცდილობენ, თეორიულად დაასაბუთონ ტექსტის დასაწყისისა და დასასრულის სემანტიკური და ფსიქოლოგიური ნიშნადობა.

1.3. ინდიკატორული (მარკერული) მეთოდი

ამ მეთოდს საფუძვლად უდევს ის თვალსაზრისი, რომ წინადადებათა ნიშნადობა შეიძლება დადგინდეს რამოდენიმე ელემენტ-ინდიკატორთა საფუძველზე. ინდიკატორის ფუნქციით გვხვდება ცალკეული სიტყვები და სიტყვათშეთანხმებანი, ანუ ლექსიკური ინდიკატორები, რომელთა ფუნქციაცაა ტექსტში ნიშნადი ადგილების მიგნება და მათი ექსტრაპირება. ს. ი. გინდინი თვლის, რომ ზოგიერთი სიტყვა ან სიტყვათშეთანხმება „საკმაოდ ზუსტად ასახავს და ახასიათებს მთლიანად წინადადების აზრს.“⁵⁰ გ. ა. ლავერენტიევა⁵¹ შემოგვთავაზა ტექსტიდან „ინდიკატურ ფრაზათა“ ამოკრეფის მეთოდი. სწორედ ეს „ინდიკატური ფრაზები“ გამოხატავენ ტექსტის ძირითად შინაარსს. ლექსიკურ ინდიკატორებს ის მიაკუთვნებს ისეთ სიტყვებსა და სიტყვათშეთანხმებებს, როგორიცაა: *die vordringliche Aufgabe der Untersuchung* (კვლევის უმთავრესი ამოცანა); *wird analysiert* (ანალიზდება); *wird eine Methode entwickelt* (ავითარებს ახალ მეთოდს) და ა. შ.

ზოგიერთი ავტორი ინდიკატორის სინონიმებად იყენებს მარკერებს, კლიშეებს*. მარკერს ამგვარად განმარტავენ: ესაა სიტყვა ან სიტყვათშეთანხმება, რომელიც უკავშირდება

პირველწყაროს განსაზღვრულ შინაარსობრივ ასპექტს და რომელიც ერთმნიშვნელოვნად მიუთითებს მასზე. მაგ.: ასპექტში: Ergebnisse der Untersuchung (კვლევის შედეგები) ხშირად ეხდებოდა მარკერებს: wurden Ergebnisse angegeben ..., angeführt (მოცემულია შედეგები); wurden Ergebnisse dargestellt (წარმოდგენილია შედეგები); wurden Ergebnisse vorgelegt (მოცემულია შედეგები).

ლიტერატურაში ინდიკატორს მივანახენ მარკერისაგან და თვლიან, რომ ინდიკატორი ისეთი ლექსიკური ერთეულია. რომელიც ერთმნიშვნელოვნად არ უკავშირდება პირველწყაროს რომელიმე განსაზღვრულ ასპექტს. ინდიკატორები მიუთითებენ იმ წინადადებებზე, რომლებსაც ავტორი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს: ist sehr beachtlich (ძალიან მნიშვნელოვანია); muss festgestellt werden (დადგენილ უნდა იქნეს); muss hervorgehoben werden (აღნიშნულ უნდა იქნეს); es sei erwähnt, dass ... (უნდა აღინიშნოს, რომ ...). მიგვაჩნია, რომ ძირეული განსხვავება მარკერსა და ინდიკატორს შორის არ არსებობს, რადგან ტექსტის ის ადგილი, რომელსაც ავტორი მნიშვნელობას ანიჭებს (ინდიკატორის ფუნქცია) ასევე შეიძლება ჩაითვალოს რომელიმე ასპექტად, თუნდაც ასპექტად „ავტორისეული პოზიცია“. ანალოგიური ფუნქციით გამოიყენება ლიტერატურაში ტერმინი „კლიშე“.

ლექსიკურ ინდიკატორებს მიაკუთვნებენ აგრეთვე კონექტორებსაც. კონექტორები* ისეთი ლექსიკური ერთეულებია, რომელთა დახმარებითაც მარკირებული წინადადება უკავშირდება წინა ან მომდევნო წინადადებას. კონექტორები ორი სახეა: ანაფორული და კატაფორული. კონექტორები, რომელთა საშუალებითაც მარკირებული წინადადება უკავშირდება წინა წინადადებას, ანაფორული კონექტორებია: schon erwähnte Anlage (უკვე ნახსენები ხელსაწყო); dargestellte Methode (აღწერილი მეთოდი); solche Ergebnisse (ასეთი შედეგები). კონექტორები, რომლებიც მომდევნო წინადადებასთან აკავშირებენ მარკირებულს, კატაფორული კონექტორებია: teilweise (ნაწილობრივ); folgend(e) (შემდეგი); außerdem (ამას გარდა). ანაფორული და კატაფორული კონექტორები ლიტერატურაში შეიძლება შევვხვდეთ ანაფორული და კატაფორული კლიშეების სახითაც.

1.4. გრამატიკული (სინტაქსური) მეთოდი

სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების შინაარსის განსაზღვრის გრამატიკული (სინტაქსური) მეთოდის ავტორია ი. პ. სეებო,⁵² რომელიც იკვლევს ტექსტის ფრაზების გამარტივების ხერხებს ფორმალური მეთოდის შემუშავებით. ი. პ. სეებოს მიერ შემოთავაზებული მეთოდის სპეციფიკურობა იმაში მდგომარეობს, რომ ტექსტიდან საყრდენი ფრაგმენტები გამოიყოფა სინტაქსური მეთოდით. ამ მეთოდის მიმდევრები თვლიან, რომ „რეფერატი არის ერთმანეთთან დაკავშირებული წინადადებების ნაკრები“, და მაინც, რომ უფრო მეტად დაკავშირებულია ისეთი წინადადებები, რომლებშიც გვაქვს ერთნაირი მნიშვნელობის მქონე სიტყვების დიდი რაოდენობა. მეორადი დოკუმენტი – რეფერატი – შედგება იმ წინადადებათა ჯგუფებისაგან, რომელთაც აქვთ დაკავშირების უფრო მაღალი კოეფიციენტი. ავტორთა ერთი ჯგუფი უპირატესობას ანიჭებს რეფერირებას „მონაკვეთების“ მიხედვით. ამ მიზნით ტექსტი იყოფა აზრობრივად რამდენიმე დამოუკიდებელ ნაწილად, „მონაკვეთად“, რის შემდეგაც უნდა დადგინდეს დაკავშირების კოეფიციენტი ტექსტის იმ ნაწილის მიმართ, რომელშიც ის შედის. ბოლო ეტაპზე კი ხდება ტექსტის ყოველი მონაკვეთიდან სამ-სამი უფრო მნიშვნელოვანი წინადადებების ამოკრეფა.⁵³

1.5. მოსაზრებათა შეჯერების მეთოდი

პირველწყაროს კომპრესირების ფორმალური მეთოდი შემოგვთავაზა აგრეთვე გერმანელ მეცნიერთა ერთმა ჯგუფმა.⁵⁴ რომლებიც ტექსტს ყოფენ აზრობრივ ელემენტებად. ასეთებად ისინი მიიჩნევენ ცალკეულ გამონათქვამთა ან მოსაზრებათა ერთიანობას, შენაჯერს (Gedankenkomplex). ავტორები ტექსტის შემადგენელ ნაწილებად მიიჩნევენ კომპოზიციურ ელემენტებს (Teiltext). ტექსტის თითოეულ ერთეულს შეესაბამება აზრთა კომპლექსი, რომელია ერთობლიობაც, შეჯამებაც ქმნის რეფერატს. ავტორები ერთმანეთისაგან მიჯნავენ მაკროტექსტსა და მიკროტექსტს და ამ უკანასკნელს მაკროტექსტის შემადგენელ ნაწილად თვლიან. თუმცაღა მათი განმარტება ბუნდოვანია: ერთი მხრივ, ისინი მიკროტექსტს უწოდებენ ცალკეულ წინადადებათა განსაზღვრულ რაოდენობას. თუ წინადადებათა ასეთი რაოდენობა ტექსტში სამია, მაშინ სამი მიკროტექსტი ქმნის მაკრო-ტექსტს. მეორე მხრივ, მიკროტექსტებს ერთი და იგივე თემა აქვთ და, შესაბამისად, წინადადებათა გარკვეული რაოდენობა შედის მიკროტექსტში, რომელთა შეჯამებაც გვაძლევს საბოლოოდ მაკროტექსტს. თვით ნაშრომის ავტორებთან ვერ ვხვდებით მეთოდის კონკრეტულ დასახელებას, მაგრამ რადგან იგი მოსაზრებათა ერთიანობასთან, შეჯერებასთანა დაკავშირებული, ამიტომ მივეცით თავს უფლება ტექსტის შინაარსის განსაზღვრის ამ მეთოდისთვის გვეწოდებინა მოსაზრებათა შეჯერების მეთოდი.

1.6. ფორმალური (ავტომატური) მეთოდის ნაკლი

თუმცაღა ფორმალური მეთოდი ტექსტის შინაარსის განსაზღვრის მეთოდია კომპრესირების პროცესში, პრაქტიკულად იგი მაინც არ იკვლევს ტექსტს სემანტიკური თვალსაზრისით. პირველწყაროს სემანტიკა, რომლის ანალიზი კომპრესირებისას ტექსტის ცალკეული ელემენტების ექსტრაჰირებას ეფუძნება, მეორად დოკუმენტში იკარგება. ამ მეთოდით ძნელია ზუსტად განსაზღვრო ორიგინალის „ძირითადი ინფორმაცია“, შესაბამისად, ამ ხერხით მიღებული მეორადი დოკუმენტი – რეფერატი თუ ანოტაცია – არ იქნება მისი პირველწყაროს ადეკვატური სემანტიკის დონეზე, რაც საბოლოოდ არის კიდევ იმის მიზეზი, რომ ამ მეთოდზე დაყრდნობით მიღებული რეფერატი არ ასახავს ადეკვატურად პირველწყაროს ძირითად შინაარსს. ამგვარი რეფერატი ნაკლებ ეფექტური და შინაარსობრივად მწირია.

ფორმალური (ავტომატური) მეთოდების ნაკლად ითვლება ის, რომ მისი შედეგია ტექსტის მხოლოდ გარეგნული ფორმის შეცვლა – მისი მოცულობის შემცირება ისე, რომ ყურადღება არ ექცევა აზრობრივი, ლოგიკური კომპრესიის ფაქტორს, რაც პირველწყაროსა და მეორად დოკუმენტებს შორის სემანტიკური ადეკვატურობის დაღვინის ყველაზე მნიშვნელოვანი პირობაა.

2. ასპექტური მეთოდი

ამ მეთოდის ავტორია ვ. ი. სოლოვიევი⁵⁵, რომელიც გვთავაზობს შინაარსის განსაზღვრას მისი აზრობრივი ასპექტების მიხედვით და ერთმანეთისგან განასხვავებს ტექნიკურ და საზოგადოებრივ მეცნიერებებში რეფერატის შედგენის მეთოდებს. იგი გამოყოფს იმ აზრობრივ ასპექტებს, რომლებიც უნდა აისახოს რეფერატში.

ტექნიკური მეცნიერების სფერო

1. კვლევის პრობლემა. მისი საგანი და თემატიკა.
2. ჩატარებული გამოკვლევის სამეცნიერო-ტექნიკური სფერო.
3. კვლევის მიზანი.
4. მასალა, რომელზეც ჩატარდა კვლევა.
5. საკვლევი ობიექტის შესწავლას ავტორისეული შეფასება.
6. საკვლევი ობიექტის დანიშნულება.
7. კვლევის სახეობა.
8. კვლევის მეთოდი.
9. გამოყენებული ხელსაწყოები.
10. პირობები, რომელშიც მიმდინარეობდა კვლევა.
11. კონკრეტული რეზულტატები.
12. ტექნიკური ეფექტი.
13. ეკონომიური ეფექტი.
14. საკვლევი ობიექტის ღირებულება და მნიშვნელობა.

ცხადია, უკლებლივ ყველა პირველწყარო არ შეიცავს ჩამოთვლილ ასპექტებს. ასეთ შემთხვევაში რეფერენტი შემოქმედებითად უდგება დასახელებული საკითხების ინტერპრეტაციას.

ასპექტები ანკეტური ტიპისაა და იგი შეიძლება ჩაითვალოს უნივერსალურად, რადგან დასახელებული ასპექტები თითქმის ყველა სამეცნიერო დოკუმენტს აქვს. ამ სქემას შეიძლება ჰქონდეს შემოკლებული ვარიანტიც, რადგან მისი 14 ასპექტი ხშირად უფრო მსხვილ ჯგუფებად ერთიანდება. ასეთი ჯგუფებია: საკვლევი ობიექტი (1, 2, 5, 6 ასპექტები), კვლევის მიზანი და მეთოდები (4, 7, 8, 9, 10 ასპექტები), მიღებული რეზულტატები და ეფექტი (11, 12, 13, 14 ასპექტება). მეთოდის ავტორი თვლის, რომ რაც უფრო დეტალურადაა ანკეტაში ასპექტები ჩამოთვლილი, მით უფრო სრულყოფილადაა აღწერილი რეფერატში პირველადი დოკუმენტის შინაარსი.

თუ სარეფერატო ტექსტში ტექნოლოგიური პროცესები, თეორიული მოდელებია განხილული და აღწერილია ხელსაწყო-დანადგარები ან პროდუქცია, ასეთი შემთხვევისათვის ე. ი. სოლოვიევი ამგვარ ანკეტურ სქემას გვთავაზობს:

1. აღსაწერი ობიექტი.
2. მისი დანიშნულება.
3. გამოყენების სფერო.
4. სად და ვის მიერაა ხელსაწყო შემუშავებული.
5. ხელსაწყოს კონსტრუქცია.
6. ტექნიკური და ექსპლუატაციური მეთოდები.
7. გამოყენების ეფექტურობა.
8. ეკონომიური მონაცემები.

ამ მეთოდით შედგენილი რეფერატი უნდა შედგეს აზრობრივი ასპექტების თანმიმდევრობით. თუ რეფერატში გამოტოვებულია რომელიმე ასპექტი, უნდა ჩავთვალოთ, რომ ამავე ასპექტის შესახებ არაფერია ნათქვამი ორიგინალში.

საზოგადოებრივი მეცნიერებების სფერო

საზოგადოებრივი მეცნიერებების დარგში რეფერატი გაფართოებული სახით იწერება, რადგან:

- ა) სარეფერატო პირველწყარო დიდი მოცულობისაა და აქვს შინაარსის გადმოცემის თავისებური, ჰუმანიტარული დარგებისათვის დამახასიათებელი მეთოდი.
- ბ) რეფერატში შედის პირველწყაროდან ინფორმაცია ავტორის შესახებ.
- გ) ამ რეფერატს მკითხველთა ფართო წრე ჰყავს და ამდენად, იგი ბევრი მკითხველისათვის პირველწყაროს სუროგატია.

საზოგადოებრივი მეცნიერებების დარგში რეფერატის შედგენისას რეფერენტმა მუდმივად დოკუმენტში უნდა შეიტანოს საკვლევ ობიექტზე ავტორისეული შეხედულებები და განმარტოს ავტორის პოზიცია. რეფერატის ენობრივი სტრუქტურა და მისი სტილი განიცდის ორიგინალის ენისა და სტილის გავლენას, რაც ნაწილობრივ ხელს უწყობს რეფერატის შინაარსის ადეკვატურობას პირველად დოკუმენტთან. რეფერატში ორიგინალიდან შეიძლება გადავიდეს მთელი ფრაგმენტები, წინადადებები, განსაკუთრებით კი ისეთები, რომელთაც დიდი აზრობრივი დატვირთვა აქვთ და სადაც კვლევის შედეგებია გადმოცემული⁵⁵.

დღესდღეობით დიდი ყურადღება ეთმობა ტექსტის რეფერირების ამ მეთოდს, ასპექტური მეთოდით დღეს მუშაობენ სპეციალისტთა რაგი ჯგუფები, მაგრამ მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მეთოდით ტექსტის დამუშავება ხდება წინასწარ მოცემული შეკითხვების მიხედვით, და ამდენად, რეფერირების პროცესი დაიყვანება ინფორმაციის მხოლოდ ექსტრაპირებამდე, რომელმაც მთლიანად უნდა უპასუხოს მოცემულ შეკითხვებს.

3. ანკეტური მეთოდი

ვ. ი. სოლოვიევისაგან განსხვავებით, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს სამეცნიერო-ტექნიკურსა და საზოგადოებრივი მეცნიერებების დარგში ტექსტის რეფერირების ასპექტურ მეთოდს, ავტორთა ერთმა ჯგუფმა⁵⁶ სპეციალისტებს შესთავაზა ანალოგიური სქემატური გეგმა, რომლის მიხედვითაც, მათი აზრით, უნდა შედგეს რეფერატი. ავტორთა ეს ჯგუფი თემატურად უფრო დაწვრილებით განიხილავს სამეცნიერო-ტექნიკურ ტექსტებს და თითოეულისათვის გეგმის ანკეტური ტიპის შესაბამის გეგმას.

გთავაზობთ ანკეტური ტიპის რამდენიმე გეგმას, რომლის მიხედვითაც შეიძლება შეადგინოთ მეცნიერების სხვადასხვა დარგებში რეფერატი.

1. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი მეცნიერების ნებისმიერი დარგში:

- ა) მეცნიერებისა და მისი შემსწავლელი ობიექტის განმარტება.
- ბ) მეცნიერების სტრუქტურა.
- გ) მეცნიერების განვითარების ისტორია.
- დ) მისი წარმოშობის წინაპირობები.
- ე) იმ მეცნიერთა შრომები, რომლებმაც შეიტანეს წვლილი ამ მეცნიერების განვითარებაში.
- ვ) მეცნიერების განვითარების თანამედროვე ეტაპი.
- ზ) მეცნიერების კვლევის მეთოდები.

- თ) სხვა მეცნიერებებთან კავშირი.
- ი) მეცნიერების ამ დარგის მნიშვნელობა.

2. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი, რომელშიც აღწერილია მოწყობილობა, ხელსაწყო, დანადგარი, მასალა ან ნივთიერება:

ა) ხელსაწვოს, დანადგარის, მასალის ან ნივთიერების აღმოჩენისა და შესწავლის ისტორია.

ბ) მასალა, ნივთიერება ბუნებაში.

გ) მასალის, ნივთიერების მიღების ხერხები.

დ) მასალის, ნივთიერების თვისებებისა და სტრუქტურის განხილვა.

ე) მათი ნაირსახეობებისა და თვისებების კლასიფიკაცია.

ვ) მათი განსხვავება ანალოგიური მასალის ან ნივთიერებისაგან, მათი უპირატესობა სხვებთან შედარებით.

ზ) მათი გამოყენება და როლი თანამედროვე წარმოებაში.

თ) მათი დამუშავებისა და გამოყენების შემდგომი პერსპექტივები.

3. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი ნებისმიერი ცნების ლექსიკონში:

ა) ტერმინის ლინგვისტური წარმოშობის ისტორია.

ბ) ცნების არსი.

გ) ცნების წარმოშობის მიზეზები.

დ) ამავე ცნების თანამედროვე ინტერპრეტაცია.

ე) როგორ ესმოდათ ეს ცნება სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდებში.

ვ) როგორ გამმარტავდნენ ამ ცნებას ცალკეული მეცნიერები ან მიმდინარეობის წარმადგენლები.

ზ) ცნების ვიწრო და ფართო გაგება.

თ) მისი როლი და მნიშვნელობა მეცნიერებაში.

4. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი მოვლენის შესახებ:

ა) მოვლენის არსის განმარტება.

ბ) მოვლენის ხასიათი.

გ) მოვლენის მახასიათებლები: ხარისხობრივი, რაოდენობრივი.

დ) მოვლენის კლასიფიკაციური დახასიათება.

ე) მოვლენის აღმოჩენისა და შესწავლის ისტორია.

ვ) მოვლენის ფუნქციები.

ზ) მოვლენის გამოყენება მეცნიერებასა და ტექნიკაში.

თ) მოვლენის გამოყენებისა ანდა მასთან ბრძოლის პერსპექტივები.

5. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი პროცესის შესახებ:

ა) პროცესის განვითარების ზოგადი ტენდენცია.

ბ) კანონზომიერებანი, რომლებიც საფუძვლად უდევს ამ პროცესს.

გ) პირობები, რომელშიც მიმდინარეობს ეს პროცესი.

დ) პროცესის განვითარებისა და ცვლილებების ეტაპები.

ე) თითოეული ეტაპისათვის დროითი ჩარჩოების განსაზღვრა.

- ვ) თითოეული ეტაპისათვის დამახასიათებელი თავისებურებანი.
- ზ) რეზულტატები, რომლებიც მოსდევს თითოეულ ეტაპს.

6. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი პრობლემის შესახებ:

- ა) პრობლემის აქტუალობის დასაბუთება.
- ბ) პრობლემის არსი.
- გ) პრობლემის წინაპირობები, მისი წარმოშობის ფაქტორები და მიზეზები.
- დ) პრობლემის გადაჭრის შესაძლებლობები და გზები.
- ე) სიძნელებები, რომლებიც პრობლემის გადაჭრის წინაშე დგას.
- ვ) პრობლემასთან დაკავშირებული პერსპექტივები.

7. გეგმა, რომლის მიხედვითაც იწერება რეფერატი სამეცნიერო გამოკვლევის შესახებ:

- ა) გამოკვლევის მიზნები – ზოგადი და კონკრეტული.
- ბ) კვლევის ობიექტის დახასიათება.
- გ) კვლევის პროგრამა და მისი რეალიზაცია.
- დ) კვლევის მეთოდი.
- ე) კვლევის შედეგად მიღებული რეზულტატები.
- ვ) დასკვნები, რომლებიც კეთდება მიღებული რეზულტატების საფუძველზე.

ასპექტური და ანკეტური მეთოდები პირველწყაროს შინაარსის განსაზღვრის ანალოგიური მეთოდებია. ორივე მეთოდის ავტორები ადეკვატური ხერხებით ახდენენ ტექსტიდან ძირითადი შინაარსის ექსტრაპირებას.

წარმოდგენილი ასპექტური და ანკეტური მეთოდები შეიძლება დაჯგუფდეს შემდეგ ნაწილებად: შესავალი ნაწილი, ძირითადი ნაწილი, დასკვნითი ნაწილი.

ტექნიკური და სამეცნიერო-პუბლიცისტური ტექსტების ასპექტურ-ანკეტური მეთოდის მიხედვით შედგენილი გეგმის ნიმუში:

I სპეციალობა – ელექტროტექნიკა

1. შესავალი

- ა) საკითხის არსი.
- ბ) საკითხის განვითარების ტენდენციები და პერსპექტივები.

2. ძირითადი ნაწილი

- ა) კონსტრუქცია.
- ბ) სქემა.
- გ) ტექნოლოგია.
- დ) ანგარიშის მეთოდები.
- ე) კვლევის მეთოდები.
- ვ) ცდის მეთოდები.
- ზ) მოქმედების პრინციპი.
- თ) მასალათა თვისებები.

- ი) ექსპლუატაციის პირობები.
 - კ) ნაწარმის პარამეტრები.
 - ლ) ქიმიური შეიღწეულობა.
 - მ) ფიზიკურ სიდიდეთა განსაზღვრის მეთოდები.
 - ნ) პარამეტრთა ურთიერთდამოკიდებულება.
 - ო) ცნებათა განმარტება.
 - პ) ტექნიკურ-ეკონომიკური ეფექტი.
3. დასკვნითი ნაწილი
- ა) რეკომენდაციები.
 - ბ) რეზულტატები.
 - გ) დასკვნები.

II სპეციალობა – ქირურგია

1. შესავალი
- ა) საკითხის არსი.
 - ბ) პრობლემის დადგენა.
2. ძირითადი ნაწილი
- ა) ეტიოლოგია.
 - ბ) პათოლოგიური ანატომია.
 - გ) კლინიკური სურათი.
 - დ) დიფერენციალური დიაგნოსტიკა.
 - ე) მკურნალობის მინიმუმები.
 - ვ) მკურნალობა.
 - ზ) მკურნალობის ცალკეული რეზულტატები.
 - თ) ოპერაციის შემდგომი გართულებები.
 - ი) მკურნალობის პროფილაქტიკა.
 - კ) დაავადების ფორმა.
 - ლ) დაზიანების ლოკალიზაცია.
 - მ) თანმხლები დაავადებები.
 - ნ) თანმხლები სინდრომი.
 - ო) დაავადების ბიოლოგიური კრიტერიუმები.
 - პ) კლინიკურ-ექსპერიმენტალური მონაცემები.
 - ჟ) დაავადების ხანგრძლივობა.
3. დასკვნითი ნაწილი
- ა) დასკვნები.

3.1. ასპექტური და ანკეტური მეთოდების ნაკლი

ორივე მეთოდის ნაკლად მიიჩნევენ იმას, რომ არც ერთი მათგანი არ გამოდგება შინაარსობრივი ასპექტების ჩამონათვალად, რადგან პირველწყაროსთან შინაარსის იდენტიფიკაციისას

აღმოჩნდება, რომ იგი ხან ზედმეტ ასპექტებს შეიცავს, ხან კი — ნაკლებს. ყველა ეს ანექტური მონაცემი გასათვალისწინებელია იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ მეორად დოკუმენტში (არა ანოტაციასა და რეფერატში) ზოგადად უნდა გადმოვცეთ პირველწყაროს შინაარსი. მათზე ორიენტირება ანოტაციისა და რეფერატის შედგენის პროცესში არ იქნება მისაღები. კომპრესირების პროცესში ტექსტის შინაარსის განსაზღვრის ამ მეთოდის ნაკლად იმასაც ასახელებენ, რომ იგი პირველწყაროს შინაარსის ასპექტთა დიდი რაოდენობის გამო შეიძლება გახდეს ძალიან დეტალური, რაც ართულებს რეფერირების პროცესს. ამას გარდა, ამ მეთოდით ტექსტიდან ძირითადი ინფორმაციის ამოკრეფა არ ხდება შემოქმედებითად, არამედ ეს პროცედურა „ნაკარნახევი“.

ორივე მეთოდისათვის ისაა საერთო, რომ სარეფერატო ტექსტზე ხდება წინასწარ შედგენილი გეგმის ე. წ. „დადება“ და ამის შემდეგ ტექსტში ასპექტების გამოყოფა. რეფერენტმა ტექსტის კითხვისას უნდა მოძებნოს ის ინფორმაცია, რომელიც პასუხობს და შეესატყვისება თითოეულ საკითხს და რომელსაც „ანექტა“ გვთავაზობს.

ყველაზე მნიშვნელოვან ნაკლად კი მაინც მიგვაჩნია ის, რომ ანექტური და ასპექტური მეთოდები არ ითვალისწინებენ რეფერენტის შემოქმედებითი უნარის გამომყვანების ფაქტორს, რაც მნიშვნელოვანწილად ამცირებს რეფერატის ხარისხს. ამ მეთოდით შედგენილი რეფერატი იქნება მშრალი ინფორმაციის ნაკადი, ნაკლებად საინტერესოდ შედგენილი და ძნელად აღსაქმელი.

სამეცნიერო და კულტურული ტექსტების პირითა და ინფორმაციის განსაზღვრის ანალიზურ-სინთეზური მეთოდები კომპრესიის პროცესში

სანამ ტექსტში ძირითადი და დამატებითი ინფორმაციის განსაზღვრისა და მათი გამოყენის საკითხებს განვიხილავთ, მიზანშეწონილად მივიჩნევთ, განვიხილოთ ტექსტის სინტაქსური, კომუნიკაციური, სემანტიკური და ინფორმაციული სტრუქტურები, რადგან სწორედ მათ ეფუძნება კომპრესიის პროცესში ტექსტიდან ამ ორივე სახის ინფორმაციის ამოკრეფის მეთოდიკა. ტექსტის განხილვა სინტაქსური, კომუნიკაციური, სემანტიკური და ინფორმაციული კუთხით გვაძლევს საშუალებას, დავადგინოთ ტექსტის კონსტიტუენტთა კომპრესიის ფორმა.

1. ტექსტის სინტაქსური სტრუქტურა

მე-20 საუკუნის 40-იან წლებამდე ტრადიციული სინტაქსის საკვლევ ობიექტად მჩვენული იყო წინადადება, რომელიც განიხილებოდა ძირითად და უმაღლეს სინტაქსურ ერთეულად, მაგრამ გამოჩნდნენ მეცნიერები, რომლებიც მიიჩნევდნენ, რომ არსებობს წინადადებაზე უფრო დიდი ერთეული, რომელშიც წინადადება შედის როგორც კომპონენტი. ამიტომ ამავე საუკუნის 50-იანი წლებისათვის მეცნიერთა კვლევის ობიექტად იქცა არა წინადადება, არამედ რთული სინტაქსური მთელი (რსმ). ამ ახალი ობიექტის კვლევის აუცილებლობა დასაბუთებულია შემდეგი არგუმენტებით:

1. კომუნიკაცია ხორციელდება არა ცალკეული წინადადებების, არამედ უფრო დიდი წარმონაქმნის საშუალებით, რომელშიც წინადადება, როგორც ცალკეული კომპონენტი, მისი შემადგენელია.

2. წინადადებაზე დიდ ერთეულში, რთულ სინტაქსურ მთელში, სრულად ელინდება წინადადებათა მნიშვნელობა.

3. წინადადება მინიმალური საკომუნიკაციო ერთეულია, წინადადებაზე დიდი ერთეული, რსმ, უმაღლესი საკომუნიკაციო ერთეულია.

4. ინფორმაციული მოთხოვნების დაკმაყოფილება ცალკეული წინადადებებით ნაკლებად ხდება. ინფორმაციული მოთხოვნების დაკმაყოფილებისათვის საჭიროა უფრო დიდი ერთეული.⁵⁷

წინადადებაზე უფრო დიდ ერთეულს ლიტერატურაში ეხვდებით სხვადასხვა სახელწოდებებით: რსმ, გამონათქვამი, პროზაული სტროფი, სეგმენტი, სუბტექსტი და ა. შ.

ჩვენ საშუაო ტერმინად შეგარჩიეთ რსმ. მივიჩნევთ, რომ რსმ არის მეტყველების ერთეული და კომუნიკაციის საშუალება, იგი არის სამეცნიერო სტილისა და პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტების ძირითადი სინტაქსური ერთეული.

ხშირად რსმ გაიგივებულია აბზაცთან, თუმცაღა მივიჩნევთ, რომ ეს ერთი და იგივე ერთეულის სხვადასხვა კატეგორიებია: აბზაცი – კომპოზიციურ-არქიტექტონიკური და ფორმალური ერთეულია, ხოლო რსმ – ტექსტის სინტაქსურ-სემანტიკურ ერთეულს წარმოადგენს. რსმ ემთხვევა აბზაცს, შეიძლება ისეც მოხდეს, რომ იგი ერთი წინადადებისგან და, შესაბამისად, ერთი აბზაცისგან შედგებოდეს.

ენათმეცნიერთა ერთი ნაწილი რსმ-ის პარამეტრთა შორის ასახელებს მასში ავტოსემანტური (დამოუკიდებელი) და სინსემანტური (დამოკიდებული) წინადადებების არსებობას. რსმ-ის პირველი წინადადება ყოველთვის ავტოსემანტურია. ავტოსემანტურია ის წინადადება, რომელსაც მისი კონტექსტიდან ამოღების შემდეგ არა აქვს იმპლიციტური* კავშირები სხვა წინადადებებთან. სინსემანტური წინადადებები ექვემდებარებიან კონტექსტს და მის გარეშე კარგავენ სიტუაციურ მნიშვნელობას. სინსემანტურ წინადადებათა კავშირი ავტოსემანტურ წინადადებებთან განისაზღვრება სხვადასხვა ენობრივი ერთეულებით, უპირველეს ყოვლისა ე. წ. კონექტორებით.

6. ზარუბინა ერთმანეთისგან განასხვავებს რსმ-ის წინადადებების „მაგარ“ და „რბილ“ დასაწყისს. იგი მიიჩნევს, რომ რსმ-ის პირველი წინადადება ავტოსემანტურია და აქვს „მაგარი“ დასაწყისი. „მაგარ“ საწყისად იგი მიიჩნევს წინადადებების დასაწყისში არსებით სახელს – ქვემდებარეს. რსმ-ის სხვა წინადადებები სინსემანტურნი არიან და „რბილი“ დასაწყისი აქვთ. „რბილ“ დასაწყისად იგი მიიჩნევს წინადადების დასაწყისში მავრთებელ კავშირს. ზმნა-შემასმენელს, წინადადებაში მესამე პირის, ჩვენებითი ანდა კუთვნილებითი ნაცვალსახელების, ასევე ნაცვალსახელური ზმნიშედების არსებობას.⁵⁸

სამეცნიერო ტექსტში რსმ ძირითადად იწყება ავტოსემანტური წინადადებებით, რომელსაც მოსდევს რამდენიმე სინსემანტური წინადადება. მომდევნო რსმ ისევე იწყება ავტოსემანტური წინადადებით, რომელსაც ექვემდებარება რამდენიმე სინსემანტური წინადადება (ხშირად სამიდან შვიდამდე). ავტოსემანტურ და სინსემანტურ წინადადებათა ერთობლიობა, ანუ რსმ, შეადგენს მიკროკონტექსტს. მიკროკონტექსტი ავტოსემანტურია, ანუ იგი საწყისი წინადადების გაშლის, გაფართოების რეზულტატია.

ანალოგიური სინტაქსური სტრუქტურა აქვს პუბლიცისტურ ტექსტსაც.

რსმ-ის კომპრესიის პროცესისას ირკვევა, რომ ავტოსემანტური წინადადება თითქმის ყოველთვის არის რსმ-ის მეტაინფორმაციული ელემენტი, ხოლო სინსემანტური წინადადებები – მისი ინფორმაციული ელემენტებია.

რამდენადაც რსმ-ს ტექსტის სინტაქსურ ერთეულად მივიჩნევთ, მას უნდა ჰქონდეს ტექსტისათვის დამახასიათებელი ნიშნები – მთლიანობა, თემატურობა და ბმულობა.

მთლიანია ისეთი რსმ-ი, რომელიც აღიქმება გააზრებულ ერთიანობად/მთლიანობად. რსმ არ შეიძლება შედგებოდეს აზრობრივად ერთმანეთთან დაუკავშირებელი წინადადებები-საგან.

ტექსტის თემატურობა მაშინ ხორციელდება, თუ რსმ დასრულებულია და თანმიმდევრული და მასში გამოხატულია ერთი ძირითადი აზრი, ერთი თეზისი, ერთი პოზიცია. ყველა დანარჩენ მიკროთემას მიეყვება ძირითადი თემისკენ, ერთი აზრისკენ. ისინი განავეთარებენ ტექსტის ძირითად თემას და ახდენენ მის არგუმენტაციას.

ბმულობა – რსმ-ის აუცილებელი ნიშანია, რომლის გარეშეც რსმ, როგორც სინტაქსური მთელი წარმოუდგენელია. ბმულობა ხორციელდება როგორც ლექსიკურ-გრამატიკული, ასევე ფუნქციონალურ-სინტაქსური საშუალებებით.

რა კავშირი აქვს ყოველივე ზემოთქმულს ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრასთან? რადგან ტექსტის სინტაქსურ ერთეულად რსმ მივიჩნიეთ, ამიტომ ტექსტის სინტაქსური სტრუქტურებიდან გამომდინარე კომპრესია უნდა მოვახდინოთ მისი ერთეულის – რსმ-ის შიგნით და გამოგყოთ მასში ძირითადი ინფორმაცია. ტექსტის სინტაქსური კომპრესიის პროცესი ორი მიმართულებით წარმოებს:

1. რსმ-ში უნდა გამოიყოს პრედიკატული მინიმუმი (პრედიკატული ჯგუფი ანუ პრედიკატული ფრაზა, რომელშიც იგულისხმება რსმ-ის უშუალო კონსტიტუენტი, რომელიც სუბიექტის ჯგუფთან ერთად ქმნის რსმ-ს). მაგ.:

ორიგინალი:

Mit vier Milliarden Euro will die Bundesregierung die Länder unterstützen – zum Beispiel beim flächendeckenden Aufbau von Ganztagschulen, in denen nachweislich besser individuell gefördert und fachliches und soziales Lernen miteinander verknüpft werden kann. Künftig wird ein neuer Sachverständigenrat einen jährlichen nationalen Bildungsbericht erarbeiten. Der Bundeskanzler hat die Gründung der „Stiftung Bildung und Erziehung“ vorgeschlagen, die eine Neuorientierung des Bildungswesens mit allen Beteiligten voranbringen soll. Das Ziel: In zehn Jahren will Deutschland unter der ersten fünf Bildungsnationen sein.

კომპრესირებული ტექსტი:

Mit vier Milliarden Euro will die Bundesregierung die Länder beim Aufbau von Ganztagschulen unterstützen. Künftig wird ein neuer Sachverständigenrat einen jährlichen nationalen Bildungsbericht erarbeiten. Der Bundeskanzler hat die Gründung der „Stiftung Bildung und Erziehung“ vorgeschlagen. Das Ziel: In zehn Jahren will Deutschland unter den ersten fünf Bildungsnationen sein.

2. რსმ-ში ზმნური კონსტრუქციები უნდა შეიცვალოს სახელადი კონსტრუქციებით. კომპრესირების პროცესში ზმნური კონსტრუქციების შეცვლა სახელადი კონსტრუქციებით იმ შემთხვევაშიც ხდება, როცა ამას არ მიეყვართ ტექსტის მოცულობის შემცირებამდე. სახელადი კონსტრუქციები ტიპურია რეფერატისათვის. მაგ.:

ორიგინალი:

Die Siemens AG führt Maßnahmen durch:
-Initiative und Engagement anzuregen
-eine positive Einstellung zum Unternehmen zu vermitteln
-Verantwortung des Unternehmens zu verdeutlichen
-die Identifikation der Mitarbeiter zu fördern
-Flexibilität zu vermitteln.

კომპრესირებული ტექსტი:

Die Ziele der von Siemens AG geführten Maßnahmen: Initiative- und Engagementanregung; Vermittlung einer positiven Einstellung zum Unternehmen; Verdeutlichen der Unternehmensverantwortung; Förderung der Mitarbeiteridentifikation; Vermittlung der Flexibilität.

(B & W ' 4/36)

2. ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურა

ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურის ამოცანაა დაადგინოს, თუ როგორ ხდება მეტყულების მიზნების გათვალისწინებით წინადადების ფორმირება. ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურა განსაზღვრავს იმას, თუ როგორაა ჩაბმული მოცემული წინადადება მეტყველების კონტექსტში. ტექსტის კომუნიკაციური სტრუქტურის დადგენით გამოიყოფა ტექსტში უფრო მეტად ინფორმაციული ნაწილები, რაც საფუძვლად უდევს ტექსტის კომპრესიასა და რეფერატის შედგენას.

ისევე როგორც ტერმინი „სინტაქსური სტრუქტურა“, ტერმინი „კომუნიკაციური სტრუქტურა“ თავდაპირველად წინადადებას ეხებოდა. სინტაქსური სტრუქტურისგან განსხვავებით, რომელიც წინადადების რამდენიმე წევრს მოიცავს, კომუნიკაციური სტრუქტურა ეყრდნობა გამონათქვამის აზრობრივ დანაწევრებას (აქტუალურ დანაწევრებას).

შემდგომში ტერმინოლოგიური გაურკვევლობის თავიდან აცილების მიზნით გვინდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ ტექსტის ინფორმაცია და ტექსტის შინაარსი ეკვივალენტური ტერმინებია. ტერმინები „მნიშვნელობა“ და „აზრი“ – განსხვავებული ტერმინებია: მნიშვნელობა აქვს მორფემას*, სიტყვას, სიტყვათშეთანხმებას, აზრი გააჩნია წინადადებას. რსმ-ში გადმოცემულ შინაარსს მოკლე ინფორმაციასაც უწოდებენ. ტექსტი თავისთავად გულისხმობს ინფორმაციას, ინფორმაცია ტექსტის არსებობის წესია.

ტექსტის საკომუნიკაციო დანიშნულება ემყარება რსმ-ებს შორის თემა-რემობრივ ურთიერთობას, აზრის მოძრაობას ერთი მიკროთემიდან მეორე მიკროთემამდე, ვიდრე მილიანი ტექსტის სრულ გახსნამდე. ინფორმაცია იმიტომ არის კომუნიკაციის საშუალება და საგანი, რომ იგი ემორჩილება აქტუალური დანაწევრების ანუ ფუნქციონალური პერსპექტივის თეორიას. რსმ-ის ფუნქციონალური პერსპექტივა, რომელსაც სხვაანაირად წინადადე-

ბის აქტუალურ დანაწევრებას უწოდებენ. დამუშავდა ე. მათეზიუსისა და პრადის სამეცნიერო სკოლის სხვა წარმომადგენლების მიერ.

ე. მათეზიუსის დებულების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ წინადადების ფორმალურ-გრამატიკული და სტრუქტურული დანაწევრება უნდა განესახიჯოთ აქტუალური დანაწევრებისაგან, რომელიც მოცემული წინადადების კონკრეტულ შინაარსს გამოხატავს შესაბამის კონტექსტში ან სიტუაციაში. თუ წინადადების ფორმალური დაყოფის ელემენტებს წარმოადგენს ქვემდებარე და შემასმენელი, აქტუალური დანაწევრების დროს უნდა გამოიყოს ერთი მხრივ რსმ-ის „გამოსავალი პუნქტი“, ანუ „ფუძე“, ე. ი. ის, რაც მოცემულ სიტუაციაში ცნობილია და მეორე მხრივ, რსმ-ის ბირთვი, ე. ი. ის, რასაც ადრესანტი გამოთქვამს „ფუძის“ მისამართით. ე. მათეზიუსმა შემოგვთავაზა მოსაზრება წინადადების ფუძედ და ბირთვად დანაწევრების შესახებ.

წინადადების დაყოფას ორ საკომუნიკაციო ერთეულად (თემად და რეზი/ფუძედ და ბირთვად) აქტუალურ დანაწევრებას უწოდებენ, რადგან ამგვარი დანაწევრება აქტუალურია მოცემული კონტექსტისა თუ კონკრეტული სიტუაციისათვის.

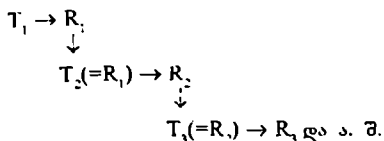
აქტუალური დანაწევრების მეთოდი წარმოადგენს წინადადების კომუნიკაციური ორგანიზაციის კვლევის მეთოდს, რომლის მიზანია მასში ინფორმაციულად მნიშვნელოვანი ელემენტების გამოყოფა, ანუ იმ ელემენტებისა, რომლებსაც დიდი კომუნიკაციური დატვირთვა აქვთ (რემატული ელემენტები) და მცირე კომუნიკაციური დატვირთვის მქონე ელემენტების გამოყოფა (თემატური ელემენტები).

ტრადიციული სინტაქსიდან გამომდინარე წინადადების ანალიზის მიზანია დაადგინოს წინადადების წევრების შორის კავშირი და ასევე განსაზღვროს წინადადების შინაგანი სტრუქტურა. მაგ.: წინადადებაში „Das Kind spielt im Hof“ – ტრადიციული სინტაქსის თეზაუსარისით წინადადების ძირითადი წევრებია – das Kind – ქვემდებარე, spielt – შემასმენელი, im Hof – ადგილის გარემოება. მაგრამ თუკი გავითვალისწინებთ, რომ მოცემულ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ სად თამაშობს ბავშვი, მაშინ აზრობრივად წინადადების მთავარ წევრად ჩაითვლება „im Hof“. ის არის აზრობრივი ბირთვი. ამდენად, წინადადების ანალიზისადმი ფუნქციონალური მადგომა (აქტუალური დანაწევრება) არ ემთხვევა წინადადების ტრადიციულ ანალიზს.

აქტუალური დანაწევრების დროს თითოეული წინადადება განიხილება როგორც შინაარსის მინიმალური შემადგენელი, რომელიც იყოფა ორ ძირითად ნაწილად, ანუ შეადგენს აქტუალურ წყვილს. თითოეული აქტუალური წყვილი არის აზრობრივი მოძრაობა ცნობილიდან უცნობისაკენ. ცნობილია ის, რაზედაც გვეძლევა შეტყობინება. უცნობია ის, რასაც გვატყობინებენ, ანუ ახალი ინფორმაცია ობიექტის შესახებ. მას სხვაგვარად ლოგიკური პრედიკატი, ანუ რემა ეწოდება. ნაკლები ინფორმაციული დატვირთვა აქვს თემას, მეტი ინფორმაციული დატვირთვა აქვს რემას, რომელიც ფაქტიურად ახალ ინფორმაციას წარმოადგენს. ამასთან რემა არ არის ერთგვაროვანი თავისი შემადგენლობით, მის წიაღში შეიძლება გამოიყოს უფრო ინფორმაციული სიტყვა ან სიტყვათშეთანხმება – რემის ბირთვი.

სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების კომუნიკაციური სტრუქტურისათვის დამახასიათებელია რსმ-ში თემა-რემის (T - R) ურთიერთობის მოდელის ოთხი ტიპი.

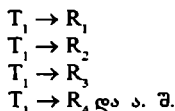
1 ტიპი – ლინეალური ჯაჭვი. ეს ყველაზე გავრცელებული ტიპია, როცა მომდევნო წინადადება წინამდებარისათვის რემაა, ხოლო რემა მომდევნო წინადადებისათვის თემაა და ა. შ. ამ ტიპის თემა-რემატული ურთიერთობა შეძლევს სქემით გამოხატვას:

ნიმუში:

Die Herstellung eines Traktors ist ein komplizierter Vorgang. Dieser Vorgang läuft im Werk ab. Das Werk fertigt Traktoren. Die Traktoren werden bei John Deere gebaut. John Deere baut sie in anonymen Serien.

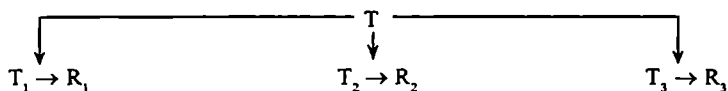
II ტიპი – ესაა თემა-რემის ურთიერთობის მოდელი საერთო, გამჭოლი თემით, როცა რსმ-ის ყველა წინადადებისათვის თემა ერთი და იგივეა, ხოლო რემა – სხვადასხვა.

ნიმუში:

Gold hat eine gelbrote Farbe. Reines Gold schmilzt bei 1063°C. Es siedelt bei 2950°C. Das reine Gold ist weich. Gold ist gegen Angriffe der Atmosphäre beständig.

III ტიპი – თემა-რემის ურთიერთობის მოდელი, როცა რსმ-ის წინადადებები გაერთიანებულია პარალელური კავშირებით. გვაქვს ასეთი სქემა:

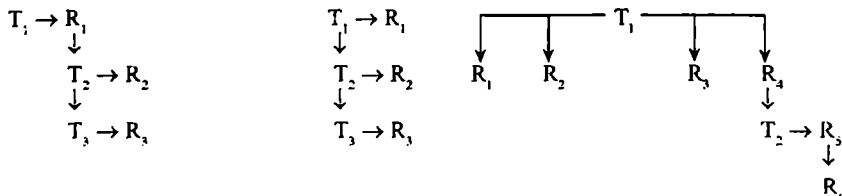
ნიმუში:

Es werden die verschiedenen Subsysteme des Studiurns beschrieben. Das Subsystem der Grundstufe beinhaltet die erste Stufe des Studiums;

Das Subsystem der Mittelstufe beinhaltet die zweite, mittlere Stufe des Studiums;

Das Subsystem der Oberstufe beinhaltet die obere, höchste Stufe des Studiums.

IV ტიპი – შერეული ტიპია. მისი სქემები შეიძლება ასე გამოისახოს:

3. ტექსტის სემანტიკური სტრუქტურა

ტექსტის სინტაქსურ და კომუნიკაციურ სტრუქტურებთან ერთად ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრა ხდება აგრეთვე ტექსტის სემანტიკურ სტრუქტურაზე დაყრდნობით.

ტექსტის სემანტიკური სტრუქტურაც ეფუძნება წინადადების სემანტიკას. წინადადების სემანტიკა გულისხმობს წინადადების სიტყვათა ან სიტყვათა ჯგუფების მნიშვნელობათა ანალიზს, მათი მნიშვნელობების აღწერას წინადადების ფარგლებს შიგნით, რაც სიტყვათა ცალკეული მნიშვნელობების საფუძველზე მიმდინარეობს და ენობრივ ერთეულთა მნიშვნელობების ურთიერთობას ემყარება. წინადადების სემანტიკა იკვლევს აგრეთვე სიტყვის მნიშვნელობათა ცვლილებებს და ამ ცვლილებათა მიზეზებს.

ტექსტის სემანტიკა გადის წინადადების ფარგლებს გარეთ და იკვლევს ტექსტთა მნიშვნელობებს. „Aufgabe der Textsemantik ist die Darstellung der Bedeutungsstruktur eines Textes oder Textstücks und insbesondere der semantischen Relationen, die über die Bedeutungsstrukturen der Einzelsätze hinausgehen.“⁵⁹ ტექსტის სემანტიკა ორიენტირებულია ტექსტის თემაზე, ანუ ინფორმაციის ბირთვზე. ტექსტის თემა ცენტრალური შინაარსობრივი ელემენტია, რომელიც ტექსტის ყველა სემანტიკურ ინფორმაციას უყრის თავს და შეიცავს ინფორმაციის ბირთვს. ტექსტის თემა დიდ როლს ასრულებს ტექსტის აღქმაში. თემა აერთიანებს და ერთმანეთთან აკავშირებს რამდენიმე დამოუკიდებელ წინადადებას. ამ წინადადებათა აზრობრივი კავშირი ქმნის ტექსტის შინაარსს, რომელიც არის კიდევ ტექსტის ძირითადი ინფორმაცია. ტექსტის შინაარსი, ძირითადი ინფორმაცია ქმნის ტექსტის სემანტიკას. ტექსტის სემანტიკა ერთიანია, მთლიანია და იგი იქმნება რსმ-ის სემანტიკის, მათი თემატური ჯაჭვის შერთებით.

ო. ი. მოსკალსკაია ტექსტის სემანტიკის ამოცანას ხედავს იმაში, რომ მან უნდა გამოავლინოს ყველაზე ზოგადი აზრობრივი სტრუქტურები, რომლებიც საფუძვლად უდევს ნებისმიერი წინადადების თუ ტექსტის აგებას.⁶⁰

კონკრეტული ტექსტის სემანტიკა – მისივე თემა, ანუ ძირითადი ინფორმაციაა. ვთვლით, რომ ნებისმიერ ტექსტში, ჩვენს კერძო შემთხვევაში კი – სამეცნიერო და პუბლიცისტურ ტექსტებში, მათ რსმ-ში გამოიყოფა აზრობრივი ბაზისური წინადადებები (Basis-Sätze – ბირთვული წინადადებები, „საყრდენი პუნქტები“), რომლებიც მთლიანობაში შეადგენენ კიდევ ტექსტის ე. წ. თემატურ-სემანტიკურ სქემას. ბაზისური წინადადებების გამოყოფით მკითხველი გაიაზრებს ცალკეული რსმ-ის თემას, აღიქვამს მათ ძირითად ინფორმაციას, რაც თავისთავად ხელს უწყობს მთლიანი ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრას და მის ქრონოლოგიურ დაჯგუფებას. ბაზისური წინადადებების გამოყოფის უკულებელობა ართულებს ტექსტის თემის, მისი ძირითადი ინფორმაციის გაგებას და შეიძლება ითქვას შეუძლებელსაც კი ხდის ტექსტის შინაარსის აღქმას: ტექსტის ანალიზი იწყება მისი ცალკეული რსმ-ების თემის გამოყოფით, რადგან ტექსტისა და რსმ-ის სემანტიკურ ბაზისს სწორედ თემა წარმოადგენს. თემა რიც ქვეთემატად იშლება, რომელთა შეჯამებაც ისევ მთლიანი ტექსტის დადგენამდე მიგვიყვანს.

ჩვენ ვემხრობით ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის გადმოცემის იმ მეთოდს, რომლის მიხედვითაც ხდება მთელი ტექსტის ინფორმაციის თემატური რივის ძლიერი განზოგადება. მართლაც რომ ეთქვას, ესაა პასუხი კითხვაზე: რაზეა ტექსტი? მას შემდეგ, რაც მოხდება იმის ფორმულირება, თუ რაზეა ტექსტი, უნდა განზოგადდეს მთელი ინფორმაცია, რომე-

ლიც მოცემულია ტექსტში. ეს ინფორმაცია შეიძლება გამოხატული იყოს ერთი წინადადებითაც კი. ესაა ახალი, ძირითადი ინფორმაცია, რომელზედაცაა შედგენილი ტექსტი. მას ასევე მიიწვევენ ტექსტურ რეზუმე. მას შემდეგ, რაც გაირკვევა ტექსტის რეზუმე, შეიძლება მოვახდინოთ თემისა და რეზუმეს ფორმულირებათა განზოგადება და ამის საფუძველზე ავაგოთ ბაზისური წინადადება გამოხატული ნომინალური სიტყვათშეთანხმებით.

ეს პროცედურა შეიძლება ამგვარადაც აღიწეროს: ნებისმიერი ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის გამოყოფისათვის უნდა გავმიჯნოთ ერთმანეთისაგან ტექსტის თემა (აღწერი-სა და განსჯის საგანი) და რეზუმე (ახალი ინფორმაცია ამ საგნის შესახებ). თუ შევაჯამებთ ასეთ თემას, რომელიც მიღებულია ტექსტის მთელი თემატური ჯაჭვის განზოგადების გზით რეზუმესთან, რომელიც განაზოგადებს ტექსტის მთელ რემატულ ჯაჭვს, მივიღებთ ბაზისურ წინადადებას, რომელიც შემოკლებული ფორმით გამოხატავს ტექსტის ძირითად ინფორმაციას.

ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის მოკლედ ფორმულირებას ინტერპრეტატორ/რეფერენტები განსხვავებულად ახდენენ. ერთი და იგივე ტექსტის თემა, ძირითადი ინფორმაცია, სხვადასხვანაირად განისაზღვრება. მათი ვარიანტები, ცხადია, რაღაც დოზით გამოხატავენ ძირითად ინფორმაციას, მაგრამ ისინი განსხვავებულნი იქნებიან ერთმანეთისაგან ფორმითა და მსჯელობათა თანმიმდევრობით.

ტექსტის თემა არასოდეს დგინდება ზუსტად და ცალსახად, რადგან იგი ინტერპრეტატორ/რეფერენტის სუბიექტური განსჯის შედეგია, რომელშიც თავმოყრილია ინდივიდის კერძო „დასკვნები“ გამოტანილი ტექსტის სემანტიკიდან, რაც თავისთავად რეფერენტის კომპეტენციაზეა დამოკიდებული. ტექსტის თემის დადგენა ყოველთვის მიახლოებითაა და არაზუსტი. ინტერპრეტატორ/რეფერენტი ტექსტის თემას რომ ჩასწვდეს, იგი უნდა მოწყდეს ტექსტს და მიმართოს სხვადასხვა ენობრივ საშუალებებს, რათა მოახდინოს ტექსტის თემის, მისი ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრა. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ტექსტის თემის დადგენა ბაზისური წინადადებების დახმარებით სუბიექტურია და იგი სპეციალისტის ცოდნასა და მის პროფესიონალიზმზეა დამოკიდებული. ბაზისურ წინადადებებზე დაყრდნობით შეიძლება ავაგოთ როგორც მთლიანად ტექსტის, ასევე მისი ცალკეული თავების, პარაგრაფებისა თუ რსმ-ის შინაარსი.

ტექსტში ბაზისური წინადადებების საფუძველს ქმნიან ე. წ. „კოდი-სიტყვები“*. კოდი-სიტყვები უმოკლესი ენობრივი გამოთქმებია, რომელსაც სხვაგვარად პაროლს ან საყრდენ სიტყვას უწოდებენ და რომლის დახმარებითაც ტექსტის შინაარსში გარკვევა ხერხდება. ზშირად კოდი-სიტყვები სათაურშივეა მოცემული ან ტექსტში მუქი შრიფტითაა მარკირებული, თუცაღა არც ის უნდა გამოვრიცხოთ, რომ კოდი-სიტყვები ზშირ შემთხვევაში თვითონ ტექსტის შინაარსიდანაც უნდა ამოვკრიფოთ. მაგ.:

ტექსტის სათაურია: Arbeitsblätter zum Thema „Zahlwort“

კოდი-სიტყვებია: Arbeitsblatt; Zahlwort; Lernspiel; Mathematik; Sekundarstufe I.

ტექსტის სათაურია: Der Europarat fördert das Lehren und Lernen von Fremdsprachen.

კოდი-სიტყვებია: Europarat-Projekt; Bildungspolitik; Fremdsprachenunterricht; Interkulturelle Kommunikation. Sprachpolitik

კოდი-სიტყვებს მთლიანად ტექსტის სემანტიკის გაგებისათვის მნიშვნელოვანი დატვირთვა აქვთ. „კოდი-სიტყვების“ გამოყოფისა და მათი დაჯგუფება-განაწილების შემდეგ უნდა აიგოს ბაზისური წინადადებები. ტექსტში ბაზისური წინადადებების განსაზღვრა გვეხმარება ტექსტის ძირითადი თემისა და ახალი ინფორმაციის გამოყოფაში როგორც ცალკეულ

რსმ-ში ასევე რსმ-ებს შორისაც. ბაზისური წინადადებების ფორმულირებით ღგება ტექსტის გეგმა.

ბაზისური წინადადებების შედგენისას გათვალისწინებულ უნდა იქნას შემდეგი მომენტები:

1. რეფერენტი ეცნობა ტექსტს და მონიშნავს მის რსმ-ებს მათი რიგითობის მიხედვით.
2. რეფერენტი გულდასმით კითხულობს თითოეულ რსმ-ს და საფუძვლიანად ერკვევა მის შინაარსში.
3. რეფერენტი განსაზღვრავს კოდ-სიტყვებს თითოეულ რსმ-ში.
4. რეფერენტი ადგენს ბაზისურ წინადადებებს.
5. ბაზისური წინადადებების შედგენისას რეფერენტმა არ უნდა იხელმძღვანელოს ტექსტის ლექსიკით, არ უნდა ამოვიღოს ტექსტიდან მთლიანი ფრაზები და არ გაიძეოს ლექსიკური ერთეულები სიტყვა-სიტყვით.
6. რეფერენტმა უნდა მოახდინოს წაკითხული რსმ-ის შინაარსის განზოგადება.
7. ბაზისური წინადადებები ჩამოყალიბებული უნდა იქნეს სახელადი ფორმით: უპირატესობა ენიჭება ნომინატივსა და გენიტივს, წინდებულიან შესიტყვებებს, გაარსებითე-ბულ ინფინიტივებს, ნომინალურ (სახელით) ფრაზებს*.

Das Versprechen

(1) In ihrem Film erzählt [Margarethe von Trotta] eine berührende Liebesgeschichte, die 1961 in Ost-Berlin kurz nach dem Mauerbau beginnt. Sofia und Konrad wollen mit Freunden durch die Kanalisation in den Westen fliehen, doch Konrad stolpert über seine Schürsenkel, wird von einem A:meewagen überrascht und bleibt zurück. In knapp 28 Jahren sehen sich die Liebenden nur viermal. Nachdem der gemeinsame Sohn zur Welt gekommen ist, trennen sich ihre Wege wieder. Jeder findet einen anderen Partner. Bis Konrad zu einem Kongress nach West-Berlin reisen darf, vergehen Jahre. Beide leben ihr Leben, dennoch kann der Verlust an Gemeinsamkeit ihr Verlangen nicht zerstören. Im Freudentaumel von Ost und West auf der Glienecker Brücke sehen sie sich wieder, über die Distanz hinweg kreuzen sich ihre Blicke, in denen sich Trauer, Wehmut, Hoffnung spiegeln.

ამ რსმ-ის ბაზისური წინადადებები ასე შეიძლება გამოიხატოს:

1. ვარიანტი: Die traurige Liebesgeschichte von Sofia und Konrad.
2. ვარიანტი: Flieggrundlage – Versuch der Liebenden zu fliehen.
3. ვარიანტი: Mauerbau im Jahre 1961.

(2) „Das Versprechen“ ist ein Glücksfall für den deutschen Film. Nicht nur wegen exzellenter Schauspielerinnen ..., sondern auch wegen der Emotionalität der Geschichte, des aktuellen Zeitbezugs und der in sich geschlossenen Dramaturgie ... zwar ist die Liebesgeschichte vor dem Hintergrund der deutschen Teilung erfunden, „denn welche Liebe hält so etwas schon aus?“, aber gemeinsam mit Drehbuchautor Peter Schneider recherchierte von Trotta die Details: „Bevor wir geschrieben haben, sprachen wir mit unendlich vielen Menschen über ihre Erfahrungen“, mit „Wissenschaftlern, Schriftstellern, Pastoren, Dissidenten, vom Staat hundertprozentig Überzeugen.“ Auch die Ostdeutschen im gemischten Team bestätigen, dass „das Drehbuch sehr gerecht und sehr gut recherchiert sei.“ Corinna Harfarch: „Für das Buch war ich wirklich dankbar. Es war das Beste, das ich zu diesem Thema las, in dem einigermaßen fair erzählt wurde, warum einer geht, und warum ein anderer bleibt.“

(Leselandschaft. Band 2.)

ეს რსმ შეიცავს სამ თემას, რაც თავად ტექსტშიცაა აშკარად გამოხატული და რაც ასევე გამოიკვეთა ბაზისური წინადადებების შედგენისას. პირველი თემა და, შესაბამისად, მისი ბაზისური წინადადება ეხება ფილმის წარმატების მიზეზებს – ჩინებულ მსახიობებსა და იმ ემოციურ აჰმავს, რომელიც საფუძვლად დაედო ფილმს. მეორე თემა – სცენარზე მუშაობის პერიოდია, მესამე კი – სცენარის შეფასება. ბაზისური წინადადებები თემების მიხედვით ასე შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

1. Die Gründe des Filmerfolgs.
2. Arbeit an dem Drehbuch.
3. Drehbucheinschätzung.

ზშირად ზდება ისეც, რომ ტექსტში მოხსენიებული მთელი რიგი ფაქტორების დასახელება ვერ ხერხდება ბაზისური წინადადებებით, რადგან ისინი ან ძალიან უმნიშვნელოა, ან კერძო ხასიათისაა.

ტექსტში ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრის მიზნით ბაზისური წინადადებების შედგენას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ არა მარტო ლინგვისტები, არამედ ფსიქოლოგებიც, რომლებიც თვლიან, რომ ბაზისურ წინადადებათა დასახელება ემსახურება ტექსტის შინაარსის აღქმასა და მის დამახსოვრებას. ბაზისური წინადადებები მყარი შესიტყვებებია, რომლებიც კერძო კონტექსტისათვის ერთიან აზრობრივ მთელს წარმოადგენს. მათი შედგენა მიზნად ისახავს ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის ადეკვატურ ასახვას და გადმოცემას.

აქვე ნიშნავს სახით გთავაზობთ წარმოდგენილი ტექსტის ინდიკატურ რეფერატს, რომელსაც საფუძვლად უდევს ბაზისური წინადადებები:

Im Zeitungsbericht „Das Versprechen“ von Margaret Köhler ist die Rede von einem deutschen Film, den die Regisseurin Margarethe von Trotta 1994 gedreht hat. Dem Film liegen die berühmte Liebesgeschichte und die Geschichte von Deutschland während des Mauerbaus (1961) zugrunde. Außerdem sind im Artikel auch die Gründe des Filmerfolgs und der Arbeitsprozess an dem Drehbuch dargestellt.

ტექსტის ძირითადი შინაარსის განსაზღვრის პროცესში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ დესკრიპტორი სიტყვები. დესკრიპტორი ისეთი სიტყვა, შესიტყვება ან ძალიან გამონათქვამია, რომელიც შინაარსს უფრო რეღუცირებული, შეკვეცილი ფორმით გადმოსცემს. იგი უფრო ტევადი, მოცულობითია და მას საინფორმაციო-სამიზელო ენის ლექსიკურ ერთეულად მიიჩნევენ, რომლის ფუნქციადაც დოკუმენტის ძირითადი შინაარსის გამოხატვას თვლიან. „Deskriptor (lat. describo - აღწერ) ist ein genommtes Sachwort, das den Begriffsinhalt äquivalenter Sachwörter repräsentiert. Durch Deskriptor bezeichnet man bestimmte Schlüssel- und Schlagwörter, die zum Auffinden und zur Wiedergabe der wesentlichen Information dienen, die in einem Text enthalten ist.“⁶¹

დესკრიპტორი სიტყვა ტექსტის განზოგადების საფუძველია და ზელს უწყობს ტექსტის სემანტიკურ კომპრესიას. დესკრიპციის ობიექტი შეიძლება იყოს როგორც ერთი, ასევე რამდენიმე წინადადება ერთდროულად, რომელთა განზოგადების შემთხვევაშიც ვიღებთ კომპაქტურ, კომპრესირებულ ტექსტს. დესკრიპტორი სიტყვა თავის თავში იტევს ყველა ფორმულირებას და ახდენს წინადადებებში გადმოცემული ფორმულირებების ზოგადი არსის სინთეზს. მაგ.:

ორიგინალი:

Die elektronische Datenverarbeitung, Abk: EDV, ist die Bezeichnung für die Anwendung der Datenverarbeitungstechnik, also von Arbeitsmitteln für die Mechanisierung und Automatisierung in der Datenverarbeitung. Meistens meint man mit EDV die Anwendung von elektronischen Datenverarbeitungsanlagen (EDVA). Mit ihnen kann man Produktionsprozesse planen, steuern und abrechnen, immer wiederkehrende Arbeiten der Verwaltung und staatlichen Institutionen sowie wissenschaftlich-technischen Berechnungen durchführen.

კომპრესირებული ტექსტი:

Die elektronische Datenverarbeitung (EDV) ist die Bezeichnung für die Anwendung der Datenverarbeitungstechnik. Mit EDV wird die Anwendung von elektronischen Datenverarbeitungsanlagen gemeint. Mit ihnen kann man verschiedene Arbeiten und Berechnungen durchführen.

ამ რსმ-ში დესკრიპტორი შესიტყვება „verschiedene Arbeiten“ განაზოგადებს შემდეგ ცნებებს: „planen, steuern, abrechnen“ და წინადადებას „immer wiederkehrende Arbeiten der Verwaltung und staatlichen Institutionen“. შედეგად ვიღებთ კომპრესირებულ ტექსტს. რაც უფრო განზოგადებულია ტექსტი დესკრიპტორი სიტყვით, მით უფრო მაღალია მასში კომპრესიის ხარისხი.

4. ტექსტის ინფორმაციული სტრუქტურა

ტექსტი ინფორმაციული სტრუქტურის თვალსაზრისით შედგება შემდეგი კომპონენტებისაგან: ძირითადი ინფორმაცია, ნაცნობი ინფორმაცია, დამატებითი ინფორმაცია, დუბლირებული ინფორმაცია, პერიფერიული ინფორმაცია, „გაუგებარი ინფორმაცია“.

ძირითადი (იგივე ახალი ინფორმაცია, ანუ რეზი) ინფორმაცია – ეს ის ინფორმაციაა, რომლისთვისაც იწერება საზოგადოდ ნებისმიერი ტექსტი. ძირითადად ინფორმაციამ უნდა შეიტანოს სიახლეები და მოახდინოს ცვლილებები როგორც ცალკეული ინდივიდის, ასევე ზოგადად საზოგადოებრიობის კომპეტენციაში. ძირითადი ინფორმაცია – ეს ტექსტის შინაარსია. ძირითადი ინფორმაცია ეფუძნება უკვე ნაცნობ, იგივე ძველ ინფორმაციას, ანუ თემას და წარმოადგენს მის ზედნაშენს. ნაცნობ ინფორმაციას სასარგებლო ინფორმაციასაც უწოდებენ, რადგან იგია საფუძველი ძირითადი ინფორმაციისა. ძირითადი ინფორმაცია ინდივიდისათვის არის ის, რაც მისთვის, მისი ცოდნისათვის, მისი კომპეტენციისათვის სიახლეს წარმოადგენს.

სპეციალისტთა ყურადღებას იპყრობს პირველწყაროდან ძირითადი ინფორმაციის ექსტრაპირების საკითხი. ეს, ერთი შეხედვით მარტივი რამ, მრავალ სირთულეს შეიცავს. ჯერ ერთი, რომ პირველწყაროში ძირითადი, ნაცნობი თუ დამატებითი ინფორმაციები ერთმანეთშია გადაჯაჭვული, რადგან ნაცნობი ბაზისია ახლისა, დამატებითი კი – დამაზუსტებელია ახლისა. სწორედ მათი მონაცვლეობა ქმნის ტექსტის ინფორმაციულობას, მის შინაარსს. გარდა ამისა, თუკი ტექსტში მოცემული იქნება მხოლოდ ახალი ინფორმაცია ნაცნობი და დამატებითი ინფორმაციების გარეშე, ამგვარი ტექსტი, ერთი მხრივ, გაუგებარი იქნება ნებისმიერი რანგის ადრესატისათვის, და მეორე მხრივ, ამ ტიპის ტექსტს მხოლოდ ხელოვნურად თუ შექმნის ადრესანტი.

ზმირ შემთხვევაში (და ეს განსაკუთრებით ეხება სამეცნიერო-ტექნიკურ ლიტერატურას) ავტორი შეაფიქრებდა არ მიჰყავს, არ გამოყოფს ძირითად ინფორმაციას ნაცნობი ინფორმაციისგან, რადგან მისი თეორიული დებულებები ეყრდნობა უკვე არსებულს, ნაცნობს.

ტექსტიდან ძირითადი ინფორმაციის ექსტრაპირება და მისი გამოყენება სხვა ტიპის ინფორმაციებისაგან დამოკიდებულია რეფერენტის კვალიფიკაციაზე.

ავტორთა ერთი ჯგუფი თვლის, რომ სამეცნიერო ტექსტებში ძირითადი ინფორმაციის განსაზღვრისათვის საჭიროა ორიგინალიდან თეზისებისა და დასკვნების ექსტრაპირება. ხოლო თეზისთა არგუმენტაციასა და მსჯელობათა ლოგიკურ თანმიმდევრობას ისინი დამატებით ინფორმაციას მიაკუთვნებენ.⁶²

დამატებითი ინფორმაცია ისეთი ინფორმაციაა, რომელიც აკონკრეტებს და განავითარებს ტექსტის ძირითად ინფორმაციას. დამატებითი ინფორმაცია გამოიხატება იმ სიტყვათა განხორციელებით, რომლებიც აზუსტებენ იმ ცნებებს, რომლებიც ტექსტის თემას წარმოადგენს.

სამეცნიერო ტექსტში დამატებითი ინფორმაცია გადმოცემულია:

1. მაგალითებით;
2. ციფრული მონაცემებით;
3. თეზისთა არგუმენტაციითა და მსჯელობათა თანმიმდევრობით;
4. დასაბუთებით;
5. მაკონკრეტებელი, დამაზუსტებელი ენობრივი ელემენტებით.

ქვემოთ მოყვანილ მაგალითში მოცემულია მიკროტექსტი, რომლის ფარგლებშიც ეახლენთ ძირითადი ინფორმაციისაგან (იგი პირველივე წინადადებაშია მოცემული) დამატებითი ინფორმაციის (დამატებითი ინფორმაცია გახაზულია) გამოყოფას და განვაზოგადებთ მას დესკრიპტორი ფრაზით.

Die Gründe für die Unternehmer, nach Deutschland zu kommen und hier ihre eigene Firma zu gründen, sind so verschieden, wie die Menschen selbst. Beispiel Anne Rangette Thorey: Die Französin aus der Champagne ist seit ihrer Kindheit mit Deutschland vertraut. „Meine Großmutter wollte, dass sich beide Völker besser verstehe, und darum sollte auch ich Deutsch lernen.“ Schon bald folgten erste Deutschland-Aufenthalte als Schülerin: „Ich bin ein Kind des Schüleraustausches.“ Inzwischen lebt Anne Rangette Thorey seit 25 Jahren hier. „Ich fühle mich in beiden Welten zuhause.“ Zunächst hatte sich die 49-jährige Dolmetscherin mit einem Übersetzungsbüro selbstständig gemacht, ehe sie 1998 „Thorey Relocations Services“ gründete. Von Büros in Hannover, Wolfsburg und Burgdorf / Salzgerather aus managt sie zusammen mit fünf Angestellten den Umzug von Mitarbeitern ausländischer Unternehmen nach Deutschland. „Wir kümmern uns um alles, was mit Integration zu tun hat – von der Wohnungssuche bis zur Anmeldung auf dem Einwohnermeldeamt“, sagt die Unternehmerin.

(Deutschland 1 / 2003)

დამატებითი ინფორმაციის განზოგადების შედეგად ვიღებთ შემდეგი სახის კომპრესიულ ტექსტს:

Die Gründe für die Unternehmer, nach Deutschland zu kommen und hier ihre eigene Firma zu gründen, sind verschieden. Die Gründe sind durch ein Beispiel von Anne Rangette Thorey aus Frankreich veranschaulicht.

დამატებითი ინფორმაცია ტექსტში შედის შემდეგი ენობრივი საშუალებებით: z. B.; wie; wie z. B.; die, welche; solche ... wie; solche ... welche; nämlich; also; und zwar, darunter z. B.; wie beispielsweise. ეს ენობრივი საშუალებები ტექსტში დამატებითი (დამაზუსტებელი) ინფორმაციის სიგნალებია.

ჰუმბოლცისტურ ტექსტებში დამატებითი ინფორმაცია – ეს არის მოვლენათა და ხდომილებათა, ფაქტთა ჩამონათვალი, რომლებიც აკონკრეტებენ ძირითად ინფორმაციაში უკვე დასახელებულ მოვლენებს, ხდომილებებს და ფაქტებს. ქვემოთ მოყვანილ მიკროტექსტში გახაზულია დამატებითი ინფორმაცია:

Der Akt der Solidarität ist eine sehr starke emotionale Komponente in den deutsch-amerikanischen Beziehungen. Unvergessen ist auch, dass Präsident George Bush, der Vater des heutigen Präsidenten der Vereinigten Staaten, nach dem Zusammenbruch des Sowjet-systems, nicht anders als Michail Gorbatschow, die nationale Einheit des vierzig Jahre zerrissenen Deutschlands aktiv und entschlossen gefördert hat.

(Deutschland 1, 2003)

დამატებითი ინფორმაციის ამოკრეფის შემდეგ მივიღებთ შემდეგი სახის კომპრესირებულ ტექსტს:

Der Akt der Solidarität ist eine sehr starke emotionale Komponente in den deutsch-amerikanischen Beziehungen. George Bush hat die nationale Einheit des vierzig Jahre zerrissenen Deutschlands aktiv und entschlossen gefördert.

დუბლირებული, ანუ განმეორებითი ინფორმაციაც დამატებით ინფორმაციას მიეკუთვნება. ინფორმაციის დუბლირება – უკვე გადმოცემული ინფორმაციის გამეორებაა სხვა ენობრივი საშუალებებით. დუბლირებული ინფორმაცია ჭარბია მთლიანად ტექსტისათვის, თუმცა ლოკალურად იგი სასარგებლოა.

სამეცნიერო ტექსტში დუბლირებული ინფორმაციის კერძო შემთხვევაა უკვე დასახელებული მოვლენისა თუ ხდომილების ან ცნების განმარტება, ხშირ შემთხვევაში ეს ეხება ტერმინს. ტექსტის კომპრესიისას შეიძლება ერთ-ერთი ვარიანტი – ან ცნება ან მისი განმარტება. დუბლირებული ინფორმაცია გამოიხატება ლექსიკური, სინონიმური და ნაცვალ-სახელური გარემოებებით.

დუბლირებული ინფორმაცია ტექსტში შედის შემდეგი სპეციალური ენობრივი საშუალებებით, რომლებიც წარმოადგენენ კიდევ დუბლირებული ინფორმაციის სასიგნალო ელემენტებს: d. h.; das bedeutet; anders gesagt; bzw.; wie gesagt; schon erwähnt; darunter versteht man; damit meint man; es wird folgendermassen erklärt; unter anderem.

მაგ.:

Sauerstoffreies Kupfer ist unempfindlich gegen die sogenannte Wasserstoffkrankheit. Darunter versteht man, dass Wasserstoff bei höheren Temperaturen, z. B. beim Glühen oder Hartlöten mit wasserstoffhaltigen Gasen (z. B. Erdgas, Flüssiggas, Acetylen) in Kupfer

ზემოთ მოცემულ რსმ-ში გაზაზულაა დუბლირებული ინფორმაცია, რომლის ამოკრეფის შემდეგ მივიღებთ შემდეგი სახის კომპრესირებულ ტექსტს:

Sauerstoffreies Kupfer ist unempfindlich gegen die sogenannte Wasserstoffkrankheit.

ტექსტის დანარჩენი ნაწილი მილიანად დუბლირებული ინფორმაციისაგან შედგება, რადგან აქ მაგალითების საფუძველზე ხდება ტერმინის „Wasserstoff“ განმარტება.

დუბლირებული ინფორმაციის ენობრივი საშუალებები უზრუნველყოფს ტექსტის ბმულობას, მის აზრობრივ განვითარებას. ის გამოიხატება ლექსიკურ, სინონიმურ და ნაცვალ-სახელურ გარემოებებში. ამგვარი დუბლირება სასარგებლოა კომპრესირებული ტექსტისთვისაც, რეფერატისთვისაც, თუმცაღა ტექსტის კომპრესიისას უნდა შეირჩეს დუბლირების ყველაზე ეკონომიური საშუალება.

დუბლირებული ინფორმაცია ორიგინალში გადმოიცემა არა ერთი, არამედ რამდენიმე წინადადებით, ანდა წინადადებათა ჯგუფით, რომელიც ერცლად და დაწვრილებით, დეტალურად გვაწვდის ცნობებს ძირითადი ინფორმაციის შესახებ. რეფერენტის ამოცანაა ტექსტის კომპრესია მოახდინოს დუბლირებული ინფორმაციის კვეცის ხარჯზე.

პერიფერიული ინფორმაცია არაა კავშირში ტექსტის ძირითად შინაარსთან. პერიფერიულ ინფორმაციას ტექსტში ქმნის ყოველგვარი შედარება, ისტორიიდან მაგალითების მოყვანა, ანალოგიები, ფრჩხილებში ჩასმული ყველა წინადადება.

გაუგებარ ინფორმაციაში იგულისხმება ილუსტრაციები, სქემები, ცხრილები, საგნობრივი სია და სხვა დამატებითი მასალები.⁶³

რეფერატში, როგორც წესი, უნდა იყოს მხოლოდ ძირითადი (ახალი) ინფორმაცია, შესაბამისად, რეფერირების პროცესი შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ორიგინალიდან ახალი ინფორმაციის ანუ რემის გამოყოფა და რეფერატში ამ სიახლის გადმოტანა ორიგინალში მოცემული თემის იმპლიკაციით*.⁶⁴ რეფერატში მხოლოდ ძირითადი ინფორმაციის გადმოცემის აუცილებლობას რეფერატის თვისებებითა და მისი ინფორმაციული და კომუნიკაციური ფუნქციებიდან გამომდინარე განმარტავენ.⁶⁵

რეფერატის ინფორმაციული და კომუნიკაციური ფუნქციების განხორციელების მიზნით აუცილებელია რეფერატსა და პირველწყაროს შორის სემანტიკური ადეკვატურობის შენარჩუნება. რეფერატის ადეკვატურობას ორიგინალთან განსაზღვრავს რეფერატში ძირითადი ინფორმაციის გადმოცემა. ორიგინალთან რეფერატის ადეკვატურობა გულისხმობს, რომ მან არსებითი ინფორმაცია კონტეპტუალურად უნდა ასახოს, რომ მკითხველს საბოლოო ჯამში შეექმნას იგივე შთაბეჭდილება, როგორიც აქვს ორიგინალის მკითხველს; ე. ი. რეფერატის მკითხველის შთაბეჭდილება უნდა იყოს ავტორის მიერ წინასწარ განსაზღვრული ეფექტის ადეკვატური.⁶⁶

ზოგიერთ ავტორთან ეხედებით იმ თვალსაზრისისაც, რომ ძირითადი ინფორმაცია ინტუიციურად გამოიყოფა რეფერენტის მიერ და ამდენად ეს პროცესი სუბიექტურია. ძირითადი ინფორმაციის ინტუიციურად გამოყოფის ეს მეთოდი ტრადიციულია და ემპირიული. პირველწყაროს კომპრესიის მიზანია რეფერენტმა ანალიტიკური კვლევითა და ამ ინფორმაციის

გადაშუშების გზით პირველადი დოკუმენტიდან მოახდინოს ძირითადი ინფორმაციის ექსტრა-პირება, არსებითი გამიჯნოს არაარსებობისგან. ცხადია, ორიგინალის ასეთი დაშუშება პირობითი და სუბიექტურია.⁶⁷

რეფერატზე მუშაობის მეთოდика

რეფერირების მეთოდика წარმოადგენს შეფასებისა და ანალიზის თავისებურ ტექნოლოგიას, მეთოდების, წესებისა და ზერზების სისტემას, რომელიც სამეცნიერო-ინფორმაციული მოღვაწეობის სისტემაში გამოიყენება.

დღემდე არაა შემუშავებული ერთიანი თვალსაზრისი იმ საკითხში, თუ როგორი უნდა იყოს ოპტიმალური რეფერატი. რეფერატის ოპტიმალურობის ძირითად საფუძველს წარმოადგენს ადეკვატურობა, ინფორმაციულობა, მისი მცირე მოცულობა.

რეფერატის ადეკვატურობის შესახებ ზემოთაც ვისაუბრეთ, მაგრამ კიდევ ერთხელ ზაზგასმით აღენიშნათ, რომ რეფერენტმა კონცეპტუალურად უნდა ასახოს დედანში წარმოდგენილი არსებითი, მნიშვნელოვანი, ძირითადი ინფორმაცია ისე, რომ რეფერატის მკითხველს შეექმნას იგივე შთაბეჭდილება, რომელიც აქვს ორიგინალის მკითხველს, ანუ, წარმოდგენა, რომელიც რეფერატის მკითხველს შეექმნება, უნდა იყოს იმ წარმოდგენის ადეკვატური, რომელიც უნდა შეექმნას ორიგინალის მკითხველს და რასაც მიზნად ისახავდა ორიგინალის შექმნისას ავტორი.

იმის მიხედვით, თუ როგორ ასრულებს რეფერატი თავის ინფორმაციულ, ინდიკატურ თუ სასიგნალო ფუნქციებს, შეგვიძლია ვილაპარაკოთ იმის შესახებ, არის თუ არა რეფერატი პრაქტიკულად სასარგებლო. რაც უფრო ძნელად მოსაპოვებელია ორიგინალი, მით უფრო სრულყოფილი, ანუ ინფორმაციული უნდა იყოს რეფერატი. რადგან ინფორმაციულობა ყველაზე არსებითი თვისებაა რეფერატისა, ამიტომ ძირითადი ამოცანა რეფერატის შედგენისას იმაში მდგომარეობს, თუ როგორაა მასში გადმოცემული ინფორმაცია.

მეორადი ტექსტის მოცულობა ყოველთვის იყო კამათის საგანი. იგი დღესაც 'საკამოდ აქტუალურია. როგორც რეფერატის, ასევე ანოტაციის მოცულობის განსაზღვრისათვის გამოიყენებენ კომპარისიის კოეფიციენტს, რომელიც გვიჩვენებს, თუ რამდენჯერაა მეორადი ტექსტის მოცულობა შემცირებული ორიგინალის მოცულობასთან შედარებით. რაც უფრო მეტია შეკუმშვის კოეფიციენტი, მით უფრო მცირეა მეორადი დოკუმენტის მოცულობა.⁶⁸

რეფერირების მეთოდისადმი მიძღვნილ თეორიულ შრომებში არაა მოცემული პირველწყაროსა და მისი რეფერატის მოცულობის განსაზღვრული პარამეტრები. არსებობს ზოგადი მითითება, რომ რეფერატი უნდა შეადგენდეს პირველადი ტექსტის მოცულობის დაახლოებით 5%-ს და არ უნდა აღემატებოდეს 100 სიტყვას.⁶⁹ ლ. ჩეპმენი გვთავაზობს კომპარისიის პარამეტრს ერთი ათთან.⁷⁰ ზოგიერთი ავტორი თვლის, რომ რეფერატის მოცულობა უნდა შეადგენდეს ნახევარ გვერდს.⁷¹

განსხვავებები რეფერატის მოცულობაში აიხსნება ორიგინალის თავისებურებებით, მათი თვისებებით, რომელიც ერთი მხრივ, იმათაა განპირობებული, თუ მეცნიერების რომელ სფეროს ეკუთვნის იგი, მეორე მხრივ, — კი რეფერირების სამსახურის გამოცემლობის შესაძლებლობით⁷².

დოკუმენტი, რომელიც გვაძლავს რეკომენდაციას რეფერატის მოცულობასთან დაკავშირებით	სარეფერატო დოკუმენტი	რეფერატის მოცულობა ნიშნებში
სახელმწიფო სტანდარტი 7.9-7.4	ჩანაწერი, ცნობა, მოკლე შეტყობინება	500
	სტატიები, გამოგონებათა აღწერები	1000
	დიდი მოცულობის დოკუმენტები	2500
	გამოცემები საზოგადოებრივ მეცნიერებებში	არაა ლიმიტირებული
მეცნიერებისა და ტექნიკის ინფორმაციის საერთაშორისო ინსტიტუტის ინსტრუქცია	სტატიები, წიგნები, გამოგონების აღწერა დეპონირებული ხელნაწერი	არაა ლიმიტირებული
რეფერატის შედგენის მეთოდთა კულტურისა და ხელოვნების დარგში	სტატიები მონოგრაფია და კრებულები	არა უმეტეს 9000 ² არა უმეტეს 27000 ²
აშშ-ს სახელმწიფო სტანდარტი	მოკლე ცნობები სტატიები სამეცნიერო დისერტაციები	500-600 ³ 1250-1500 2500-3000

თუ მოცულობის მიხედვით მოვახდენთ რეფერატისა და ანოტაციის ზომების კლასიფიკაციას, მაშინ მივიღებთ შემდეგ სურათს: პირველ ადგილს მოცულობის მიხედვით იკავებს ინფორმაციული რეფერატი, მეორე ადგილზეა ინდიკატური რეფერატი, რომელიც გაცილებით მცირე ზომისაა. რაც შეეხება ანოტაციას, აქაც საქმე გვაქვს ორი სახის ანოტაციასთან – ინფორმაციულსა და ინდიკატურთან. ინფორმაციული ანოტაცია მოცულობით შეიძლება უფრო დიდი იყოს (სამი-ოთხი წინადადება), ხოლო ინდიკატური ანოტაცია – შედარებით მცირე ზომის (ერთი ან ორი წინადადება). ინდიკატური ანოტაციის შემთხვევაში ეს არის ორიგინალის ბირთვული წინადადება, ხოლო ინფორმაციულ ანოტაციაში შედის პირველწყაროს შინაარსის ძირითადი მომენტები.

სანამ უშუალოდ რეფერატზე მუშაობის მეთოდის ცალკეულ პუნქტებზე გადავიდოდეთ, კიდევ ერთხელ გვინდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ არსებობს ორი ძირითადი ზერხი, რომელთა დახმარებითაც ტექსტის დამუშავებისა და ჩისგან ძირითადი ინფორმაციის ამოკრეფის

შედეგად ეძებთ ორგვარ რეფერატს — ინდიკატურსა და ინფორმაციულს. შესაბამისად, ორივე რეფერატი განსხვავდება ერთმანეთისგან იმით, თუ რამდენად ახლოს არიან ისინი დედანთან. სხვაგვარად ინდიკატურ რეფერატს შეიძლება ეწოდოს — ინტერპრეტაცია-
abstrakt-Referat, ხოლო ინფორმაციულს — ამონაკრეფი — extract-Referat, რომელთაგან პირველი (abstrakt) ეფუძნება ინფორმაციის განზოგადებულ წარმოდგენას, ხოლო მეორე (extract) — შედეგადად ორიგინალიდან ამონაკრეფი წინადადებებისგან. დასაშვებია თუ არა abstrakt და extract რეფერატების, ანუ ინდიკატური და ინფორმაციული რეფერატების ელემენტების ერთმანეთში ჩანაცვლება? მივყავართ, რომ ეს პროცედურა მოახდენს ტერმინთა და ცნებათა აღრევას, რაც წაშლის სხვაობას ორიგინალისადაც ორგვარ მიდგომას შორის.

თუ კიდევ უფრო გავშლით მსჯელობას, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების რეფერირების ორი ზერხი არსებობს, — ესენია: 1. განზოგადებული, ანუ რეფერენტის მიერ ტექსტის ინტერპრეტაცია, რომლის დროსაც ღირებულებასა და ფუნქციას კარგავს ორიგინალიდან წინადადებებისა თუ ფრაზების პირდაპირი, სიტყვა-სიტყვითი გამოყენება და 2. ამოკრეფა, როცა ორიგინალიდან სრულად ან ნაწილობრივ, უცვლელად ან პერიფრაზირებული* სახით სდება დღეიდან ცალკეული ფრაგმენტების სესხება.

ინდიკატური რეფერატი ასახავს ორიგინალის შინაარსს განზოგადების გზით, ხოლო ინფორმაციული რეფერატი ასახავს ორიგინალის შინაარსს ცალკეული წინადადებების ამოკრეფის გზით. ინფორმაციულ რეფერატში შეტანილი წინადადება შეიძლება თანაფარდობაში იყოს ორიგინალის წინადადების ცალკეულ ნაწილებთან ან მთელ წინადადებასთან, დასაშვებია მისი თანაფარდობა რამდენიმე წინადადებასთანაც. (როგორც კონტაქტურ, ისე დისტანციურ წინადადებებთან). ორიგინალიდან ამოკრეფილი წინადადებები ხშირად შეცვლილი სახითაც გადადის რეფერატში, მაგრამ ცალსახად გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ცვლილებები ორიგინალში ხდება მხოლოდ ლექსიკურ, ანუ სემანტიკურ და სინტაქსურ დონეებზე.

რეფერატზე მუშაობა საკმაოდ რთული პროცესია და იგი ეტაპობრივად ზორციელდება. მკვლევართა უმრავლესობა პირველწყაროს რეფერირების პროცესში აღიარებს ამავე პროცესის რამდენიმე ეტაპად დაყოფის აუცილებლობას. ესენია:

1. ორიგინალის ზოგადი შესწავლა, მისი მიმოხილვა, გაცნობა. ტექსტის თემატიკის განსაზღვრა, რისი შედეგიცაა ზოგადი შთაბეჭდილების შექმნა სარეფერატო ტექსტზე.

2. ორიგინალის სრულყოფილი შესწავლა, მისი გაგება-გააზრება და აღქმა.

3. ორიგინალის წაკითხვა, რომელიც თავს იჩენს რეფერატის ინდივიდუალური თვისებები, მისი კვალიფიკურობა და მზადყოფნა — სწორედ აღიქვას პირველწყარო.

ა) კურსორული კითხვა, რომლის მიზანია რეფერენტი ზოგადად გაეცნოს ტექსტის შინაარსს.

ბ) ტოტალური კითხვა, რომელიც გულისხმობს ორიგინალის ინტენსიურ კითხვას, ტოტალური კითხვისას რეფერენტს მეხსიერებაში რჩება ტექსტის შინაარსი და ის ენობრივი ერთეულები, რომლითაც იგი გამოხატულია.

გ) რეფერატული კითხვა, რომლის მიზანია რეფერენტმა განაზოგადოს წაკითხული და ტექსტიდან გამოიტანოს ძირითადი ინფორმაცია.

4. ორიგინალის დამუშავება — ძირითადი ინფორმაციის მარკირება*, ამონაწერების გაკეთება.

5. ძირითადი ინფორმაციის გამოჯერჩევა დამატებითი ინფორმაციისაგან.

6. კოდი-სიტყვების განსაზღვრა.

7. ბაზისური წინადადებების შედგენა.

8. რეფერატის გვერდის შედგენა, რომლის მიხედვითაც ხდება ინფორმაციის რანჟირება და მისი ლოგიკური დაკომპლექტება.

9. რეფერატის შედგენა და მისი გაფორმება.

ა. ა. ვეიზე რეფერატის შედგენის პირველ ეტაპზე გვთავაზობს ტექსტის საფუძველზე ბაზისური წინადადებების ამოწმებას იმ თანმიმდევრობით, როგორითაც ისინი ორიგინალში შეგვხვდნენ. შემდეგ ეს ბაზისური წინადადებები უნდა დაჯგუფდეს თემატური პრინციპის მიხედვით. რეფერატის ცალკეულ ნაწილებში აზრობრივი მსჯელობა და ამ მსჯელობის გეზი, მიმართულება შეიძლება დაემთხვეს ორიგინალს. მაგრამ კომპრესიამ შეიძლება გამოიწვიოს აზრობრივი გადახვევაები.⁷³

რეფერირების შემდგომ ეტაპზე, ანუ ბმული ტექსტის შედგენისას თავს იჩენს რეფერატის სტრუქტურის საკითხი, რომელსაც სამ ძირითად ნაწილად ყოფენ:

1. ბიბლიოგრაფიული მონაცემები (ინდექსი, რეფერატის შიფრი, სათაურის დასახელება, ავტორი, წყარო, წელი, გვერდების რაოდენობა).

2. კოდი-სიტყვები.

3. საკუთრივ რეფერატული ნაწილი, ანუ რეფერატის ტექსტი.

4. რეფერენტის მონაცემები – გვარი ან ორგანიზაციის დასახელება, რომელმაც შეადგინა რეფერატი.⁷⁴

ბიბლიოგრაფიულ მონაცემებს სასიგნალო და ინფორმაციული ფუნქცია აქვთ.

საკუთრივ რეფერატი შეიცავს ორიგინალის ანალიზურ-სინთეზური დამუშავების შედეგად მიღებულ ინფორმაციას. რეფერატის ეს ნაწილი სტრუქტურულად შეიძლება ორგვარი აგებულებისა იყოს: აბზაცების მიხედვით აგებული რეფერატი და უაბზაციო რეფერატი.

რეფერატის აბზაცებად დაყოფა მნიშვნელოვანი ფაქტორია მისი სტრუქტურისათვის. აბზაცში პირველ რიგში უნდა გამოიყოს ფრაგმენტები, რომლებიც ასახავენ ორიგინალის თემატურად დამოუკიდებელ ნაწილებს, რაც აიოლებს რეფერატში ინფორმაციის მოძიებას და მისი როგორც მთლიანის აღქმას. მიზანშეწონილია აბზაცის პირველივე ფრაზაში ფორმულირებული იყოს უფრო მეტად მნიშვნელოვანი ინდიკატური ინფორმაცია. პირველი ფრაზა აბზაცში, როგორც წესი, ავტოსემანტურია და იგი განაგრძობს მთელი აბზაცის შინაარსს, დანარჩენი წინადადებები ამ ინფორმაციის კონკრეტიზაციას წარმოადგენენ.

რეფერატი შედგება აბზაცებისგან, თუ:

1. იგი დიდი მოცულობისაა.

2. მასში საუბარია არა ერთი, არამედ რამდენიმე საკვლევი ობიექტის შესახებ.

3. ინფორმაცია რეფერატში დაწვრილებითაა გადმოცემული.

რეფერატი არ შედგება აბზაცებისგან, თუ:

1. იგი მოკლე სახითაა წარმოდგენილი.

2. იგი რელევირებულად გადმოსცემს ორიგინალის შინაარსს.

3. იგი ლოგიკურად კომპაქტური ერთეულია.

რეფერატში ორიგინალის შინაარსის გადმოცემის თანმიმდევრობის დაცვის საკითხი ერთ-ერთი საკვანძო საკითხია. არსებობს მოსაზრება, რომ უმჯობესია მივეყვით არა ორიგინალის ავტორს, არამედ ინფორმაცია დავაწყოთ იმ რიგით, რომელიც უფრო უპრიანი და მოსახერხებელია მეორადი ტექსტის მკითხველისათვის.

რეფერატში სწორია ორიგინალის თანმიმდევრობის რღვევა, რაც იმითაა განპირობებული, რომ რეფერენტი ცდილობს ერთ ფრაგმენტში ასახოს ორიგინალის თემატურად ერთმანეთთან დაკავშირებული ფრაგმენტები – შიჯეროს ერთ აბზაცში თემატურად მსგავსი

ბლოკები და განალავოს გამონათქვამი ისე, რომ განზოგადებული ინფორმაცია პირველ რიგში იყოს წარმოდგენილი.

რეფერატის დასაწყისში წარმოდგენილი უნდა იყოს ყველაზე მნიშვნელოვანი ცნობები. კარგად შედგენილ რეფერატში დასაწყისი არის სათაურის „დამატება“, „შეესება“ და ამასთან იგი გამოხატავს ორიგინალის ძირითად თემას. საგულისხმოა ისიც, რომ რეფერატის დასაწყისს, მის პირველ წინადადებას ერთი წინადადებისაგან შედგენილ რეფერატსაც უწოდებენ.

რეფერირების მეთოდულ კაში გეთავაზობენ გამოიყენოთ შედარებით მნიშვნელოვანი ინფორმაციის გრაფიკული გამოყოფის საშუალებები: დახრილი შრიფტი, ზაზგასმა და სხვა.⁷⁵ მკითხველისათვის ადვილად აღსაქმელია რეფერატი, როცა მის დასაწყისში მკაფიოდ არის ფორმულირებული ორიგინალის თემა, პრობლემა, ამოცანა და თუ ტექსტის განზოგადების ხარისხი მაღალია.

სამეცნიერო ჟანრის ტექსტის რეფერატი უნდა დაეიწყოთ ახალი ინფორმაციით, ზოლო პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტის რეფერატი – პრობლემის სიახლის დასახელებით.

თუ პირველწყაროში მოცემულია პროდუქციის, ტექნიკური პროცესების, კვლევის მეთოდების და ა. შ. აღწერა, მაშინ რეფერატის დასაწყისში გადმოცემული უნდა იყოს აღსაწერი საგნის დანიშნულება და ფუნქციები.

რეფერატისთვის ტიპურია ისეთი დასაწყისი, სადაც ორიგინალის შინაარსი განზოგადებულადაა დასახელებული ან მინიშნებულია ორიგინალის ძირითად ინფორმაციასზე.

რეფერატის ლინგვისტური სტრუქტურა ლექსიკურ-სინტაქსური თავისებურებებით გამოირჩევა. ძირითადი კრიტერიუმებია: რეფერატის გაუღენთვა ტერმინოლოგიით, მარტივი წინადადებების სიჭარბე (ინფორმაციული რეფერატისას), დამოკიდებულ წინადადებათა ობლივიტორულობა* (ინდიკატური რეფერატისას), ვრცელი ჩამონათვალები, ენის ლაკონურობის ხერხების გამოყენება: აბრევიატურა, არასრული წინადადებები. რეფერატის ლინგვისტური სტრუქტურისათვის ნიშანდობლივია ლაკონურობა, მკაფიოობა და შინაარსის გამოხატვის ცხადყოფა. ლაპარაკობენ ე. წ. „რეფერატული ენის“ შესახებ. რეფერატის სემანტიკურ ადეკვატურობას, ლაკონურობას და მკაფიოობას განაპირობებს სწორი და შესაბამისი ლექსიკური და გრამატიკულ-სტილისტური საშუალებების შერჩევა. სემანტიკური ადეკვატურობა ტერმინთა სწორი გამოყენებისა და ტერმინოლოგიური ლექსიკის გამოყენების შედეგად განხორციელდება, ზოლო ლაკონურობა – წინადადებათა ეკონომიური სტრუქტურით.⁷⁶

ტერმინოლოგიური ლექსიკის საფუძველია ცნებები, რომლებიც ორიგინალიდან რეფერატში გადაიტანება. რამდენადაც ცალკეული სახეობითი ცნებები რეფერირების პროცესში შეიძლება შეიცვალოს ერთი ზოგადი ცნებით, რეფერატში შეიძლება შეგვხვდეს ტერმინები, რომლებიც არ არის ორიგინალის ტექსტში.

ტერმინოლოგიური ლექსიკა მაქსიმალური სიზუსტით გადმოსცემს პირველადი დოკუმენტის შინაარსს. ტერმინთა გამოყენების სიზშირე რეფერატში მართებულად ითვლება, რადგან იგი ტყეაღია და მკაფიოდ გადმოსცემს ცნების არსს.

ტერმინოლოგიური ლექსიკის შეცვლა სხვა მისი სინონიმური ტერმინებით დაუშვებელია. წინააღმდეგ შემთხვევაში თავიდან ვერ ავიცილებთ ორიგინალის შინაარსის სერიოზულ აზრობრივ უზუსტობებს.

აბრევიატურა რეფერატში ზშირად გამოიყენება, თუმცაღა უნდა აღვნიშნოთ, რიამ ტერმინის პირველადი დასახელებისას იგი სახელდება სრულად და მას გვერდით მიეწერება მისი აბრევიატურა, შემდეგ კი ტექსტში მუდმივად აბრევიატურას იყენებენ, რაც ქვემოთ მოყვანილ ინდიკატურ რეფერატში თვალნათლივ ჩანს:

In den 70er und 80er Jahren hat die Kinder- und Jugendliteratur (KJL) eine Entwicklung durchgemacht, die mit Ewers geprägten Terminus „Literarisierung“ begrifflich gefasst sei. Sie geht Hand in Hand mit einem Paradigmenwechsel in der KJL-Kritik. Als Ursache für die sog. „Literarisierung“ der KJL kann ein Wandel des Bildes und des Status von Kindheit und Jugend angenommen werden. Als Bezugspunkt für die Beschäftigung mit Forschungsbeiträgen sei hier die These vertreten, zwischen dem Wandel der KJL-Kritik, dem der KJL, und dem des Bildes von Kindheit und Jugend bestehe ein Kausalnexus. Die Skizzierung dieses Kausalzusammenhangs in der Form der Aufarbeitung des gegenwärtigen Diskussionsstandes in der KJL-Forschung ist die Aufgabe dieses Beitrags.

ციტატა ინფორმაციულ რეფერატში შედის ირიბი მეტყველებით, თუმცაღა შესაძლებელია ციტატების გაფორმება პირდაპირი მეტყველების სახითაც. არსებობს ტენდენცია ციტატად გაფორმდეს ორიგინალის უფრო მეტად მნიშვნელოვანი ფრაგმენტები (ტერმინთა ახსნა, დასკვნები და ა. შ.). ციტირება საზოგადოებრივ-პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტებისათვისაა დამახასიათებელი. ორიგინალიდან ციტირებისათვის საჭირო წინადადებები და ფრაგმენტები სუბიექტურად უნდა შეირჩეს რეფერენტის მიერ. გთავაზობთ ინდიკატურ რეფერატში ციტატის გამოყენების ნიმუშებს:

1. Die Autorin zeichnet kritisch einige neuere Entwicklungen der Erforschung des Sprachenunterrichts nach und stellt diesen Entwicklungen den Diskurs gegenüber, den das Geld in Kulturen bewirkt: „Das Ureigenste des Menschen, seine Sprache, wurde diesem Diskurs eingeordnet und entpersonalisiert. Nicht nur die Sprache, sondern, so bizarr es ist, der Mensch wurde entsprechend diesem Diskurs umgeformt.“

2. „Auch bewährte didaktische Prinzipien und Elemente des Fremdsprachenunterrichts an Grundschulen sind regelmäßig auf Angemessenheit und Effektivität hin zu überprüfen.“ Zu dieser Forderung der Wiesbadener Ministerialrätin Wiltrud Lortz versammelt der Beitrag Stellungnahmen aus einer Fragebogenaktion.

რეფერატის სინტაქსიც იმის მიხედვით განისაზღვრება, თუ რა ტიპის რეფერატთან გვაქვს საქმე. ინდიკატურ რეფერატში დამოკიდებული წინადადებების გამოყენების სიხშირე საკმაოდ მაღალია. მაქსიმალურად ღივია კლიშეების გამოყენების სიხშირეც, რითაც რეფერენტი რეფერატის წინადადებებს აკავშირებს ერთმანეთთან.

ზოგადად სამეცნიერო სტილისათვის და ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში სამეცნიერო ტექსტის ინდიკატური რეფერატისათვის დამახასიათებელია რთული სინტაქსი, რომლის დახმარებითაც გადმოსცემს რეფერენტი განზოგადებულ რთულ ლოგიკურ მსჯელობებს, არგუმენტებსა და მათ მოტივაციებს. სამეცნიერო ტექსტის რეფერატის რთული სინტაქსი გულისხმობს მთელი რიგი დამოკიდებული წინადადებებისა და ასევე, ჩართული წინადადებების, ჩართული სიტყვების, მიმღობებისა და გერუნდების გამოყენებას. ზშირად ვხვდებით რეფერატში უზარმაზარ სინტაქსურ კონსტრუქციებს, რომლებიც ერთმანეთთან შიდა კავშირებითაა დაკავშირებული, განსაზღვრებით დამოკიდებულ წინადადებებსა და გაერციბილ განსაზღვრებას. დამოკიდებული წინადადება კომუნიკაციური თვალსაზრისით ყველაზე ფასეულია, რადგან მასშია გადმოცემული რეზა, ახალი ინფორმაცია, ხოლო მთავარი წინადადება წარმოადგენს თემას, ანუ ცნობილს და ამდენად, იგი არაა ღირებულ. ინდიკატურ რეფერატში მოქმედების სუბიექტს ზშირად არ ასახელებენ, რადგან ზშია აქ პრეზნის პასივსა ან პასივის რომელიმე სხვა დროში დგას. ყოველივე ზემოთქმულის საილუსტრაციოდ გთავაზობთ ინდიკატური რეფერატის რამდენიმე ნიმუშს:

1. Neben dem Erwerb kommunikativer Kompetenz in einer Sprache wird seit vielen Jahren der Erwerb einer offenen und toleranten Haltung den Ländern und Völkern gegenüber, deren Sprache

man lernt, als ein natürliches und integriertes Lernziel des Fremdsprachenunterrichts (FSU) betrachtet. In diesem Beitrag werden zunächst die wichtigsten Schlüsselbegriffe, die mit der interkulturellen Ausrichtung jeglichen Fremdsprachenunterrichts zusammenhängen, angesprochen, und wird das Lernziel 'interkulturelle kommunikative Kompetenz' analysiert. Danach wird der Frage nachgegangen, welche Kriterien für die Auswahl von kulturellen Inhalten und Lernaufgaben zur Verfügung stehen und wie der interkulturelle kommunikative Lernprozess sich stufen lässt. Der Beitrag distanziert sich vom traditionellen Kulturkundeunterricht und erklärt, warum die bisherige lehrergesteuerte Sprach- und Kulturpädagogik durch eine lerner(mit)gesteuerte, auf den Erwerb interkultureller kommunikativer Kompetenz abzielende Vorgehensweise zu ersetzen sei. (Verlag)

2. Die Integration von Erfordernissen und Fertigkeiten, die sich aus der realen Praxis der Wirtschaftswelt ergeben, ist auch für das Sprachenlernen, besonders an wirtschaftsorientierten Hochschulen, von immer größerer Bedeutung und erfordert eine Neuorientierung auch in der täglichen Unterrichtspraxis der Fachs Deutsch als Fremdsprache. Sprachliche Anforderungen und reale Handlungskompetenz, die heute in der Berufswelt gestellt bzw. verlangt werden, sind kaum mehr mit Lehrbüchern abzudecken. Im Beitrag geht es um ein erprobtes Konzept projektorientierten Unterrichts in Form einer praxisorientierten Simulation. In einer Art Erfahrungsbericht werden die einzelnen Schritte des Projektes aufgezeigt, sowie Problemstellungen und Hürden kommentiert, die sich aus der Unterrichtspraxis heraus ergaben. Hierbei wurde der Versuch gemacht Medienkompetenz zu schulen, autonomes Lernen zu fördern und jene sprachliche Handlungskompetenz zu vermitteln, die für einen angehenden Betriebswirt im internationalen Wirkungsfeld mit deutschsprachigen Ländern von Bedeutung sind. (Verlag, adapt).

*(Bibliographie moderner Fremdsprachenunterricht
34 (2003) №2)*

ინფორმაციული რეფერატის სინტაქსისათვის დამახასიათებელია მარტივი გავრცობილი წინადადებები, ნომინატური, ატრიბუტული სიტყვათშეთანხმებანი, ჩართული კონსტრუქციები, ზმნის აქტიური ფორმით გამოყენება იმავე გვარში, რაც ორიგინალშია, ზშირად წარსულსა და აწმყო დროში. ზმნური კონსტრუქციები იცვლება სახელადი კონსტრუქციებით. მაგ.:

In einem 27-t-Elektroofen wurde, basierend auf den Erfahrungen mit dem OBM- und KMS-Verfahren, in großem Umfang Primärenergie in Form von Kohle als Ersatzenergie eingesetzt. Durch die gleichzeitige Nachverbrennung der Ofenabgase und Intensivierung der Badbewegung mit Hilfe von Unterbaddüsen konnte eine sehr effektive Ausnutzung der Kohle erreicht werden. Der Stromverbrauch erniedrigte sich um etwa 30% auf ungefähr 280 kwh/t guter Knüppel. Bei gleichbleibender Stromdichte wurde die Produktivität um denselben Betrag erhöht. Der Verbrauch an Elektroden lag bei 3 kg/t guter Knüppel, der Legierungsmittelverbrauch wurde verringert. Es bestehen Möglichkeiten zur Staubrezirkulation und zum Einsatz anderer feinkörniger Stoffe.

(BHM. Berg- und Hüttenmännische Monatshefte, 5/88 OFU – Wien, S. 218)

სამმცხნოპრ(“) ტმქსტი

1. ყურადღებით წაიკითხე, ტექსტი. ჩამოაყალიბეთ მისი თემა.
2. დანომრეთ ტექსტის აბზაცები (რსმ-ები).
3. ყურადღება მიაქციეთ აბზაცის დასაწყისს, აბზაცის პირველ წინადადებას, რადგან იგი ყველაზე მეტად ინფორმაციულია.
4. განსაზღვრეთ კოდი-სიტყვები.
5. გამოყავით ცალკეულ აბზაცთა ბაზისური წინადადებები და შეადგინეთ გეგმა.
6. გააერთიანეთ ერთი და იგივე ბაზისური წინადადებები.
7. ნათლად ჩამოაყალიბეთ კვლევის ობიექტი, მიზანი და რეზულტატები.
8. ყურადღება მიაქციეთ თეზისებსა და დასკვნებს.
9. მოახდინეთ ტექსტის სინტაქსური და სემანტიკური კომპრესია.
10. ტექსტიდან ამოიღეთ დამატებითი, განმეორებითი (დუბლირებული), პერიფერიული და გაუგებარი ინფორმაციები.
11. განსაზღვრეთ რეფერატისათვის კლიშეები.
12. ამოიწერეთ ბიბლიოგრაფიული მონაცემები.
13. შეადგინეთ რეფერატის ტექსტი.
14. დაასახელეთ რეფერენტი და ის ორგანიზაცია, რომელმაც შეადგინა რეფერატი.

აუბლიცისტური ტმქსტი

1. ყურადღებით წაიკითხეთ ტექსტი. ჩამოაყალიბეთ მისი თემა.
2. დაკვირვებით გაიაზრეთ და ჩაუფიქრდით ტექსტის სათაურს.
3. დანომრეთ ტექსტის აბზაცები.
4. ყურადღება მიაქციეთ აბზაცის დასაწყისს, აბზაცის პირველ წინადადებას, რადგან იგი ყველაზე მეტად ინფორმაციულია.
5. განსაზღვრეთ კოდი-სიტყვები.
6. გამოყავით ცალკეულ აბზაცთა ბაზისური წინადადებები და შეადგინეთ გეგმა.
7. შედგენილი გეგმა შეიძლება არ დაემთხვეს ტექსტის აბზაცებში თემათა თანმიმდევრობას. ზოგიერთი აბზაცი შეიძლება მონოთემატური იყოს, ზოგიერთი კი – პოლითემატური.
8. განსაზღვრეთ რსმ-ში ძირითადი ინფორმაცია.
9. მოახდინეთ ტექსტის სინტაქსური, სემანტიკური, ინფორმაციული, კომუნიკაციური კომპრესია.
10. განსაზღვრეთ წინადადებები დესკრიპტორი სიტყვებით.
11. შეარჩიეთ რეფერატისათვის კლიშეები.
12. შეადგინეთ რეფერატის ტექსტი – რეფერატი დაიწყეთ პრობლემის დასახელებით.
13. დაასახელეთ რეფერენტის გვარი.

ინფორმაციულ რეზერატზე მუშაობის მეთოდობა

სამეცნიერო ტექსტი, აუბლიცისტური ტექსტი

1. ყურადღებით წაიკითხეთ ტექსტი. ჩამოაყალიბეთ მისი თემა.
2. დანომრეთ ტექსტის აბზაცები.
3. მოახდინეთ თითოეულ აბზაცში სინტაქსური, სემანტიკური, ინფორმაციული, კომუნიკაციური კომპრესია.
4. განაზოგადეთ ცალკეული წინადადებები დესკრიპტორი სიტყვებით.
5. შეარჩიეთ წინადადებათა გადაბმის საშუალებები – ლექსიკური ერთეულები.
6. ციტირებისას გამოიყენეთ ირიბი მეტყველება.
7. შეადგინეთ რეფერატის ტექსტი.
8. დაასახელეთ რეფერენტის გვარი.

მიმოხილვით რეზერატზე მუშაობის მეთოდობა

აუბლიცისტური ტექსტი

1. ყურადღებით წაიკითხეთ ტექსტები, რომლებიც გაერთიანებულია ერთი რუბრიკის ქვეშ.
2. ჩამოაყალიბეთ ყველა ტექსტისათვის საერთო, მათი გამაერთიანებელი თემა.
3. თითოეულ ტექსტში გამოაყიეთ საერთო ბაზისური წინადადებები.
4. განსაზღვრეთ, რომელი მათგანი შეეა საერთო გეგმის ჩამონათვალში.
5. განსაზღვრეთ, ამ ტექსტებიდან რომელი იქნება საბაზისო, რომელს შეიძლება დაეყრდნოთ, რომელი უფრო ინფორმაციულია.
6. დაადგინეთ, რომელი ტექსტის ძირითადი ინფორმაციით შეიძლება საბაზისო ტექსტის შევსება (ეს პროცედურა შეავსეთ მესამე, მეოთხე, მეხუთე და ა. შ. ტექსტებით).
7. დაადგინეთ, რომელი ძირითადი ინფორმაცია მეორდება ყველა ტექსტში.
8. მოახდინეთ ტექსტთა სინტაქსურ-სემანტიკური და ინფორმაციულ-კომუნიკაციური კომპრესია.
9. განაზოგადეთ ტექსტები დესკრიპტორი სიტყვებით.
10. განსაზღვრეთ კოპეზიის* საშუალებები – კლიშეები.
11. შეადგინეთ რეფერატის ტექსტი, რეფერატი დაიწყეთ პრობლემის დასახელებით.
12. შეგიძლიათ საკუთარი აზრის გამოთქმაც, შეფასებაც.
13. დაასახელეთ რეფერენტის გვარი.

როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, ანოტაცია ეს არის ინფორმაცია ინფორმაციაზე, ანუ მეტაინფორმაცია. მას „წმინდა ინფორმაცია“ შეგვიძლია ვუწოდოთ. ანოტაცია ორიგინალის ძირითადი შინაარსის უმოკლესი ხერხით გადმოცემა და იგი მკითხველს ზოგად წარმოდგენას უქმნის პირველად დოკუმენტზე. ანოტაციის მიზანია ადრესატს მიაწოდოს დედნიდან აღქმული ძირითადი ინფორმაციის დანიშნულება და ასევე ასახოს მისი ნე-ტაგური მხარეც.”

ანოტაციაზე მუშაობისას უნდა დავეყრდნეთ შემდეგ პრინციპებს:

1. ანოტაციამ უნდა შეაჯამოს ტექსტის იდეა, ძირითადი ინფორმაცია, მიზანი და დანიშნულება.

2. ანოტაციამ უნდა განაზოგადოს მაქსიმალური კომპრესიის გზით მთელი ტექსტის შინაარსი.

განასხვავებენ ინფორმაციულსა და ინდიკატურ ანოტაციებს. ინდიკატური ანოტაციისათვის ნიშანდობლივია ძირითადი ინფორმაციის გადმოცემა საკუთარი სიტყვებით. კომპრესიის მაღალი ხარისხის გამო ანოტაციაში ზდება ორიგინალის შინაარსის მაქსიმალური აბსტრაქტიზაცია და განზოგადება. ამ ტიპის ანოტაციაში უნდა იყოს გადმოცემული ორიგინალის ბირთვული წინადადება. რეფერენტს ინდიკატური ანოტაციის შედგენისას დახმარებას უწევს მთელი რიგი კლიშეები, რომლებიც შესავალი ნაწილისთვისაა განკუთვნილი. ესენია:

im Artikel wurde hervorgehoben ...
in der Publikation wird das Problem ... behandelt
es wird vom Verfasser die große Aufmerksamkeit geschenkt ...
ist ein aktuelles Problem ...
ist eine bedeutende Frage ...
der Artikel rührt an eine Frage ...
im Artikel wird zur Behandlung vorgelegt ...
der Artikel wird gewidmet ...

ანოტაციაში შეიძლება გამოვიყენოთ შეფასებითი კლიშეები.

აუცილებლობა მოითხოვს განვიხილოთ, როგორ ზდება ტექსტის კომპრესია ანოტირების პროცესში. ერთმანეთისგან უნდა გაიმიჯნოს ტექსტის თემა და ტექსტის რემა. ტექსტის თემა, ანუ ტექსტის ლოგიკური სუბიექტი ნაცნობია, მის შესახებ უკვე ნათქვამია ტექსტის სათაურში და ამდენად იგი უმცირეს ინფორმაციას შეიცავს. ტექსტის რემა, ანუ ტექსტის ლოგიკური პრედიკატი უმთავრესი ინფორმაციის მატარებელია და გამოხატავს ახალს, გადმოსცემს სიახლეს. იგი თემასთან შედარებით უფრო მეტად ინფორმაციულია.

მაგ.: პირველწყაროს სათაურია „Frankreichs Stahlindustrie hat stark aufgeholt“.

მისი ინდიკატური ანოტაციის ტექსტია:

„Im Artikel geht es um die verbesserte Lage der Stahlindustrie in Frankreich“.

თემა

რემა

მაგ.: პირველწყაროს სათაურია: „Chinas Wirtschaft braucht mehr Kaltwalzstahl“.
მისი ინდიკატური ანოტაციის ტექსტია:

Der Artikel berichtet über die Entwicklung des Kaltwalzstahls in China.

თემა

რემა

ანოტაცია ხშირ შემთხვევაში ორი-სამი წინადადებისაგან შედგება, რომელთაგან პირველი ანოტაციის სათაურია, რომელშიც მთელი წინადადების თემა გამოხატული, ხოლო მეორე წინადადებაში მოცემულია თემის განზოგადება. ანოტაციის მეორე წინადადების თემა გამოიხატება კლიშეებით, ხოლო რემა – ახალი ინფორმაციის მატარებელი ნომინატიური შესიტყვებაა, რომელიც განაზოგადებს მთელი სტატიის შინაარსს.

ანოტაციის მეორე წინადადების და ზრცელი პუბლიკაციების შემთხვევაში შემთხვევაში მესამე წინადადების რემა აზრობრივად ყველაზე დატვირთულია, ხოლო თემას, ანუ კლიშეს, დამხმარე როლის ფუნქცია აკისრია და რემასთან შედარებით ნაკლები კომუნიკაციური დატვირთვა აქვს.

ნიმუში: პირველწყაროს სათაურია:

Eisen- und Stahlerzeugung in modernen Elektroreduktionsöfen

ინდიკატური ანოტაცია:

Der Bericht zeigt, wie vielseitig die Einsatzmöglichkeit des Elektroreduktionsofens in der Eisen- und Stahlindustrie ist. Ausserdem werden die wirtschaftlichen Anreize, die bei entsprechender Prozessgestaltung gegeben sind, behandelt.

ინფორმაციული ანოტაცია:

Die Vielseitigkeit der Einsatzmöglichkeit des Elektroreduktionsofens in der Eisen- und Stahlindustrie und ihre wirtschaftlichen Anreize bei entsprechender Prozessgestaltung.

კოპეზიის საშუალებები რეფერატში

კოპეზია (ბმულობა) ზოგადად ტექსტისა და ცხადია, სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების საფუძველზე შედგენილი რეფერატების თვისებაა. კოპეზიის საშუალებით იქმნება რეფერატის შინაარსობრივი და ფორმალური ერთიანობა. კოპეზიის წყალობით ტექსტში წინადადებათა თანმიმდევრობა არ ირღვევა და იგი გამოხატავს განსაზღვრულ თემას, რომელიც ქმნის ტექსტის დასრულებულობასა და სრულყოფილებას.

რეფერატის შედგენისას მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა მიექცეს კოპეზიის საშუალებების სწორ შერჩევას და მათ გამოყენებას, რაც ხელს უწყობს რეფერატის სრულყოფილ აღქმას, რეფერატის შემადგენელ წინადადებათა შორის ლოგიკური თანმიმდევრობის დაცვას. კოპეზიის საშუალებებს მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვთ რეფერატის ორგანიზაციის, მისი მთლიანობის შექმნის პროცესში. ისინი აერთიანებენ რეფერატში წინადადებათა ნაკადს ერთიან აზრობრივ მთელად და უზრუნველყოფენ რეფერატის სემანტიკურსა და სინტაქსურ მთლიანობას.

რეფერატში კოპეზია ზორციელდება კლიშეების საშუალებით. კლიშე სტერეოტიპული, შაბლონური ფრაზა, გაშონათქვამია, რომელსაც რეფერენტი არ „სესხულობს“ ორიგინალიდან და ის გამოიყენება ტიპიურ კონტექსტებში. წინადადებათაშორისი ბმულობა და აბზაცთაშორისი ბმულობა რეფერატსა და დედანს შორის მკვეთრად განსხვავდება ერომანეთისაგან, რადგან ორიგინალში დამოუკიდებელ წინადადებათა დაკავშირება ზორციელდება კავშირებით, ანაფორული ნაცვალსახელებითა თუ ზმინზედებით, ლექსიკური განმეორებებით, სინონიმური ჩანაცვლებებით. ინფორმაციულ რეფერატში ბმულობის საშუალებები ანალოგიურია. ზოლო რაც შეეხება ინდიკატურ რეფერატს, აქ კოპეზიის საშუალებებად გვევლინებიან კლიშეები, რადგან ინდიკატურ რეფერატში არის მინიშნება, მითითება ინფორმაციაზე და არაა ფაქტოგრაფიული მონაცემების ჩამოთვლა, ფაქტების აღწუსება, რასაც ინფორმაციულ რეფერატში ვხვდებით. ამდენად, ინდიკატურ რეფერატში კოპეზიის საშუალებებად გვევლინებიან კლიშეები, ზოლო ინფორმაციულ რეფერატში – ცალკეული ლექსიკური ერთეულები.

რადგან ინდიკატური რეფერატი სამი ნაწილისაგან შედგება – შესავალი, ძირითადი ნაწილი და დასკვნა, ამიტომ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მოვახდინოთ კლიშეების კლასიფიკაცია.

შესავალ ნაწილში გამოიყენება შემდეგი კლიშეები:

in diesem Text geht es um ...
 dieser Text handelt von ...
 im Artikel von ... handelt es sich um ...
 dieser Text hat ... zum Gegenstand / zum Inhalt ...
 im Artikel wird es hervorgehoben ..., betont ...
 es wurde veröffentlicht ...

ძირითადი ნაწილი იწყება კლიშეებით:

das Thema der Stellungnahme des Verfassers ist ...
 im Artikel wird dargestellt ...
 es wird angeboten ...
 es wurde ausgearbeitet ..., erarbeitet ..., entwickelt ...
 es wurde gezeigt ..., vorgeführt ..., demonstriert ...
 es wurde untersucht ...
 es wurde behandelt ..., diskutiert ...
 es wurde Übersicht angeführt ...
 es wurde über, von ... mitgeteilt ...
 es wurde eine Anlage dargestellt ..., beschrieben ..
 die Erfindung bezieht sich (auf) ... gehört (zu) ..., betrifft ...
 es wurde betont ...
 mit dem Problem wird gezeigt; dass ...

ძირითად ნაწილში მსჯელობის დაწყება ხდება შემდეგი კლიშეებით:

vor allem sei gesagt, dass ...
im Grunde genommen handelt es sich um ...
anfangs, zuerst, erst, zunächst ist die Rede von ...
zuerst muss hervorgehoben werden, dass ...
anfangs muss festgestellt werden, dass ...
es sei erwähnt, dass ...

თუ რეფერენტი დედანში მოყვანილი მაგალითის აღნიშნას, მოხსენებას, მინიშნებას რეფერატში აუცილებლად მიიჩნევს, მაშინ ის რეფერატში შევა კლიშეებით:

der Autor gibt ein Beispiel, führt ein Beispiel an
beispielsweise / z. B.
das ist ein Beispiel für / dafür, dass ...
durch dieses Beispiel zeigt der Autor, dass ...
durch dieses Beispiel erläutert der Autor näher, dass ...
der Autor führt ein repräsentatives Beispiel für ...
anhand eines / dieses Beispiels erläutert der Autor, dass ...
durch ein Beispiel macht der Autor klar, veranschaulicht,
macht anschaulich, belegt, illustriert, konkretisiert.

ერთი თემიდან მეორეზე გადასვლა რეფერატში ხდება შემდეგი კლიშეების დახმარებით:

daraufhin, später, späterhin, nachher, weiter, in der Folge

წინა კონტექსტთან კავშირის ახორციელებენ შემდეგი კლიშეები:

vorig, vorhergehend, vorangehend, vorangegangen,
obenerwähnt, obengesagt, obenangeführt, obengenannt, obenbemerkt,
dargelegt, dargestellt, wiedergegeben,
aufgezählt, bezeichnet, angeführt, zitiert, formuliert, bestimmt,
wie oben bereits erwähnt, das alles besagt, dass ..., dadurch wird es möglich,
das setzt voraus, dass ...

მომდევნო კონტექსტთან კავშირის ახორციელებენ შემდეგი კლიშეები:

unten dargelegt, unten behandelt, unten ausgeführt,
unten genannt, unten folgend, unten erwähnt, untenangeführt,
folgend, darauffolgend, nächstfolgend, bevorstehend,
im Weiteren, fernerhin,
das ist auf Folgendes zurückzuführen ...

მიზიზებასა და ზეგავლენაზე რეჟერატში მიუთითებენ შემდეგი კლიშეები:

ist / sind eine Ursache für ...
verursacht, dass ...
wird verursacht durch ...
hat zur Folge, dass ...
bewirkt, dass ...
hat passive / negative Auswirkungen auf A
lässt sich zurückführen auf A
bringt es mit sich, dass ...

პრიორიტეტები რეჟერატში შედის შემდეგი კლიშეებით:

erstens / zweitens / drittens / viertens ...
erstens sollte man / erstens ist es notwendig ...
am wichtigsten ist ...
das hat größere Bedeutung als ...
das Wichtigste ist überhaupt ...
geringere Bedeutung hat ...
die erste Priorität ist ...
von höchster Priorität ist ...
an erster Stelle steht ...
es ist von allergrößter Bedeutung ...
es ist sehr beachtlich ...
eine vordringliche Aufgabe ist ...
ist die wichtige Frage ...

შერეული კლიშეები:

in diesem Zusammenhang ..., in Verbindung mit ..., in Beziehung zu ...,
bezüglich ...,
was ... betrifft ...
es ist Tatsache, dass ...
es ist vom Autor zugegeben worden, dass ...
die Tatsache ist die, dass ...

რაიებს დასაბუთება რეჟერატში შედის შემდეგი კლიშეებით:

man kann im Text dafür folgende Gründe finden ...
dafür lassen sich folgende Gründe nennen ...
dafür führt der Autor folgende Gründe an ...
ein überzeugender Grund dafür ist ...
eine überzeugende, gute Begründung dafür ist ...
aus diesem Grund, deswegen, daher ...

auf Grund (Genitiv)
das bestätigt noch ein übriges Mal ...
die Tatsachen bestätigen ...
daraus geht hervor, dass ...
es wurde bewiesen ..., begründet ..., fundiert ..., motiviert ...

რაიმე არგუმენტი რეფერატში შედის შემდეგი კლიშეებით:

folgende Argumente sprechen für (gegen) ...
der Autor führt (gibt, nennt) einige wichtige Argumente dafür an ...
dafür lassen sich im Text viele Argumente finden.
ein weiteres Argument ist, dass ...
man darf auch nicht vergessen, dass ...
man muss auch berücksichtigen, dass ...
es muss berücksichtigt werden, dass ...
es ist vorgesehen, dass ...
dazu ist es notwendig ...
dabei berücksichtigt der Autor die Tatsache, dass ...

ლოგიკურ დასკვნაზე მიუთითებენ შემდეგი კლიშეები:

aus diesen Angaben geht hervor, dass ...
daraus ergibt sich, dass ...
wie aus dem Artikel hervorgeht ...

დასკვნით ნაწილში გამოიყენება შემდეგი კლიშეები:

zusammenfassend könnte man sagen, dass ...
aus all dem kann man den Schluss / die Schlussfolgerung ziehen, dass ...
abschließend möchte der Autor festhalten, dass ...
schließlich, am Ende
zum Schluss ist es bemerkenswert, dass ...
zusammenfassend erwähnt der Autor ...
es zeigte sich also, dass ...

რეზერატის თარგმნის თავისებურებანი

პირველადი დოკუმენტის ანალიზურ-სინთეზური დამუშავების სხვადასხვა სახეობებს შორის ყველაზე რთული უცხოური პირველწყაროს რეფერირებაა, მით უფრო, რომ დღეს-დღეობით უცხოური დოკუმენტების დამუშავების მნიშვნელობა იზრდება დოკუმენტაციის ზრდასთან ერთად. ამას განაპირობებს ისიც, რომ მასიურ მკითხველს არ მიუწევდა ზედიზედ

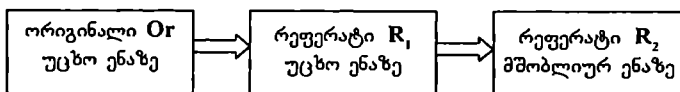
ყველა უცხოურ პირველწყაროზე. უცხოენოვანი პუბლიკაციების სრულყოფილი წაკითხვა ძალიან ძნელია და ყოველთვის არცაა საჭირო. ამიტომ უფრო ეფექტურია უცხოური სამეცნიერო პუბლიკაციების რეფერირება. ამდენად, თარგმნილი რეფერატი ენობრივი ბარიერის გადალახვის საშუალებაა. რომელიც ხელს უწყობს სამეცნიერო კომუნიკაციას საერთაშორისო მასშტაბით. ამდენად, ამგვარი თარგმანი ასრულებს კომუნიკაციურ ფუნქციას და შესაბამისად, ამ პროცესში რეფერენტი მთარგმნელადაც გვევლინება.

ტერმინოლოგიური სიზუსტის მიზნით გავიხსენიოთ განსხვავება მთარგმნელსა და თარგმანს შორის, რომელთაგან პირველი წერილობით თარგმანს ასრულებს, ხოლო მეორე – ზეპირს, სინქრონულს. სპეციალისტი, რომელიც რეფერატს თარგმნის, ანუ ახდენს ერთი ენის ტექსტის ტრანსფორმაციას მეორე ენაზე, მთარგმნელია და ეს თარგმანი წერილობით სრულდება.

უცხოენოვანი პუბლიკაციების რეფერირების მნიშვნელობის ზრდასთან ერთად იზრდება მოთხოვნები, რომელსაც უყენებენ რეფერენტს – ენის ღრმა ცოდნა, პროფესიონალიზმი, თარგმნის ჩვევების დაუფლება და პრაქტიკულ საქმიანობაში მათი სწორი გამოყენება.

ცხადია, რომ ტექსტის რეფერირება შეიძლება როგორც ერთი ენის, ასევე ორი, – უცხო და მშობლიური – ენების ჩარჩოებში. ეს უკანასკნელი შემთხვევა თარგმანსთანაა დაკავშირებული. თუ აღნიშვნებს მოვიშველიებთ, მაშინ **Or (Original)**, რომელიც სარეფერატო, ორიგინალ ტექსტს აღნიშნავს უცხო ენაზე, რეფერირების შედეგად გვაძლევს **R₁ (Referat – იგულისხმება ერთი ენის ფარგლები)**. თუ ამას დაემატებთ თარგმნის პროცესს, რომელიც რეფერატის შედგენის შემდეგ ბოლო ეტაპად წარგვიდგენია, მაშინ ეს ფორმულა შემდეგ სახეს მიიღებს:

$Or(\text{უცხო ენაზე}) \Rightarrow R_1(\text{უცხო ენაზე}) \Rightarrow R_2(\text{რეფერატის თარგმანი})$. ეს ფორმულა ამგვარად განიმარტება: არსებული პირველწყაროს ტექსტის – **Or**-ის – რეფერატია **R₁** იმავე უცხო ენაზე, ხოლო **R₁**-ის თარგმნის შედეგად სახეზე გვექნება **R₂**, რომელიც წარმოადგენს რეფერატის – **R₁**-ის თარგმანს მშობლიურ ენაზე. ამდენად, ორიგინალის რეფერირებისას უნდა განისაზღვროს რეფერენტის მიზანი – რეფერატი თუ მისი თარგმანი. აქედან გამომდინარე, ერთმანეთისაგან განვასხვავებთ წმინდა რეფერირებას **Or $\Rightarrow$ R₁** და რეფერატის თარგმანს **R₁ $\Rightarrow$ R₂**, რომელიც, ფართო გაგებით, წარმოადგენს ფორმულის: **Or $\Rightarrow$ R₁ $\Rightarrow$ R₂** რეზულტატს. სქემატურად ეს ასე გამოიხატება:

საყურადღებოა და მნიშვნელოვანია უცხოური მასალის, მისი რეფერირებისა და თარგმნის პროცედურისას ტექნიკური ასპექტების თანმიმდევრობისა და რიგობის საკითხის განსაზღვრა. ამასთან დაკავშირებით არსებობს რამდენიმე მოსაზრება:

ფიქრობენ, რომ პირველ რიგში, რეფერატისათვის მნიშვნელოვანია არა ამა თუ იმ ღარგის სპეციალური ცოდნა, არამედ თარგმნის ჩვევები და უფრო მეტიც, თარგმნის ნიჭი. თავის თავად ცხადია, რომ იგულისხმება უცხო ენის ყველა კონსტრუქციის ცოდნა. თარგმანი რეფერირებისას – სარეფერატო დოკუმენტის შინაარსიდან მთავარი აზრის გადმოცემა არა იმავე, არამედ სხვა ფორმით. გამოყოფენ რეფერირებისას თარგმნის შემდეგ ეტაპობრივ თავისებურებებს. პირველ ეტაპზე რეფერირებას თან ახლავს:

რომ ორიგინალი შეიძლება მოცულობით იყოს დიდი ოდენობის, და რეფერენტს მარტივად რომ ეთქვას, გაუჭირდეს ტექსტის ინფორმაციის მრავალი მნიშვნელოვანი ფრაგმენტის ზეპირად დაზახსოვრება. მიზანშეწონილად მივიჩნევთ ასეთ შემთხვევაში მოხელი რიგი აბზაცების, ტექსტის ძირითადი ინფორმაციის წერილობით თარგმანს და შემდეგ მის რეფერირებას, რაც უადვილებს მთარგმნელ-რეფერენტს როგორც თარგმნის, ისევე რეფერირების პროცესს.

ამდენად $Or_1 \Rightarrow Or_2$ ეტაპის გამოყენება დამოკიდებულია შემდეგ ფაქტორებზე:

1. უცხოური ენის ზედმიწევნით ცოდნა.

2. ორიგინალის მოცულობა.

3. რეფერენტის უნარი, დაიმახსოვროს ორიგინალის ძირითადი შინაარსი. ორიგინალის ერთდროულად რეფერირება და თარგმნა რთული პროცესია და რეფერენტისაგან დიდ გამოცდილებასა და გარჯას მოითხოვს, რადგან $Or \Rightarrow R_1 \Rightarrow R_2$ გარდა ენობრივი ტრანსფორმაციისა მოიცავს ბევრ პრობლემას, მრავალ გარდამავალ ეტაპს, როგორებიცაა: ორიგინალის შინაარსის გაგება, სემანტიკური ადეკვატურობა, საყრდენ-აზრობრივი ფრაგმენტების გამოყოფა, ტექსტის კომპრესია და ამდენად, რეფერირებული თარგმანი, ეფიქრობთ, არ შეიძლება ხელეწიფებოდეს ყველა მთარგმნელ-რეფერენტს, რადგან ეს განსაზღვრულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული.

ამდენად, მისაღებად მიგვაჩნია ფორმულირება $Or \Rightarrow R_1 \Rightarrow R_2$, რომლის „დამხმარე“ დეტალად, „გარდამავალ რგოლად“ შეიძლება მოგვევლინოს $Or_1 \Rightarrow Or_2$, ანუ $Or_1 \Rightarrow Or_2 \Rightarrow R_1 \Rightarrow R_2$, რომელსაც პრაქტიკულად ზშირად ვხვდებით კიდევ.

რაც შეეხება ორიგინალის ავტორისეული სტილისა და ენობრივი თავისებურებების დაცვას, აქ მთარგმნელ-რეფერენტი არ აწყდება დიდ სირთულეებს, რადგან სამეცნიერო სტილი თავისთავად ზღუდავს პირველწყაროს ავტორს ტერმინებით, აბსტრაქტული ცნებებითა და მსჯელობისათვის დამახასიათებელი ლოგიკური აზროვნებით (აზრთა ლოგიკური თანმიმდევრობა). ამდენად, მთარგმნელს მოეთხოვება ცნების შესატყვისი ზუსტი ტერმინის მშობლიურ ენაზე და ტექსტის საყრდენ-აზრობრივი ფრაგმენტების თანმიმდევრობის დაცვა იმგვარად, რომ არ დაირღვეს სემანტიკური ადეკვატურობა, თუმცაღა ასპექტების მიხედვით საკითხების გადაადგილება მიზანშეწონილი და დასაშვებია.

ნიმუშები

ბიბლიოგრაფიული მონაცემების ნიმუშები წიგნიდან

„ქართული წიგნი“, რომელიც გამოცემულია 1911 წელს თბილისში. წიგნი მოძიებულია საქართველოს პარლამენტის ი. ჭავჭავაძის სახელობის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში.

4002. შანშიაშვილი ა. შვების თავადი. დრამატიული პოემა ხუთ მოქმედებად. 1909–1911 წელი. ტფილისი, მიხეილ ნეზაძის გამოცემა, წიგნის გამომცემელ ქართველთა ამხ. სტ. 1911. კანი, 158 გვ. პორტრ. (20×14). [ფ. ა.].

საჯ.არო: უნ. ლენინის საჯ.არო აკადემ.; გვ. 351.

4010. ცაგარელი ალ[ექსანდრე]. მოხსენება პროფესორ ა. ც ა გ ა რ ე ლ ი ს ა. ნათარგმნი ორგანოს „ЦЕРКОВНЫМ ВЪМОЩИИ“-დან. 1906 წლ. მოწმობანი XVII–XVIII საუკ. ოფიციალურ მიწერ-მოწერებისა საქართველოს (ივერიის) ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ. ქუთაისი, გამოცემა „შინაურ საქმეების“ რედ. № 8, ე. ხელაძის სტ. 1911. კანი, 53 გვ. (17×11). [ფ. ა.].

საჯარო; უნ.; ქუთ. მუზ.;

4015. წერეთელი გიორგი ღვთის წყალობა. ნახატებიანი საყმაწვილო მოთხრობა გ ი ო რ გ ი წ ე რ ე თ ლ ი ს ა. ავტორის სურათით. ტფილისი, სტ. „მრომა“. 1911. კანი, 36 გვ. სურ. [2] ჩართ. ფურც. პორტრ. (20×13). [ფ. ა.].

საჯარო; ქუთ. პეღინსტ.; ლენინის საჯარო; აკადემ.

ჩვენი აზრით, საინტერესო იქნება, თუ შევადარებთ „ქართული წიგნის“ ამ უძველეს გამოცემას თანამედროვე ყოველთვიურ გაზეთს „ქართული წიგნი“, სადაც ასევე მოცემულია ბიბლიოგრაფია 2001–2002 წლებამდე გამოცემული ქართულენოვანი წიგნებისა და რომელშიც თემატურადაა დაყოფილი ახალ გამოცემათა ბიბლიოგრაფია:

1. საზღვარგარეთის ქვეყნების მხატვრული ლიტერატურა

ქრისტინე ლავანტი. ლექსები და მოთხრობები/[გერმ. თარგმნეს: ნათელა ხუციშვილმა, რუსუდან ბრეგაძემ, თამარ კოტრიკაძემ და შოთა იათაშვილმა]. – თბ.: კავკას. სახლი, 2001. – 148 გვ.; 20 სმ ISBN 99928-71-12-1.

2. მათემატიკა

ა. ქურჩიშვილი, ლ. ქურჩიშვილი. ალბათობის თეორია და მათემატიკური სტატისტიკის ელემენტები. – თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 2001. – 188 გვ.; ცხრ.; 20 სმ ISBN 99928-33-09-2.

3. სასოფლო-სამეურნეო ლიტერატურა

საქართველოს ზილი: (თესლოვანი და კურკოვანი კულტურების ძირითადი და პერსპექტიული ჯიშების კატალოგი)/საქ. სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტრო; რედ.: ვაჟა კვალიაშვილი; ინგლ. თარგმ. მაია მარლანისი. – თბ.: 2001 – 74 გვ. ილ.: 28 სმ.

4. ბიზნესი

მცირე ბიზნესი (მიკროეკონომიკისა და მენეჯმენტის ფაკ-ტის სტუდ-თვის)/ თსუ; [შემდგ.: ლ. ჩაგელიშვილი; რედ. ნ. პაიჭაძე]. – თბ.; სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 2002, 8 გვ.; 20 სმ. – (პროგრამა. მაგისტრატურა).

ანოტაციების ნიმუშები

საქართველოს პარლამენტის ი. ჭავჭავაძის სახელობის ეროვნული ბიბლიოთეკის მიერ გამოცემული წიგნიდან „ანოტირებული ბიბლიოგრაფიული სიძიებელი“ [2(3), თბილისი, 2002] – წიგნში ანოტაციები თემატურადაა გადანაწილებული.

1. ფოლკლორი

492. კორძაია ა. ლაპრაკად არი..... სევანური ანდაზები.—თბ.: სომა პრეს, 2000.-296 გვ.

კრებულში შეტანილი ანდაზები შეკრებილია მესტიის რაიონის, ბაღს ზემოთ განლაგებული ლატალის, ლენჯერის, მესტიის, შულახის, წეიმრის, იფარის, ადიშისა და კალა — უშგულის.

495. მოსია ბ. ახალი აღქმის სახისმეტყველებითი აზროვნების ასახვა ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში (მეგრული მასალების მიხედვით). — ზუგდიდი, 2000,-203 გვ.

ნაშრომში ბიბლიური წიგნებისა და საღვთისმეტყველო ლიტერატურის გაანალიზების საფუძველზე წარმოდგენილია ქრისტიანულ სახე — სიმბოლოთა კელევა-ძიება ქართულ ხალხურ სიტყვიერებაში.

მონოგრაფიაში განხილულია ქართული ხალხური ბალადა „მიოლა და მთრეხელი“, სადაც წარმოდგენილია XVII საუკუნეში ხეში მცხოვრები შიოლა ღუღუშაურის სახე.

2. ისტორია XIX ს-ის ჩათვლით

503. ეკალაძე ე. მთიულეთის 1804 წლის ამბოხება და ქსნის ხეობა // წელიწადული.-IV-V.- 1999-2001.-გვ. 137-148.

ისტორიული ვითარება, ამბოხების მსვლელობა, დამარცხების მიზეზები და შედეგები; ბატონიშვილების — ალექსანდრეს, იულონის, ფარნავაზის და ქსნის ერისთავთა როლი ამბოხებაში.

509. ლორთქიფანიძე ბ. არაბები დასავლეთ საქართველოში VIII საუკუნის I ნახევარში და ციხეგოჯი არქეოპოლისი // წელიწადული.-IV-V.-1999-2001.-გვ. 132-136.

ქართულ წერილობით წყაროებში — „ჯეუნშერი“, „დავითის და კონსტანტინეს მარტვილობა“ — დაცული ცნობები მურვან ყრუს ლაშქრობის შესახებ 735-737 წწ.; ეგრისის სამეფოს დედაქალაქის — არქეოპოლისის როლი ამ ლაშქრობაში და მისი დარბევა.

511. მაჭარაშვილი ტ. საქართველოსა და ჩრდილო — დასავლეთ ევროპის ურთიერთობის ისტორიიდან // საისტორიო შტუდიები. - 2000.-I.-გვ. 141-151. რეზ. ფრანგ. ენ.

XI ს-ის 40-იან წლებში საქართველოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკური მდგომარეობა; ბაგრატ IV (1027-1072) და კლდეკარის ერისთავის ლიპარიტ ბაღვაშის დაპირისპირება; ბიზანტიის მიერ ვარანგთა ლაშქრის შემოყვანა ბაგრატ IV-ის წინააღმდეგ.

521. ქავთარია გ. ქუჯი.—თბ.: სახ. უნ-ტი, უნივერსალი, 2000.-32 გვ.

ნაშრომში „ქართლის ცხოვრების“ მიხედვით, წარმოჩენილია მეფე ფარნავაზ პირველის დროს ეგრისის მმართველის (ერისთავის) — ეპოქის თვალსაზირო პოლიტიკური მოღვაწის ცხოვრება და მოღვაწეობა. გაანალიზებულია მისი როლი ქართლისა და ეგრისის ერთ სახელმწიფოდ გაერთიანების საქმეში.

524. შუბითიძე ლ. პირინეისა და კავკასიის იბერების ნათესაობის საკითხი ანტიკური ხანის მწერლობაში // საისტორიო შტუდიები. - 2000.-I-გვ. 152-164. რეზ. ფრანგ. ენ.

ბერძენ და რომაელ ავტორთა (ვარონი, პლინიუს უფროსი, ფლავიუსი, დიონისე პერიეგეტი) მოსაზრებები ესპანელების - დასავლეთ იბერების და ქართველ იბერების იგივეობაზე; სხვადასხვა მეცნიერთა აზრი ტერმინ „იბერი“ წარმოშობა-განვითარებაზე. (ვახუშტი, საბინინი, ნ. მარი, უ. ერიაშვილი, ა. სარჯველაძე).

498. ასათიანი ნ. კახეთის სახალხო აჯანყების (ბახტრიონის გმირული ეპოპეის) თარიღის დაზუსტებისათვის // საისტორიო შტუდიები. - 2000.-I-გვ. 18-24. რეზ. ფრანგ. ენ.

სხვადასხვა მეცნიერთა აზრი კახეთში სახალხო აჯანყების თარიღთან (1659 წ.) დაკავშირებით; შაჰ-აბას II-ის ერთ-ერთი ფირმანის მიხედვით (დათარიღებული 1660 წლით) დადგენილი ზუსტი თარიღი.

ინდიკატური რეფერატების ნიმუშები გაზეთიდან „ქართული წიგნი“ (2003 წლის 3 მარტი)

ეკონომიკური და დემოგრაფიული ტერმინოლოგია: (რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული)/შემდგ.: პ. გუგუშვილი, ვ. ჩანტლაძე, ლ. ჩიქავა, ა. კოშკელაშვილი, ლეო ჩიქავას საერთო რედ.; საქ. ეკონ. მეცნ. აკად., საქ. მეცნ. აკად. დემოგრაფიისა და სოციოლოგ. კვლევის ინ-ტი. - თბ.: სიახლე, 2001. - 636 გვ.; 24 სმ. ISBN 99928-311-6-X.

რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული ეკონომიკური ტერმინოლოგია საქართველოში პირველად 1947 წელს გამოიცა აკად. პ. კუჭაიძის ავტორობით. მას შემდეგ 50 წელზე მეტი გავიდა. ამ ხნის მანძილზე ბევრი რამ დაიხვეწა, შემოვიდა ახალი ტერმინები. ახალი გამოცემა ობიექტურ აუცილებლობად იქცა. ამ მიმართულებით მუშაობდნენ აკად. პაატა გუგუშვილი და აკად. ვასილ ჩანტლაძე, მაგრამ მისი დასრულება მათ არ დასცალდათ. აღნიშნული გამოცემა მომზადდა პროფ. ლეო ჩიქავას საერთო რედაქციით.

ეკონომიკური ლექსიკონი / [შემდგ.: ა. სილაგაძე, გ. გოშაძე, ვ. ზურაბაშვილი, თ. დემეტრაშვილი]. - თბ.: სახ. უნ-ტის გამ-ბა, 2001.-678 გვ.; 24 სმ. ISBN 99928-33-83-1;

ეკონომიკის განმარტებითი ლექსიკონი შეიცავს 6000-ზე მეტ ტერმინს, რომლებიც განმარტებულია უახლესი ეკონომიკის პოზიციებიდან. მასში მოცემულია მოკლე ცნობები ეკონომიკური აზრის ისტორიაში საყოველთაოდ აღიარებული მეცნიერ-ეკონომისტების (მათ შორის ეკონომიკაში ნობელის პრემიის ლაურეატების) შესახებ. ლექსიკონს თან ერთვის მსოფლიოს ძირითადი ქვეყნების ფულადი ერთეულების ნუსხა.

1. მექანიკა

12B492. Конечное деформационное представление элемента оболочки в задачах металлопроката. Finite deformation formulation of a shell element for problems of sheet metal forming. / Wang X., Jiang H. Y., Lee H. N. // Comput. Mech. – 1991. – 7, #5-6. – С. 397-411. – Англ.

Рассматривается возможность использования конечно-элементного подхода в упругопластических нелинейных задачах для тонких оболочек. Подобные задачи возникают, например, в технологическом процессе листового проката. Используется нелинейная теория оболочек в форме вариационного принципа для упругопластических тел. Предполагается, что для оболочек выполняются модифицированные гипотезы Кирхгофа – Лява. Треугольный конечный элемент оболочки имеет достаточный ринг, чтобы учесть растяжение, изгиб и поворот элемента оболочки. Конечный элемент использует только самые существенные степени свободы. Эффективность подхода проиллюстрирована на многочисленных примерах. Библ. 24. /А. С. Луканов/.

12B501. Аналитическое описание с помощью одного уравнения условия текучести моносимметричных и несимметричных сечений тонкостенных стержней. Single-equation yield surfaces for monosymmetric and asymmetric sections. / Kitipornchai S., Zhu K., Xiang Y., Al-Bermani F. G. A. // Res. Rept. / Univ. Queensl. Dep Civ. Eng. – 1990. – № 120. – С. 1-17. – Англ.

Рассмотрена задача о несущей способности тонкостенных профилей в условиях сложного сопротивления (при осевом растяжении – сжатии с одновременным изгибом в двух плоскостях). Использовано представление о пространственном пластическом шарнире. Материал считается упругопластическим с одинаковыми пределами текучести при сжатии и растяжении. Для трех профилей – швеллера, тавра и неравнобокового уголка предложено описание трехмерного условия текучести в виде одного уравнения, коэффициентами которого являются степенные полиномы безразмерной продольной силы. Такие условия текучести рассматриваются как приближенные, а точные условия для этих же профилей получены численными методами. Для трех названных сечений точное и приближенное условие сравниваются на плоскости изгибающих моментов при разных по величине и по знаку продольных силах. Описание условия текучести в виде одного уравнения упрощает расчеты несущей способности тонкостенных стержней Библ. 9. /А. С. Дехтярь/.

12B503. Моделирование пластических шарниров в изгибаемых тонкостенных стержнях. Моделирование на пластическом глобе при поперечном изгибе. / Тодоровска-Ажиевска Лубица // 36. тр. Маш. фак. / hb., Скопје / – 1990. – № 9. – С. 1-8. – Макед.; рез. англ.

Объект исследования – консольный тонкостенный стержень замкнутого профиля. При его изгибе в месте заделки возникает пространственный

пластический шарнир, допускающий поворот вокруг трех координатных осей. Для описания предельного момента в таком шарнире прежде была предложена двучленная зависимость – экспонента, аргументом которой был угол поворота. На основе анализа экспериментальных результатов показано, что эта зависимость может быть заменена более простой одночленной формулой за счет отбрасывания свободного члена. Обсуждаются упрощения расчетов, вытекающие из такой замены. Библ. 5. /А. С. Дехтярь/.

**ინდიკატორი რეფერატის ნიმუშები გერმანულ ენაზე წიგნიდან
„Bibliographie Moderner Fremdsprachenunterricht“**

Nr. 005 (mf 03-02)

Arendt, Manfred:

**Aktives Sprachenlernen durch den Einsatz erprobter Unterrichtsverfahren (1).
Grundsatzüberlegungen.**

Zeitschrift: Fremdsprachenunterricht, 47 (56)/2003/ 1, S. 2-11.

Beigaben: Bibl.;

Sprache: dt.;

Schlagwörter: Autonomes Lernen; Fremdsprachenunterricht; Kommunikative Kompetenz; Konstruktivismus; Lernerorientierung; Lernstrategie; Methodik; Sozialform

In dem Beitrag werden verschiedene Unterrichtsmodelle diskutiert, wobei das Hauptaugenmerk auf der Förderung kommunikativer Fähigkeiten liegt. In diesem Zusammenhang ist der Konstruktivismus eine wichtige theoretische Grundlage. Der Autor erläutert einzelne Verfahren, welche im Unterricht angewandt werden können. Außerdem geht er auf *Initiatoren* und *Modifikatoren* ein: die *Initiatoren*, ohne die es gar nicht zu einem Lernprozess kommt, sind *Interesse* und *Kooperation*; bei den *Modifikatoren*, welche den Lernprozess maßgeblich steuern, handelt es sich um *Selbstvertrauen*, *Bescheidung* und *Selbstständigkeit*. Diese Grundeinstellungen müssen vom Lehrer gefördert werden.

Nr. 041 (mf 03-02)

Bliesener, Ulrich:

Fremdsprachen als Kontinuum (1. Teil).

Zeitschrift: FF – Fremdsprachen Frühbeginn, /2003/ 1, S. 5-6.

Beigaben: Bibl.;

Sprache: dt.;

Schlagwörter: Bildungspolitik; Deutschland; Fremdsprachenunterricht; Frühbeginn; Grundschule; Sprachenpolitik

Der Autor diskutiert Konsequenzen, die sich aus Feststellung ableiten lassen, dass Fremdsprachenlernen ein Bildungsgrundrecht darstellt. Zentral ist dabei die Sicht auf fremdsprachliche

Bildung als Kontinuum, das in der Grundschule beginnt und über das institutionalisierte Bildungssystem hinaus lebensbegleitend andauert, sowie die Forderung, den Übergang zwischen den Schulstufen so zu gestalten, dass kein Bruch entsteht. In diesem Kontext werden allgemeine Erwartungen der weiterführenden Schulen an den Fremdsprachenunterricht in der Grundschule formuliert.

Nr. 056 (mf 03-02)

Bronckart, Jean-Paul:

Quelques remarques sur la notion de compétence.

Zeitschrift: *Babylonia*, 2002/3, S. 6-10.

Beigaben: Anm. 1; Bibl.;

Sprache: franz.;

Schlagwörter: Bildungspolitik; Fremdsprachenunterricht; Kon kommunikative Kompetenz; Psycholinguistik; Sprachkompetenz

Der Autor vergegenwärtigt zunächst die Geschichte des Begriffes Sprach „Kompetenz“ in der Sprachwissenschaft, wobei er sowohl auf Chomskys Konzept der biologisch begründeten, angeborenen linguistischen Kompetenz eingeht als auch auf die kommunikative Kompetenz, wie sie von Hymes proklamiert wurde. Anschließend gibt er einige Definitionen der Kompetenz, wie sie seit den 90er Jahren gängig sind. Den Sprachunterricht in Schulen betreffend, kommt er zu dem Schluss, dass die angestrebten Kompetenzen erstens von Bildungsexperten allgemeingültig formuliert werden sollten, und dass sie zweitens das kollektive Grundwissen fördern und zu größerer Autonomie und Anpassungsfähigkeit führen sollen.

Nr. 079 (mf 03-02)

De Florio-Hansen, Inez:

Inhaltsbasiertes Fremdsprachenlernen. Bilingualer Unterricht auf dem Prüfstand.

Zeitschrift: *Praxis des neusprachlichen Unterrichts*, 50/2002/1, S. 11-19.

Beigaben: Anm.;

Sprache: dt.;

Schlagwörter: Bilingualer Unterricht; Didaktik; Fächerübergreifender Unterricht; Fremdsprachenunterricht; Inhaltsbezogenes Lernen; Methodik; Übersicht

Die Autorin geht zunächst auf die im Kontext von bilingualen Unterrichtsformen verwendete Terminologie ein, wobei sie insbesondere begründet, warum sie die Bezeichnung „Arbeitssprachenunterricht“ dem üblicheren Terminus „bilingualer Sachfachunterricht“ vorzieht. Daran anschließend thematisiert und problematisiert sie – mit Blick auf Bildungsangebote, Fächer und Sprachen, Curricula und Unterrichtsmaterialien – den gegenwärtigen Stand des Arbeitssprachenunterrichts in Deutschland, erläutert fachdidaktische und fachmethodische Überlegungen, beschreibt positive Effekte bilingualen Lernens und spricht sich gegen eine Dichotomie Fremdsprachenunterricht vs. Arbeitssprachenunterricht und für einen inhalts- und aufgabenbasierten Ansatz sowie für die Entwicklung eines *Gesamtsprachenkonzepts* aus.

Nr. 085 (mf 03-02)

Dossinger, Stephanie:

Happy birthday.

Zeitschrift: FF – Fremdsprachen Frühbeginn, /2003/ 1, S. 42-45.

Beigaben: Abb.; Bibl. 1;

Sprache: dt.; ex.; engl.;

Schlagwörter: Englisch FU; Festtag; Frühbeginn; Grandschule; Landeskunde; Lies; Multikulturelle Erziehung; Sitten und Gebräuche; Spiel; Unterrichtsplanung

Die Autorin wirft zunächst einen Blick auf die Herkunft von Geburtstagsbräuchen wie Geburtstagsfeiern, – kuchen und – karten auf den Ursprung des Geburtstagslieds *Happy birthday to you*, um dann eine Reihe von Geburtstagsspielen (z. T. mit ausführlichen Anleitungen) vorzustellen, die sich auch für den Einsatz im frühen Englischunterricht eignen (*Pin the tail on the donkey*, *Break the piñata*, *Bursting balloons*, *Birthday punches* u. a.). Abschließend präsentiert sie eine Auswahl von Geburtstagsbräuchen aus Argentinien, China, Dänemark, England, den Niederlanden, Irland, Neusseland und den USA.

ინდიკატური რეფერატის ნიშნები ინგლისურ ენაზე წიგნიდან
„Bibliographie Moderner Fremdsprachenunterricht“

Nr. 057 (mf 03-02)

Bruthiaux, Paul:

Predicting challenges to English as a global language in the 21st century.

Magazine: Language Problems & Language Planning, 26 /2002/ 2, S. 129-157.

Language: engl.;

Key words: China; Chinese; English; Internet; USA; Worldwide language

The worldwide dominance of English is such that only catastrophic upheaval could seemingly threaten it in the near future. In the longer term, an emerging power (eg, China) may come to challenge American supremacy and with it the dominant position of English. However, even in the event of such a realignment, the language of that emerging power (eg, Chinese) may not succeed in arresting the advantage English already derives from critical mass. To have any chance of global spread, a challenger would need to possess structural characteristics – namely, minimal inflectional morphology, non-tonal phonology, and a non-logographic script – that world facilitate its acquisition by individuals with largely utilitarian motivations. Alternatively, to evolve these characteristics, a challenger would need to be subjected to minimal standardization and be allowed the freedom to accommodate user-driven change, including indignations. Finally, it would need to be perceived as a vehicle for modernizing values. While hypothetical challenger (eg, Chinese, French, German, Spanish, Japanese, Russian, Arabic or Esperanto) all exhibit some of this characteristics, only English exhibits all of them at present and for the foreseeable future. For these reasons, the worldwide dominance of English is likely to survive even a hypothetical passing of the American Era. (Verlag)

Nr. 061 (mf 03-02)

Burgess, John: Etherington Siân:

Focus on grammatical form: explicit or implicit?

Zeitschrift: System. 30/2002/ 4, S. 433-458.

Sprache: engl.;

Key words: Point of view; Empirical research; Specific English Lesson; Questionnaire (form); Grammar Lesson; Teacher. Scientific Language

Grammar teaching has been and continues to be an area of some controversy and debate have led to the emergence of a new classroom option for language teachers: that of Focus on Form (as opposed to Focus on Meaning or Focus on FormS). Against this background of 'interesting times' for grammar teaching, this paper reports research into teachers' attitudes to grammar and its teaching and learning within an EAP context. Responses from 48 EAP teachers in British university language centers produced both quantitative and qualitative data. Results indicate that the majority of teachers in this study appreciate the value of grammar for their students and possess a sophisticated understanding of the problems and issues involved. There is evidence to support a favorable attitude to Focus on Form approaches among this group. A further finding concerns the importance of student characteristics, needs and wishes in influencing teachers' classroom actions in relation to grammar. (Verlag)

Nr. 188 (mf 03-02)

Lapkin, Sharon; Swain, Merrill; Smith, Monika:

Reformulation and the learning of French pronominal verbs in a Canadian French immersion context

Magazine: The Modern Language Journal, 86/2002/ 4, S. 485-507.

Language: engl.; ex.: fr;

Key words: Perception; Empirical research; Specific Lesson; French; Immersion; Reflexive Verb; Language correctness; Text processing; Text production

The authors examine a subset of collaborative dialogues that occurred in multistage task where 8 Canadian grade 7 French immersion students worked together in pairs. Each pair wrote a story, notice differences between their text and a reformulator's revision of that text, and reflected on their noticing. The authors analyze the transcripts of their talk in these 3 task sessions, identifying and describing the Language-related episodes. They trace the development of the language (French), with specific reference to pronominal verbs, from the learners' first collaborative draft to their posttests. The study explores task differences and differences between lower- and higher-proficiency dyads. The language-related episodes selected for close analyses, along posttest data, provide evidence that in most cases, learners have progressed in their correct use of pronominal verbs in French. (Verlag, adapt.)

Nr. 027 (mf 03-02)

Becker, Garmen:

Lets play lots of pet games.

Zeitschrift: Grundschole Englisch, /2003/ 2, S. 24-27.

Beigaben: Abb.;

Sprache: dt.; ex.; engl.;

Schlagwörter: Anfangsunterricht; Englisch FU; Frühbeginn; Grundschole; Haustiere; Lernspiel

Acht typisch englische Spiele rund um Haustiere werden vorgestellt, welche mit der ganzen Klasse oder mit einer größeren Gruppe gespielt werden können.

Nr. 031 (mf 03-02)

Becker, Garmen:

Portfolio

Zeitschrift: Grundschole Englisch, /2002/ 1, S. 40-41

Beigaben: Abb.;

Sprache: dt.;

Schlagwörter: Anfangsunterricht; Arbeitsblatt; Basteln; Englisch FU; Frühbeginn; Grundschole; Portfolio; Selbsteinschätzung

Der Text enthält Vorschläge zur Gestaltung eines Schülerportfolios und ein dazu passendes Arbeitsblatt.

Nr. 047 (mf 03-02)

Brändle, Rose:

Mini-Flashcards.

Zeitschrift: Grundschole Englisch, /2002/ 1, S. 16-19.

Beigaben: Abb.;

Sprache: dt.; ex.; engl.;

Schlagwörter: Anfangsunterricht; Arbeitsblatt; Englisch FU; Frühbeginn; Glossar; Grundschole; Lernspiel; Wortschatz

Mithilfe der sogenannten „mini-flashcards“ kann man den Wortschatz zu bestimmten Themen trainieren. Der Beitrag enthält ein Arbeitsblatt mit mini-flashcards zum Thema „Geburtstag“ und Anregungen zu Lernspielen, die man mit den Karten in der Klasse durchführen kann.

Nr. 051 (mf 03-02)

Brinkmann, Uwe (Red.); Stadler, Christine (Red.); Wiese, Anne (Red.):

Birthday cards.

Zeitschrift: Grundschole Englisch, /2002/ 1, S. 8-9.

Beigaben: Abb.;

Sprache: dt.; ex.; engl.;

Schlagwörter: Anfangsunterricht; Basteln; Englisch FU; Festtag; Frühbeginn; Grundschule; Kreativität; Landeskunde; Umgangssprache; Wortschatzarbeit

Der Beitrag enthält lustige Ideen für selbstgemachte Geburtstagskarten sowie umgangssprachliche Ausdrücke und verschiedene Wendungen für Glückwünsche.

Nr. 085 (mf 03-02)

Brinkmann, Uwe (Red.); Stauder, Christine (Red.); Wiese, Anne (Red.):

Rhymes

Zeitschrift: Grundschule Englisch, /2003/ 2 S. 28

Sprache: engl.;

Schlagwörter: Anfangsunterricht; Englisch FU; Frühbeginn; Grundschule; Reim; Tiere; Vers

Fünf Verse über verschiedene Tiere sind abgedruckt, welche auch auf der beiliegenden CD zu hören sind.

ინდიკატური ანოტაციების ნიმუშები ინგლისურ ენაზე წიგნიდან
„Bibliographie Moderner Fremdsprachenunterricht“

Nr. 010 (mf 03-02)

Bahns, Jens:

Stationenlernen im Fremdsprachenlehrerstudium - auch im fachwissenschaftlichen Hauptseminar?

Magazine: Foreign languages teaching and studing, 31 /2002/ 1, S. 167-184.

Language: German

Key words: Didactics; Foreign Language Lesson; High school; Teachers education; Planning of studies; Teaching circle; Open teaching; Linguistic; Lesson unit

In the article, open teaching is seen as one of the main trends in Foreign Language Teaching in German schools. It is argued that this development in teaching methods should have some consequences for foreign language teacher education as far as teaching methods at university level are concerned. The article describes in what way one of the forms of open teaching, namely learning in stations, was tried out as part of a „Hauptseminar“ on the subjects or dictionaries. (Verlag, adapt)

Nr. 105 (mf 03-02)

Gascoigne, Carrollyn:

Documenting the initial second language reading experience: The readers speak.

Magazine: Foreign Language Annals, 35 /2002/ 5, S. 554-560.

Language: English

Key words: Beginning lessons; Authentic material; Empirical research; Specific French Lesson; Introspection. Reading. Reading understand.

The article documents strategy, affective reactions, and metacognitive assessments of beginning French students encountering their very first French reading exercise via think-aloud and recall protocols. The findings of this exploratory investigation suggest that beginning second language (L2) readers transfer strategies from the first language (L1) and/or other L2 reading experiences to new reading situations, and are to manage authentic texts from as early as 12 hours of instruction. (Verlag)

Nr. 306 (mf 03-02)

Thompson, Michael:

Helping students with modals.

Magazine: The internet TESL Journal, 8 /2002/ 9, 3 S.

Online-Publication: <http://iteslj.org>

Language: engl.;

Key words: Specific English Lesson; Grammar; Auxiliary verb; Modality; Role playing; Speaking Activities; Exercise

When asking students to learn modal auxiliaries and modal equivalents, ESL/EFL teachers are asking them to learn how to form these modals correctly, recognize categories of modality, and choose the appropriate modal for expressing modality. This activities are designed to help students learn to master the intricacies of English modals in three areas: forming modals, recognizing categories of modality, and using modals to express modality. (Verlag, adapt.)

ინდიკატორი რეფერატების ნიმუშები ფრანგულ ენაზე
(შეღგენილია დოც. ნ. შეწირულის მიერ)

Claude Danielle Echaudemaison:

L'inflation.

La revue: collection, Nathan 1997.

La langue: franz.;

Les mots clefs: Déflation, Désinflation, Illusion monétaire, Indexation, Indice des prix, Inflation (les causes de l'inflation), Inflation importée, Ecart d'inflation, Inflation monétaire, Inflation par la demande, Inflation par les coûts, Inflation réelle, Conséquences de l'inflation, stagflation.

L'inflation est définie comme un phénomène de hausse continue du niveau général des prix.

Il est à noter qu'elle apparaît de plus, en plus tant aux yeux de l'opinion publique qu'à ceux des économistes, comme un phénomène grave de nos sociétés.

Il faut prévoir que toute hausse des prix ne doit cependant pas être automatiquement assimilée à de l'inflation.

Les causes de l'inflation sont diverses. Toutefois, en France, le phénomène a souvent été présenté structurellement comme le moyen utilisé par les entreprises pour compenser les augmentations de salaire. Avant tout, elle proviendrait, d'une distorsion entre ces deux éléments lorsque la demande

dépasse durablement l'offre: soit que l'offre se dérobe (exemple: pénuries des temps de guerre), soit que la demande s'emballé (exemple: croissance des revenus en période d'essor).

A l'inverse, il y a déflation, lorsque le niveau général des prix est en baisse continue, plus ou moins rapide. Il convient toutefois de ne pas confondre, ce terme avec celui de désinflation qui désigne un ralentissement de l'inflation.

Par ailleurs, il importe de tenir toujours compte que l'inflation soit effrénée, soit contrôlée demeure la grande nouveauté du XXe siècle. Elle présente, un avantage immédiat pour les producteurs et les vendeurs: qui dit hausse des prix, dit hausse des profits. Le profit majoré par l'inflation est l'une des bénédictions économiques de l'époque.

Claude Danielle Echaudemaison:

Le budget de l'Etat.

La revue: collection, Nathan 1998.

La langue: franz.;

Les mots clefs: Budget annexe, Budget général, Comptes spéciaux de Trésor, Déficit budgétaire, Etat – organisme à but non lucratif, Impôts directs et indirects, Loi de finances, Marché unique, Importance des dépenses de l'Etat par rapport au P.Y.B., Recettes fiscales, T.V.A., Solde budgétaire

Le terme de Budget exprime l'idée de prévision des dépenses et des recettes. Le budget de l'Etat énonce l'action des pouvoirs publics sous son aspect financier. C'est l'ensemble des comptes qui décrivent toutes les ressources et les charges de l'Etat pour une année civile. On distingue trois grandes catégories de comptes:

- le budget général: il s'agit du budget le plus important qui regroupe les dépenses et les recettes des services publics administratifs. Il se caractérise par le principe selon lequel les recettes perçues forment un „tout“ destiné à financer l'ensemble des dépenses C'est ce que l'on appelle le principe de la non – affectation des recettes aux dépenses.

- les budgets annexes: ils consacrent les dépenses et les recettes d'un service de l'Etat qui se situent en dehors du budget général mais en constituent des annexes.

- les comptes spéciaux du Trésor: ils sont relatifs à des opérations spécifiques pour lesquelles on veut établir une relation entre les dépenses et les recettes.

Certains de ces comptes comprennent des opérations à caractères définitifs (c'est le cas, par exemple, de la télévision ou du soutien financier de l'industrie cinématographique). D'autres comptes ne comprennent que des opérations à caractère temporaire tels que les „comptes d'avances“ qui constatent les avances consenties aux collectivités locales.

L'Etat proprement dit est composé en premier lieu, de l'ensemble des services rattachées aux ministères: Premier ministre, Education nationale, Justice etc dont les opérations sont retracées dans le budget général et, en second lieu, d'administration autonomes qui disposent de leur propre budget: Postes et Télécommunications, Budget des prestations sociales, Imprimerie etc.

Après avoir défini les différentes notions de budget, on conclue que l'ensemble de ces comptes est voté par le parlement dans le cadre d'une loi particulière que l'on nomme „Loi de finances“.

Une partie importante des recettes du budget général provient de recettes fiscales. La fiscalité pèse sur l'ensemble des agents économiques Ce poids intervient sur leurs comportement et leurs décisions.

Claude Danielle Echaudemaison:

Le chômage.

La revue: collection, Nathan 1998.

La langue: franz.;

Les mots clefs: Chômage, Chômage keynésien, Chômage néo-classique, Chômage volontaire, Démographie, Politique de l'emploi, Population active, Progrès technique, D.E.F.M. (demandeurs d'emploi en fin de mois), D.S.E.R.E. (population sans emploi à la recherche d'un emploi).

Le chômage est une invention récente, l'un des déséquilibres majeurs que connaissent nos sociétés industrielles depuis la crise économique. Les conséquences économiques se traduisent par un coût très élevé pour la collectivité.

Le chômage n'épargne aucune catégorie sociale quel que soit l'âge ou le sexe. Jamais un chiffre aussi important n'a été enregistré dans le monde. Il s'accroît au rythme très rapide, ce qui revient à dire qu'il double tous les vingt ans.

Partout la misère des sans-travail n'a pas de bornes, comme en témoignent les très nombreux vagabonds, chemineaux et mendiants.

Le chômage résulte d'un déséquilibre entre l'offre et la demande de facteur travail.

De ce point de vue, la croissance démographique a pour effet mécanique une augmentation de la population active et donc de la demande d'emploi.

La pression démographique et l'immigration agissent sur l'offre de Travail, le débat théorique reste dominé par l'opposition entre les thèses néo-classiques et keynésiennes.

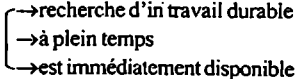
Pour les auteurs néo-classiques, le chômage résulte de coûts salariaux trop élevés qui empêchent les entreprises d'embaucher davantage. Il convient donc d'alléger les salaires ou les charges sociales.

Pour les auteurs keynésiens, au contraire, l'emploi étant déterminé par la production, toute politique de lutte contre le chômage doit favoriser une relance de la demande des ménages ou des entreprises.

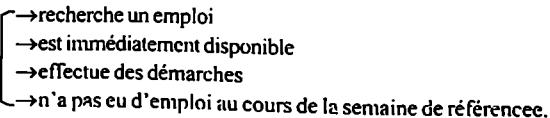
Le progrès technique est souvent présenté comme destructeur d'emploi dans une entreprise et il en résulte naturellement, un grand nombre de chômeurs. Pourtant l'amélioration de la productivité et donc de la compétitivité peut également permettre à l'entreprise de conquérir de nombreux marchés et finalement de créer des emplois.

Il existe en France deux organismes pour mesurer le chômage.

Les D.E.F.M. sont calculés à la fin de chaque mois.

D.E.F.M.

Le chômeur D.S.E.R.E. se définit par 4 critères:

D.S.E.R.E.

Claude Danielle Echaudemaison:

L'inflation.

La revue: collection, Nathan 1997.

La langue: franz.;

Les mots clefs: Déflation, Désinflation, Illusion monétaire, Indexation, Indice des prix, Inflation (les causes de l'inflation), Inflation importée, Ecart d'inflation, Inflation monétaire, Inflation par la demande, Inflation par les coûts, Inflation réelle, Conséquences de l'inflation, stagflation.

Le problème principal de l'article s'agit de l'inflation – la hausse des prix, un phénomène endémique en France et en bien d'autres pays, au moins depuis 1914. Depuis cette date, en effet, la France a connu une période de déflation (1930 à 1935) à l'inverse de désinflation.

Il faut à noter que l'inflation est systématiquement un phénomène monétaire et le gouvernement a toujours la responsabilité de l'inflation. Moins les agents seront sensibles à l'illusion monétaire, moins la variation de la demande sera significative.

L'inflation par la demande provient d'un excès de demande par rapport à l'offre disponible sur le marché.

L'inflation par les coûts porte davantage sur les conditions de l'offre et analyse les variations autonomes des coûts.

L'inflation importée a pour origine une augmentation du prix des biens importés à faible élasticité.

Toutes les catégories sociales ne subissent pas les effets de l'inflation de la même façon. Tous les prix n'évoluent pas au même rythme. Il en découle des perturbations dans le calcul économique.

Claude Danielle Echaudemaison:

Le budget de l'Etat.

La revue: collection, Nathan 1998.

La langue: franz.;

Les mots clefs: Budget annexe, Budget général, Comptes spéciaux de Trésor, Déficit budgétaire, Etat – organisme à but non lucratif, Impôts directs et indirects, Loi de finances, Marché unique, Importance des dépenses de l'Etat par rapport au P.Y.B., Recettes fiscales, T.V.A., Solde budgétaire

Cet article s'agit du terme de budger qui exprime de prévision de dépenses et de recettes.

Le budget de l'Etat exprime l'actions des pouvoirs publics sous son aspect financier. C'est l'ensemble des comptes qui décrivent les ressources et les charges de l'Etat pour une année civile.

On distingue 3 grandes catégories de comptes:

- le budget général
- les budgets annexes
- les comptes spéciaux du Trésor.

Certains de ces comptes comprennent des opérations à caractère définitif, d'autres ne comprennent que des opérations à caractère temporaire.

L'ensemble de ces comptes est voté par le parlement dans le cadre d'une loi particulière que l'on nomme „loi de finances“.

Le déficit budgétaire est considéré comme excédent des charges sur les recettes du budget général.

Une grande partie de recettes du budget général proviennent de recette fiscales.

L'impôt direct, c'est l'impôt sur le revenu. L'impôt indirect, c'est paiement de la T.V.A. lors d'un achat.

Le solde budgétaire représente la différence entre les charges et les ressources du budget général et des comptes spéciaux du Trésor.

Claude Danielle Echaudemaison:

Le chômage.

La revue: collection, Nathan 1998.

La langue: franz.;

Les mots clefs: Chômage, Chômage keynésien, Chômage néo-classique, Chômage volontaire, Démographie, Politique de l'emploi, Population active, Progrès technique, D.E.F.M. (demandeurs d'emploi en fin de mois), D.S.E.R.E. (population sans emploi à la recherche d'un emploi.

Il est évident que le chômage provient d'une inadéquation de l'offre et de la demande sur le marché du travail.

Il faut souligner que la croissance démographique a pour effet mécanique une augmentation de la population active, de la demande d'emploi et donc de nouveaux chômeurs.

Pour les auteurs néo-classique le chômage résulte d'un déséquilibre général entre l'offre et la demande facteur travail.

Pour les keynésiens le niveau de la demande de travail est déterminé par l'importance de la demande attendue par l'entreprise. et l'essentiel du chômage actuel serait de type conjoncturel.

Le chômage volontaire consiste à trouver un emploi plus satisfaisant et avantageux.

Les effets du progrès technique sur l'emploi sont sources de nombreux controverses.

Il est à noter que les D.E.F.M. sont calculés à la fin de chaque mois.

Le chômeur D.S.E.D.E. se définit par 4 critères.

L'évolution du chômage peut être décomposée en trois phases:

Dans un premier temps le taux de chômage est resté relativement stable, puis il a progressé régulièrement mais à un rythme ralenti, enfin avec la crise économique le rythme s'est amplifié.

სავარჯიშოები

სავარჯიშო I.

წაკითხეთ მოცემული ტექსტები ყურადღებით და განსაზღვრეთ, ტექსტის რომელ აზრს ეკუთვნის წევრს მიერ შედგენილი ბაზისური წინადადებები:

Vorbilder

(1) Hat die Jugend noch Vorbilder? (მისაბაძი მაგალითი.იდეალი) Keine Zeit vergehen, in der nicht ältere Herren in Talkshows diese Frage stellen. Und sie selbstredend bedauernd verneinen. Unsere Welt, so grummelt es dann, die Jugend generell, ist vorbildlos, individualistisch, egoistisch und egozentrisch. Sie kümmert sich nur um ihre kurzfristigen Interessen und momentanen Gelüste (დიდი სურვილი.წადილი) Wirklich? Oder anders gefragt: War es jemals anders?

(2) Wir müssen hier zunächst unterscheiden zwischen Idolen (კრპა) und Vorbildern. Idole sind das, was meine Großmutter einen „Schwarm“ nannte. Das beginnt in der Frühpubertät (ნაღრვეო სქესობრივი მომწიფება) mit dem coolen Freund oder der bewunderten Freundin, geht über die ersten Teenistars bis hin zu den Filmstars und Pop-Heroen, die man im Allgemeinen zwischen 20 und 25 ganz toll findet. Das Repertoire ist reichhaltig, und es muss nicht immer von dieser Welt sein. Es kann von smarten Boy Groups und tanzenden Girlie Bands über Filmstars und Extremsportler bis zu total virtuellen Figuren wie Lara Croft reichen.

(3) Die Popkultur hat solche Idole gleichsam von der Stange und aus der Retorte produziert. Sie entsprechen immer dem gleichen Muster und der gleichen Vermarktungsstrategie, denn mit ihnen wird viel Geld gemacht. In Deutschland sind die angesagtesten dieser „Stars“ zurzeit multikulturell – wie die „No Angels“ oder Bro„Sis“, und oft aus so genannten Castings hervorgegangen – damit sie für viele verschiedene Teens und Twens „zugänglich“ sind. Sie sind ein bisschen rebellisch, was sich in dosiert gesetzten bösen Worten in Songtexten und ab und zu aufregender Kleidung bemerkbar macht. Sie inszenieren sich andererseits als „ganz normal“ – Britney Spears zum Beispiel spielt extrem mit dem Motiv „radikaler Normalität“ –, damit jeder eigentlich so sein könnte wie sie. Sie wechseln immer schneller, und damit versprechen sie uns: Auch du könntest über Nacht berühmt werden.

(4) Ein Vorbild ist dieser Star nur insofern, als er ein „role model“ darstellt. Man möchte nicht unbedingt exakt so sein wie der Star, aber man möchte so bewundert oder schön oder eben beehrt sein. Der Star interessiert nicht allzu sehr, man möchte seine soziale Rolle einnehmen. Star-Vorbilder sind das, was die Psychologie „narzisstische Projektion“ nennt. Wir projizieren unsere eher – nun ja – langweiligen, eher mittelmäßigen Leistungen und Lebensrealitäten auf einen anderen, der im Rampenlicht steht und ein super aufregendes Leben lebt. Wir lassen uns in der Phantasie, seufzend, erhöhen. Und fallen darüber manchmal regelrecht in Extase. Das Phänomen ist weder neu noch anders als früher. Es ist auch nicht unbedingt nur an Jugend gebunden. Es entstand mit der Medienkultur des Industrialismus, und mit der elektronischen Massenkultur beschleunigte es sich exponentiell. weil nun das Star- und Idolsystem bis in jeden Winkel in den Anden reicht.

(5) Vorbilder sind etwas anderes. In Vorbildern spiegeln wir uns komplexer: wir wollen von ihnen lernen. Wir wollen uns durch sie erweitern und ergänzen. Wir wollen eine Botschaft hören, die

wir noch nicht kennen. Nach Vorbildern suchen wir, anders als nach den Idolen, auch im gesetzteren Alter, jenseits der Pubertät. Denn wir benötigen zur Selbst-Entwicklung stets auch eine starke, personifizierte Anregung von außen, einen „personalisierten Leitstrahl der Veränderung“. Die meisten Jugendstudien der vergangenen Jahre – zum Beispiel die Shell-Jugendstudie, in der alle fünf Jahre die Mentalität von Jugendlichen erhoben wird, und auch die soeben erschienene „null zoff & voll busy“ Studie (siehe S. 54) – zeigen seit Jahrzehnten dasselbe unverrückbare Bild. An erster Stelle der Hitparade der Vorbilder kommen nach wie vor – man staune! – die Eltern, wobei Jungs häufig im Vater, Mädchen in der Mutter das größere Vorbild sehen. Dann folgen, fast immer: Mutter Teresa, Jesus Christus, Buddha, Mahatma Gandhi, Martin Luther King, John F. Kennedy, also diejenigen, die so etwas wie „Ikonen der Vorbildlichkeit“ geworden sind. In einigem Abstand folgen die alten Heroen des Pop – die Klassiker, von Mick Jagger bis Paul McCartney, also eher die Helden der älteren.

(6) Es gibt aber noch eine weitere, höhere Stufe des Vorbilds. Denn eigentlich wird ein Vorbild erst dann „reif“, wenn man es nicht wie Mutter Teresa weit weg in Indien selbstaufopfernd wirken lässt. Sondern wenn es einen direkten, konkreten und aktiven Einfluss auf unser Leben hat. Wir leben in einem Netzwerk von Orientierungen, und dabei können immer neue „Anreger“ auftauchen. Diese sollten wir achten und schätzen, aber nicht unbedingt stürmisch bewundern. Vorbilder sind in der Gesellschaft, in der lebenslanges Lernen zum Leben dazugehört, nicht mehr eindimensional auf eine Person oder einen Charaktertypus zuspitzbar. Sie können und sollten die Gestalt von Showmastern, von Wissenschaftlern, von Wirtschaftsführern und, ja doch, bisweilen auch von Politikern annehmen.

(Deutschland 3/2003)

1. Die Idole der Popkultur
2. So berühmt wie die Stars
3. Idole und Vorbilder
4. Eine höhere Stufe
5. Hat JugendVorbilder?
6. Vorbilder als Ausstoß zur Selbst-Entwicklung

Lebenswelten

(1) Wie lassen sich junge Leute in Deutschland zu Beginn des 21. Jahrhunderts charakterisieren? Es ist nützlich, vorab einige falsche Bilder beiseite zu räumen, die sich bei genauerer Prüfung als populäre, über die Medien verbreitete Mythen von Erwachsenen über die jüngere Generation herausstellen. Was sind junge Leute also nicht? Sie sind keine Einzelkinder und auch keine Einzelgänger, nicht unbedingt Scheidungskinder und auch nicht überwiegend gewaltbereit. Wahr ist vielmehr Folgendes: 90 Prozent der Jüngeren haben Geschwister. 81 Prozent leben mit ihren leiblichen Eltern

zusammen. Sie sind ausgesprochen kommunikativ – die meisten haben einen besten Freund / beste Freundin und rund 80 Prozent sind Mitglied in einer oder mehreren Gruppen Gleichaltriger. Die meisten lehnen Gewalthaltungen unter Gleichaltrigen entschieden ab und beteiligen sich auch nicht daran. (Diese und die folgenden Aussagen basieren auf der aktuellen Jugendstudie „null zoff & voll busy“, bei der im Herbst 2001 8000 Jugendliche zwischen 10 und 18 Jahren in Nordrhein-Westfalen befragt wurden).

(2) Ist das Leben in der modernen Gesellschaft also problemlos für die jungen Leute? Keineswegs. Das zeigt sich beispielweise am hohen Krankenstand. 36 Prozent bejahen, unter chronischen Krankheiten zu leiden, an erster Stelle unter Allergien aller Art. Dazu kommen viele gesundheitliche Beschwerden, die auf Stress im Alltag hindeuten. Rund 40 bis 50 Prozent leiden häufiger unter Kopfschmerzen, Nervosität, Ängsten, Konzentrations- und Schlafstörungen. Ältere Jugendliche können bereits auf eine Vielzahl von kritischen Ereignissen in ihrem Leben verweisen, darunter beispielsweise eigene schwere Krankheiten (31 %), Verwicklung in einen Verkehrsunfall (24 %) oder Sitzen bleiben in der Schule (32 %).

(3) Die Familie ist für viele der wichtigste Rückzugsort. Das Verhältnis zwischen Eltern und Kindern ist oftmals entspannt. Eltern gehören zu den am häufigsten genannten Vorbildern der jüngeren Generation, sie rangieren noch vor den Medienstars. Allerdings gehören in den Augen der Jugendlichen nicht nur die Eltern zur Familie. Die Jugendlichen rechnen auch die Großeltern, die Geschwister, die Haustiere, die Verwandten dazu – und manchmal auch ihre Freunde und Freundinnen. Die zentrale Stellung des Familienlebens wird auch erkennbar, wenn man die Jugendlichen nach ihren Zukunftsplänen befragt. Die Gründung einer eigenen Familie, eine gelungene Erziehung der Kinder und der Erwerb eines eigenen Hauses zählen zu den wichtigsten Zielen und Idealen dieser jungen Generation. Zu einer solchen Rückzugstendenz ins private Leben passt als Credo der Satz, dem nahezu alle voll zustimmen: „Man sollte sein Leben leben und froh sein, wenn man nicht von außen belastigt wird.“ Es wäre allerdings nicht richtig, der jüngeren Generation Scheuklappen zu unterstellen, was die Probleme dieser Welt angeht. Sie sind durchaus bereit, sich unter bestimmten Bedingungen – ehrenamtlich – zu engagieren, beispielsweise für den Tier- und Umweltschutz oder für die Rechte von Minderheiten. Sie tun das allerdings pragmatisch, erfolgsorientiert und folgen dabei weniger utopischen Idealen.

(4) Die Möglichkeiten und Leistungen der Politiker schätzen sie ausgesprochen skeptisch ein. Ausgesprochen schwarz sehen sie, was die Lösung globaler Probleme anlangt. Weder das Problem der Arbeitslosigkeit, noch das der Umweltzerstörung halten sie gegenwärtig für lösbar. Jugendliche heute wissen also um die vielfachen Risiken der Moderne, sie wissen aber auch, dass sich ihnen unvermittelt und unberechenbar Chancen auftun können und sie deshalb, wie moderne „Schnäpchenjäger“, die Augen offen halten müssen.

(5) Jugendliche sind mittelweile eine demographische Minderheit. Das hat Konsequenzen für ihren Alltag wie für ihr öffentliches Leben. In den Familien sind Großeltern, besonders die Großmütter, mittelweile zu wichtigen Bezugspersonen geworden. Nachmittags steht eine Vielzahl von erwachsenen Expertinnen und Experten (Lehrer, Trainer, Berater) zur Verfügung, um sie in verschiedene Künste, in Musik und Körperfertigkeiten einzuweisen. In der Politik wissen Jugendliche intuitiv, dass Politiker sich nach Mehrheiten und nach ihren Wählergruppen richten, und darunter sind kaum Jugendliche. 87 Prozent der Jüngeren sind daher überzeugt, dass die Politik zu wenig für ihre Interessen tut. Im Gegenteil, die Politik verbaut nach Auffassung vieler die Zukunft der jüngeren Generation.

(6) Die Jugendgeneration zu Beginn der 21. Jahrhunderts neigt dazu, die Dinge pragmatisch statt ideologisch anzugehen. Sie sieht, wie gefährdet die sozialen und kulturellen Ordnungen mittlerweile sind, in die sie hineinwachsen sollen und wollen. Viele Jugendliche sind daher bereit, die „kleinen Ordnungen“, in denen sie leben, mit ihren Möglichkeiten zu unterstützen. Ihr Engagement gilt vor allem der Aufrechterhaltung des Familienlebens. Aber auch diejenigen Schulen und Lehrenden werden unterstützt, die verlässlichen Unterricht und verlässliche Schullaufbahnen anbieten. Den Sinn von Schulabschlüssen stellen sie keineswegs in Frage, sondern möchten an deren Vorteilen teilhaben. Gleiches gilt für Konsumgüter und Dienstleistungen. Die Jugendlichen wollen möglichst früh an markdischen Neuerungen beteiligt sein. Sie haben zwar einen entwickelten Sinn als kritische Konsumenten – konsumkritische, „postmaterialistische“ Ideen liegen ihnen fern.

(Deutschland 3/2003)

1. Ziele und Aufgaben der Jugendlichen
2. Eltern – erste Vorbilder
3. Eine demographische Minderheit
4. Junge Leute am Anfang des 21. Jahrhunderts
5. Jugendliche und Politik
6. Das problemreiche Jugendleben

Gleichberechtigung

(1) Die tatsächliche Gleichstellung der Geschlechter steht noch aus, meinen drei von vier jungen Frauen in Deutschland. Das zeigt die Studie „Junge Frauen – junge Männer“, die vom Deutschen Jugendinstitut (DJI) und dem Bundesfamilienministerium erstellt wurde. Analysiert wurde die Gleichstellung in fünf Lebensbereichen von jungen Frauen und Männern im Alter zwischen 12 und 29 Jahren. Obwohl Mädchen über die gleiche, zum Teil sogar eine bessere Schulbildung als Jungen verfügen, zeichnen sich für junge Frauen bereits bei der Berufsausbildung und beim Berufseinstieg ungünstigere Perspektiven ab: Sie finden seltener Gelegenheit, ihren Wunschberuf zu ergreifen. Zudem erweitert sich das Spektrum der Ausbildungsgänge und Studienfächer junger Frauen in Westdeutschland nur sehr langsam, wobei geschlechtstypische inhaltliche Orientierungen weiterhin sehr verbreitet sind.

(2) In Westdeutschland zum Beispiel münden fast 50 Prozent der jungen Frauen in einen so genannten „Frauenberuf“ ein. Auch ist im Westen der Anteil von Frauen in männerdominierten Studiengängen nach wie vor gering. Und obwohl junge Frauen genauso häufig wie junge Männer über Berufsabschlüsse verfügen, sehen sie sich seltener in der Lage, ihren Lebensunterhalt überwiegend aus eigener Erwerbsarbeit zu bestreiten. Gründe hierfür: schlechtere Bezahlung in traditionellen „Frauenberufen“ und die Tatsache, dass nach wie vor fast ausschließlich Frauen eine Familienpause einlegen, die Arbeitszeit reduzieren oder ihren Beruf ganz aufgeben. Bei den jungen Männern schrumpft

zwar der Anteil derer, die darauf bestehen, dass Mütter kleiner Kinder zu Hause bleiben sollten, und sie sind zunehmend bereit, bei Hausarbeit und Kinderbetreuung zu helfen. Doch Erziehungszeiten mit Berufsunterbrechung oder Teilzeitarbeit passen bisher kaum zum Männlichkeitsbild junger Väter.

(3) Eine aktuelle Sekundäranalyse zeigt Veränderungen auch in anderen Lebensbereichen auf und macht gleichzeitig deutlich, dass sich der Wandel nur sehr schleppend vollzieht. Die traditionellen Weiblichkeits- und Männlichkeitsbilder büßen zwar an Orientierungskraft ein, spielen aber insbesondere in Lebenswürfen junger Männer noch immer eine große Rolle.

(Deutschland 3/2003)

1. Frauen und Männer im Berufs- und Familienleben

2. Veränderungen und Traditionen

3. Gleichstellung junger Frauen und Männer

Die Grünen Programm

(1) Die aus einer Vielzahl von umwelt- und friedenspolitisch orientierten Bürgerbewegungen hervorgegangene Partei gründete sich 1980. Im Bundestag waren die Grünen erstmals 1983 vertreten. Nach dem Zusammenschluss mit der aus der DDR-Oppositionsbewegung hervorgegangenen Gruppierung im Mai 1993 nennt sich die Partei Bündnis 90 / Die Grünen. Zusammen mit der SPD bilden die Grünen seit der Bundestagswahl 1998 die erste rot-grüne Koalition auf Bundesebene. Auf Länderebene sind die Grünen in Nordrhein-Westfalen und Schleswig-Holstein als Koalitionspartner der SPD in der Regierungsverantwortung. „Partei der ökologischen Modernisierung“ – so nennen sich die Grünen selbst im aktuellen Wahlprogramm. Dem entsprechen auch die in dem Papier aufgezählten Regierungserfolge: der Ausstieg aus der Atomenergie, Klimaschutz, das neue Staatsbürgerschaftsrecht, die eingetragene Partnerschaft für Homosexuelle, das neue Naturschutzgesetz, der Einstieg in eine ökologische Landwirtschaft, mehr Verbraucherschutz und die Einführung der Ökosteuer, einer Abgabe auf Energieträger wie Strom oder Benzin, deren Einnahmen fast völlig in die Rentenkasse fließen.

(2) Gemäß ihrer ökologischen Prägung legen die Grünen auch in ihrem aktuellen Wahlprogramm einen Schwerpunkt auf die Themen Umweltschutz und Gesellschaft. Die Partei fordert eine Verdoppelung des Anteils Erneuerbarer Energien bis 2006, mit der eine Exportoffensive entsprechender Technik einhergehen soll. Subventionen für Kohle und Atomenergie sollen abgebaut und durch Mechanismen zur Förderung von Erneuerbaren Energien abgelöst werden. Globaler Umweltschutz ist das Ziel einer vorgeschlagenen UN-Weltumweltorganisation. Gentechnisch veränderte Lebensmittel lehnen die Grünen ab. Im Bereich Sozialpolitik fordert die Partei eine steuerfinanzierte „Grundsicherung“, die Arbeitslosenhilfe und Sozialhilfe zusammenfasst. Mit einem „Bildungssiegel“ wollen die Grünen den Wettbewerb unter allen deutschen Bildungseinrichtungen fördern. Die Partei plädiert für eine Senkung des Wahlalters auf 16 Jahre.

(3) „Gerechte Globalisierung“ lautet das Leitmotiv des außenpolitischen Programms. Dazu gehören die Einführung einer Devisenumsatzsteuer (Tobinsteuer) und ein erweiterter Marktzugang für

Entwicklungsländer. Die Grünen fordern die Stärkung der Vereinten Nationen und der OSZE, die Bundeswehr soll auf maximal 200 000 Soldaten verkleinert, die Wehrpflicht abgeschafft werden.

(Deutschland 3/2003)

1. Außenpolitik der Koalition
2. Parteipläne
3. Gründung der Partei und ihre Erfolge

Internet

Das Internet ist neben Printmedien, Hörfunk und Fernsehen die Hauptinformationsquelle für an Deutschland Interessierte im Ausland. Jetzt kommt mit [www. Deutschland.de](http://www.Deutschland.de) das „Portal der Portale“ – eine Übersicht in der Serie „Deutsche Auslandsmedien – Dritter Teil“

Von Martin Orth

(1) Kennzeichen „.de“ – eine Erfolgsgeschichte im „www“. Mehr als fünf Millionen Mal wurde inzwischen eine Internet-Seite mit einer „.de“-Adresse registriert. Damit ist das Deutschland-Kürzel das am häufigsten vergebene Länderkürzel im Internet. Monatlich kommen zwischen 80 000 und 90 000 neue „.de“-Namen hinzu. Deutschland liegt jetzt in der Spitzengruppe der globalen Informationsgesellschaft.

(2) Die Hälfte der deutschen Bevölkerung über 14 Jahre ist 2002 online. Allein im vergangenen Jahr kamen zehn Millionen neue Nutzer hinzu. Weltweit liegt die Zahl der Internetnutzer bei weit über 450 Millionen Menschen, 2005 soll die Milliardenengrenze fallen. Während in den USA und Skandinavien eine gewisse Marktsättigung zu verzeichnen ist, setzt das Internet in anderen Regionen seinen Siegeszug fort. Länder, die bisher eine untergeordnete Rolle spielten, holen auf. So soll die Nutzerquote in Lateinamerika nach Meinung von Experten bis 2004 auf 40 Prozent ansteigen. Und die Struktur der Surfer verschiebt sich von den gutausgebildeten, finanzkräftigen „Early Adopters“ hin zum Massenmarkt. Zunehmend entdecken auch ältere Menschen und sozial Schwächere das Internet für sich.

(3) Die Bundesregierung sieht sich durch diese Entwicklung bestätigt. Im Rahmen der im Jahr 2000 gestarteten Initiative „Internet für alle“ konnten mittlerweile alle Schulen ins Netz gebracht werden, über 1200 öffentliche Bibliotheken sind mit einem Internetzugang und Medien-ecken ausgestattet worden. Mit dem Programm „BundOnline 2005“ (www.bundonline2005.de) sollen bis zum Jahr 2005 alle 376 internetfähigen Dienstleistungen des Bundes online angeboten werden, über vierzig sind bereits heute im Netz verfügbar.

(4) Das Internet ist von seiner Struktur her ein internationales Medium. Und so richtet sich ein Hauptaugenmerk der Bundesregierung auf die Außendarstellung Deutschlands im Internet. Zu jeder Zeit und von jedem Ort der Erde findet der User unter www.bundesregierung.de tagesaktuelle Informationen aus erster Hand über die Arbeit der Bundesregierung: Schwerpunkte, Themen, Nachrichten und Dokumentationen auf Deutsch und in den Weltsprachen Englisch, Französisch und Spanisch. Der im März 2002 auf der internationalen Computermesse CeBit in Hannover vorgestellte

Internetauftritt des Bundeskanzlers unter www.bundeskanzler.de bietet umfassende Informationen über das Amt und seine Geschichte, die Aufgaben und die Arbeit des Bundeskanzlers sowie tagesaktuelle Informationen über politische Schwerpunkte des Kanzlers, wie die Europa-, Wirtschafts-, Arbeitsmarkt- und Außenpolitik. Darüber hinaus verfügt die Bundeskanzler-Website über zahlreiche interaktive Elemente. Bürgerinnen und Bürger können per E-Mail mit dem Bundeskanzleramt in Dialog treten oder einen Newsletter mit der Woche des Bundeskanzlers abonnieren. Der „Kanzler für Kids“ bietet jugendgerecht aufbereitete Informationen über Politik, kombiniert mit Comics und einem Ratespiel. Im Gästebuch können die Jugendlichen dem Kanzler ihre Meinung mitteilen. Eine Attraktion für alle Altersgruppen ist der virtuelle Rundgang durchs neue Kanzleramtsgebäude, der in einer 360-Grad-Rundumbetrachtung durch die Räume des Bauwerks führt: vom Foyer übers Arbeitszimmer des Bundeskanzlers bis in den Repräsentationsraum in der achten Etage.

(5) Nach einer Untersuchung nutzen Entscheider vor allem Internet-Seiten von Unternehmen und Medien, erst dann folgen Verbände und Behörden. Ein breites Angebot finden nachrichtenorientierte Surfer bei den großen deutschen Nachrichtenmagazinen, Zeitschriften und Zeitungen. Die beliebteste Adresse mit 17 Millionen Besuchern im Monat ist www.spiegel.de, wo sich nicht nur die digitale Version des Wochenmagazins „Spiegel“ findet, sondern vor allem aktuell aufbereitete Informationen der Online-Redaktion. Die Illustrierte „Stern“ (www.stern.de), das Boulevardblatt „Bild“ (www.bild.de), die Wochenzeitung „Die Zeit“ (www.zeit.de) und die großen Tageszeitungen wie „Frankfurter Allgemeine“ (www.faz.net) oder „Süddeutsche“ (www.sueddeutsche.de) bringen speziell auf ihre Leserschaft zugeschnittene Angebote ins Internet.

(6) Mit großem Interesse wird der Start des Deutschland-Portals www.deutschland.de im September erwartet. Das „Portal der Portale“ soll das zentrale Eingangstor für an Deutschland interessierte im In- und Ausland werden und Zugang zu Deutschland-Informationen aus den Bereichen Staat, Wirtschaft, Wissenschaft, Kultur, Tourismus und Sport eröffnen. Das vom Presse- und Informationsamt der Bundesregierung initiierte Deutschland-Portal soll zur Visitenkarte Deutschlands werden und mit über 2500 redaktionell gepflegten Links bestehende Portale und Seiten sammeln und als Wegweiser benutzerfreundlich präsentieren. Deutschland.de wird in den Sprachen Deutsch, Englisch, Französisch, Spanisch und Russisch angeboten werden.

(Deutschland 3/2003)

1. Die alten und neuen Programme der Bundesregierung
2. Das „Portal der Portale“
3. Bundeskanzler im Internet
4. „.de“ – Erfolgsgeschichte im „www“
5. Die beliebtesten Internetadressen
6. Internetnutzer in der Welt

გამოყავით მოცემულ ტექსტებში ძირითადი ინფორმაცია, შეადგინეთ ბაზისური წინადადებები:

Fachinformation für Forscher

Die Wissenschaftler in den Forschungseinrichtungen müssen mit wissenschaftlich-technischer Fachinformation versorgt werden. Dazu hat die Bundesregierung im Rahmen der Fachinformationsprogramme seit 1985 die Entwicklung von Fachinformationszentren unterstützt. Ziel eines vom BMBF in Kooperation mit den anderen beteiligten Ressorts ausgearbeiteten neuen Programms „Information als Rohstoff für Innovation“ ist es, die Wissenschaftler und andere Nutzer in die Lage zu versetzen, alle elektronisch verfügbaren Informationen kostengünstig und effizient von ihrem Arbeitsplatz aus zu nutzen. Stichworte sind „Globale digitale Bibliothek“ und „Elektronisches Publizieren“ im Rahmen eines Modellprojektes „Der elektronische Verlag“. Von 1996 bis 1999 sieht der Bund dafür Ausgaben in Höhe von rund 1,9 Milliarden DM vor. Die wissenschaftliche und wirtschaftliche Selbstverwaltung der Fachinformationseinrichtungen wird gestärkt.

Der Umsatz der Anbieter wissenschaftlich-technischer Information in Deutschland nimmt jährlich um rund zehn Prozent zu. Das durchschnittliche Weltmarktwachstum beträgt nur rund acht Prozent. Die staatlich geförderten Fachinformationszentren trugen 1994 mit einem Anteil von mehr als zwei Drittel zum Gesamtumsatz der Informationsbranche bei.

(B & W 4/96 Seite 33)

Graduiertenkollegs: Ansätze zur Forschungsreform

Seit einigen Jahren unterscheiden zahlreiche Universitäten deutlicher zwischen dem berufsqualifizierenden Hauptstudium und dem folgenden forschungsorientierten Graduiertenstudium, das sie in vielfältigen Formen anbieten. Seit 1990 nehmen hier die Graduiertenkollegs eine beherrschende Stellung ein. Sie sind eines unter mehreren Mitteln, das Leistungsprofil einer Universität in der Forschung herauszuarbeiten.

Graduiertenkollegs sind längerfristig, aber nicht auf Dauer angelegte Einrichtungen der Universitäten. Sie bieten Doktoranden die Möglichkeit, im Rahmen eines systematisch angelegten Studienprogramms ihre Dissertation in einem umfassenden, möglichst interdisziplinären Forschungszusammenhang zu erarbeiten. Bis Mitte 1996 wurden 262 Graduiertenkollegs an 61 Hochschulen eingerichtet. Die Zahl soll bis zum Ende des Jahrzehnts auf rund 300 steigen.

In den Naturwissenschaften bestehen 78, in den Geisteswissenschaften 69, in Biologie und Medizin 54 und in den Ingenieurwissenschaften 29 Graduiertenkollegs. Rund 4.500 Doktoranden und 500 Postdoktoranden sind dort als Stipendiaten in der Grundlagenforschung tätig. Sie können sowohl von der Hochschule, die das Kolleg trägt, als auch von anderen Hochschulen kommen. Die Anträge für Stipendien, Gastwissenschaftler und sonstige Zwecke werden in der Deutschen For-

schungsgemeinschaft (DFG) begutachtet und entschieden. Bis Ende 1998 kommen der Bund für 65, die Länder für 35 Prozent der Mittel auf, die 1995 rund 78 Millionen Mark betragen haben. Ab 1999 tragen Bund und Länder je die Hälfte der Aufwendungen.

(B & W 4/96)

Folgenethik

Als Dampf und Maschinen im 19. Jahrhundert den Alltag der Menschen mit großer Gewalt zu verändern begannen, wirkte der Einbruch der Technik in das Leben auch deshalb so bedrohlich, weil es für die neue Erfahrung keine geschichtlichen Vorbilder gab.

Bekannt ist die Anekdote über den Redakteur der „Augsburger Allgemeinen Zeitung“, der fluchtartig sein Büro verließ, als die große Druckmaschine im Verlagsgebäude aufgestellt wurde. Der Erfahrungsbruch kennzeichnet den Beginn der Moderne. Carl Friedrich Gethmann hat deshalb zu Recht darauf hingewiesen, dass sich unsere Erfahrungswelt angesichts der modernen Technik im Hinblick auf die Ethik unseres Tuns völlig verändert hat. Maßgebend für den Wandel ist, folgt man Gethmann, dass

- die moderne Technik die Handlungsfolgenräume für gegenwärtig und zukünftig Betroffene unüberschaubar vergrößert sowie
- die moderne Wissenschaft unser Wissen um Bedingungs- und Begründungszusammenhänge, die zwischen unseren Handlungen und Folgen bestehen können, erheblich erweitert hat und
- unser modernes (durch die Aufklärung geprägtes) Menschenbild unterstellt, alle Betroffenen seien als gleichberechtigte Subjekte anzuerkennen.

Gethmanns Fazit stimmt daher mit vielen, weltweit angestrebten Überlegungen überein: „Das Handeln unter Risiko wirft ... unter den Bedingungen moderner Technik, moderner Wissenschaft und moderner Moral spezifisch ethische Probleme auf, für deren Bewältigung die traditionellen ethischen Konzeptionen, die für das Handeln mit determinierten Folgen entwickelt worden waren, teilweise unzureichend sind.“

Man könnte dieses Fazit auch anders, sicher nicht zutreffender, formulieren: Wir brauchen nicht eine spezifische, Wissenschaftsethik genannte Expertenmoral, sondern, da wir alle aktive oder passive Wissenschaftsteilnehmer sind (fast so, wie wir alle Verkehrsteilnehmer sind), wir brauchen das Gespräch über einen prominenten Gesprächsort für die uns alle betreffenden ethischen Fragen unter den Bedingungen des bedrohten Wertekonsenses in der Wissenschaftsgesellschaft.

Ein solches Gespräch, das den einzelnen Forscher aus seiner Objektrolle befreien, ihn innerhalb einer offenen Gesprächskultur zum kritisch urteilsfähigen Subjekt machen will, ist notwendig interdisziplinär oder besser: transdisziplinär. Da alle Wissenschaften am radikalen Erfahrungswandel der Moderne teilhaben, da – wie es im Gründungspapier des Instituts für Wissenschaft und Ethik in Bonn heißt – mit der Veränderung der wissenschaftlichen Entwicklung eine „gravierende Veränderung in der ethischen Beurteilung der gesellschaftlich relevanten Handlungsmöglichkeiten verbunden“ ist, die „Pluralisierung des sittlichen Bewusstseins“, die „Differenzierung des gesellschaftlichen Handlungszusammenhangs in relativ autonome Teilbereiche“ und schließlich „die Problematisierung der Werturteile durch das Rationalitätsmodell der empirischen Wissenschaften“ (das Stichwort lautet: Evolutionsethik) – da dies alles so ist, heißt Interdisziplinarität zunächst das die Grenzen der Disziplinen überschreitende Gespräch hochspezialisierter Wissenschaften miteinander, für das in der heuti-

gen Universität kein Ort mehr ist. Interdisziplinarität oder Grenzüberschreitung meint hier nicht jene zum Dogmatismus der Überdisziplin neigende Definition, wie sie mit missionarischem Eifer von Instituten der Interdisziplinarität verkündet wird, sondern – vielleicht im Sinne des Bielefelder Zentrums für interdisziplinäre Forschung, wo viel Erfahrung mit tatsächlich interdisziplinärer Arbeit gesammelt wurde – eine, wie es Franz-Xaver Kaufmann ausdrückte, „Praxis, die zu ihrer Verwirklichung stimulierender Themen, flexibler Organisationsbedingungen, günstiger äußerer Umstände und geeigneter Personen bedarf“.

(B & W 4/96)

Die Unglücksfahrt des ICE 884

Lange haben wir in der Redaktion über den Abendkommentar diskutiert, denn auch altgediente Journalisten sind ja glücklicherweise nicht ganz abgestumpft von den vielen Katastrophenmeldungen, mit denen sie in ihrem Berufsleben konfrontiert werden. Und so fragen wir uns in so einer Situation natürlich auch: Kann man, soell man angesichts einer solchen Tragödie überhaupt etwas sagen, wo es doch uns auch nicht anders geht als Ihnen. Dass man die schrecklichen Bilder nicht los wird. Dass man an die Angehörigen denkt und diese Gedanken gleich wieder wegschiebt, weil man sie kaum ertragen kann. Und weil man natürlich auch immer wieder sich selbst sieht – wie man auch in so einem Zug gegessen war und auch wieder sitzen wird.

Aber, so groß Erschrecken und Trauer auch sind, kann es doch nützlich sein, sich ein paar Zahlen klarzumachen. Zahlen, die keinem Betroffenen Trost bieten können, die aber doch wichtig sind. Da dauert es nämlich im Durchschnitt, und ich bitte Sie, diese Vergleiche nicht als makaber anzusehen, da dauert es ziemlich genau vier Tage, und der Verkehr hat auf unseren Straßen genauso viel Tote gefordert, wie nun in dem ICE zwischen München und Hamburg gestorben sind. Denn es sind tatsächlich fünfundzwanzig Menschen, die Tag für Tag im Straßenverkehr ihr Leben lassen. Und wenn wir uns die Rate der Verletzten anschauen, dann muss nur eine Stunde vergehen in unserem Land, und sechzig Menschen werden verletzt, fast genauso viele wie im Unglückszug von Eschede. An diesen Blutzoll, wie man in Anlehnung an das Wirtschaftsleben gerne sagt, haben wir uns gewöhnt. Hundert Tote in vier Tagen, sechzig Verletzte in jeder Stunde auf unseren Straßen, das ist der Preis, den wir offensichtlich bereit sind zu bringen für unsere Form der Mobilität.

Fällt dies aber nun zusammen auf wenige Sekunden, in denen aus diesem schnellsten, bequemsten und sichersten Zug ein Inferno wurde für die Reisenden, da sind wir geschockt, aufgerüttelt und fassungslos. Und am liebsten wäre uns natürlich jetzt eine klar fassbare Ursache. Ein Achsbruch, eine kaputte Weiche, eine Störung von außen – auf alle Fälle wünschen wir uns, dass wir einen eindeutigen Fehler finden, um diesen abstellen zu können für alle Zukunft, damit wir uns wieder wiegen können in unserem Gefühl der Sicherheit, die wir ja mit immer mehr Hightech immer weiter zu perfektionieren versuchen.

Nur, eine hundertprozentige Sicherheit gibt es eben nicht, weder bei dem Zug, der vollgestopft ist mit Computern, noch bei dem Auto, in dem sich die Airbags von allen Seiten aufblasen. Und es gibt sie erst recht nicht bei einem Atomkraftwerk, wo auch schon der kleinste Fehler die allerverheerendsten Folgen haben kann.

Das müssen wir uns einfach immer wieder einmal vor Augen führen. Wir, die wir dank der Technik heute meist ein weit bequemer Leben führen als unsere Vorfahren. Wir müssen uns klar

darüber werden, dass technischer Fortschritt uns nicht automatisch in allen Bereichen unbedingt eine höhere Lebensqualität bringt. Denn was sich auch immer als die Ursache der Katastrophe von Eschede herausstellen wird, so steht doch eines fest. Je schneller wir unterwegs sind, auf der Straße oder auf der Schiene, umso katastrophaler sind die Folgen, wenn eben irgendwo ein kleines Rädchen außer Kontrolle gerät.

Natürlich weiß auch ich, dass wir kein Rädchen und kein Rad zurückdrehen können. Aber darüber nachzudenken, ob wir immer weitergehen müssen in diese andere Richtung, ob wir neben den Rennautos auf unseren Straßen auch noch diese absoluten Hochgeschwindigkeitszüge mit 300 oder 400 Stundenkilometern anstreben sollen – darüber nachzudenken erscheint mir schon dringend notwendig.

საქარჯიშო III

გამოყავით მოცემულ მიკროტექსტში ძირითადი ინფორმაცია, საზი გაუსვით დუბლირებულია და ღამატებით ინფორმაციებს:

ნიშუმი: *Internet ist ein großer Speicher, eine weltumfassende elektronische Bibliothek. An jedem Knoten des Netzes steht Rechnerkapazität zur Verfügung, die bei der Verwaltung und beim Suchen von Informationen helfen kann. Aus dieser Idee entstanden sogenannte Suchmaschinen (Search engines), genaugenommen Software-Komponenten, die in der Lage sind, Tausende, ja Millionen Rechner im Netz nach bestimmten Themen zu durchsuchen. Man spricht auch manchmal von „Ernte-maschinen“, die alle gerade reif gewordenen Früchte (des Wissens) einsammeln.*

პასუხი: *Internet ist eine elektronische Bibliothek. Seine Rechnerkapazität hilft bei der Verwaltung und beim Suchen von Informationen. Aus dieser Idee entstanden die von Millionen Rechner im Netz durchzusuchende Software-Komponenten.*

1. Die Betondachsteine sind unter dem Namen „Frankfurter Pfanne“ bekanntgeworden. Es ist ein Falzdachstein ohne Kopfverschluss, der aus hochverdichtetem Spezialbeton hergestellt wird. Das große Format der Betondachsteine, für 1m² Deckfläche werden nur 9 bis 10 Steine benötigt, macht die Eindeckung wirtschaftlich. Wegen der besonderen architektonischen Wirkung und der praktisch unbegrenzten gestalterischen Möglichkeiten werden Metalle in zunehmendem Maße für Dacheindeckungen und Außenwandbekleidungen eingesetzt.

2. In Architektenkreisen wird unterdessen heftig über Glas- oder Steinfassaden gestritten. Das Reizwort, das die Berliner Bauverwaltung als ästhetische Maxime in Umlauf gebracht hat, lautet: „Preußischer Stil“. Vorwürfe, wie die eines englischen Architekturkritikers, der meinte, dass sich manche der neuen Gebäude in Berlin an dieses Architekturverständnis anlehnten, machen Hans Stimmann rasend. Seine Vorbilder entstammten, sagt er, der Halbzeit der Moderne. Er meint damit jene Periode zwischen (1910 und 1920) vor dem Bauhaus und dem Konstruktivismus, als in Berlin

Architekten wie Peter Behrens, Alfred Messel, Ludwig Hoffmann, Erich Mendelsohn oder Max Taut ihre neusachlich-monumentalisierenden Geschäftshäuser entwarfen.

3. Automatisierung ist die höchste Stufe eines technischen Entwicklungsprozesses, der sich auf alle technischen Disziplinen ausdehnt. Die Automatisierung ist die höchste Stufe der Einwirkung des Menschen auf seine Umwelt. Diese Einwirkung verläuft in drei Stufen:

a) mit Werkzeugen, die durch die Muskelkraft bewegt werden (Hantierung), b) mit Maschinen, die einzelne Operationen (drehen, graben, transportieren, rechnen usw.) selbsttätig ausführen. Der Mensch muss aber selbst diese Operationen zu einem Arbeitsprozess (z. B. Drehteil anfertigen) zusammenfügen. Er muss die Maschine bedienen, er ist ein notwendiger Bestandteil des Wirkungsablaufs. Dabei ist ihm vor allem schwere und monotone körperliche oder monotone geistige Arbeit abgenommen (Mechanisierung), c) mit Automaten, die ganze Arbeitsprozesse (z. B. Drehteil nach vorgegebenem Programm herstellen) selbsttätig ausführen. Der Automat verkettet nach einem eingebauten Programm die mechanisierten Operationen zu einem ganzen Arbeitsprozess. Der Mensch ist kein Bestandteil des Wirkungsablaufs mehr. Der Automat bedient sich selbst (Automatisierung).

4. Am Potsdamer Platz musste der italienische Baumeister Renzo Piano auf Investorenwunsch anstelle europäischer Stadtstraßen schließlich doch noch nach amerikanischem Muster die längste überdachte Shopping-Mall Berlins entwerfen- zwar im Parterre, aber ebenfalls in ungesunder Abkapselung vom realen Stadtleben.

5. Acht Jahrhunderte päpstlicher Diplomatie sind das Thema einer Ausstellung, die in den kommenden Monaten in zahlreichen deutschen Städten zu sehen ist. Im Mittelpunkt der anspruchsvollen Präsentation steht eine Auswahl von Repliken päpstlicher und kaiserlicher Goldsiegel als künstlerischer Ausdruck geistlicher und weltlicher Herrschaft. Zum ersten Mal wurde damit die einzigartige Replikensammlung des Päpstlichen Archivs in einer öffentlichen Ausstellung zusammengefasst. Die Goldsiegel-Schau versteht sich gleichzeitig als Beitrag zur europäischen Kultur- und Kommunikationsgeschichte von ihren Ursprüngen bis hin zum aktuellen Internet-Auftritt des Heiligen Stuhls. Das Vatikanische Geheimarchiv besitzt die größte Goldsiegelsammlung der Welt. Die besteht – mit Ausnahme eines einzigen – aus Goldsiegeln von Königen, Kaisern und anderen hohen Würdenträgern, die ihren Schreiben an den Papst besondere Geltung verleihen wollten. In der Ausstellung zu sehen sind reproduzierte Goldsiegel aus vergoldetem Metall zusammen mit den Faksimiles der Briefe, zu denen sie gehören.

6. „Campus Voice“ heißt die erste Web-Site im Internet, die europäische Universitäten, Studenten und Unternehmen in einem Medium verbindet. Das elektronische Magazin, das von der EU-Kommission gefördert wird, ist ein europäisches Forum für Dialog und Erfahrungsaustausch in den Bereichen Bildung, Karriere und Freizeit.

„Campus Voice“ informiert beispielsweise über Studiengänge und Freizeitaktivitäten europäischer Universitäten, präsentiert Unternehmensprofile und eine Jobbörse für Hochschul-Absolventen.

7. CNC (computerized numerical control) ist ein in der moderner Fertigungstechnik nicht mehr wegzudenkender Begriff und bedeutet zu deutsch: „Numerische Steuerung mit einem integrierten Computer“. Diese Steuerung ist mit der Werkzeugmaschine verbunden und gibt die programmierten Befehle in einer für die Maschine verständlichen Form.

8. Die Herstellung eines landwirtschaftlichen Traktors ist ein hochkomplizierter Vorgang, der in vielfältiger Weise geplant werden muss. Bei John Deere werden Traktoren nicht in anonymen Serien

gebaut, die später als Lager auf spezielle Kundenwünsche hin umgebaut werden müssen. Das Werk fertigt Traktoren nur nach vorliegendem Auftrag auf einem Montageband, sei es mit oder ohne Kabine, in klassischer Grün-Gelb-Farbgebung oder in Sonderfarben auf besonderen Kundenwunsch.

სავარჯიშო IV

გამოყავით მოცემულ მიკროტექსტში დამატებითი ინფორმაცია და გახაზეთ ის. შეადგინეთ კომპრესირებული ტექსტი:

1. Mit dem historischen Beschluss von Kopenhagen am 13. Dezember 2002 zur Aufnahme von zehn neuen Ländern in die EU wird die Teilung Europas endgültig überwunden. Die Zone des Friedens, zu der sich Westeuropa in den vergangenen 50 Jahren entwickelt hat, wird nach Ost- und Südeuropa ausgeweitet. Das größere Europa wird auf globale Herausforderungen besser reagieren können. Seine Stimme in der Welt wird gewichtiger werden. Und im Bereich der Wirtschaft entsteht eine „win-win“ Situation, denn hochentwickelte arbeitsteilige Volkswirtschaften profitieren insgesamt, wenn alle Partner ihre jeweiligen Stärken einbringen. Schon heute übertrifft der deutsche Außenhandel mit den Beitrittsländern den Umfang des deutschen Außenhandels mit den USA. Und in den Beitrittsländern entfaltet sich schon jetzt große wirtschaftliche Dynamik. Wachsender Wohlstand und damit einhergehende Verbesserungen der Sozial- und Umweltstandards werden über alle Grenzen hinaus positiv wirken und Ängste verschwinden lassen.

(Deutschland 1/2003)

2. Die Deutschen haben zu den Vereinigten Staaten eine „special relationship“. Sie reicht nicht soweit in die Geschichte zurück wie die enge Beziehung der Briten zur „Neuen Welt“ und sie hat ganz andere geschichtliche und psychologische Gründe. Die Vereinigten Staaten haben, gemeinsam mit der Sowjetunion, die Hitler-Diktatur niedergerungen und die Voraussetzungen für die Entwicklung einer demokratischen Gesellschaft in Deutschland nach dem zweiten Krieg geschaffen. Es waren die USA, die durch den Marshall-Plan dem besiegten und zerstörten Deutschland eine helfende Hand beim Wiederaufbau gereicht haben. Es waren die Amerikaner, die nach der Blockade West-Berlins durch die Sowjetunion im Sommer 1948 eine „Luftbrücke“ zwischen dem freien Westen und dem freien Teil der alten Hauptstadt organisierten und die Menschen in Berlin über Monate hinweg mit Lebensmitteln versorgten. Das war, jenseits der zum Überleben existenziell wichtigen materiellen Hilfe, ein Akt der Solidarität, den die ältere Generation der Berlinerinnen und Berliner nicht vergessen hat, so wenig wie die politische Klasse in Deutschland der Gegenwart.

3. Eine unabhängige Juri wählt die Stipendianten aus, die neben fachlicher Kompetenz nur noch eine Bedingung erfüllen müssen: Sie müssen Amerikaner sein. Die American Academy bietet den Ausgewählten alle Möglichkeiten, verschafft ihnen Kontakte und Zugang in alle Gesellschaftsbereiche der deutschen Hauptstadt. Jeder Stipendiant bekommt einen deutschen Paten als Gesprächspartner zur Seite gestellt. So ist „Zeit“ – Chefredakteur Michael Naumann derzeit Pate von Jane

Kramer, der Korrespondentin des „New Yorker“; Innenminister Otto Schily hat sich bereit erklärt, Nina Bernstein, Reporterin in „New York Times“ zu betreuen.

(Deutschland 1/2003)

4. Deutschland hat unter einem Wahnsinnigen wie Adolf Hitler den Zweiten Weltkrieg verschuldet, der Opfer in zweistelligen Millionenzahlen gefordert hat. Der Kampf gegen die brutalste Form der Terrorismus kann nicht in den Kategorien des Militärischen gedacht und geführt werden. Die berühmte These des preußischen Generals und Strategiedenkens Carl von Clausewitz, dass der Krieg die Fortsetzung der Politik mit anderen Mitteln sei, ist für unsere Gegenwart nicht nur unbrauchbar, sondern im höchsten Grade gefährlich. Geboten ist, was in der unmittelbaren Reaktion auf das grausame Geschehen zeitweilig vernachlässigt wurde, nämlich das Nachdenken über die Ursache des Menschen verachtenden Terrorismus.

(Deutschland 2/2003)

5. Für die US-Amerikanerin Barcorni führte der Weg zum Erfolg über die Geschmacksnerven ihrer deutschen Kunden. Mit einem Cafe und einem Restaurant mit amerikanischen Spezialitäten hat sie sich einen festen Platz in der Berliner Gastro-Szene erobert. Ihre Bagels, Muffins und Brownies liefert sie unter anderem an das Hotel Adlon und die Feinschmeckerabteilung im Kaufhaus KaDeWe.

(Deutschland 1/2003)

სავარჯიშო V

გახაზეთ მოცემულ სამეცნიერო-ტექნიკურ ტექსტებში დამატებითი, დუბლირებული და გაუგებარი ინფორმაცია, თუკი ისინი ტექსტებში შეგზღუბათ:

Rissentstehung und Rissausbreitung

In den meisten Fällen, wenn nicht gerade sehr scharfe Kerben Normalspannungsanbrüche begünstigen, geschieht die Risseinleitung meist von der Oberfläche ausgehend über Scheranrisse unter 45°. Wesentlich erscheint bei der Behandlung der Rissentstehung, dass Mikrorissbildung selbst unter reiner Druckschwellbeanspruchung möglich ist. Diese meist nur über zwei Körner reichenden Anrisse kommen jedoch nach Durchlaufen der äußersten Oberflächenschicht zum Stehen, wenn keine Zuganteile vorhanden sind, weil ein Rissfortschritt unter Modus I nur bei Öffnen des Risses möglich ist. Diese kleinen Anrisse drehen nun als Folge z. B. einer Druck-Zug-Beanspruchung senkrecht zur Richtung des Spannungsverlaufes, die rissfortschrittbestimmende Größe wird die Größe der plastischen Zone an der Rissspitze.

Die folgende Abb. 8 zeigt, dass Proben oder Bauteile hohe Prozentsätze ihrer gesamten Lebensdauer im Bereich kleinster Rissgrößen verbringen. Soweit nicht spezifische Kerben die Rissbildung in diese Bereiche zwingen, entstehen zunächst Mikroanrisse in großer Zahl, von denen jedoch nur wenige weiterwachsen und letztlich meist nur einer den Bruch des Bauteils bewirkt. Die Ausbreitung kleinster Anrisse bis zur Größe eines technischen Anrisses (etwa 1 mm) benötigt im Mittel etwa 90% der Lebensdauer.

Die folgenden Untersuchungen zum Rissfortschritt wurden an Blechen aus dem wasservergüteten Stahl 22 MnAl 6 (Aldur 58/72) mit einer 0.2-Grenze von 630 N/mm² durchgeführt.

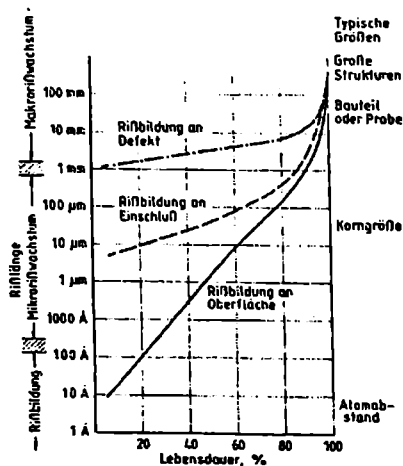

Abb. 8. Wachstumsgeschwindigkeit und Größe von Fehlern und Anrissen in Relation zur Lebensdauer des Bauteiles (nach K. H. Schwalbe)

Der Rissfortschritt, der für den Modus I eine Rissöffnung bei Normalspannung voraussetzt, wird im wesentlichen nur durch Zuganteil der Belastung gesteuert.

Zur Illustration, welcher Anteil der Schwingbeanspruchung für die Restlebensdauer, ausgehend von einem 0,5 und 1 mm tiefen Anriss, verantwortlich ist, soll Abb. 9 dienen. Daraus lässt erkennen, dass trotz der sehr unterschiedlichen Spannungsverhältnisse von $R = -1$ (Wechselbereich) und $R = -0,1$ (Druckschwellbereich) und der unterschiedlichen untersuchten Kerbformen sich alle gebrochenen Proben auf einer Geraden anordnen lassen, wenn nur der Zuganteil der Schwingbelastung zur erreichten Restlebensdauer in Relation gesetzt wird.

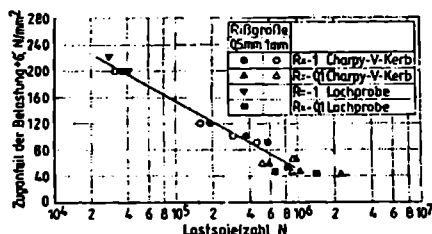

Abb. 9. Restlebensdauer von 0,5 und 1 mm tiefen Anrissen von Charpy-V-Kerben durch Bohrungen mit 17 mm Durchmesser, ausgehend für verschiedene Belastungsbedingungen (Druck-Zug-Belastungen für $R = -1$ und $R = -0,1$ mit 90% Druckanteil und 10% Zuganteil) in Abhängigkeit des Zuganteiles der Belastung.

Unter konventionellem Prozess versteht man die Betriebs- und Bauweise eines ERO, wie sie in Abb. 2 schematisch dargestellt ist. Innerhalb des Ofens befinden sich die flüssigen Metall- und Schlackenphasen sowie die die Schlacke andeckende feste Möllering. Die Energieumsetzung erfolgt im Kohlenstoffdom.

Die Möllering besteht aus Eisenträgern, Zuschlagstoffen und Reduktionsmitteln, die kontinuierlich, entsprechend ihrem Verbrauch, durch Beschickungsrohre dem Prozess zugeführt werden.

Als Eisenträger können klassierte Erze, gebrannte Erzpellets oder Sinter und auch teilreduzierte Eisenerze eingesetzt werden. Anteilig können auch noch Walzzunder oder Eisenspäne eingesetzt werden.

Als Reduktionsmittel werden neben Koks und Holzkohle auch anteilig Kohlen, anthrazitische Kohlen oder auch Petrolkoks eingesetzt. Dies ist – im Gegensatz zum Hochofen – möglich, da einmal, infolge der geringen Möllerrhöhe, keine so hohen Ansprüche an die Festigkeit der Reduktionsmittel gestellt werden, zum anderen, infolge der höheren Abgastemperaturen von 400 bis 600°C, Teerkondensationen aus den Flüchtigen innerhalb des Ofen- und Abgassystems weitgehend verhindert werden.

Wichtig für eine gute Betriebsführung ist, dass der Feinanteil im Ofenmöller möglichst gering ist, um eine gleichmäßige Durchgasung des Möllers zu gewährleisten. Auch hat sich gezeigt, dass für einen stabilen Ofenprozess eine Mindestschlackenmenge von 350 kg pro Tonne Roheisen erforderlich ist. Segregationen innerhalb der Möllerkomponenten müssen durch geeignete Beschickungseinrichtung und abgestimmte Korngrößenbandbreiten der Möllerkomponenten minimiert werden.

Tabelle 1 zeigt eine Übersicht über Produktionsrichtwerte und Daten für die konventionelle Betriebsweise mit Kalteinsatz.

Aus der Tabelle ist ersichtlich, dass bei herkömmlichem Erzeinsatz mit elektrischen Energieverbräuchen von 2000 bis 2700 kWh pro Tonne Roheisen gerechnet werden muss.

Tabelle 1. Betriebs- und Verbrauchsdaten für die Roheisenerzeugung bei Erzeinsatz

Konventioneller Roheisenprozess (Kalteinsatz)

C_{fix} -Bedarf	350 – 400 kg/t RE
Indirekte Reduktion (CO)	0 – 5%
Elektrodenverbrauch (Söderberg)	5 – 20 kg/t RE
Schlackenmenge	min. 350 kg/t RE
Prozessgasmenge	600 – 750 Nm ³ /t RE
Prozessgastemperatur	300 – 400°C
Prozessanalyse	
CO	70 – 80%
CO ₂	10 – 15%
H ₂	5 – 10%

	$C_{12}H_{10}$ 1 – 3%
	N_2 1 – 3%
Heizwert des Gases	2400 – 2600 kcal/Nm ³
Energieverbrauch	2000 – 2700 kWh/t RE
Ofenwirkleistung	20 – 45 MW
Tagesproduktion	max. 400 – 450 t RE
Jahresproduktion	max. 150 000 t RE

Für Erzkörper mit höherem Ganganteil oder auch höheren Anteilen an TiO_2 oder Al_2O_3 mit ihren hohen Schmelzwärmen muss mit noch höheren Energieverbräuchen gerechnet werden.

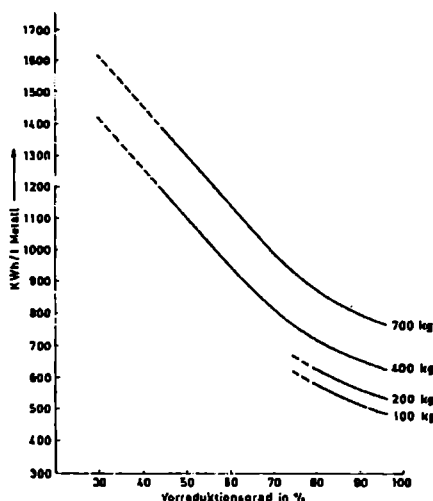

Abb. 4. Abhängigkeit des Verbrauches an Elektroenergie pro Tonne Roheisen von Vorreduktionsgrad und der spezifischen Schlackenmenge

Um den hohen Anteil an teurer Elektroenergie zu reduzieren, geht man immer mehr dazu über, vorreduzierte Eisenerze in das Schmelzaggregat möglichst als Heißeinsatz einzubringen. Ein Teil der Elektroenergie wird dann durch preiswertere Primärenergie ersetzt.

Es hat sich gezeigt, dass bis zu einem Vorreduktionsgrad von 70 bis 75% dieselbe Prozesstechnologie angewendet werden kann wie bei herkömmlichem Erzeinsatz, d. h. dass die Schlacke von der Möllung abgedeckt wird und die Elektroden in die Möllung eintauchen. Dies ist darin begründet, dass sich der elektrische Widerstand des vorreduzierten Erzes im Vergleich zum Stückerz kaum verändert.

Der Anteil an metallischem Eisen im vorreduzierten Erz wird durch die bei der Vorreduktion entstehende Porosität von der Widerstandsseite her kompensiert. Der Gesamtmöllerwiderstand steigt

mit zunehmendem Vorreduktionsgrad sogar leicht an, da der für die Reduktion erforderliche Kohlenstoffgehalt, der einen wesentlichen Einfluss auf den Gesamtwiderstand hat, verringert wird. Er reicht jedoch bis zu Vorreduktionsgraden von 70 bis 75% noch aus, um den für die Energieübertragung erforderlichen Kohlenstoffdom zu bilden. Abb. 4. zeigt den Einfluss des Vorreduktionsgrades auf den spezifischen Energieverbrauch für kohlenstoffreiches Eisen bei einem Heißeinsatz des Möllers mit ca. 800°C. Aus den Bild ist ersichtlich, dass sich bei Vorreduktionsgraden von 70 bis 75% und Heißeinsatz der spezifische Elektroenergieverbrauch im Schmelzofen ungefähr halbiert.

Der größte Ofen dieser Art hat eine Kapazität von 45 MW. Er wurde von Mannesmann Demag für die Firma Highveld in Südafrika gebaut und im August 1985 in Betrieb genommen.

(BHM, 138-Yg. (1998), Heft 5)

საეარჯიშო VI

მოძებნეთ ლესკრიპტორი სიტყვა ან შესიტყვება და მისი დახმარებით განაზოგადეთ მოცემული მიკროტექსტები:

ნიმუში:

Reines Gold hat eine gelbrote Farbe. Es schmilzt bei 1063°C und siedet bei 2950°C. Gold kristallisiert im kubisch-flächenzentrierten System und hat eine Dichte von 19,3 g/cm³. Das reine Gold ist sehr weich und dehnbar, so dass es zu dünnen Blättchen von 0,0001 mm Dicke ausgeschlagen werden kann (Blattgold). Die Werte für die thermische und elektrische Leitfähigkeiten erreichen rund 70% derer des Silbers.

Gold ist gegen Angriffe der Atmosphäre und gegen Säuren beständig. Lösungsmittel für Gold sind Königswasser und Chlorwasser oder auch Kaliumcyanidlösungen. Alle Verbindungen des Goldes sind thermisch nicht beständig; sie zersetzen sich bei Erwärmung unter Ausscheidung des reinen Metalls.

პასუხი: Es sind Goldeigenschaften angegeben.

1. Die Programmierung an der Produktionsmaschine in der Werkstatt verursacht unerwünschte Stillstandzeiten der teuren Maschinen. Deshalb werden häufig Programmiergeräte wie nebenstehend dargestellt verwendet. Sie haben folgende Vorteile:

- Die Eingabe wird durch Bedienerführung, z. B. automatische Vorgabe der Satznummer usw. erleichtert.
- Der Rechner berechnet wichtige Schnittpunkte, wie z. B. den Übergang von einem Kreis zu einer Geraden oder den Schnittpunkt zweier Geraden.
- Die grafische Anzeige der Bearbeitungsfolgen auf dem Bildschirm ermöglicht es, Fehler zu erkennen bzw. die Bearbeitung zu optimieren.
- Unterprogramme wie Bohrzyklen usw. sind bereits abgespeichert und brauchen nicht mehr einzeln programmiert zu werden. Sie können mit Tastendruck abgerufen werden.

2. Die Anwendung von Blechen ist außerordentlich vielseitig. Überall wo Bleche wegen des Korrosionsschutzes oder aus dekorativen Gründen nachträglich einen Farbauftrag erhielten, kann kunststoffbeschichtetes Blech und Band eingesetzt werden. Dabei werden je nach den Anforderungen

des Korrosionsschutzes bei Verwendung im Freien nur feuerverzinkte, im Innern von Gebäuden verzinkte oder auch blanke Bleche als Trägerwerkstoffe verwendet, z. B. in den Bereichen: a) Bauwesen: Dacheindeckungen, Wand-, Fassaden- und Balkonverkleidungen, Sonnenschutzblenden. Ummantelung von Rohrisolierungen; b) Innenausbau: Trennwände, Wandverkleidungen, Blechmöbel, Türen, Regale, Deckenelemente, Garagentore, Werkzeugkästen; c) Blechwarenindustrie: Koffer, Briefkästen, Kühlschränke, Heizkesselverkleidungen, Dosen, Aschenbecher, Backformen, Leuchten, Gehäuse von Elektrogeräten, Werkzeugkästen, Armaturengehäuse usw.; d) Automobilindustrie: Karosserieteile, Innenverkleidungen.

3. Chem. Symbol des Kohlenstoffs C; Nichtmetall aus der IV. Hauptgruppe des Periodensystems der Elemente; Ordnungszahl 6, mittleres Atomgewicht 12, 01. An Isotopen sind bis heute C12, C13 und C14 bekannt. Natürlicher Kohlenstoff ist als Isotopengemisch aus 98,89% C12 und 1,11% C13 vorhanden. Die Masse des Isotops C12 wird seit 1961 als Bezugsmasse für die Atomgewichte verwendet. Kohlenstoff hat einen Schmelzpunkt von 3550°C, der Siedepunkt liegt bei 4200°C. Kohlenstoff kommt in zwei Modifikationen vor, als kubisch kristallisierter, nichtleitender Diamant und als hexagonaler, stromleitender Graphit.

Chemisch ist Kohlenstoff ein reaktionsträges Element, bei normaler Temperatur reagiert es nur mit Fluor. Bei höheren Temperaturen bildet es mit sehr vielen Elementen Verbindungen, wobei vor allem die Wasserstoff- und Sauerstoffverbindungen sowie die Carbide von großer Bedeutung sind. Kohlenstoff tritt meistens vierwertig auf, zweiwertiger Kohlenstoff spielt nur eine untergeordnete Rolle. Die beiden Oxide des Kohlenstoffs, Kohlenmonoxid CO und Kohlendioxid CO₂, finden in der Technik bei Synthesen Verwendung. Von überragender Bedeutung ist die Eigenschaft des Kohlenstoffs, als einziges Element durch Einfach-, Doppel- oder Dreifachbindungen mit sich selbst Ketten und Ringe von beliebiger Länge zu bilden. Diese Eigenschaft stellt die Grundlage der organischen Chemie mit ihren unübersehbar zahlreichen Verbindungen dar.

4. Silber ist von weißglänzender Farbe. Es kristallisiert im kubisch-flächenzentrierten System und hat eine Dichte von 10,5 g/cm³. Der Schmelzpunkt liegt bei 960°C. Silber hat unter allen Metallen die höchste Leitfähigkeit für Wärme und Elektrizität. Es ist sehr weich und dehnbar, seine Zugfestigkeit ist mit etwa 160 N/mm² im weichgeglühten Zustand allerdings gering. Durch das Legieren mit Kupfer kann eine höhere Festigkeit und Härte erzielt werden.

An der Luft ist Silber sehr beständig; man überzieht daher Gegenstände aus Kupfer oder Kupferlegierungen oft mit einer dünnen Silberschicht. Bei Anwesenheit schwefelhaltiger Verbindungen, insbesondere Schwefelwasserstoff, bildet sich auf der Silberoberfläche schwarzes Silbersulfid, ein Vorgang, der als „Anlaufen“ bezeichnet wird. Durch Zusätze an Palladium wird Silber anlaufbeständig.

Nichtoxydierende Säuren greifen Silber nicht an, ebenso sauerstofffreie Alkalien. Dagegen wird es durch Salpetersäure und – bei höheren Temperaturen – durch konzentrierte Schwefelsäure leicht aufgelöst.

5. Zinn hat einen sehr niederen Schmelzpunkt; es schmilzt bei 232°C und siedet bei 2362°C, allerdings treten bereits ab 1200°C stärkere Verdampfungsverluste auf.

Zinn ist ein allotropes Metall. Es erstarrt aus der Schmelze rhombisch als Y'-Zinn. Bei 161°C geht es in die tetragonale β-Modifikation und bei 13,2°C in die kubische α-Modifikation mit Diamantgitter über. Die Y' - wie die β-Modifikation sind weich und bildsam.

Demgegenüber ist die α -Modifikation sehr spröde, so dass sich das Metall in diesem Zustand pulverisieren lässt. Die Umwandlung von der β - in die α -Modifikation, die normalerweise sehr langsam abläuft, bezeichnet man als Zinnpest. Durch Legieren mit Wismut oder Antimon kann das Auftreten der α -Phase unterdrückt werden.

Bei Raumtemperatur ist Zinn gegen die Atmosphäre und Wasser außerordentlich beständig. Durch verdünnte Säuren und Chlor wird es leicht, durch Ammoniak überhaupt nicht angegriffen. Konzentrierte Salzsäure, Salpetersäure und heiße Laugen lösen Zinn sehr rasch auf. Für die Verwendung des Zinns in der Nahrungsmittelindustrie ist von Bedeutung, dass es völlig ungiftig ist.

6. Dachrinnen sind offene Sammelprofile zum Abführen von Niederschlagswasser. Nach der Lage, der Form, der Konstruktion und Art der Anbringung und des Zuschnittes führen die Rinnen verschiedene Bezeichnungen.

1. Nach der Lage: die aufliegende Rinne, die frei vorgehängte, die vorgehängte, die eingebettete, innenliegende Rinne und die Standrinne,

2. Nach der Form: die halbrunde Rinne, die rechteckige Kastenrinne und die dreieckige Kehlrinne,

3. Nach der Konstruktion: die begehbare und die nicht begehbare Rinne,

4. Nach der Art der Anbringung und des Zuschnittes:

a) Rinnen, die ohne Gefälle angebracht werden,

b) Rinnen, deren Rinnenhalter nach Gefälle zugeschnitten und angebracht werden,

c) Rinnen, die mit Gefälle angebracht werden,

d) Rinnen, deren Einzelstücke nach Gefälle zugeschnitten werden.

7. Das Arbeiten mit dem Punktierstreifen verlangt große Aufmerksamkeit. Die Abschnürmethode ist etwas einfacher. Sie setzt aber voraus, dass ausreichend Platz zur Verfügung steht, um alle zugeschnittenen Rinnenbleche in richtiger Reihenfolge mit Nahtüberdeckung aneinanderlegen zu können. Außerdem muss mit einem Helfer gearbeitet werden.

Die mit Kreide eingefärbte Schnur wird an den Kantungspunkten des hohen und tiefen Endes angelegt und über alle Bleche hinweg stramm gespannt. Man hebt die gespannte Schnur nun zur Mitte etwas an und lässt sie auf die Bleche niederschlagen. Ein „schnurgerader“ Strich läuft jetzt über alle Bleche. An den Nahtstellen werden die Kreidestriche durch leichte Kömerschläge dauerhaft markiert.

8. Bei allen Arbeiten und Tätigkeiten, bei denen durch herabfallende Gegenstände, wie Werkzeuge, Baustoffe, Bau- und Gerüstteile usw. Personen gefährdet werden können, sind geeignete, von der Berufsgenossenschaft anerkannte Schutzhelme oder Schutzkappen zu tragen.

Also solche Arbeiten und Tätigkeiten gelten u. a. Abbrucharbeiten, Ein- und Ausschaltungsarbeiten, Gerüstbauarbeiten, Montagearbeiten, Arbeiten in Gruben, Gräben, Schächten, Stollen usw., Arbeiten an, unter oder in der Nähe von Aufzügen, Hebezeugen, Kränen und Fördermitteln, Transport-, Lade- und Stapelarbeiten, Sprengarbeiten, Bolzensetzarbeiten.

Die Unternehmer haben Schutzhelme in ausreichender Anzahl und in einwandfreiem Zustand rechtzeitig zur Verfügung zu stellen. Die Versicherten sind zum Tragen des Schutzhelmes anzuhalten. Die Versicherten haben die zur Verfügung gestellten Schutzhelme zu tragen.

Der Schutzhelm für Bauarbeiter ist hellfarbig, um den Träger auch bei ungünstigen Sichtverhältnissen gut erkennbar zu machen und Wärmestrahlungen zu reflektieren. Er ist aus elektrisch nicht leitfähigem Kunststoff hergestellt. Die Innenausstattung aus Kunststoff ist mit Seifenlauge leicht zu reinigen. Der Helm besitzt regelbare Belüftungsöffnungen und einen Schirm. Durch die Hinterkopfhalterung sitzt er auch bei Arbeiten in gebückter Haltung ohne Kinnriemen fest auf dem Kopf.

Der Schutzhelm für Bolzensetzer soll gegen Verletzungen durch abfliegende Bolzen oder Werkstoffsplitte schützen. Er ist daher aus einem besonders widerstandsfähigen Material mit erhöhter Durchdringungs- und Bruchfestigkeit gefertigt und besitzt einen umlaufenden Rand.

9. Dem 1995 berufenen Rat für Forschung, Technologie und Innovation beim Bundeskanzler gehören 17 hochrangige Mitglieder aus Wissenschaft, Wirtschaft, Gewerkschaften und Politik an. Die Geschäftsführung liegt beim Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Technologie (BMBF). Seine Aufgaben sind:

- Schaffung eines umfassenden Bildes über Anwendungsmöglichkeiten, Chancen, Hemmnisse und Handlungserfordernisse auf wichtigen Innovationsfeldern;
- Anstoß einer breiten Zukunftsidee, Verbesserung der Aufgeschlossenheit für neue Technik;
- Konkrete Handlungsempfehlungen, welche die angesprochenen Akteure eigenverantwortlich umsetzen sollen.

(B & W 4/49)

10. Am Beginn der Wissenschaft stand vor mehr als 2000 Jahren die Philosophie in Europa. Wissenschaftler erforschten und erklärten das Verhalten belebter und unbelebter Natur. Zu den ersten untersuchten Phänomenen der Neuzeit gehörte die Schwerkraft. Galileo Galilei maß sie mit seinen Fallversuchen am Schiefen Turm in Pisa. Nikolaus Kopernikus erklärte darauf aufbauend die Bewegungen der Planeten und Monde im Sonnensystem. Heinrich Hertz entdeckte die elektromagnetischen Strahlen, Max Planck die Quantennatur des Lichtes und eröffnete den Weg zur Erklärung der atomaren Vorgänge. Es war nicht der Gedanke der Nützlichkeit, der diese später unendlich nützlichen wissenschaftlichen Neuerungen anstieß.

(B & W 4/96)

11. Alle wichtigen Industrieländer wenden heute zwischen zwei und drei Prozent ihres Bruttoinlandsproduktes (BIP) für FuE auf. Doch in den letzten Jahren sind diese Prozentanteile abgesunken, so in Deutschland von 2,87 (1989) auf 2,33 (1994), Frankreich von 2,45 (1993) auf 2,38 (1994), Großbritannien und Nordirland von 2,37 (1981) auf 2,19 (1993), USA von 2,89 (1985) auf 2,54 (1994) und Japan von 3,05 (1991) auf 2,94 Prozent (1993). Die 80-er Jahre waren offenbar eine für die Forschungsanstrengungen der Industrieländer günstige Zeitspanne, auf die dann infolge politischer und wirtschaftlicher Entwicklungen eine „Forschungsrezession“ folgte.

(B & W 4/96)

12. Die zentrale und wichtigste Selbstverwaltungs- und Förderorganisation für die Forschung ist die Deutsche Forschungsgemeinschaft e. V. (DFG). Sie ist 1951 aus der 1920 gegründeten, 1949 wieder erstandenen Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft und dem Deutschen For-

schungsrat entstanden. Ihre Mitglieder sind derzeit 64 wissenschaftliche Hochschulen, 13 außeruniversitäre Forschungseinrichtungen, sieben Akademien und drei Wissenschaftsverbände.

(B & W 4/96)

13. Chemie ist eine Wissenschaft von den Stoffen und den stofflichen Umwandlungen, chemische Reaktionen. Bei chemischen Reaktionen treten die äußeren Elektroschalen der Atome in Wechselwirkung. Die Atomkerne bleiben unverändert. Die Organische Chemie umfasst nahezu alle Kohlenstoffverbindungen, die anorganische Chemie – die übrigen Elemente und Verbindungen. Die physikalische Chemie untersucht die bei chemischen Reaktionen auftretenden physikalischen Erscheinungen und Gesetzmäßigkeiten. Ihre Teilgebiete sind z. B. die Elektro-Chemie, Foto-Chemie, Kolloid-Chemie, und die chemische Thermodynamik.

14. Für die Veranstaltung vom 8. April standen schließlich zur Verfügung: Konstantinos Tsatsaronis, langjähriger Korrespondent des „Spiegel“ für Griechenland, Zypern und die Türkei, Mitarbeiter bei der Deutschen Welle und dem Bayerischen Rundfunk sowie Präsident der Vereinigung ausländischer Korrespondenten in Griechenland; Ursula Dieppen, dpa-Korrespondentin für Griechenland und Zypern; Richardos Someritis, Kolumnist und verantwortlicher Redakteur für Auslandsthemen bei der Zeitung „To Vima“, Schriftsteller und ehemaliger Leiter der Fernsehstation ET 1; Eberhard Rondholz, einer der besten deutschen Kenner griechischer Verhältnisse und Belange, Rundfunkredakteur mit Schwerpunkt Kultur und Wissenschaft beim WDR Köln; Gerd Höhler, Korrespondent der „Frankfurter Rundschau“, der Zeitschrift „Wirtschaftswoche“ und verschiedener Radiosender für Griechenland, Zypern, die Türkei und Albanien; Petros Stangos, Korrespondent der Zeitung „Kathimerini“, der Athener Nachrichtenagentur, der Radiosender „Athina 9,84“ und „Skay“, der Fernsehkanal ET 2 sowie Mitarbeiter der griechischen Sendung des Bayerischen Rundfunks und der Deutschen Welle; Baldur Bockhoff, ehemaliger Korrespondent der „Süddeutschen Zeitung“, jetzt Schriftsteller und freier Mitarbeiter für verschiedene deutsche Zeitungen und Tassos Teloglou, Korrespondent der Zeitung „Kathimerini“ und der Fernsehanstalt „Antenna“ sowie „Mega Channel“, Mitarbeiter des Senders Freies Berlin.

(Prisma 2/94)

15. Zwei Organisationen pflegen speziell die wissenschaftlichen Beziehungen zum Ausland. Der Deutsche Akademische Austauschdienst (DAAD) als gemeinsame Einrichtung der deutschen Hochschulen fördert den Austausch von Studenten und Wissenschaftlern. Seine Mittel (weit über 150 Millionen Euro jährlich) stammen überwiegend vom Bund. Er fördert damit jährlich mehr als 50.000 Personen. Der DAAD vergibt Stipendien an deutsche und ausländische Studenten und junge Wissenschaftler, vermittelt deutsche Lehrkräfte ins Ausland, fördert den Austausch von Hochschullehrern und – projektbezogen – von Forschern, informiert über Studien- und Forschungsmöglichkeiten im In- und Ausland und betreut ehemalige Stipendiaten.

Die Alexander von Humboldt-Stiftung (AVH), als deren Stifter das Auswärtige Amt fungiert, gibt hochqualifizierten ausländischen Wissenschaftlern mit Forschungsstipendien und Forschungspreisen die Möglichkeit, in Deutschland zu forschen. Außerdem vergibt sie jungen deutschen Wis-

senschaftlichen Forschungsstipendien. Großen Wert legt die AVI auf die Erhaltung der wissenschaftlichen Verbindungen durch ausführliche Nachkontaktpflege. Mit einem Etat von rund 50 Millionen Euro fördert sie jährlich über 2.000 Wissenschaftler.

(B & W 4/96)

16. Die Vereinigung der beiden Deutschlands, die vermuteten Dominanzansprüche der Bundesrepublik Deutschland im europäischen Haus, Fremdenfeindlichkeit und die Rolle der Bundesrepublik Deutschland in der komplexen Genesis des neuen Balkankonflikts zusammen mit alten Erfahrungen und Ängsten zu einer gehörigen Portion nationalistisch gestimmter Hysterie haben während des vergangenen Jahres in Griechenland eine drastische Verschlechterung des Deutschlandbildes in nahezu allen Medien gebracht und waren auch sicher eines der Motive für den Bombenanschlag auf das Goethe-Institut in Athen.

(Prisma 2/94)

საეარჯიშო VII

გადაკეთეთ ზმნური კონსტრუქციები სახელად კონსტრუქციებად:

ნიმუში:

Aus den linearen und verzweigten Polymeren rekrutieren sich die Thermoplaste, die bei der höheren Temperatur schmelzen.

პასუხი:

Aus den linearen und verzweigten Polymeren rekrutieren sich die bei der höheren Temperatur schmelzenden Thermoplaste.

1. Der einzige Energieträger ist Stein- und Braunkohle, von dem in Deutschland größere Vorkommen lagern.

2. Der Kohle wird Kalk beigegeben, der sich mit dem Schwefel des Brennstoffes zu Gips verbindet und mit der Asche ausgetragen wird.

3. Der Arbeitsaufwand hat darin bestanden, die neue Schaltung zu entwerfen und dann die Verdrahtung vorzunehmen.

4. Der wichtigste Unterschied liegt darin, dass im Programmspeicher jetzt ein Programm steht.

5. John Deere-Traktoren zeichnen sich dadurch, dass sie geringen Kraftstoff verbrauchen und den hohen Motorwirkungsgrad haben – was nicht verbrannt wird.

6. Aus dem Ziel, ein hohes Niveau an Kenntnissen und Fertigkeiten zu erreichen und zu halten, ergeben sich die folgenden Aufgaben:

- qualifizierte Nachwuchskräfte auf gewerblichem, kaufmännischem und technischem Gebiet auszubilden,

- neue Mitarbeiter auf ihre Aufgaben im Unternehmen vorzubereiten,

- berufliche Kenntnisse, Fertigkeiten und Fähigkeiten der Mitarbeiter stetig weiterzuentwickeln,

- Mitarbeiter durch Vermittlung neuer Qualifikation auf veränderte oder neue Aufgaben im Unternehmen vorzubereiten,

- Mitarbeiter durch zusätzliche Kenntnisse zum Umgang mit neuen Techniken zu befähigen,

- Mitarbeiter in ihrer persönlichen Entwicklung zu fördern.

7. Der Luftstrom sorgt dafür, dass in der Dachkonstruktion kein Feuchtigkeitsstau durch von unten eindringende Bau und Nutzungsfeuchte entsteht.

8. Schutzanstriche bzw. beschichtete Bleche und Bänder werden genommen, wenn eine verstärkte Korrosionsgefahr vorhersehbar ist.

9. Die praktische Realisierung der Geschwindigkeiten ist jedoch nur dann möglich, wenn gleichzeitig alle Zwischenoperationen, die Auswahl bestimmter Daten, ihre Übertragung oder die Speicherung von Zwischenergebnissen, mit großer Geschwindigkeit durchgeführt werden.

10. Für die politischen Führer in Amerika war es allerdings die Pflicht der Regierung in Berlin darüber nachzudenken, wo und wie die Sicherheit der ihnen anvertrauten Bürger verbessert und wie der Kampf gegen den Terrorismus mit größerer Effizienz geführt werden kann.

11. Die Chance an der Schnittstelle von Kunst und Medien liegt darin, dass die beiden Bereiche sich wechselseitig grundsätzlich in Frage stellen. Dadurch kann es gelingen, den Individualismus der Kunst durch den Universalismus der Medien zu relativieren oder die Euphorie der Medientechnik durch die Borniertheit der Kunst zu dämpfen. Erst durch einen solchen Austausch von Paradigmata, wie ihn Paul Feyerabend zwischen Kunst und Wissenschaft erfolgreich angewendet hat, kann hervortreten, dass die beiden Felder „Kunst“ und „Medien“ beide in einem Revisionsprozess stehen.

(Prisma 2/94)

12. Es besteht nicht der geringste Zweifel daran, dass morgen – neben Telefon, Telefax und Hauscomputer – das interaktive Fernsehen einen nicht unbedeutenden räumlichen Verkleinerungseffekt innerhalb einer geographisch entwerteten Welt bewirken wird, was hinsichtlich der Qualität der Beziehungen der Menschen und der verschiedenen Gemeinschaften untereinander nicht folgenlos bleiben wird.

(Prisma 2/94)

13. Es geht also nicht darum, dem Fernsehen Adieu zu sagen oder das Fernsehen zu zerstören, sondern darum – und dies ist die Herausforderung der Gegenwart –, es bewusst (aktiv) genau im umgekehrten Sinne zu benutzen, d. h. um der Gemeinschaft zu helfen und nicht, um die Mundialisierung der Welt weiter voranzutreiben. Es geht um die Hervorhebung der Abstände und nicht um ihre Abschaffung; um die Wiederbelebung (-erweckung) der Achtung und nicht um ihre Auflösung in einer lächelnden planetarischen Promiskuität; es geht um die Förderung der Vielfalt der Sprachen und nicht um ihr Verbot; es geht darum, gegen den Strom zu schwimmen, darum, die Strömung zu verlangsamen und nicht noch weiter zu beschleunigen, in der Hoffnung, den großen Fang zu machen; es geht darum, Redefreiheit zu schaffen und nicht darum, sie so wahnsinnig zeitlich zu begrenzen; es geht um die Pflege der Bilder und nicht um ihre Verwüstung durch Slogans, Wortschlacken und Werbespots; darum, der obliatorischen Einfalt zu entgehen, und zwar nicht durch Hermetik, sondern durch Schlichtheit (Einfachheit); es geht darum, die Probleme dieser Welt und des Lebens jedem zugänglich zu machen (...).

(Prisma 2/94)

14. Deshalb muss man jetzt schon verlangen, dass auf dem „Datenhighway“ öffentlich-rechtliche Kommunikationswege geschaffen bzw. offengehalten werden. Eine andere Lösung könnte darin bestehen, für attraktive Zulieferangebote in öffentlicher Verantwortung zu sorgen. In diesem Zusammenhang sollte man nicht vergessen, dass die Karten in der Medienwelt generell nicht mehr nur national oder gar regional, sondern international gemischt werden. Darin liegt die Chance und zugleich die Verpflichtung für ein qualitätsorientiertes Engagement des Goethe-Unstituts - selbst ein „global player“ anderer Art – im Bereich der Medienentwicklungen, das auch auf die künftige deutsche Kultur- und Medienlandschaft zurückstrahlen kann.

(Prisma 2/94)

საგარეოში VIII

გაოყავით პოცებულ სამეცნიერო-ტექნიკურ ტექსტებში დამატებითი, გაუგებარი და დუბლირებული ინფორმაცია, თუკი ისინი ტექსტში შეგზდებათ. შეადგინეთ ინდიკატური რეფერატები. შეადგინეთ ინფორმაციული და ინდიკატური ანოტაციები.

Brüssel prüft Italsider-Transaktion

Die EG-Kommission hat die italienische Regierung um Auskünfte über mutmaßliche Beihilfeverstöße im Stahlbereich gebeten. Diese Initiative sei bereits vor „geraumer Zeit“ erfolgt und stehe daher nicht in Zusammenhang mit den jüngsten deutschen Attacken. Bundeswirtschaftsminister Martin Bangemann hatte in einem Schreiben an den irischen Wettbewerbskommissar Peter Sutherland die Auffassung vertreten, die Kommission gehe möglichen Verstößen gegen den Beihilfekodex der Stahlindustrie nicht mit der gebührenden Strenge nach. Nach deutschen Presseberichten stützte sich Bangemann dabei unter anderem auf die Übernahme der inzwischen als eigenständige Firma aufgelösten Nuova Italsider durch die staatliche Telefongesellschaft SIP, die damit auch die auf 500 Mrd Lire bezifferten Schulden getilgt habe.

Nach Angaben aus Kommissionsskreisen hat sich Rom dazu bisher nicht geäußert. In Brüssel werde aber „zumindest vorläufig“ davon ausgegangen, dass es sich hierbei um eine rein bilanztechnische Maßnahme mit dem Ziel einer steuerlichen Begünstigung handle. Solche Transaktionen seien auch in anderen EG-Ländern durchaus üblich.

Wie in diesem Zusammenhang in Brüssel weiter verlautete, wird die Wettbewerbsabteilung der EG-Behörde zu einer „Multilateralen Beihilfekonferenz“ mit Experten aller Mitgliedsländer zusammentreffen. Dabei sollen insbesondere die gegen die Saarstahl-Völklingen GmbH erhobenen Subventionsvorwürfe zur Sprache kommen. Die Kommission hat dem Vernehmen nach inzwischen von fünf Wirtschaftsberatern Gebote zur Erstellung eines „Gegengutachtens“ erhalten. Die Kommission will damit den finanziellen Teil der Übernahme des Tochterunternehmens Techno-Saarstahl GmbH durch das Saarland überprüfen lassen. Eine deutsche Expertise, wonach der Buchwert der Techno-Saarstahl GmbH bei 44 Mio Euro liegt, wird in Brüssel offenbar angezweifelt. Die Transaktion war Anfang des Jahres von der Bundesregierung bei der Kommission notifiziert worden.

Die Techno-Saarstahl ist eine Holding mit mehr als einem Dutzend Verarbeitungsfirmen. Die Kommission ist der Auffassung, dass sich der Kaufpreis an dem tatsächlichen Ertragswert orientieren müsse. Jeder darüber hinausgehende Betrag stelle eine Beihilfe dar. Die Kommission will mit den Repräsentanten der Länder auch die Entwicklung bei der bayerischen Maxhütte erörtern. Dabei gehe es auch um die Weigerung der Peine-Salzgitter, sich an der von Stahlkonzernen an Rhein und Ruhr gebildeten Vorschaltgesellschaft zu beteiligen.

Die Kommission hat unterdessen einen Entwurf für die im Dezember 1987 angekündigte Entscheidung zur Kontrolle der finanziellen Lage von Stahlunternehmen ausgearbeitet. Die geplante Entscheidung basiert auf Artikel 47 des EGKS-Vertrags. Danach kann die „Hohe Behörde“ (Kommission) von den Stahlunternehmen Auskünfte „über ihre Geschäftsbeziehungen oder ihre Kostenelemente“ anfordern. Nach Angaben aus der Kommission ist zunächst vorgesehen, dass die Stahlunternehmen diese Informationen auf jährlicher Basis liefern müssen. Den in Schwierigkeiten steckenden Firmen soll dagegen eine vierteljährliche Auskunftspflicht auferlegt werden. Die Kommission verspricht sich von dieser Vorschrift eine größere Transparenz. Versteckte Beihilfen könnten rechtzeitig aufgedeckt werden.

(VWD v. 9. 2. 1988)

Konzerne werden aktiv

Als einen Beitrag zur Lösung der durch die Umstrukturierung entstehenden Probleme in Duisburg wollen die in diesem Raum operierenden Großunternehmen eine Wirtschaftsförderungsgesellschaft gründen. Dazu würden unter anderem Thyssen Stahl, Krupp Stahl, Mannesmannröhrenwerke und auch Klöckner Werke sowie Haniel gehören.

Diese Absicht haben die Stahlunternehmen als einen ihrer Beiträge in den Vorgesprächen für die Montankonferenz den Bonner Behörden mitgeteilt. Außerdem regten die Unternehmensvertreter an, in Duisburg ein Pilotprojekt für die Aufbereitung von Industrieflächen für Neuansiedlungen einzurichten, und zwar mit finanzieller Unterstützung des Bundes und des Landes.

Als dritte Maßnahme ist geplant, die bisherigen Ausbildungsstätten im Hüttenwerk Rheinhausen, das die Krupp Stah AG stilllegen will, zu einem überbetrieblichen „Weiterqualifizierungszentrum“ auszubauen. Schließlich sollen Umbauten im Duisburger Hafen erfolgen. Außerdem fordert die Stadt Duisburg, hier einen Freihafen zu errichten (zollfreie Zone).

Dies sollen allesamt „Hoffnungssignale“ für die Umstrukturierung des Duisburger Raumes sein und dazu beitragen, die negativen Folgen der Schließung der Hütte Rheinhausen auf die Kommune und auf die Region zu lindern. Wie Beteiligte an der von Staatssekretär Dieter von Würzen geleiteten Vorkonferenz zur Montankonferenz gespürt zu haben glauben, besteht für eine finanzielle Beteiligung des Bundes an dem Pilotprojekt der Weiterbildungsstätte trotz der bisher ablehnenden Haltung im Bundesfinanzministerium einige Aussicht.

Was die wirtschaftspolitische Seite der Montankonferenz angeht, so wird von der Stahlindustrie ein deutliches Wort des Bundeskanzlers über den nach wie vor unlauteren Wettbewerb über Stahlsubventionen in der EG erwartet und ein entsprechendes Handeln beim EG-Gipfeltreffen im Sommer.

Die Zahl der Arbeitslosen im Ruhrgebiet erhöhte sich nach Angaben des Landesarbeitsamtes in Düsseldorf im Januar gegenüber Dezember um 3,7% auf 280 900. Dies ist deutlich weniger als in

Nordrhein-Westfalen insgesamt. Dort stieg die Zahl der Arbeitslosen um 4,9% auf 796 000. Den unterdurchschnittlichen Anstieg im Revier begründet das Landesarbeitsamt damit, dass die witterungsabhängigen Wirtschaftszweige nur unterdurchschnittlich stark im Revier vertreten seien.

Verglichen mit dem Vorjahr, hat sich die Arbeitslosigkeit im Revier um 6,5% erhöht, während im Landesdurchschnitt der Zuwachs lediglich 4,8% beträgt. Dies zeigt, dass sich die Strukturprobleme im Revier in den zurückliegenden zwölf Monaten verschärft haben. Die Arbeitslosenquote im Ruhrgebiet liegt nun bei 16,3% nach 15,3% vor einem Jahr (Landesdurchschnitt 11,7%, Bundesdurchschnitt 9,9%). Das laufende Jahr bietet nach Einschätzung der Düsseldorfer Arbeitsverwaltung „wenig erfreuliche Aussichten“.

(Handelsblatt v. 5./6. 2. 1988)

Neue Impulse für die indische Stahlindustrie

Indiens staatliche Stahlwerke sollen in den kommenden Jahren mit einem Aufwand von 100 Mrd iR modernisiert werden. Gleichzeitig ist vorgesehen, weitere 40 Mrd iR in die Fertigstellung des Stahlwerkes Visakhapatnam und die Erweiterung der Kapazität des Stahlwerkes Bokaro zu investieren. Im staatlichen Bereich werden zunächst in die bereits genehmigte Modernisierung von Durgapur insgesamt 13,5 Mrd iR investiert. Für die Modernisierung des Stahlwerkes Burnpur der Indian Iron and Steel Works (IISCO) sollen rd. 30 Mrd iR aufgewendet werden. Für die Expansion von Bokaro von 4 Mio t auf 4,5 Mio t Produktionskapazität pro Jahr sind 10 Mrd iR vorgesehen, während in das in Bau befindliche Stahlwerk Visakhapatnam weitere 30 Mrd iR investiert werden sollen. Die Kosten für die Modernisierung von Rourkela werden auf 16,8 Mrd iR veranschlagt.

Dass die Modernisierung der Stahlwerke im gegebenen wirtschaftspolitischen Rahmen den gewünschten Erfolg hat, wird von vielen Fachleuten, darunter Experten der Weltbank, bezweifelt. Die Wirtschaftlichkeit der Arbeit der staatlichen Stahlwerke wird durch exzessive Einflussnahme der Regierung auf die Managemententscheidungen der Unternehmen beeinträchtigt. Zur Finanzierung der staatlichen Investitionspläne soll die Steel Authority of India Ltd. (Sail), der die fünf staatlichen integrierten Stahlwerke unterstehen, 27 Mrd iR aus selbst erwirtschafteten Mitteln aufbringen. Weitere 18 Mrd iR sollen vom Steel Development Fund, in den die Stahlverbraucher eine Zwangsabgabe zahlen, beigesteuert werden. Für die Fertigstellung von Visakhapatnam stellt die Zentralregierung 30 Mrd iR an Budgetmitteln zur Verfügung. Der verbleibende Rest von 25 Mrd iR soll aus ausländischen Quellen kommen.

Für das Modernisierungsprogramm für das Werk Burnpur der IISCO hat die Japanese International Corporation Agency (JICA) einen Vorschlag erstellt. Innerhalb der Sail wird davon ausgegangen, dass die Überholung dieses Werkes auch mit japanischer Hilfe durchgeführt werden wird. Es wird erwartet, heißt es, dass Indien von Japan finanzielle Hilfe bei der Durchführung dieses Projektes erhält, ohne dass davon der normale Finanzhilfefluss aus Japan beeinträchtigt wird.

Auf das Erfordernis der internationalen Ausschreibung, an dem Indien sonst bei der Stahlwerksmodernisierung festhält, wird in diesem Fall voraussichtlich verzichtet. Begründet wird dieser Schritt damit, dass es in Japan mehr als eine Lieferquelle für Stahlwerksausrüstungen gebe und damit das Wettbewerbselement gewährleistet sei. Selbst eine japanische Kapitalbeteiligung an dem

Stahlwerk wird nicht ausgeschlossen. Mit der Modernisierung soll das Werk in einer Stufe 1,0 Mio t und in der zweiten Stufe 2,5 Mio t Stahl pro Jahr produzieren. In den rund sechs Jahren, die für den endgültigen Umbau angesetzt werden, soll die Belegschaft von 24 000 auf 14 000 Personen reduziert werden.

Für die beiden Werke Bhilai und Bokaro ist keine Modernisierung erforderlich, da sie als einzige Anlagen im staatlichen Sektor mehr oder weniger kontinuierlich technisch weiterentwickelt wurden. Diese positive Situation verdanken diese Anlagen, wie es heißt, dem ständigen Defizit der Russlands im Tauschhandel mit Indien. Lieferungen von Kapitalgütern für die beiden mit Hilfe des Russlands gebauten Werke helfen, diese Lücken zu schließen.

Da eine sowjetische Lieferlücke im Tauschhandel auch die indischen Liefermöglichkeiten beschränkt, haben sowohl Indien als auch Russland beständig Wert auf den Ersatz obsoleter Ausrüstungen in diesen Werken gelegt. Beide Anlagen sollen noch in der ersten Hälfte 1988 ihre endgültige Kapazität von jeweils 4 Mio t pro Jahr erreichen.

Unter den anderen bedeutenden Investitionsvorhaben im staatlichen Stahlsektor ist die technische und wirtschaftliche Verbesserung der Alloy Steel Plant praktisch abgeschlossen. Doch hat sich die Anlage, wie zu hören ist, noch nicht stabilisiert, so dass sich das Werk weiterhin in den roten Zahlen bewegen wird. Voraussichtlich wird das Stahlwerk aber in diesem Jahr 90% seiner installierten Kapazität von 260 000 t pro Jahr nutzen. Das Stahlwerk Salem, das auf die Produktion von rostfreiem Stahl spezialisiert ist, wird voraussichtlich ein zweites Sendzimir-Walzwerk installieren. Voraussichtlich wird die zweite Präzisionswalzanlage, ebenso wie die erste, von der japanischen Firma Hitachi geliefert werden. Das Abkommen über den Technologietransfer zwischen der Ugine de France und Salem, das im Januar 1988 auslief, wird voraussichtlich verlängert werden.

(VWD v. 16. 2. 1988)

Wieviel Stahl braucht das Auto?

Wieviel Stahl braucht das Auto der Zukunft, und wie hoch werden die Anteile konkurrierender Werkstoffe, wie der Kunststoffe und des Aluminiums, sein? Diese Fragen beschäftigen die Automobilindustrie und ihre Zulieferer seit Langem. Für die Stahlindustrie ist diese Frage besonders wichtig, denn jede fünfte Tonne Stahl, die in der Bundesrepublik verarbeitet wird, geht heute auf direktem und indirektem Wege in den Fahrzeugbau. Davon entfällt rund die Hälfte auf Feinbleche, aus denen die Außenhaut der Autos hergestellt wird. Derzeit bestehen Autos im Durchschnitt noch zu fast 70% aus Stahl oder Gußteilen. Der Rest entfällt auf Kunststoffe, auf Aluminium, andere Nichteisenmetalle oder Gummi, Holz und textile Produkte.

Auf einem Symposium „Aluminium und Automobil“ in Neuss sagte jetzt ein Vertreter der Vereinigten Aluminium-Werke (VAW), in den USA seien im Jahre 1970 in einem Pkw durchschnittlich 35,8 kg Aluminium eingesetzt worden, bei einem durchschnittlichen Gewicht der Pkw von 1760 kg. Im Jahre 1985 habe das durchschnittliche Gewicht der Pkw nur noch 1340 kg betragen, und der Aluminiumanteil sei von 2% auf 4,5% oder 63 kg gestiegen. In Deutschland würden heute etwa 50 kg Aluminium im Automobil eingesetzt. und zwar überwiegend in Form von Aluminiumgußlegierungen im Fahrwerk, im Motor und im Getriebe.

Bei den Blechen habe das Aluminium in der Automobilindustrie bisher keine Liebhaber finden können, wohl auch deshalb, weil die weitgehend am Stahl orientierte Automobilindustrie den anders-

artigen, aber durchaus vorteilhaften Materialeigenschaften des Aluminiums nicht genügend Aufmerksamkeit gewidmet habe, meinte der VAW-Experte. Durch neue Technologien in der Blechumformung von Aluminium könnten aber die bisherigen Nachteile ausgeglichen werden, so dass im Prinzip eine ähnliche Umformbarkeit erreicht werde wie bei den Stahlblechen. Der Vertreter von Daimler-Berz meinte, im Vergleich zu hochfesten Eisenwerkstoffen, anderen Leichtmetallen, Polymer- (Kunststoffe-) und Verbundwerkstoffen sei Aluminium wegen seiner Dichte, seines Crash-Verhaltens und auch der Wiederverwertbarkeit im Vorteil, habe aber auch Nachteile, z. B. hinsichtlich der Verbindungstechnik, der Stoffkosten und der Korrosion.

In bezug auf die Wiederverwertbarkeit (Recycling) hat Aluminium gegenüber dem Stahl weder Vor- noch Nachteile. Beide Metalle werden aus den Altautos schon jetzt zu 90% zurückgewonnen. Mit diesem Spezialproblem hat besonders der Kunststoff zu kämpfen. In Neuss hieß es, bis zum Jahre 2000 werde der Anteil der Kunststoffe am Auto auf etwa 12 bis 14% steigen, während der Anteil des Aluminiums auf etwa 8% steigen könne. Die entsprechende Menge an Kunststoffabfällen würde dadurch bei rd. 200 000 t pro Jahr liegen. Der Einsatz von Aluminium im Auto werde vor allem davon abhängen, ob die Vorteile aus der Gewichtsreduzierung der Karosserie den Nachteil der auch in Zukunft höheren Aluminiumpreise wettmachen könnten.

Der Stahl (Walzstahl, Guß- und Schmiedestahl), so wird jedoch geschätzt, wird auch im Jahre 2000 einen Anteil von deutlich über 50% am Automobilbau behalten können. In Neuss sprach man von einem Anteil von 65% zur Jahrtausendwende. Dr. Ekkehard Schulz, technisches Vorstandsmitglied der Thyssen Stahl AG, ist der Meinung, dass eine ausgereifte Fertigungstechnik, die ständig verbesserte Oberflächenqualität der Stahlbleche, der Beitrag zu den hohen Sicherheitsanforderungen des Autos, die Reparatur- und Recyclingmöglichkeiten sowie eben die relativ niedrigeren Materialkosten die Voraussage erlauben, dass die Automobile in zehn Jahren nicht wesentlich anders aussehen werden als heute. Die Erfahrungen von Thyssen, vor allem, bei Budd in Amerika, zeigten, dass der Kunststoff von den geringeren Investitionskosten für kleine Erzeugungsmengen profitieren und deshalb bei kleinen Pkw-Serien auch bei großflächigen Bauteilen kostengünstiger sein könne als Stahl. Bei großen Serien sei der Kostenvorteil des Stahls aber kaum aufzuholen.

Nach Schulz haben in der Automobilindustrie andere Materialien, wie die Kunststoffe und das Aluminium, bisher dem Stahl nur bei nichttragenden Einzelteilen Konkurrenz gemacht. Das Konstruktions- und Bauprinzip sei für die Automobilindustrie aber kein Tabu, deshalb werde die selbsttragende Stahlkarosserie längerfristig nicht unangefochten sein. Die Thyssen-Tochter Budd in den USA liefere ja bereits die Kunststoffkarosserieteile, die beim Pontiac-Fiero auf den tragenden Stahlrahmen montiert würden. Und in Europa sei es beim Kleintransporter Renault Espace ähnlich.

Die Stahlunternehmen hätten jedoch seit längerem neue Stahlsorten entwickelt, neu beispielsweise hinsichtlich Qualität, Gewicht und Verarbeitungsmöglichkeiten. Beispiele dafür seien Oberflächenqualitäten der Bleche, die eine haltbarere und gleichmäßigere Lackierung zuließen und den Rost abwehrte, ferner die großen Bodenbleche für Pkw aus feuerverzinktem Stahl, was mit dem Laserschweißen möglich geworden sei. Schulz: „Wir haben viel erreicht, aber die fortschreitende Automation und neue Produktionstechniken in den Automobilwerken setzen ständig strengere Maßstäbe.“

(Rheinische Post v. 13. 2. 1988)

გამოყავით მოცემულ სამეცნიერო-ტექნიკურ ტექსტებში დამატებითი, დუბლირებული და გაუგებარი ინფორმაცია, თუკი ისინი ტექსტში შეგხვდებათ. შეადგინეთ ინდიკატური რეფერატი.

Das Mass der Musik

Zwischen westlichen und östlichen Rhythmus-Traditionen haben sich über die Jahrhunderte deutliche Unterschiede herausgebildet. Über Zeit, Rhythmus, Metrum und Takt in der christlich-europäischen und der islamisch-arabischen Musik.

von Vladimir Ivanoff

Musik bzw. musikalisches Erleben geschieht außerhalb der allgemeinen, „natürlichen“ Zeitlichkeit. Musik hat mindestens in der menschlichen Wahrnehmung durch ihre Strukturierung in Zeitmuster eine spezifisch musikalische Zeitgestalt. Der Begriff Harmonie bezeichnete bis ins 5. Jahrhundert vor Christus die Ordnung von Zeit und Tönen in der Musik. Erst danach entwickelte sich eine terminologische Trennung der musikalischen Ordnungsprinzipien: Harmonie umschreibt die Ordnung der Töne, Rhythmus die Ordnung der Bewegung oder der Zeit, wie man etwa schon in Platons „Normoi“ (664e) nachlesen kann, immer in bezug auf den menschlichen Sinn. Die griechische Antike verband mit dem Begriff Rhythmus die Vorstellung des Regelmäßigen. Der Begriff Metrum (Maß) ist jünger als der des Rhythmus: In der nachklassischen Antike waren Metren die gleichförmigen Abschnitte eines regelmäßig gegliederten Rhythmus.

Die arabisch-nahöstliche Tradition folgte in der Auffassung zwar dem Konzept des antiken chronos photos als einer Haupteinheit bzw. einem Grundpuls, bezog sich jedoch stärker auf die Lehre von der Prosodie, die sich mit Tonhöhen und Silbenlängen in der Dichtkunst auseinandersetzte. Die interne Struktur eines rhythmischen Zyklus bleibt immer flexibel. Rhythmus ist in der nahöstlichen Tradition die Teilung einer Zeitspanne in Abschnitte, die durch Schläge abgegrenzt werden, welche durch wahrnehmbare und meßbare Dauern voneinander getrennt sind. Islamisch-arabische Theoretiker entlehnten zur Veranschaulichung von Tonansatz und Dauer einer Zeitspanne bei den Grammatikern bzw. Prosodikern das Konzept von Bewegung bzw. stimmhaftem Konsonanten und Ruhe bzw. ruhendem Konsonanten. Man unterschied grundsätzlich vier verschiedene Schlagdauern aus einer bis vier Zeiteinheiten (Bewegung-Ruhe, Bewegung-Ruhe-Ruhe ect.), die in (theoretisch) beliebigen Kombinationen als Grundbausteine für den Aufbau rhythmischer Zyklen dienen konnten. Die klassisch-arabische Theorie bevorzugte dabei Zyklen, die aus zwei oder mehr (vorzugweise durch Zwischenschläge deutlich voneinander abgesetzten) unterschiedlich langen Bausteinen bestanden. Bereits im späten 15. Jahrhundert kannte die nahöstliche Theorie 18 häufig gebrauchte und 9 seltenere rhythmische Zyklen.

In der Europäisch-westlichen Tradition beschrieb dagegen bereits Augustinus in seiner Schrift „De musica“ ein taktähnliches Schlagmuster (percussio), das – wie der moderne westliche Taktschlag – aus einer Hebung (levatio) und einer Senkung (positio) besteht und demnach einen rhythmischen

Zyklus in gleichförmige bzw. gleichmäßige Abschnitte – ähnlich dem jüngeren griechischen Metrum-Begriff – gliedert. Der neuzeitliche Begriff „Takt“ leitet sich aus dem lateinischen *tangere* (berühren) ab und bezeichnet die Messung des Zeitrasters, in dem sich ein Musikvortrag bewegt, durch das regelmäßige Berühren eines Gegenstands (etwa eines Musikinstruments) mit dem Finger, der Hand oder dem Fuß: „Wenn der Kantor richtig und regelmäßig singen will, soll er pulsierend seinen Fuß, seine Hand oder seinen Finger beim Singen bewegen und dabei irgendwo aufschlagen“ (Ramos de Pareia: *Musica practica*, 1472).

Tatsächlich kann man in der westlichen und in der östlichen Rhythmik zwei grundlegend unterschiedliche Systeme erkennen, wobei der nahöstliche Raum hier als repräsentatives Beispiel für ähnliche Phänomene in allen asiatischen Kulturen gelten kann: Der Osten bevorzugt rhythmische Zyklen, die aus oft unterschiedlich langen Grundbausteinen bestehen. Diese Bausteine werden quantitativ gemessen und häufig durch Silben verdeutlicht, die den unterschiedlichen Klangfarben (vergleichbar den Konsonanten und Vokalen) von Perkussionsinstrumenten nachempfunden sind: „*Dum tak taka tah*“.

Der Westen folgt zunehmend der Tendenz, rhythmische Zyklen in gleichmäßige Abschnitte zu gliedern. Diese Bausteine werden qualitativ gemessen, das heißt, als Hebung und Senkung bzw. schwer-leicht empfunden. Die Bausteine der westlichen Tradition konnten in immer feinere Raster gegliedert werden (Unterteilung und Multiplikation dynamischer Elemente); ein Phänomen, das in der europäischen Musikgeschichte in zweifacher Hinsicht große Schubkräfte entwickelte: In der Notation konnte so die Darstellung immer kleinerer Notenwerte bzw. Tonlängen gelingen: *Longa-Brevis-Semibrevis-Minima*-etc. bzw. Ganze-Halbe-Viertel-Achtel-etc.

Das Rastersystem erleichterte die Darstellung (und auch die Wahrnehmung) gleichzeitig erklingender, unabhängiger Stimmen und hatte katalysierende Wirkung auf die Entwicklung der europäischen Mehrstimmigkeit. Damit konnten sich die Klangwelt und Notation europäischer Musik immer mehr, bis zur teilweise völligen Auflösung rhythmischer Zyklen in der Musik des 20. Jahrhundert, dem Ablauf der „natürlichen“ Zeit nähern. Diese Entwicklung führte aber zu einer zunehmenden Verarmung im eingesetzten Tonvorrat, bis zur temperierten Stimmung moderner Tasteninstrumente. Je mehr Töne (Mehrstimmigkeit) in immer feiner gegliederten Dauern zur Verfügung standen, desto weniger Beachtung konnten die Möglichkeiten feiner Schattierungen von Tonhöhen und damit auch melodischer Elemente finden.

Die rhythmischen Bausteine der östlichen Tradition bilden feste, unveränderliche Grundgestalten, die zwar in immer komplexeren Kombinationen zusammengesetzt, jedoch nicht feiner gerastert werden konnten (Addition statischer Elemente). Dies führte zur Konzentration auf die Entwicklung einer fast unüberschaubaren Anzahl zum Teil sehr ausgedehnter rhythmischer Zyklen. Diese rhythmischen Gestalten schufen eine immer dichtere und tiefere musikalische Zeitlichkeit, in der ein Interesse, sich dem Ablauf „natürlicher“ Zeit zu nähern, nicht aufkeimen konnte. Während die östliche Tradition wohl auch deshalb keine komplexe Mehrstimmigkeit entwickelte, konzentrierte sie sich in der Einstimmigkeit auf die Möglichkeiten der zunehmend feinen und flexiblen Schattierungen von Tonhöhen und Melodien. Das Prinzip westlicher Rhythmik ist die Gliederung „leerer Zeit“, die es mit Ereignissen zu füllen gilt. Das Prinzip östlicher Rhythmik ist das Schaffen „erfüllter Zeit“.

(Zeitschrift für Kultur Austausch 48. Jahrgang 3/98)

von Hans-Georg Knopp

Nicht erst seit den deutlichen Worten von Bundespräsident Roman Herzog, der dem Kulturdialog die Notwendigkeit eines sicherheitspolitischen Imperativs zuordnete, steht eben dieser Kulturdialog in der politischen Rhetorik ganz oben. Und es vergeht keine außenkulturpolitische Rede, in der dieser vielschichtige Begriff nicht genannt, der Dialog nicht gefordert, gar beschworen würde. Ähnlich inflationär wird der Begriff der „Lerngemeinschaften“ gehandelt, der von Wolf Lepenies, dem Leiter des Wissenschaftskollegs zu Berlin, einmal geprägt, nicht mehr aus dem außenkulturpolitischen Jargon wegzudenken ist. Man fühlt sich unweigerlich an den schönen Essay von Robert Musil über Denkmäler erinnert, deren besondere Eigenschaft er so beschreibt, dass sie das, woran sie gedenken sollen, vergessen machen.

Aber auch das vielstimmige Verschweigen löst keine Probleme. Und während sich die Politik bedeckt hält und einige Mittlerorganisationen – im Dienste der Sache natürlich – gegenseitig nach ihren Kompetenzbereichen trachten, wachsen die Aufgaben und die Notwendigkeiten einer koordinierten, auf die internationalen und nationalen Entwicklungen reagierenden und auch visionären Auswärtigen Kulturpolitik. Ziel der nächsten Legislaturperiode sollte es deshalb in erster Linie sein, jenseits der Rhetorik die Bedeutung des Kulturaustauschs und des Dialogs der Kulturen wirklich ernst zu nehmen, um so aus dem nachgeordneten dritten Säulchen der Auswärtigen Politik eine wirkliche Säule zu machen.

Das Ende der siebziger Jahre stolz im Allparteienkonsens verkündete Modell der „Zweibahnstraße in der Auswärtigen Kulturpolitik“ ist niemals wirklich umgesetzt worden. Nur ein Bruchteil der finanziellen Aufwendungen für die Auswärtige Kulturpolitik ist in den „Import“, in – um im Bild zu bleiben – den Gegenverkehr der Auslandskulturarbeit geflossen. War diese Schwerpunktsetzung anfänglich aus dem Selbstdarstellungsbedürfnis einer Nation durchaus erklärlich, so haben sich die Vorzeichen mittlerweile radikal verändert.

Die Interdependenz der Kulturen hat heute ein bislang nicht gekanntes Ausmaß erreicht. Urbane Räume verändern sich dadurch ebenso wie individuelle und soziale Lebenswelten. Die Medien, die es erlauben, mit den Füßen in der einen, mit dem Kopf in der anderen Kultur zu leben, tun ihr übriges. Diese Prozesse sind konflikt- und spannungsreich. Internationale Kulturbeziehungen haben zunehmend eine nationale Komponente, wie das Beispiel der deutsch-türkischen Beziehungen zeigt. Aber auch umgekehrt haben sich die Abhängigkeiten vergrößert. Tendenz steigend.

Angesichts so gearteter weltweiter Prozesse wirkt das Modell der Zweibahnstraße nun wirklich etwas antiquiert und wird den hybriden Realitäten am Ende dieses Jahrhunderts kaum mehr gerecht. Kulturen sind keine Entitäten, Kugeln vergleichbar, die kontrolliert hin- und herzubewegen sind. Die globalen Prozesse sind weitaus anarchischer, als es dieser gepflegte Begriff der Zweibahnstraße (Verkehrsregeln inbegriffen) suggeriert.

Allenthalben wird nach Modellen für diesen vielschichtigen Kulturdialog gesucht. Die Städte, und mit ihnen der Deutsche Städtetag, widmeten sich 1998 nicht zum ersten Mal dem Thema der

Internationalisierung der Städte, und zwar nicht nur aufgrund der schwelenden Konflikte, die das gedeihliche kulturelle Miteinander erschweren, sondern auch aus der Einsicht, dass sich auch an diesem Punkt die Standortfrage entscheidet. Außen- und Innenkulturpolitik werden so zu zwei Seiten einer Medaille. Diese Verschränkung der Außen- und Innenkulturpolitik sollte in der nächsten Legislaturperiode zum Thema gemacht werden. Eine neue Auswärtige Kulturpolitik müsste den wachsenden Interdependenzen sowohl zwischen den Kulturen als auch zwischen internationalen und nationalen kulturellen Prozessen Rechnung tragen. Frei nach Wolf Lepenies – „das beste Goethe Institut ist das Haus der Kulturen der Welt in Berlin“ – gilt es dabei, auch die internationale Kompetenz in Deutschland zu stärken. Das ist angesichts der wachsenden Ausländerfeindlichkeit ein essentielles Element eines friedvollen Zusammenlebens.

Eine neue Auswärtige Kulturpolitik, die auf die vielschichtigen Prozesse der Globalisierung reagiert, sollte aber auch verstärkt und kreativ das Potential der neuen Medien für den internationalen Kulturdialog nutzen. Vor allem das Internet ist für die Exploration neuer Interaktionsformen in den internationalen Kulturbeziehungen von unschätzbarem Wert. Während jedoch der British Council sich auf seiner Homepage stolz als „Gateway to Britain“ präsentiert, fehlen in der deutschen Auswärtigen Kulturpolitik allenthalben die Mittel für eine innovative mediale Arbeit. Das Informationszeitalter lässt grüßen, und das in Zeiten, da die Attraktivität eines Landes sich insbesondere auch über dessen Innovationsfähigkeit definiert. Hier sollten in Zukunft weitaus deutlicher als bisher – fast möchte ich von der Notwendigkeit eines Quantensprungs sprechen – Prioritäten gesetzt werden.

(Zeitschrift für Kultur Austausch 48. Jahrgang 3/98)

სავარჯიშო X

შეადგინეთ მოცემული სამეცნიერო ტექსტების ინდიკატური რეფერატი და ინდიკატური ანოტაცია.

Karin M. Einchoff-Cyrus (Wiesbaden)

Wortschatz als Spiegel des Zeitgeistes

Die Wörter unserer Sprache sind die Bausteine dessen, was wir denken, sagen und schreiben. (Aber sie bilden nicht nur die Wirklichkeit ab, sie schaffen auch Bewusstsein. Insofern stehen sie als Mark- und Merkzeichen dafür, was die Menschen zu jeder Zeit bewegt hat und wie sie die Welt um sich herum gesehen und beurteilt haben. Der Wortgebrauch spiegelt den Zeitgeist.

Der Geist der Zeit wird in der Sprache und ihrer Verwendung in unterschiedlicher Weise greifbar. Wortgebrauch ist abhängig von den Gegebenheiten, den Denkmustern, die die jeweilige Zeit prägen. Davon wird in einem ersten Abschnitt die Rede sein: von Wörtern, die (positive oder negative) Konnotationen hervorrufen und in einer Zeit als gemäß oder nicht gemäß empfunden werden. Die Sprache, speziell der Wortschatz, muss sich laufend den kulturellen Entwicklungen (im weitesten Sinne) anpassen. Wörter müssen neu geprägt oder aus einer anderen Sprache entlehnt werden. Von der Haltung gegenüber dem sog. „Fremdwort“ wird der zweite Abschnitt handeln.

Im dritten Abschnitt wird an einigen Beispielen gezeigt, wie die Sprachgemeinschaft durch Anpassung vorhandenen Sprachmaterials neue Inhalte im Wort fassen kann. Ein jedes Jahr wiederkehrendes Medienereignis ist die Bekanntgabe der *Wörter des Jahres*, die von der Gesellschaft für deutsche Sprache in Wiesbaden zusammengestellt werden. Aus Anlass der Jahrhundertwende wurden außerdem hundert Wörter als repräsentativ für zentrale Gegebenheiten, Ereignisse und Empfindungen ausgewählt, die widerspiegeln, was die Menschen in den gerade vergangenen 100 Jahren bewegte und was sich in Sprache manifestierte. Die Geschichte eines Wortes ist auch die Geschichte einer Sache und, wichtiger noch, des zeitgeschichtlich gebundenen Umgangs mit dem Wort. Der vierte und fünfte Abschnitt wird ausgewählte Schlüsselwörter für einzelne Zeitperioden vorstellen.

1. Gemäß/nicht gemäß: eine neue Humanität durch sprachliche Sensibilisierung

Was ist gemäß, was nicht? Auf diese Frage wirft ein Vorgang beim Zweiten Deutschen Fernsehen ein erhellendes Licht. Das ZDF hatte über Jahrzehnte hinweg mit großem Erfolg die Sendung „Aktion Sorgenkind“ betreut und ausgestrahlt. Sie war 1964 ins Leben gerufen worden, um aus dem Reingewinn behinderten Menschen zu helfen. Niemand nahm damals Anstoß an dem Namen der Sendung. Im Jahr 2000 aber bekam die Sendung einen neuen Namen: „Aktion Mensch“. Das Wort *Sorgenkind* für Behinderte wurde jetzt als diskriminierend empfunden. Im Zeichen dessen, was inzwischen als „political correctness“ bekannt ist, entwickelte sich allenthalben eine neue Sensibilität für Sprache und damit für Menschen. Das *Altersheim* von gestern ist heute das *Seniorenstift*. Die Bezeichnungen *Siechenheim* oder gar *Siechenasyl*, die noch vor einem halben Jahrhundert für ein Krankenhaus für chronisch Kranke durchaus gebräuchlich waren, gehören jetzt nicht mehr zum aktuellen Sprachgebrauch. Eine neue Humanität ist entstanden, die sich im Wortschatz niederschlägt. Es ließen sich viele Beispiele anführen, auch aus den Fachsprachen, die einen wachsenden Einfluss auf die Gemeinsprache haben. Sprachliches Vorbild will beispielsweise die Redaktion des Klinischen Wörterbuchs „Psyhyrembel“ sein. Das Wort *Missbildung* zum Beispiel wird heute als nicht mehr gemäß empfunden und wurde in der letzten Ausgabe (1998) durch *Fehlbildung* ersetzt.

In allen Gesellschaftsbereichen wird eine nicht diskriminierende Sprache gefordert. Nicht immer aber bietet die Sprache die dafür nötigen Hilfsmittel. Es fehlen Wörter. Zum Beispiel ein Wort, das dem *Gast* entspricht, wenn es sich um eine weibliche Person handelt. Interessanterweise ist der deutschen Sprache hier aus Gründen, die im Einzelnen zu untersuchen wären, ein Wort verloren gegangen, das bis in die frühe Neuzeit hinein durchaus gebräuchlich war: die *Gästin*. Das Wort ist keineswegs eine Erfindung von Feministinnen, wie man meinen könnte, sondern ein sehr altes Wort, das auch im Wörterbuch der Brüder Grimm (DWB IV/1.1, 1482) verzeichnet ist: [...] schon ahd., *kesīn* hospita [...] mhd. *gestinne*, *gesīn*“ (vgl. auch Förster/Frank-Cyrus 1997, 34). Allerdings ist das Wort spätestens im 18. Jahrhundert nicht mehr üblich: In Johann Cristoph Adelungs *Grammatisch-kritischem Wörterbunch der hochdeutschen Mundart* sucht man den Eintrag vergebens und liest stattdesseb unter *Gast*: “[...] von beyden Geschlechtern gebraucht, indem man

¹ Der Abschnitt ist angelehnt an Bar 2001 (vgl. dort die entsprechenden Passagen); er übernimmt einzelne Formulierungen, Zitate und Beispiele.

so wohl zu einem Frauenzimmer. als zu einer Mannsperson sagt. seyn sie heute mein Gast, u.s.f.“ (Adelung 1796, 429).

Die wachsende Sensibilität für sexistische Erscheinung in der Sprache erfasste seit den 70er Jahren in Deutschland alle Bereiche der öffentlichen Sprache: in Behörden und Verwaltungen, in den Büros der Frauenbeauftragten, in Redaktionen und Schulbuchverlagen, in Sekretariaten, Ministerien, Universitäten und in Schulen. Auch in Kirchengemeinden änderte sich der Sprachgebrauch. Gemeindeglieder werden zunehmend als “Brüder und Schwestern” angesprochen. Der sich wandelnde Sprachgebrauch liegt auch Bestreben zugrunde, biblische Texte in nicht diskriminierender Sprache zugänglich zu wofür sich die feministische Theologie einsetzt. Der Grundsatz der Gleichberechtigung der Geschlechter in der Politik wird inzwischen von allen demokratischen Parteien und Gruppierungen anerkannt (Thimm 1993, 173).

2. Die so genannten “Fremdwörter”

Der Terminus *Fremdwort* wurde vermutlich von K.C.F. Krause (1781-1832) geprägt und durch Jean Paul im “Hesperus” (1819) verbreitet; zuvor finden sich meist zusammengesetzte Ausdrücke wie *ausheimisches/ausländisches/fremdes Wort*. Die kritische Reflexion über den Fremdwortgebrauch ist allerdings mindestens vierhundert Jahre als das Wort selbst. Sie findet sich bereits im 15. Jahrhundert, in gemäßiger Form z.B. bei dem Humanisten Niclas von Wyle (1478). 1538 klagt der Prediger und Schriftsteller Sebastian Franck: “Es ist kein volck, es bleibt bei seiner spraach und kleydung, dunckt sich der gemeyd sein, und rühmt sich deren, will auch das mans darbey erkenn. Allein die Teutschen verleugnen ire spraach und kleydung und geen in frembder seltzamer mummerey herein”.

Eine erste Hochkonjunktur erlebt die Fremdwortkritik im 17. Jahrhundert, und zwar vor allem im Umfeld der so genannten Sprachgesellschaften. Insbesondere widmeten sie sich der “Beförderung der Teutschen Sprache” und forderten, “daß man selbe in ihrem Verstande ohne Zuthun ausländischer Worte/rein erhalte; Und sich so wol der besten Aussprache im Reden; als der reinsten Ahrt im Schreiben/und Dichten befeissige/dargegen alle fremde Mengwörter/so in beliebtem Mißbrauch bestehen/aus- und absetze”. Die älteste und bedeutendste deutsche Sprachgesellschaft, die *Fruchtbringende Gesellschaft* oder der *Palmenorden*, auf deren Arbeit die gerade zitierte Aussage von Georg Neumark (1668) sich bezog, wurde 1617 gegründet (vgl. Gardt 1999 b, 103 ff.). Andere Sprachgesellschaften wie die *Aufrichtige Gesellschaft von der Tannen* (1633), die *Deutschgesinnte Genossenschaft* (1642), der *Pegnesische Blumenorden* (1644) und der *Elbschwanenorden* (1656) verfolgten ähnliche Ziele und stellten sich ebenfalls gegen das an Frankreich orientierte “Alamodewesen”, das als substanzlos und unaufrichtig verurteilt wurde.

Hand in Hand mit der Kritik am fremden Wort ging die Suche nach ihnen entsprechenden neuen deutschen Wörtern. Autoren wie Justus Georg Schottelius (1612-1676), Philipp von Zesen (1619-1689) sowie deren geistige Mitstreiter und Nachfolger – in der Aufklärungszeit vor allem Joachim Heinrich Campe (1746-1818) – schlagen für viele fremde Wörter deutsche Ausdrücke vor, von denen sich manche durchsetzten (nicht selten trat das deutsche Wort neben das fremde), während andere wirkungslos blieben, manchmal auch wegen ihrer Skurrilität lächerlich wirkten.

Fest zum deutschen Wortschatz gehören heute Bildungen wie *Ableitung (Derivation)*, *Abstand (Distanz)*, *Angelpunkt (Pol)*, *Anschrift (Adresse)*, *Augenblick (Moment)*, *Ausflug (Exkursion)*, *Beifügung (Apposition)*, *Beistrich (Komma)*, *Besprechung (Rezension)*, *Bittsteller (Supplikant)*, *Blutzeuge (Märtyrer)*, *Bücherei (Bibliothek)*, *Emporkömmling (Parvenu)*, *Entwurf (Projekt)*, *Farbengebung (Kolorit)*, *Fernsprecher (Telefon)*, *fortschrittlich (progressiv)*, *Freistaat (Republik)*, *Gesichtskreis (Horizont)*, *Kerbtier (Insekt)*, *Kreislauf (Zirkulation)*, *Leidenschaft (Passion)*, *Mundart (Dialekt)*, *Singgedicht (Epigramm)*, *Stelldichein (Rendezvous)*, *Sterblichkeit (Mortalität)*, *Wahlspruch (Devise)*, *Weltall (Universum)*, *Zerrbild (Karikatur)*.

Es zeigt sich, dass in vielen Fällen die einheimischen Neubildungen als Synonyme neben die Fremdwörter getreten sind (z.B. *Anschrift/Adresse*, *Bücherei/Bibliothek*, *Weltall/Universum*), während sie in anderen Fällen eine inhaltliche Veränderung erfahren haben und auf diese Weise einen Beitrag zur inhaltlichen oder stilistischen Bereicherung des entsprechenden Wortfeldes leisten konnten (z.B. *Angelpunkt/Pol*, *Freistaat/Republik*, *Zerrbild/Karikatur*). Nicht durchgesetzt haben sich hingegen Verdeutschungsvorschläge wie *Blitzfeuererregung (Elektrisierung)*, *Dörrleiche (Mumie)*, *Entglieder (Anatom)*, *Gottestum (Religion)*, *Jungfernzwinger (Nonnenkloster)*, *Kirchentisch (Altar)*, *klägeln (querulieren)*, *Krautbeschreiber (Botaniker)*, *Lotterbett (Sofa)*, *Leuthold (Patriot)*, *Meuchelpuffer (Pistole)*, *Schalksernst (Ironie)*, *Scheidekunst (Chemie)*, *Spitzgebäude (Pyramide)*, *Spottnachbildung (Parodie)*, *Weiberhof (Harem)*, *Zeugemutter (Natur)*.

Solche Verdeutschungsvorschläge erscheinen heute lediglich als sprachgeschichtliche Kuriositäten. Selbst Lehnwörter, also solche Entlehnungen, die sich der deutschen Sprache in Lautgestalt und Flexion derart angepasst haben, dass erst wortgeschichtliche Forschung ihre fremde Herkunft zutage fördert, versuchte man zu ersetzen (z.B. *Fenster* durch *Tageleuchter*) und sogar ein Erbwort wie *Nase* wurde fälschlicherweise für ein Fremdwort gehalten und sollte mit *Gesichtserker* verdeutsch werden.

In Deutschland wurde der Kampf gegen fremdsprachlichen Einfluss besonders heftig geführt, da die sprachsoziologische Entwicklung vom Mittelalter her bis ins 18. Jahrhundert von der kulturellen Vorherrschaft des Lateins und des Französischen belastet war (v. Polenz 1979, 10).

Die Zeit nach dem 2. Weltkrieg, die jüngste Vergangenheit und die Gegenwart zeigen hinsichtlich der Einstellung zum Fremdwort ein uneinheitliches Bild. Während vor allem Laien nach wie vor zum "Kampf gegen Fremdwörter (vor allem Anglizismen)" aufrufen und dabei oft eine ebenso aggressive wie undifferenzierte Haltung erkennen lassen, zeigt eine auf der Grundlage sprachwissenschaftlicher Erkenntnisse operierende Sprachpflegeinstitution wie die Gesellschaft für deutsche Sprache eine gemäßigte Haltung. Ihr geht es nicht um Ächtung, sondern um einen reflektierten Einsatz von Fremdwörtern gemäß dem Grundsatz, dass nicht in allen Fällen das einheimische Wort das passendere ist.

3. Neue Ausdrucksmöglichkeiten durch Bedeutungswandel

Eine Mutter schreibt an die Gesellschaft für deutsche Sprache: "Unsere Tochter wurde in der Schule bestraft, weil sie das Wort *geil* verwendet hat. Sie hat es aber in der heutzutage in der

² Eine ausführliche Erläuterung zu Herkunft und Bedeutung des Wortes *geil* findet sich in: Der Sprachdienst, 6/1999, S. 234

Jugendsprache ganz gängigen Weise gebraucht und nichts Anzüglichen oder Unanständiges damit gemeint. Kann die Lehrerin das Wort verbieten?“

Schwierigkeiten beim Verständnis können durchaus auftreten, wenn sich die Sprache, in diesem Falle die Bedeutung von Wörtern, verändert. Unter Jugendlichen wird *geil* verwendet im Sinne von 'sehr gut, großartig, beeindruckend, klasse', nicht in dem den älteren Sprachteilhabern bekannten Sinne von 'lüstern, sexuell erregt'. Übrigens: Die ursprüngliche, noch im Mittelhochdeutschen vorhandene Bedeutung von *geil* ist 'aufschäumend, heftig, übermütig, ausgelassen, lustig', So grundlegend können Bedeutungen sich ändern (vgl. auch DWB, IV. 1.2, 2582 ff.).

Wie ein Wort gleichsam vor unseren Augen eine andere Bedeutung annehmen kann, zeigt das Wort *Sympathisant*. Ist das Wort neutral in seiner Bedeutung oder evoziert es negative Gefühle? Der früheste lexikalische Beleg findet sich im Rechtschreib-Duden von 1973. Das Wort wird dort erklärt als "jemand, der einer Gruppe oder einer Anschauung wohlwollend gegenübersteht". 1974 stand es schon in mehreren Wörterbüchern, u.a. im Fremdwörter-Duden, und zwar dort mit der zur Zeit gültigen Bedeutungsangabe: "jemand, der einer extremen politischen oder gesellschaftlichen Gruppe oder Anschauung wohlwollend gegenübersteht und sie unterstützt". Das Wort ist jedoch älter, als diese Wörterbucheinträge vermuten lassen. 1968 stand es im Spiegel im Zusammenhang mit dem damals untergetauchten SDS-Führer Karl-Heinz Roth: "In der Wohnung eines Sympathisanten am Stadtrand Hamburgs [...] gab Roth das folgende Interview. "Zu der Zeit war *Sympathisant* an sich nichts Schlimmes. Die negative Konnotation erhielt das Wort erst 1973/74, wie die beiden Duden-Zitate Zeigen" (Nüssler 1985, 59).

4. Zeitgeist in den "Wörtern des Jahres": Eine Auswahl

Nach der Studentenbewegung der 68er Jahre erhielt 1971 das Wort *aufmüppig* große Popularität und wurde "Wort des Jahres". Auch das Verbum *aufmüppfen* wurde viel verwendet. Es stand für das Aufbegehren der jungen Leute, die alles infrage stellten. – Die Mode bescherte uns 1971 mit den heißen *Höschchen* eine Neuheit. Hier handelt es sich um eine Lehnübersetzung von engl. *hot pants*. Man fragt sich natürlich, was *hot* bzw. *heiß* hier eigentlich bedeuten. Offensichtlich liegt eine neue Bedeutung von *hot* vor, die damals in keinem Wörterbuch verzeichnet war, aber aus dem Filmtitel "Some like it hot" ("Manche mögen's heiß") bekannt ist. Entsprechend liegt eine Lehnwendung von engl. *hot pants* vor.

In den 70er Jahren wurde in der Presseberichterstattung das Thema Jugend ständig diskutiert. Dabei spielte die Mode immer eine wichtige Rolle. Aus der Mini-Mode von damals wurde auch eine sprachliche Mini-Mode, d.h., dass aufgrund der schon vor 1971 bekannten Mini-Mode nun alle möglichen kleinen Dinge mit dem Präfix *Mini-* versehen wurden. Der Spiegel verzeichnete 1971 folgende Bildungen: *Mini-Mao*, *Mini-Poein* (Minou Drouet), *Mini-Busen* (Twiggy), *Mini-VW*, *Mini-Krimi*. Die Adjektive *miniherockt* und *minifrech*, die damals im Spiegel standen, verdienen Beachtung, und eine Wendung wird gefunden: "Sie geht mini".

Die *Bandbreite* war ein weiteres Modewort. Die Bundesbahn erfand den Intercity-Zug und der Raumfahrt wurde das *Mondauto* erstmals eingesetzt.

Ein anderes Modewort prägte das Jahr 1977: *Szene*. Es kam im allgemeinen Sprachgebrauch ständig vor, so im Zusammenhang mit Ortsnamen (*Hamburger/Berliner/ Bonner Szene*), als

Kompositum (*Drogenszene, Kunstszene, Literaturszene* usw.). Das Wort war der Sprachgemeinschaft natürlich bekannt; 1977 wurde es jedoch mit neuen Bedeutungen versehen und eher im Sinn von *Szenerie* verstanden. Dabei geht es wieder um eine Lehnbedeutung nach engl. *scene*, im Oxford Dictionary of Current English (1976) als "area of action" oder "way of life" definiert.

Ein weiteres Kurzwort, das schon lange im Kreuzfeuer der Kritik gestanden hatte, löste 1977 eine leidenschaftliche Diskussion aus und verstärkte damit seine Wirkung: *BRD*, das angeblich von der DDR erfundene und sicher von ihr propagierte Kürzel für *Bundesrepublik Deutschland*, das den Ausdruck *Deutschland* verbergen sollte. Der damalige Bundesinnenminister empfahl daraufhin, diese Abkürzung nicht zu verwenden. Die Diskussion eskalierte derart, dass Kultusministerien Richtlinien erlassen mussten. In einer Anordnung des Berliner Schulsenators Walter Rasch hieß es: "Als Fehler angestrichen werden darf *BRD* in Berliner Schulaufgaben dann, wenn im Unterricht das Thema der deutschen Einheit bereits behandelt worden ist [...]".

1978 hieß das Jahreswort *konspirative Wohnung*. *Konspirativ* bedeutet nach dem Duden-Fremdwörterbuch 'verschwörerisch' und bezog sich bisher auf Menschen und ihre Handlungen. Neu war 1978 die Bildung *konspirative Wohnung*. Gemeint war eine Wohnung von Konspiranten.

1980 brachte als Wort des Jahres die *Rasterfahndung*, eine Reminiszenz an die staatliche Gegenwehr gegen den immer stärker um sich greifenden Terrorismus. Ein weiteres Wort dieses Jahres war *Asyl*. An diesem Ausdruck zeigt sich, dass die Massenmedien mit ihrer Wortwahl Werte vermitteln. Ob jemand *Asylbewerber* oder *Wirtschaftsasylant* genannt wird, ist von großer Tragweite. Wenn das Wort *Asylant*, oft auch *Scheinasylant*, noch mit Wörtern wie *Sturm*, *Flut* oder *Schwemme* kombiniert wird, dann bereitet die Wortwahl den Boden für eine bestimmte Politik. Denn Wortwahl ist eben auch Parteinahme. Es ist eine Frage des Standpunktes, ob z.B. *Bewaffnete*, die nicht den regulären Streitkräften eines Landes angehören, positiv als *Widerstandskämpfer*, *Freiheitskämpfer* oder negativ als *Heckenschützen*, *Guerilleros*, *Banditen* bezeichnet werden. Wörter prägen Weltbilder.

Bereits 1979 fasste die Nato den sog. *Doppelbeschluss*, der Abschreckung durch Verteidigungsfähigkeit und den gleichzeitigen Willen zu Entspannung durch Rüstungsbeschränkung miteinander verband. Die Diskussion über dieses Thema bescherte uns das Wort des Jahres 1981: *Nulllösung*. Damit war gemeint, dass sowohl die SS-20-Raketen auf östlicher als auch die Pershing-20-Raketen auf westlicher Seite vernichtet werden sollten. Man redete auch von der *Nulloption* oder von der *Nullvariante*. Wörter dieses Jahres waren außerdem *Friedensmarsch* und *Friedensdemonstration*.

1982 warfen sich die politischen Parteien gegenseitig eine *Ellenbogenmentalität* vor, zum Wort des Jahres avancierte *Ellenbogengesellschaft*. Die zeitgenössischen Auseinandersetzungen eskalierten 1983 im *heißen Herbst*. Diese "Jahreszeit", die vor allem in den Medien vorkam, war ein politischer Herbst, geprägt durch den Streit um die Stationierung US-amerikanischer Atomwaffen in Deutschland. Der *heiße Herbst* wurde als Droh- und Angstwort verwendet. Man sprach auch vom *Raketenherbst*.

Die Friedensbewegung, die ihrerseits mit Slogans nicht sparte (z.B. *Frieden schaffen durch die Kraft der Schwachen*), wurde von der Gegenseite gern mit dem Attribut "sogenannt" oder "selbsternannt" versehen oder gleich als *Unfriedensbewegung* gebrandmarkt.

Allgemein verbreitet ist nach dem Einfrieren der Abrüstungsverhandlungen die Angst vor der *politischen Eiszeit*, jenem Zustand, der bis dato *Kalter Krieg* genannt wurde. Letztere Wendung dominierte die politische Szene so, dass sie auch ein Wort des Jahrhunderts wurde.

Die Umweltdiskussion gipfelte 1984 in der Vision des *Umweltautos*. Das Attribut *umweltfreundlich* ließ sich in diesem Zusammenhang steigern (*umweltfreundlicheres Auto*) und es gab weitere hilfreiche Attribute, das *abgasarme*, das *abgasfreie*, das *entgiftete*, das *saubere* und das *umweltverträgliche* Auto.

1990 bestand das "Wort des Jahres" aus drei Einzelvokabeln. *Die neuen Bundesländer* sind tatsächlich eine Sprachschöpfung des Jahres 1990; sie haben ein – ebenfalls neues – Gegenwort: *die alten Bundeslän-der*. Die neuen Bundesländer verweisen auf Regionen und erst in zweiter Linie auf den Nationalstaat. Deutlich wird bei dieser Wendung das Bekenntnis zum Föderalismus.

1991 war *Besservessi* das zeittypische Wort für das Zusammenleben der Deutschen aus Ost und West nach der *Vereinigung*. *Wessis* und *Ossis* hatten sich nicht sofort verstanden, sodass noch Jahre später von einer "Mauer in den Köpfen" gesprochen werden konnte.

Seit dem Frühjahr 1992 kristallisierte sich in *Politikverdrossenheit* die politische Stimmung der Nation. Dieser Ausdruck galt vielen schon im Sommer als Wort des Jahres und hatte z.B. *Parteienverdrossen-heit* und *Staatsverdrossenheit* in seinem Gefolge.

Als Wort des Jahres 1993 steht Sozialabbau für den Abbau von Sozialleistungen. In diesen Sinnbereich gehören viele Reizwörter des Jahres, die Angelegenheiten bezeichnen, die das Leben von Millionen Menschen im Osten und Westen Deutschlands gravierend veränderten: *4-Tage-Woche*, *zweiter Arbeitsmarkt*, *Nullrunde*, *Frühverrentung*.

1994 wurde zum *Supervwahljahr* in Deutschland und 1995 war das Wort *Multimedia* in nahezu allen Lebensbereichen anzutreffen, von internationalen Tagungen und Messen über aktuelle Wirtschafts- und Medienberichte bis hin zu Kaufhauskatalogen. Es war Leitwort für die neue Medienwelt. In diesem Jahr folgten weitere Wörter aus dem Bereich der elektronischen Medien, der insgesamt die auffälligsten Wortschatzbewegungen verursacht hat: *anklicken*, *virtuelle Realität* und *die Datenautobahn*. Der *Datensurfer* wird mithilfe von anklickbaren E-Mail-Formularen bequem durch die *Infofluten* geleitet. Ein Wortschatz dieser Art wird uns weiterhin begleiten. Die Computerisierung des Alltags setzte ein und brachte eine große Anzahl englischer Entlehnungen mit sich.

1996 wurde das *Sparpaket* geschnürt. Wörter wie *Sparpaket* und *Spargesetz* zeigten eine zweite Bedeutung von *sparen* an. *Sparen* heißt jetzt erstens 'zurücklegen, ansparen' und zweitens 'nicht ausgeben, einsparen'. In den Spardiskussionen des Jahres 1996 spielte nur die zweite Bedeutung eine Rolle.

1997 zeigt das Jahreswort *Reformstau* die Angst der Bevölkerung davor, dass geplante und wichtige Reformen – Steuerreform, Rentenreform – auf der Strecke bleiben könnten.

Im Bundestagswahlkampf 1998 wurde Rot-Grün zunächst als Abschreckungslosung ausgegeben, erwies sich dann jedoch als höchst geeignet, die Gemeinsamkeit von SPD und Bündnis 90. die Grünen kurz und treffend zu bezeichnen.

Sehr gute Vergleichsmöglichkeiten ergeben sich in den Zusammenstellungen von Wörtern über mehrere Jahrzehnte. War zum Beispiel das Wort *Wende* im politischen Kontext im Jahre 1982 schon einmal aktuell – es wurde zum Wort und zur Sehnsucht der Achtzigerjahre –, so ist eine inflationäre Verwendung nach 1990 zur Beschreibung der gesellschaftlichen Veränderungen in sehr vielen Texten ablesbar, was diesem Wort dann auch in der Liste der Jahrhundertwörter einen Platz eingebracht hat. Zahlreiche Zusammen-setzungen wurden gebildet: *Wende-Republik*, *Benzinwende*,

wenduncunfähig, wendeln – z.B. "er hat sich zum großen Philosophen gewendelt" –, *Wendebayer*, *Trendwender*, *Wendehals* usw.

5. Wörter des Jahrhunderts

Die Jahrtausendwende (Wort des Jahres 1999: *Millennium*) gab den Anlass, hundert "Wörter des (vergangenen) Jahrhunderts" auszuwählen. Die Wortauswahl kam nicht zustande aufgrund empirischer Textanalysen wie bei den Wörtern des Jahres, sondern aufgrund von Relevanzeinschätzungen einer aus sieben Personen gebildeten Jury.

Anhand der ausgewählten hundert Wörter des Jahrhunderts sind bestimmte Bereiche zu erkennen, die allgemeine Rückschlüsse zulassen auf Ereignisse und Lebensumstände der Menschen im 20. Jahrhundert.

Im Jahrhundertwort *Globalisierung* schlagen sich die politischen und wirtschaftlichen Internationalisierungen, nieder was dazu geführt hat, dass die Liste der Wörter zahlreiche Anglizismen enthält. Darüber hinaus finden wir einige russische Wörter, beispielsweise *Sputnik*. Nachdem 1957 der sowjetischen Raumfahrt der Start des ersten künstlichen *Satelliten* geglückt war, wurde insbesondere in den USA die Gefahr der technologischen Rückständigkeit zum zentralen Schreckbild (Hahn, 173). Amerika und die Sowjetunion nehmen über viele Jahrzehnte Einfluss auf die deutsche Politik, was sich auch in der Sprache niederschlug: *Beat*, *Camping*, *Computer*, *Design* und *Doping* etc. wie auch *Perestroika*.

Besonders auffällig ist, wie bedeutsam die Freizeit im vergangenen Jahrhundert für die Menschen wurde. Die Wörterliste enthält spezifische Wörter, die mit Freizeit und dem Alltag zu tun haben: *Comics* und *Bikini*, *Film* und *Fernsehen*, *Pille* und *Pop*, *Radio* und *Reißverschluss*, *Kaugummi* und *Kugelschreiber*, *Sport* und *Jeans*, *Single* und *Sex*, *Star* und *Stau* sowie das Wort *Freizeit* selbst. Ausgeprägt ist das Wortfeld für Kampf, Krieg und Auseinandersetzung. Beinahe ein Viertel der Jahrhundertwörter gehören dazu. Das Wort *Weltkrieg* kommt direkt vor. Die kriegerischen Auseinandersetzungen dieses Jahrhunderts spiegeln sich im Wortschatz wider: *Apartheid*, *Atom-bombe*, *Demonstration*, *Faschismus*, *Friedensbewegung*, *Holocaust*, *Kalter Krieg*, *Konzentrationslager*, *Lufikrieg*, *Mafia*, *Molotow-Cocktail*, *Oktoberrevolution* etc.

In der Liste der Jahrhundertwörter finden sich nicht wenige Wortinternationalismen, das heißt, Wörter, die in gleicher Bedeutung und gleicher oder ähnlicher Form in verschiedenen Kultursprachen vorkommen, z.B. *Automatisierung*.

Es wird durch diese Liste der Jahrhundertwörter auch deutlich, wie stark historische Verhältnisse und Faktoren den Sprachgebrauch bestimmen. Auch Ideologieggeschichte ist immer Teil der Sprachgeschichte. *Demokratisierung*, *Bolschewismus*, *Perestroika*, *Planwirtschaft* gehören zu diesem Bereich wie auch soziale *Marktwirtschaft*, eine Konzeptvokabel, die im Gründungsjahr der Bundesrepublik entstanden ist. Es ist interessant sich zu vergegenwärtigen, wie zufällig und aus welchen politischen Kalkül diese Bezeichnung entstand, die in der Bundesrepublik den wirtschaftlichen Alltag bis heute bestimmt. In den Jahren 1946/47 wird das Wirtschaftskonzept noch als "freie Marktwirtschaft" bezeichnet als Gegenprogramm zur *Planwirtschaft*. Im Jahre 1949 wird soziale *Marktwirtschaft* zum Wahlkampfschlagwort.

Mit dem Bau der Mauer am 13. August 1961 vollzieht sich die deutsch-deutsche Teilung. Der *Eiserne Vorhang*, ein Wort, das Winston Churchill bereits 1945 die Ost-West-Trennung über-

tragen hatte, wird ebenfalls ein Wort des Jahrhunderts.

Das Jahrhundertwort *Droge* dokumentiert in den zahlreichen Zusammensetzungen seinen Stellenwert in der Gesellschaft. Es gibt *weiche Drogen*, *harte Drogen*, dazu *synthetische Drogen* (*Designerdrogen*) Komposita wie *Drogenhandel*, *Drogenszene*, *Drogenmafia*, *Drogenkriminalität*, *Drogenberatung*, *Drogenpolitik* und die Ableitung *drogensüchtig*.

Anhand des Wortschatzes kann nachgewiesen werden, wie stark die historischen Verhältnisse und Faktoren den Sprachgebrauch bestimmen. Über den Wortschatz kann Geschichte bewusst gemacht werden. Die Gesamtheit der geistigen, künstlerischen und gestalterischen Leistungen einer Gemeinschaft als Ausdruck menschlicher Höherentwicklung – so versteht der Duden "Kultur" – schlagen sich im Wortschatz und in der Sprachverwendung nieder. Das wird gerade jetzt besonders deutlich vor dem Hintergrund der in Öffentlichkeit geführten Diskussion um die "politische Korrektheit" und um partnerschaftliche und sprachliche Gleichbehandlung. Unsere Zeit ist – was man bei der Herrschaft von Anonymität, Beton und Technik nicht zu glauben wagt – dennoch gekennzeichnet von einer neuen Humanität. Der sensible Umgang mit dem Wort in der Gegenwartssprache ist ein deutsches Zeichen dafür.

Lutz Kuntzsch (Wiesbaden)

Wörter der Jahre, Unwörter, Jahrhundertwörter

und ihre Verwendungsmöglichkeiten im Unterrichtsfach Deutsch als Fremdsprache

Bunt und vielfältig ist unsere sprachliche Umgebung mit verschiedenen Anlässen, Situationen und Partnern und unterliegt einer ständigen Veränderung. Im beruflichen Alltag als Studierende oder Lehrende der deutschen Sprache beschäftigen wir uns permanent mit Fragen der Entwicklung der deutschen Sprache, aber das Europäische Jahr der Sprachen gerade lässt möglicherweise die Betrachtungen über das vergangene Jahrhundert sehr intensiv werden.

Es wird gefragt, welche Entwicklung die deutsche Sprache im vergangenen Jahrhundert genommen hat, was in sprachkultureller Hinsicht entscheidend und prägend war. Dies trifft auf die verschiedenen Ebenen der Kommunikation zu. So hat sich das Text(muster)gefüge durch die elektronischen Medien ebenso verändert wie es durch die Entwicklung in Technik und Gesellschaft zu neuer Lexik um Sprachsystem gekommen ist. Schließlich ist nicht minder von Interesse, wie diese Veränderungen auf den verschiedenen Stufen des Deutschunterrichtes Lernenden und Studierenden zu vermitteln sind (Anm. 1).

Zur Markierung wesentlicher Veränderungen sollen heute die lexikologischen Arbeitsgebiete der Gesellschaft für deutsche Sprache in Wiesbaden (Anm. 2) zur aktuellen Lexik kurz vorgestellt werden und dann auf ihre Einsetzbarkeit im Unterricht Deutsch als Fremdsprache hin untersucht werden. Die Notwendigkeit zur Beschäftigung mit diesen aktuellen Wortschatzfragen und die Potenzen dieses Arbeitsmaterials für die DaF-Ausbildung ergeben sich mindestens aus folgenden Gründen:

a. Lehrmaterial (besonders im Ausland, obwohl in den letzten Jahren beachtliche Erfolge erzielt worden sind) wird auch bei einer angestrebten verallgemeinerten Darstellungsweise besonders in

Phasen von grundlegenden gesellschaftlichen Umwälzungen nicht ganz auf dem neuesten Stand sein können. (Ein Beispiel: Beim Schreiben dieser Zeilen denke ich daran, dass neben BSE seit einigen Wochen die zweite Abkürzung mit MKS für Maul- und Klauenseuche) in den Sprachgebrauch gekommen ist). Aktuelle Tendenzen werden nur zeitlich versetzt und meist in abgeschwächter oder unvollständiger Form aufgenommen werden. Für die synchrone Betrachtung der Lexik sind die Wörter der Jahre eine umfassende und flexible Materialgrundlage, so war zum Beispiel 1998 *Rotgrün* ebenso vertreten wie *die neue Mitte* und spätestens 1999 alle *Millennium-Events*, das *Euro-land* und die *@-Generation* und im Jahre 2000 *Schwarzgeldaffäre*, *gegen rechts* und *Greencard*.

b. Mit den Zusammenstellungen für mehrere Jahrzehnte ergeben sich in diachroner Sicht sehr gute Vergleichsmöglichkeiten, war zum Beispiel das Wort *Wende* im politischen Kontext im Jahre 1982 schon einmal aktuell, ist die inflationäre Verwendung nach 1990 zur Beschreibung der gesellschaftlichen Veränderungen (besonders in Ostdeutschland) in vielen Texten ablesbar.

c. Schließlich bieten die Zusammenstellungen als Einheit von Einzelwort – Erklärungstext – Videofilm in methodischer Hinsicht eine Vielfalt; das Material präsentiert umfassend aktuelle Themen auf verschiedenen Schwierigkeitsstufen und ist andererseits aufgrund der populärkompakten Darstellungsart übersichtlich und damit als Ergänzungsmaterial für die Lehre geeignet.

Als Materialgrundlagen (im Anhang im einzelnen aufgeführt) dienen die Veröffentlichungen im "Sprachdienst" der Wörter der Jahre von 1972 und 1977 bis 2000, die Zusammenfassungen mit den "Wörtern der Jahre 1985-1995" und die beiden Ergänzungsbände "Wörter der Jahre 1996/1997" und "Wörter der Jahre 1998/1999" sowie die Publikationen zu den Unwörtern und Jahrhundertwörtern und ihrer Zusammenfassung in einer angestrebten Publikation zur aktuellen Lexik.

1. Zur Geschichte der Wortschatzerfassung und Wortschatzinterpretation

a. Zu den Wörtern der Jahre. Im Rahmen der Spracharbeit und groß angelegten Wortschatzerfassungen (früher Kartei, heute auch Computer) bietet die Gesellschaft für deutsche Sprache in Wiesbaden (in diesem Jahr feiern wir ein kleines Jubiläum) seit 25 Jahren in der Zeitschrift "Sprachdienst" einen Sprach-Jahresrückblick an. Dabei geht es nicht um die statistisch am häufigsten vorkommenden Wörter, sondern es werden jenen neue Wörter und Wendungen festgehalten, die charakteristisch erscheinen für das Sprechen und Schreiben im zurückliegenden Jahr. Eine Hitliste umfasst jeweils die zehn prägnantesten Wörter, diese und weitere werden in Kurztexten, eingebettet in den situativen Kontext, erläutert. (Anm. 3)

Um nicht bei einer bloßen Zusammenstellungen einzelner Belege stehen zu bleiben, werden gesellschaftliche Entwicklungen und ihre Wirkung auf Sprachliches beschrieben. Dies geschieht in übersichtlichen Teilkapiteln (von einer halben bis zu einer Seite) und in populärwissenschaftlicher, gut zugänglicher Form, was die Rezeption gerade in entlegenen Regionen oder durch Personen, deren Ausbildung schon etwas zurückliegt, in großem Maße erleichtert.

Bei den *Wörtern der Jahre* handelt es sich somit um eine traditionelle Aktion, an der sich alle Interessenten im Rahmen einer Jahrespreisaufgabe beteiligen können, bevor dann eine Jury der GfDS im Dezember die Wörter auswählt und für die Presse und den Sprachdienst zusammenstellt.

Für das Jahr 2000 wurde folgendes ausgewählt: *Schwarzgeldaffäre*, *BSE-Krise*, *Greencard*, *gegen Rechts*, *Kampfhund*, *SMS*, *brutalstmöglich*, *Leitkultur*, *Big-Brother-Haus*, *hasa*.

b. Die *Unwörter* sind sicher für die Deutschlehrenden bisher noch ein relativ unbekanntes, ungewöhnliches oder auch unmögliches Phänomen. Eben ein UN-WORT. Sie sollen zur Befragung und zum Widerspruch aufrufen. Es handelt sich dabei nicht um orthographische oder grammatische Fehler oder eine Sammlung von Schimpfwörtern schlechthin. Die Aktion der *Unwörter* geht auf das Jahr 1991 zurück, seit einigen Jahren sucht eine eigenständige Jury Wörter und Wendungen, die – regelgerecht gebildet – in grobem Maße den Moral- und Wertvorstellungen der Sprachgemeinschaft zuwider laufen. Das können *Peanus* für Millionengeldbeträge ebenso sein wie menschenverachtende Bezeichnungen für Personen wie *Wohlstandsmüll*, *Rentnerschwemme* oder sozial verträgliches *Frühahlschen* und für 2000 national befreite Zone.

c. 100 Wörter des Jahrhunderts. Die vollzogene Jahrhundert- und Jahrtausendwende brachte es mit sich, rückschauend auf einen längeren Zeitraum zu blicken und markante Wörter und Wendungen zusammenzustellen und zu interpretieren. Das geschah durch eine prominente Jury im Dezember 1998, die aus über 400 vorgeschlagenen die 100 vorliegenden Jahrhundertwörter auswählte. Sicher kann der Betrachter im Ausland – wie bei all diesen Wortschatzerfassungen über die Berechnung der einer oder anderen Wahl geteilter Nennung sein, Anlass zum Diskutieren bietet die Zusammenstellungen auf jeden Fall. Gegen die technischen Neuerungen des Jahrhunderts wie *Auto*, *Film*, *Radio*, *Fernsehen*, *Radar* wird sicher niemand etwas einwenden, fraglich könnte der *Blockwart* oder der *Molotov-Cocktail* schon sein. Welche Beweggründe zu der einen oder anderen Auswahl geführt haben, soll an dieser Stelle nicht diskutiert werden, dafür bieten der Unterricht und studentische Forschungen verschiedene Möglichkeiten.

An dieser Stelle kann auf ähnliche Untersuchungen und Zusammenstellungen in anderen Ländern verwiesen werden. In Polen und Russland zum Beispiel existieren derartige Untersuchungen in Form von Wörter(buch) material. Kontrastiv angelegte Forschungsarbeiten werden interessante Ergebnisse zu ähnlichen Tendenzen wie den Einfluss des Englischen und von Internationalismen, aber auch Unterschiede in den Sprachgemeinschaften aufzeigen. Hier anknüpfend (s. u. in diesem Artikel) wird die GfdS einen (Übersetzungs) – Wettbewerb zu Themenkreis ausschreiben.

2. Gesellschaftliche Veränderungen und lexikalische Grundtendenzen

Wer sich der Pflege und Erforschung unserer Sprache widmet, wer die Aufgaben der Sprachvermittlung, Sprachberatung und Sprachauskunft zuverlässig erledigen will, kann nicht auf die nächsten Auflagen von Lehr- und Wörterbüchern warten, sondern muss das Deutsch der unmittelbaren Gegenwart in den Blick nehmen (vgl. Sprachdienst, 1/86, 2).

Es ist natürlich nicht möglich, in diesem Artikel auch nur annähernd auf alle sprachlichen Entwicklungen des genannten Zeitraums eingehen. Auch die große Anzahl von Einzelbelangen ist hier nicht vorzustellen. Deshalb sollen – schon im Hinblick auf unser Hauptanliegen der Didaktisierung – Grundzüge der Wortschatzentwicklung beschrieben werden. Dabei bediene ich mich tradiert Beschreibungsmodelle (etwa nach Schippan, 1992 Stepanowa 1973 Fleischer / Michel (1979) und wende sie auf die *Wörtern der Jahre* an. Dabei ergeben sich folgende Gruppierungen, die in lexikologische Betrachtungen für den DaF-Unterricht Eingang finden können.

a. Die häufige Nennung eines (vorher schon bekannten) Wortes über Jahre hinweg wie z. B. *Vereinigung*, *Autobahn*, *Wende*, *Single* oder das *Spar-thema* gibt im Komplex der situativen Einbettung produktive Ansätze für landeskundliche Darstellungen. Ohne diese Dauerbrenner des

Wortschatzes kommt ein moderner Fremdsprachunterricht nicht aus, viele finden Eingang in den Lernstoff von Schülern und Studenten.

b. Für den Lehrprozess sind auch jene Neologismen unabdingbar, die in den Wortschatzbetrachtungen in einem Jahr auftauchen, z.B. *AIDS/Aids* ab 1985 oder *Lohnfortzahlung* und *Ladenschlussgesetz*, und dann mit Fortbestand im Alltagsdeutsch existieren.

c. Wörter mit begrenzter Nutzungszeit, so genannte kurzzeitige Leitfossilien wie *Glykolskandal*, *Kreml-flieger*, *der Kampfhund* oder *Mauerspecht* tauchen in einem Jahr auf, bestimmen den kommunikativen Alltag entscheidend, sind aber danach bald wieder verschwunden und oft vergessen. Auch dem Wort *Millennium* wird es so ergehen. Deshalb werden diese Wörter sicher nur vereinzelt zur Beschreibung einer zurückliegenden Situation in den Fremdsprachunterricht Eingang finden, gehören dann allerdings nicht zum lexikalischen Minimum für Lernende.

d. Interessant für den Lernprozess ist der Teil des Wortschatzes, der aus anderen Sprachen in die Hitlisten des Deutschen gelangt ist. An erster Stelle steht auch hier das Englische *rooming-in*, *skating*, *Homepage*, *Beat*, *Camping*, *Computer*, *design*, *Highlight*, *E-Mail*, vertreten sind das Russische *Bolschewismus*, *Glasnost*, *Perestroika*, *Spunik* sowie z.B. *Netquette* (franz.), *Mafia* (ital.) oder *tamago* (japan.).

Diese Zugänge werden, wie im Folgenden gezeigt, durch Betrachtungen zur Orthographie und Phonetik sowie zur Wortbildung und Etymologie sinnvoll ergänzt.

3. Vorschläge und Erfahrungen bei der Umsetzung im Deutschunterricht

Im Mittelpunkt der Betrachtungen soll die Frage stehen, welche Potenzen diese Wortschatzerfassungen für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache haben. Eine gedankliche Verbindung, die sich in die didaktischen Konzepte zur Vervollkommenheit des Fremdsprachunterrichtes einordnen lässt... Erste Unterrichtserfahrungen auf allen Stufen der Ausbildung hingegen zeigen, dass methodische Zugänge mit aktueller Lexik den Unterricht sehr bereichern und auf ein höheres Niveau stellen, Lehrende und Lernende sind bei diesem Vorgehen in gleichem Maße auf der sprachlichen Höhe der Zeit. Die Vorschläge für die didaktische-methodische Umsetzung belaufen sich auf die Jahrhundertwörter als Einzelwort – Wortgruppe – Text (als Erklärungstext, künstlerischer Text, Videofilm, Rätsel und Preisausschreiben) (Anm. 4).

I. Wörter der Jahre und des Jahrhunderts als Einzelbeispiele

Aktuelle Lexik kann den Unterricht vom sekundären Lexikerwerb in der Grammatikstunde bis hin zum Konversationsseminar in entscheidendem Maße bereichern. Am Anfang der Behandlung stehen natürlich Verstehens- und Übersetzungsübungen. Verallgemeinert stelle ich im Unterricht immer wieder fest, dass die Mehrzahl der Jahrhundertwörter verstanden wird, recht einfach ist dies bei allgemein verständlicher Lexik *Film*, *Flugzeug*, *Freizeit*, *Radio* oder Internationalismen *Doping*, *beat*, *Pop*. Weitaus schwieriger hingegen erweist sich *Schreibtischtäter* oder *Urknall*, *Schauprozess* von den Jahrhundertwörtern sowie eine große Zahl der Jahreswörter, teils verständlich, was durchaus nachvollziehbar ist, denn *Ladenschluss(gesetz)* ist im Ausland oft sehr schwer zu erk-

lären.

Bei Übersetzungsübungen ergeben sich – hier ausgewählte Fremdsprachen – folgende Gruppierung, die unterschiedliche Schwierigkeitsgrade verdeutlichen;

im Deutschen und der anderen Sprache gleiches/ähnliches Wort

Sport

Sputnik

Radio

Radar

Jeans

Film

Comics

Aids

– 1:1 – Übersetzung möglich:

Deutsch Russisch Polnisch Tschechisch Georgisch ...

Kaugummi schwatsxhka guma do zucia

Flugzeug samalijot samolot

Stau propka korek

– Lexik aus dem sozialistischen Ostblock-Kontext, daher verständlich:

Bolschewismus

Molotow-Cocktail

Oktoberrevolution

Perestroika

Sputnik

– Problematisch/ lange Erklärungen nötig/ keine adäquate Übersetzung

Deutsch Russisch Polnisch Tschechisch Georgisch

Blockwart

Entsorgung

Schauprozess

Verdrängung

Auf dieser Basis führen komplexere Übungen zur Vertiefung der entsprechenden Lexik. Hierbei können ausgewählte Jahrhundertwörter zum Beispiel als Grundbegriffe für Assoziationsübungen / Wortigel. Wortnester gesetzt werden. Das soll hier an Beispiel von

für die Grundstufe

Radio Film

– für die Mittelstufe

schnell rasen Unfall Lufthansa teuer Afrika

Autobahn schön Flugzeug Lufschiff

Mercedes BMW Rasthaus abstürzen bequem

– für Fortgeschrittene

Blut homosexuell Sex Angst Knackarsch Aids Agitationsgruppe

Isolierung krank tot Opfer

Die Zuordnung zu Sachgruppen der gefundenen Begriffe strukturiert den weiteren Unterrichtsverlauf. Aufschlussreiche Gruppierungen ergeben sich bei der Aufgabe, alle Jahrhundertwörter in

möglichst wenigen Gruppen (mit einzelnen Überschriften) zusammen zu fassen. Eine andere Variante ist, zwei beliebige Jahrhundertwörter auszuwählen und die Beziehungen zwischen ihnen beschreiben zu lassen. So wurde von den Lernenden gewählt: *Freizeit – Radio, Eiserner Vorhang – Planwirtschaft, Wiedervereinigung – Währungsunion – aber auch: Bikini - Pille, Kreditkarte – Stress oder Sport – schwul*.

Eine weitere Assoziationsmöglichkeit, so in einer Veranstaltung vorgeschlagen und ausprobiert, besteht darin, ein geeignetes Wort, z.B. Flugzeug, auszuwählen und Gedankenverbindungen zu (allien) anderen Jahrhundertwörtern herzustellen – es ist erstaunlich, wie viele Möglichkeiten aktuell Kommunikations-situationen beschreiben werden.

Komplexe Nutzung

Neben diesen Wortfeldern und Sachgruppen können die Textbezüge den weiteren Verstehensprozess befördern. Lernende können in ihrem Umfeld nach diesen Wörtern und Erklärungen nachspüren bzw. die zur Verfügung stehenden Texte (Sprachdienst, künstlerische, publizistische, auch in diesen Rand) für allgemeine Rezeptions- oder Ergänzungsübungen aufbereiten oder einer konkreten mit Fragestellungen selbständige oder Gruppenarbeit nutzen. Als ein Beispiel darf hier für das Beispiel Kaugummi die Frage gelten: *Wer kaute wann worauf zu welchem Zweck.*

Zeit Personen/Ort Gegenstand zum Kauen Zweck

4000 v. Ch. getrocknete Birkenrinde

Griechenland

US-Soldaten

50er Jahre lässiges Auftreten

heute

Komplexere Formen sind Kurzvorträge zu ausgewählten philologischen oder landeskundlichen Themen oder anderen schriftlichen Formen wie Materialsammlungen zu aktuellen Themen wie *Aids, Single oder Wiedervereinigung*.

Auf allen Stufen der Ausbildung gibt es komplexe Projekte zu einem Jahrhundertwort, wobei verschiedene methodische Zugänge genutzt werden. So wird zu *Camping, Autobahn, Jeans, Sport oder Stress* aus beiden Kultursphären und dem Interesse der Studierenden folgend, sehr viel verschiedenes Material gesammelt und zusammengestellt.

Im studentischen Unterricht werden auch die Erläuterungstexte (eine Auswahl finden Sie in diesem Band) genutzt, sei es für Verstehensübungen, Übersetzungsarbeiten oder zur schöpferischen Weiterbearbeitung im Unterricht.

III. Forschungsarbeit

Einzelne Aufsätze und methodische Anleitungen beschäftigen sich mit dieser Lexik, die an Beispielen zeigen, wie soziokultureller Wortschatz eine interkulturelle Ausbildung ermöglicht. Studentische Qualifikationsarbeit erforschen die Tätigkeit der GfDS (Gesellschaft für deutsche sprache) insgesamt wie in einzelnen Bereichen und nehmen vor allem für linguistische Diplomarbeiten sprachli-

ches Material aus den Zusammenstellungen, so z. B. zu Kurzwörtern ebenso wie zu okkasionellen Komposita. Landeskundlich orientierte Arbeiten beschäftigen sich zum Beispiel mit der Wirkung von gesellschaftlichen Faktoren (Politik, Umweltschutz, Ausländerfrage) in ihrer Wirkung auf sprachliche Strukturen. Die Ergebnisse dieser Forschung sind ein Beweis dafür, wie die Jahres- und Jahrhundertwörter historische Phasen nachzeichnen und damit nachvollziehbar machen.

IV. Aufgelockertes

Lieblingswort. Es scheint sehr simpel anzunehmen, aber in Lernergruppen gibt es aus der Liste Lieblingswörter, zu den alle möglichen methodischen Formen ausprobiert werden.

Spiele. Neben der sachlichen Beschäftigung regt die populärwissenschaftliche Darstellung sicher auch dazu an, spielerisch und kreativ mit diesem Wortschatz umzugehen. In Quiz- und Räselrunden werden die Wörter gesucht, *etwa feste, ... unverdauliche Masse aus Cicle oder anderen Grundstoffen* oder *... kreuzungsfreie Schnellverkehrswege mit abgetrennten Richtungsfahrbahnen... früher Arbeits- heute auch Freizeitbekleidung* bzw. in Einsatz- oder Wortzusammensetzungsübungen erraten oder gegenseitig vorgespielt. Mit großem Spaß werden verschiedene Buchstabenspiele veranstaltet: Dazu ein paar Vorschläge: Jahrhundertwörter in Einzelbuchstaben zerschneiden, in eine Räselnuss oder in einen Luftballon und als Wettbewerb zusammensetzen. Oder man nehme ein längeres Wort (*Relativitätstheorie* oder *Friedensbewegung* und such nach einer möglichst großen Zahl neuer Wörter mit den verfügbaren Buchstaben.

Das Kartenspiel zu den Jahrhundertwörtern DER ZEITGEIST-PETER kann (auch in kopierter Form) sehr unterschiedlich genutzt werden.

Im Jahre 1999 haben die Zweige der GfdS Woronesch und Moskau gemeinsam ein Preisausschreiben ins Leben gerufen, worin die Interessenten um künstlerische und publizistische Texte (Briefe, Räsel, Gedichte, Fabeln, Sprüche, Werbetexte usw.) in deutscher Sprache gebeten werden. Dieser schöpferische Umgang mit der aktuellen Lexik bringt Ergebnisse, die publiziert worden und von uns zu beziehen sind. Buchpreise der GfdS werden in vier Kategorien vergeben: Schülerinnen und Schüler, Studierende der Germanistik, Nichtphilologen und Hochschulabsolventen / Deutschlehrende.

V. Zusätzliches und Eiterführendes

Über den Unterricht hinaus trägt die Beschäftigung mit dieser Lexik als versprachlichtes Mosaik des Weltbildes zur Allgemeinbildung bei und sensibilisiert das Sprachbewusstsein.

Besonders gern wird deshalb das bloße Lesen der Materialien im Bus, auf dem Sofa daheim angenommen. Dies bietet besonders gestressten Personen oder jenen, die nicht unmittelbar mit der Lehre beschäftigt sind, Möglichkeiten zur Aufnahme neuer Tendenzen in einer angenehmen, unterhaltsamen und übersichtlichen Form.

Auf alle Vorschläge zur aktuellen Lexik dürfen deshalb die Gesellschaft für deutsche Sprache und alle Deutschlehrenden sehr gespannt sein.

Anmerkungen

Die Informationen und Anregungen in diesem Artikel resultieren aus meinen Lehrerfahrungen als DAAD-Lektor in Kiew, Omsk und Moskau, der Arbeit als Seminarleiter des Goethe-Institutes und der Arbeit als Zweigvorsitzer der GfdS in Omsk und Moskau. Durch Tätigkeit in der Geschäftsstelle der GFDS Wiesbaden, die Herausgabe der Bändchen zur Lexik und zahlreiche GfdS-Zweig-Veranstaltungen zu diesen Themen kamen weitere dazu.

Die Gesellschaft für deutsche Sprache e. V. wurde 1947 in Lüneburg gegründet und hat jetzt ihren Sitz in Wiesbaden, Informationen über die vielfältige Arbeit schicken wir Ihnen gern zu.

Zur Entstehungsgeschichte der *Wörter der Jahre* vgl. Sprachdienst 1986 (S. 1 ff) oder die Zusammenfassung in dem Sammelband Kuntzsch (1996), 34.

An dieser Stelle sei auch der Autorin und den Autoren der Wörter der Jahre (Anja Steinhauer, Gerhard Müller, Uwe Förster, Helmut Walther und Jochen Bär) sowie der GfdS gedankt, die mir die Manuskripte zur Publikation als zusätzliches Lehrmaterial zur Verfügung stellten.

Wenngleich hier nicht auf das unterschiedliche Sprachniveau der einzelnen Klassen und Stufen explizit eingegangen werden kann, sind die Anregungen wohl relativ einfach mit der entsprechenden lexikalischen Veränderung von einer Stufe auf die andere übertragbar.

პასუხები სავარჯიშოებზე

სავარჯიშო I

Vorbilder

1 - 3
2 - 4
3 - 2
4 - 6
5 - 1
6 - 5

Lebenswelten

1 - 6
2 - 3
3 - 5
4 - 1
5 - 4
6 - 2

Gleichberechtigung

1 - 2
2 - 3
3 - 1

Die Grünen Programin

1 - 3
2 - 2
3 - 1

Internet

1 - 3
2 - 6
3 - 4
4 - 1
5 - 5
6 - 2

1. Die Betondachsteine sind unter dem Namen „Frankfurter Pfanne“ bekannt geworden. Das große Format der Betonsteine macht die Eindeckung wirtschaftlich. Wegen der architektonischen Wirkung und der gestalterischen Möglichkeiten werden Metalle für Dacheindeckungen und Außenwandbekleidungen eingesetzt.

2. Im Architektenkreis wird heftig über Glas- oder Steinfassaden gestritten. Das Reizwort lautet: „Preußischer Stil“. Vorwürfe eines englischen Architekturkritikers machen Hans Stimmann rasend. Seine Vorbilder entstammten der Periode zwischen 1910 und 1920 vor dem Bauhaus und dem Konstruktivismus.

3. Die Automatisierung ist die höchste Stufe der in drei Stufen verlaufenden Einwirkung des Menschen auf seine Umwelt:

- a) mit durch die Muskelkraft bewegten Werkzeugen;
- b) mit selbsttätigen Maschinen;
- c) für einzelne Operationen;
- d) mit Automaten für die ganzen Arbeitsprozesse.

4. Am Potsdamer Platz musste der italienische Baumeister Renzo Piano die längste überdachte Shopping-Mall Berlins entwerfen.

5. In den kommenden Monaten ist in zahlreichen deutschen Städten die Ausstellung der einzigartigen Replikensammlung des Vatikanischen Geheimarchivs zu sehen. Das ist die größte Goldsiegelsammlung von Königen, Kaisern usw. der Welt.

6. „Campus Voice“ oder die von EU-Kommission geförderte erste Web-Site im Internet informiert über Studiengänge europäischer Universitäten, Unternehmensprofile und Jobbörse für Hochschule-Absolventen.

7. CNC ist mit der Werkzeugmaschine verbunden und gibt die programmierte Befehle in einer für die Maschine verständlichen Form.

8. In John Deeres-Werk werden Traktoren in verschiedenen Ausführungen nur nach vorliegendem Auftrag auf einem Montageband gefertigt.

1. Mit dem historischen Beschluss von Kopenhagen am 13. Dezember 2002 zur Aufnahme von zehn neuen Ländern in die EU wird die Teilung Europas endgültig überwunden. Die Zone des Friedens wird nach Ost- und Südeuropa ausgeweitet. Das größere Europa wird auf globale Herausforderungen besser reagieren können. Im Bereich der Wirtschaft entsteht eine „win-win“-Situation, denn hochentwickelte arbeitsteilige Volkswirtschaften profitieren insgesamt, wenn alle Partner ihre jeweiligen Stärken einbringen.

2. Die Deutschen haben zu den Vereinigten Staaten eine „special relationship“. Die Vereinigten Staaten haben die Hitler-Diktatur niedergeworfen und die Voraussetzungen für die Entwicklung einer demokratischen Gesellschaft in Deutschland nach dem zweiten Krieg geschaffen.

3. Eine unabhängige Jury wählt die kompetenten Stipendianten nur aus Amerika aus. Die American Academy bietet den Ausgewählten alle Möglichkeiten in allen Gesellschaftsbereichen in Berlin. Jeder Stipendiant bekommt einen deutschen Paten als Gesprächspartner.

4. Deutschland hat unter Adolf Hitler den Zweiten Weltkrieg verschuldet, der Opfer in zweistelligen Millionenzahlen gefordert hat. Der Kampf gegen die brutale Form der Terrorismus kann nicht in den Kategorien des Militärischen gedacht und geführt werden. Geboten ist das Nachdenken über die Ursachen des Menschen verachtenden Terrorismus.

5. Für die US-Amerikanerin Barconi führte der Weg zum Erfolg über die Geschmacksnerven ihrer deutschen Kunden. Sie hat sich einen festen Platz in der Berliner Gastro-Szene erobert.

სავარჯიშო VI

1. Es sind die Vorteile der Programmiergeräte aufgezeichnet.
2. Es wird die Vielseitigkeit der Anwendung des kunststoffbeschichteten Blech und Band beschrieben.
3. Es sind die physikalischen und chemischen Eigenschaften vom Kohlenstoff angegeben.
4. Es sind die chemischen und physikalischen Eigenschaften vom Silber beschrieben.
5. Es wird das Schmelzverhalten vom Zinn und seine chemischen Eigenschaften beschrieben.
6. Es ist die Klassifikation der Dachrinnen vom unterschiedlichen Standpunkt angegeben.
7. Es wird die Abschnürmethode beschrieben.
8. Es geht um die Schutzheime für die gefährlichen Bauarbeiten, ihre Anwendungsfälle und Konstruktion.
9. Es ist der 1995 berufene Rat für Forschung, Technologie und Innovation sowie seine Aufgaben vorgestellt.
10. Es werden die Wissenschaftler vor mehr als 2000 Jahren und deren Forschungen dargestellt.
11. Es sind die statistischen Angaben der Absenkung von Prozentanteilen des Bruttosozialproduktes in allen wichtigen Industrieländern angegeben.
12. Es ist die Deutsche Forschungsgemeinschaft und ihre Struktur beschrieben.
13. Es geht um die Chemie als Wissenschaft von den Stoffen, stofflichen Umwandlungen und chemischen Reaktionen sowie um ihre Zweige.
14. Es werden alle Teilnehmer der Veranstaltung vom 8. April genannt.
15. Es handelt sich um zwei Organisationen, die die wissenschaftlichen Beziehung zum Ausland pflegen, nämlich um DAAD und AVH, deren Funktionen, Finanzmittel und Ziele.
16. Es sind die Gründe der Verschlechterung des Deutschlandbildes in allen Medien und Motive des Bombenanschlages auf das Goethe-Institut in Athen erläutert.

სავარჯიშო VII

1. Stein- und Braunkohle ist der einzige in Deutschland in großen Mengen vorkommende Energieträger.
2. Der Kohle wird der sich mit dem Schwefel des Brennstoffes zu Gips verbundene und mit der Asche ausgetragene Kalk beigegeben.
3. Der Arbeitsaufwand hat im Entwerfen der neuen Schaltung und dann der Verdrahtung bestanden.

4. Der wichtigste Unterschied liegt im Vorhandensein eines Programmes im Programmspeicher.
5. John Deere-Traktoren zeichnen sich durch den geringeren Kraftstoffverbrauch und den hohen Motorwirkungsgrad.

6. Zwecks der Erreichung und der Einhaltung vom hohen Niveau an Kenntnissen und Fertigkeiten ergeben sich die folgenden Aufgaben:

- Ausbildung von... Nachwuchskräften
- Vorbereitung von... neuen Mitarbeiter
- Weiterentwicklung von... beruflichen Kenntnissen
- Vorbereitung der... Mitarbeiter durch Vermittlung neuer Qualifikation
- Befähigung der... Mitarbeiter durch zusätzliche Kenntnisse
- Förderung der... Mitarbeiter in ihrer persönlichen Entwicklung.

7. Der Luftstrom sorgt für die Beseitigung vom durch von unten eindringenden Bau- und Nutzungsfeuchte entstandenen Feuchtigkeitsstau in der Dachkonstruktion.

8. Schutzanstriche bzw. beschichtete Bleche und Bänder werden im Fall der verstärkten Korrosionsgefahr genommen.

9. Die praktische Realisierung der Geschwindigkeiten ist möglich nur bei der Gleichzeitigkeit aller Zwischenoperationen.

10. Die Pflicht der Regierung in Berlin war die Verbesserung der Sicherheit ihrer Bürger und die Kampfführung gegen den Terrorismus mit größerer Effizienz.

11. Die Chance an der Schnittstelle von Kunst und Medien liegt in der wechselseitigen grundsätzlichen Fragestellung der beiden Bereiche.

Dadurch kann es festgestellt werden die Relation des Kunstindividualismus und des Medienuniversalismus oder die Dämpfung der Medientechnikeuphorie durch die Kunstbomiertheit.

Erst solcher Austausch von Paradigmata, wie ihn Paul Feyerabend zwischen Kunst und Wissenschaft erfolgreich angewendet hat, kann der Revisionsprozess der beiden Felder „Kunst“ und „Medien“ beweisen (bestätigen).

12. Es besteht nicht der geringste Zweifel an der Bewirkung morgen durch das interaktive Fernsehen einen nicht unbedeutenden räumlichen Verkleinerungseffekt innerhalb einer geographisch entwerteten Welt.

13. Es geht also nicht um die Verabschiedung vom Fernsehen oder dessen Zerstörung, sondern um die Benutzung im umgekehrten Sinne, d. h. um die Hilfe der Gemeinschaft und nicht um das Vorantreiben der Weltmundialisierung.

14. Deshalb muss man jetzt schon das Schaffen und das Offenhalten auf dem „Datenhighway“ verlangen.

Eine andere Lösung besteht in der aktiven Zulieferangebote in öffentlicher Verantwortung. In diesem Zusammenhang sollte man die internationale Vermischung der Karten in der Medienwelt nicht vergessen.

საპარჯიშო VIII

Brüssel prüft Italsider-Transaktion

In diesem Bericht geht es um die Initiative der EG-Kommission, welche die italienische Regierung um Auskünfte über mutmaßliche Beihilfeverstöße im Stahlbereich gebeten hat.

Nach Angaben aus Kommissionsskizzen hat sich Rom dazu bisher nicht geäußert. Als Ausgangspunkt für die Handlungen in Brüssel gilt, dass es sich hierbei um rein bilanztechnische Maßnahme mit dem Ziel einer steuerlichen Begünstigung handelt. Solche Transaktionen seien auch in anderen EG-Ländern üblich.

Die Wettbewerbsabteilung der EG-Behörde wird zu einer „Multilateralen Beihilfekonzferenz“ mit Experten aller Mitgliedsländer zusammentreffen.

Die Kommission hat einen Entwurf für die angekündigte Entscheidung zur Kontrolle der finanziellen Lage von Stahlunternehmen ausgearbeitet.

Konzerne werden aktiv

Im Artikel geht es um die Lösung der durch die Umstrukturierung entstehenden Probleme in Duisburg. Dafür wollen die in diesem Raum operierenden Großunternehmen eine Wirtschaftsförderungsgesellschaft gründen.

Daraufhin regten die Unternehmensvertreter das Einrichten eines Pilotprojekts für die Aufbereitung von Industrieflächen für Neuansiedlungen mit finanzieller Unterstützung des Bundes und des Landes an.

Als dritte Maßnahme ist geplant der Ausbau der bisherigen Ausbildungsstätten in Hüttenwerk Rheinhausen zu einem überbetrieblichen „Weiterqualifizierungszentrum“.

Alle diese „Hoffnungssignale“ sollen zur Linderung der negativen Folgen der Schließung der Hütte Rheinhausen beitragen.

Zum Schluss ist der Vergleich der Arbeitslosenzahlen angegeben. Die Arbeitslosenquote im Ruhrgebiet liegt bei 16,3% nach 15,3% vor einem Jahr.

Neue Impulse für die indische Stahlindustrie

Es wird über die Modernisierung in den kommenden Jahren von Indiens staatlichen Stahlwerken berichtet, wozu ein Aufwand von 100 Mrd. iR geplant ist.

Zunächst ist die Position der Fachleute bezüglich dieser Modernisierung angegeben, welche diese Maßnahme im gegebenen wirtschaftspolitischen Rahmen bezweifeln. Als Grund für dieses Zweifeln an der Wirtschaftlichkeit der Arbeit der staatlichen Stahlwerke wird exzessive Einflussnahme der Regierung auf die Managemententscheidungen genannt.

Im folgenden werden die Stufen dieses Modernisierungsprogramms erläutert.

Wieviel Stahl braucht das Auto?

Es werden die für die Automobilindustrie und ihre Zulieferer wichtigen Fragen besprochen. Es geht um die Anteile konkurrierender Werkstoffe wie der Kunststoffe und des Aluminiums.

Zunächst wird über die vorteilhaften Materialeigenschaften des Aluminiums berichtet.

Danach ist ein Vergleich der Wiederverwertbarkeit von Aluminium und Stahl angegeben, dessen Analyse davon zeugt, dass auch im Jahre 2000 der Stahl einen Anteil von über 50% am Automobilbau behalten kann und dass in 10 Jahren die Automobile nicht wesentlich anders aussehen werden als heute.

Zum Schluss werde die Anwendbarkeit der anderen Materialien in der Automobilindustrie diskutiert.

საჯარო X

Das Mass der Musik

Im vorliegenden Artikel wird über Zeit, Rhythmus, Metrum und Takt in der europäischen und arabischen Musik berichtet.

Zuerst erläutert der Autor solche Begriffe wie Harmonie, Rhythmus und Metrum.

Danach werden ausführlich die arabisch-nahöstliche und europäisch-westliche Tradition beschrieben.

Es werden zwei grundlegende Unterschiede in der westlichen und östlichen Rhythmik betont, nämlich bevorzugt der Osten rhythmische Zyklen, die aus oft unterschiedlich langen Grundbausteinen bestehen. Der Westen folgt der Tendenz, der Gliederung von rhythmischen Zyklen in gleichmäßige Abschnitte.

Praxis folgt Theorie oder: Was kommt nach der Zweibahnstraße

Im Artikel wird das Thema der auswärtigen Kulturpolitik betrachtet.

Es wird betont, dass die Aufgaben und Notwendigkeiten einer koordinierten, auf die internationalen und nationalen Entwicklungen reagierenden und auch visionären Auswärtigen Kulturpolitik wachsen.

Danach hebt der Autor hervor, dass Ziel der nächsten Legislaturperiode in erster Linie die wirkliche Wahrnehmung der Bedeutung des Kulturaustausches und des Dialogs der Kulturen sein sollte. Dies bezüglich sollte zum Thema die Verschränkung der Außen- und Innenkulturpolitik gemacht werden.

Zum Schluss wird die verstärkte und kreative Anwendung für die neue Auswärtige Kulturpolitik des Potentials der neuen Medien für die internationalen Kulturdialogs betont.

- გვ. 7 კონცეპტუალური (ლათ. conceptus – ცნება) – ნიშნის ან სახელის აზრობრივი მნიშვნელობა. ცნების შინაარსი, ცნებითი, ფორმულირებული.
- გვ. 13 დისკურსი (ლათ. diskursus – მსჯელობა) – ზეპირი, გაბმული ტექსტი, ზეპირი მეტყველება. ზეპირი კომუნიკაცია, დიალოგი.
- გვ. 13 ინტენცია (ლათ. intentio – მისწრაფება) – განზრახვა, მიზანი.
- გვ. 13 ინტერპრეტაცია (ლათ. interpretatio – ახსნა) – განმარტება, რაიმეს უფრო გასაგებად ახსნა, აზრის განმარტება, ამა თუ იმ ტექსტის არსის ახსნა-განმარტება.
- გვ. 13 ანალიზი (ბერძ. analysis – დაშლა, დანაწევრება) – რაიმე ობიექტის აზრობრივი ანდა რეალური დაშლა ელემენტებად.
- გვ. 14 სინთეზი (ბერძ. synthesis – შეერთება, შერწყმა) – რაიმე ობიექტის ცალკეული ელემენტების აზრობრივი ანდა რეალური შეერთება, გამთლიანება ერთ მთელად.
- გვ. 14 დეფერენცირებული – განსხვავებული
- გვ. 15 კვაზი (ლათ. quasi – თითქმის, ვითომ) – როდესაც სიტყვების პირველი კომპონენტი, რომელიც ნიშნავს: „არა ნამდვილი“, „ვითომ“, „ვითომდა“, „ვითომითი“.
- გვ. 15 დეიქტიკური ველი – დეიქსისი – ნაცვალსახელთა ან ზმნიშვნელთა მითითების ფუნქცია განსაზღვრულ კონტექსტსა ან განსაზღვრულ სიტუაციაში ობიექტურ რეალობაში არსებულ ობიექტსა ან საგანთა მიმართებაზე. დეიქტიკური ველი – ის გარემო, რომელშიც ზდება მითითება ობიექტური რეალობის ამა თუ იმ საგანსა ან საგანთა მიმართებაზე.
- გვ. 15 ოპონენტი (ლათ. opponens – დამბრუნებელი) – 1. მოწინააღმდეგე პირი კამათის პროცესში. 2. პირი, რომელსაც ვეალება დისერტაციის ან მოხსენების შეფასება.
- გვ. 16 დიქტომია (ლათ. dichotomia – ორად გაყოფა) – კლასიფიკაციის ზერზი, ცნებები, ტერმინები, კლასები იყოფა წვეტილ, „ერთმანეთზე დამოკიდებულ“ ელემენტებად (ქვეკლასებად, ქვეცნებებად და ა.შ.).
- გვ. 16 დეფინიცია (ლათ. definitio – განსაზღვრება, განმარტება) – მოკლე ლოგიკური განმარტება, რომელიც ადგენს საგნის (ობიექტის) არსებით ნიშნებს ანდა ცნების მნიშვნელობას, მის შინაარსსა და საზღვრებს.
- გვ. 20 პოსტულატი (ლათ. postulatium – მოთხოვნა, საჭიროება) – რაიმე მეცნიერული თეორიის პრინციპი ან დებულება მიღებული და აღიარებული ჭეშმარიტად რომელიმე მეცნიერულ თეორიაში, რისი დამტკიცებაც ამავე მეცნიერული თეორიის ჩარჩოებში და მისი საშუალებით არ ხერხდება და ამიტომ იგი აქსიომად აღიქმება. თანამედროვე ლოგიკასა და მეცნიერების მეთოდოლოგიაში ცნება „პოსტულატი“ იხმარება როგორც უფრო გავრცელებული ცნების „აქსიომა“ სინონიმი.
- გვ. 20 მეტაენა ლოგიკის ცნებაა და არის ზელოვნური ან ბუნებრივი ენა, რომლითაც ზდება გარკვეული მეტათეორიის ფორმულირება. მეტაენა უნდა შეიცავდეს ობიექტური ენის სხვადასხვა სინტაქსურ და სემანტიკურ ელემენტებს. ლოგიკურად მეტაენა უფრო მდიდარია უნდა იყოს, ვიდრე ობიექტური ენა. მეტაენა შეიძლება გამოყენებული იყოს ბუნებრივი (ჩვეულებრივი სალაპარაკო) ენა ანდა ფორმალური ენა. მეტაენის საშუალებით ზდება ფორმალური ენის სტრუქტურული, დედუქციური ანდა სემანტიკური თავისებურებების აღწერა.
- გვ. 20 ვერიფიკაცია (ლათ. verificare – ჭეშმარიტების დამტკიცება) – ვერიფიკაცია ლოგიკის ცნება და მისი ერთ-ერთი პრინციპია. ვერიფიკაცია უტყუარობის დადგენაა. იგი შემოწმებას ნიშნავს, რომელიმე მეცნიერული დებულების ემპირიულ დამტკიცებას, რაც ზორცილდება ამ დებულების დაპირისპირებით დაკვირვების ობიექტთან.
- გვ. 20 ინდუქცია (ლათ. inductio – მიწიშება) – დასკვნის ერთ-ერთი სახე და კვლევის მეთოდი. ინდუქცია, როგორც დასკვნის ერთ-ერთი ფორმა, უზრუნველყოფს ერთეული

ფაქტებიდან ზოგად დებულებებზე გადასვლის შესაძლებლობას.

- გვ. 20 დედუქცია (ლათ. deductio – გამოყვანა) – დასკვნის გაკეთება ლოგიკის წესების მიხედვით. დედუქცია დასკვნის გაკეთების ერთ-ერთ ძირითადი წესი და კვლევის მეთოდია. დედუქცია გულისხმობს ყოველგვარ დასკვნას საერთოდ. საყოველთაოდ მიღებული აზრით, დედუქციის ცნებაში იგულისხმება დასაბუთება, ანუ მტკიცებულებების გამოყვანა ერთი ან რამდენიმე სხვა მტკიცებულებიდან (წინამძღვრებიდან) ლოგიკის კანონების საფუძველზე. წინამძღვრებში მოცემული დასკვნის საფუძველზე ლოგიკური ანალიზის მეთოდების გამოყენების შედეგად კეთდება დედუქციური დასკვნა.
- გვ. 20 აბრევიატურა (იტ. abbreviatura – მოკლე) – შემოკლება, რომელიც გამოიყენება როგორც ზეპირ, ასევე წერილობით მეტყველებაში.
- გვ. 20 ელიპსურობა – მეტყველების ნაწილების (სიტყვების, ხშირად წინადადებისაც კი) გამოტოვება ენობრივი ეკონომიის მიზნით, რამდენადაც ისინი კონტექსტიდან ან სიტუაციიდან ისედაც გასაგებია.
- გვ. 21 ტრივიალური (იტ. trivialis – ჩვეულებრივი) – გააცხეთილი, სიახლესა და ორიგინალურობას მოკლებული.
- გვ. 21 კონსტრუირება (ლათ. construere – აშენება) – აღჭურვა, რაღაცის გეგმის შედგენა, რაიმე მექანიზმის, მანქანის, შენობის აგება. კონსტრუირებაში გათვალისწინებულია ავრთვეთ პროექტები და ანგარიში.
- გვ. 22. სელექცია (ლათ. selectio) – შერჩევა, გადარჩევა.
- გვ. 22 სემანტიკა (ბერძ. s mantikos – აღმნიშვნელი) – ენის აზრობრივი ნაწილი, ცალკეულ სიტყვათა და სიტყვის ნაწილთა აზრობრივი მნიშვნელობა.
- გვ. 22. სემა – უმცირესი მნიშვნელობის მქონე ელემენტი, ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე მორფემა.
- გვ. 23. ჰიპოთეზა (ბერძ. hypothesis – საფუძველი, ვარაუდი) – ვარაუდი, რომლის დროსაც რიგი ფაქტების საფუძველზე კეთდება დასკვნა ობიექტის, კავშირის ან მოვლენის მიზეზების არსებობის შესახებ, ამასთან ეს დასკვნა არ შეიძლება ჩაითვალოს მოლიანად სარწმუნოდ.
- გვ. 24 პამფლეტი (ინგ. pamphlet) – პუბლიცისტური ჟანრის სტატია, რომლის მიზანია კონკრეტული პირისა და ზოგადად სოციალურ-პოლიტიკური ვითარების მწვავედ მხილება. პამფლეტი ეძღვნება რაიმე საჭირობოროტო თემას და დამცინავი ტონით ამხელს ამა თუ იმ პრობლემას.
- გვ. 24 ფელეტონი (ფრ. feuilleton – ფურცელი) – პუბლიცისტური ჟანრის სტატია, რომლის მიზანია ამა თუ იმ მოვლენისა თუ პირის მწვავე კრიტიკა და რომელიც გონებასაზვიადებად შედგენილი.
- გვ. 25 რელევანტური – მნიშვნელოვანი, ენობრივი ერთეულების მადიფერენცირებული.
- გვ. 25 კონცეფცია (ლათ. conceptio – აღქმა) – 1. შეხედულებათა სისტემა ამა თუ იმ მოვლენის თუ ცნების რაობაზე. 2. ზოგადი ჩანაფიქრი (მწერლის, პოეტის, მეცნიერის და ა.შ.)
- გვ. 25 კოლაჟი – ფრანგული სიტყვა და სიტყვასიტყვით „დაწებება“. ნიშნავს. ეს ტერმინი ლიტერატურაში შემოვიდა სახვითი ხელოვნებიდან. კოლაჟი ტექნიკური ხერხია და მისი არსი შემდგომი მდგომარეობა: რაიმე ზედაპირზე ხდება მისგან განსხვავებული ფაქტურისა და ფერის მასალის დაწებება. ამ ტერმინს დღესდღეობით წარმატებით იყენებენ ჟურნალისტები მედიაში.
- გვ. 26 პერეოგატივა (ლათ. conceptio – უპირატესობა), უპირატესობა, რომელიც დაკავშირებულია მოცემულ პოზიციასთან.
- გვ. 26 კოდი (ფრ. code) – პირობითი შემოკლებული აღნიშვნებისა და დასახელებების ნაკრები, რომელიც გამოიყენება ცნობების გადაცემისას ტელეგრაფის საშუალებით. კოდირება – კოდის გამოყენება.

- გვ. 28 კომპეტენცია (ლათ. *competentia* – კუთვნილება უფლების შესაბამისად) – რომელიმე დაწესებულების ან პირის უფლებამოსილება; საკითხთა რიგი, რომელშიც მოცემულ პირს აქვს გარკვეული ცოდნა. გამოცდილება.
- გვ. 30 მონება – კომპლექსური ენობრივი ერთეული, რომლის მნიშვნელობის გახსნაც არ ზერხდება არც მისი ცალკეული ელემენტებისაგან ცალ-ცალკე და არც თვითკომპოზიციისაგან. მაგ.: *Backfisch* – მოზარდი (ქალიშვილი).
- გვ. 31 დენოტატი – აღსანიშნავი – ენობრივი ერთეული, რომლითაც აღნიშნულია ობიექტური რეალობის კონკრეტული, რეალურად არსებული საგანთა მიმართება ან თავად საგანი. დენოტატი გარე საწყაროს ობიექტი, კონკრეტულ საგანთა მიმართებაა.
- გვ. 31 კონცეპტი (ლათ. *conceptus* – აზრი, ცნება) – ფორმულირება, გონებრივი სახე, ზოგადი აზრი. ცნება. სახელის (ნიშნის) აზრობრივი მნიშვნელობა, ცნების შინაარსი. კონცეპტი არის ცნება გარე საწყაროს ობიექტის შესახებ, ის, რაც ვიცით მის შესახებ.
- გვ. 31 ექსტრაჰირება (ლათ. *extraho* – ამოვიღებ, გამოვიღებ) – ამოკრეფა, ამოღება.
- გვ. 32 პოლისემია – ერთი და იმავე სიტყვის მრავალმნიშვნელობანობა.
- გვ. 33 ემპირიული – გამოცდილებაზე დაფუძნებული.
- გვ. 37 ტრანსლიტერაცია – რაიმე ანბანზე დაწერილი ტექსტის გადმოცემა სხვა ანბანის საშუალებით.
- გვ. 39 კვანტიტატურობა – მოცულობა, რაოდენობა, რიცხვი, სიდიდე.
- გვ. 42 ფუნდამენტალური მეცნიერებები – ძირითადი, ყველაზე არსებითი მეცნიერებები.
- გვ. 43 კონცეფცია (ლათ. *conceptio* – გაგება, სისტემა) – რაიმე მოვლენის ახსნის, გაგების განსაზღვრული მეთოდი, ძირითადი თვალსაზრისი, ჩანაფიქრი, არსებითი, მნიშვნელოვანი იდეა ამ მოვლენის განსახილველად.
- გვ. 44 ოპტიმიზაცია – 1. შესაძლო ვარიანტებიდან საუკეთესო ვარიანტის შერჩევის პროცესი. 2. სისტემის (ოპტიმალური) საუკეთესო მდგომარეობაში მოყვანის პროცესი.
- გვ. 47 კლიშე – სტერეოტიპული გამოთქმა, რომელიც შექანიკურად წარმოიქმნება ტიპურ სამეტყველო კონტექსტებსა და სიტუაციებში; შაბლონური ფრაზა, გამონათქვამი. მაგ.: საკითხი ჯერ კიდევ გადასაჭრელია; პრობლემა აქტუალურია და ა.შ.
- გვ. 48 კონექტორები – დაკავშირების საშუალებანი, რომლებიც აერთიანებენ ტექსტის ერთეულებს.
- გვ. 56 იმპლიციტური – უხილავი, თვალთუდავად.
- გვ. 58 მორფემა (ბერძ. *μορφη* – ფორმა) – სიტყვის ნაწილი, რომელსაც აქვს განსაზღვრული მნიშვნელობა.
- გვ. 62. კოლდ-სიტყვები (*Schlagwörter*) – საყრდენი სიტყვა, პაროლი, რომლის დახმარებითაც ზდება ტექსტის შინაარსის გახსნა.
- გვ. 63. ნომინალური ფრაზა სიტყვათა ჯგუფია, რომელიც არსებითი სახელისა და მისი თანმხლები წევრებისგან შედგება.
- გვ. 68 იმპლიკაცია (ლათ. *implicatio* – მჭიდროდ დაკავშირება) – იმპლიკაცია არის ლოგიკური ექვივალენტი ქცევისა „თუ... მაშინ...“. იმპლიკაცია გულისხმობს აუცილებელ და აშკარა შედეგს მოცემული გამონათქვამიდან. სხვა განმარტებით, იმპლიკაცია – ეს არის ტანდენცია, რომ ვიგულისხმობთ სემანტიკური კომპონენტები. იგივეა, რაც ქვეტექსტი.
- გვ. 71 პერიფრაზი – სიტყვის ან გამოთქმის აზრის გადმოცემა სხვა სიტყვებით ან სხვა გამოთქმით ერთი და იმავე ენის ჩარჩოებში.
- გვ. 71 მარკირება (ფრ. *markuer* – აღნიშვნა) – რაიმე სახის ნიშანი, რომელთაც ზდება ტექსტის სასურველი ნაწილების მონიშვნა.
- გვ. 73 ობლიგატორული – სავალდებულო.
- გვ. 77 კოეზია – ტექსტის ელემენტების ბმულობა

ბოლოთმბა

წინამდებარე ნაშრომი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის კუბანიტარულ-ტექნიკური ფაკულტეტის თარჯიმან-რეფერენტის სპეციალობის სტუდენტებისათვისაა განკუთვნილი. წიგნზე მუშაობა საქმაოდ ზანგრძლივად მიმდინარეობდა, თითქმის 10 წლის განმავლობაში ჩვენს მიერ თანდათან მუშავდებოდა და იხვეწებოდა ის ზოგადი დებულებები, პრინციპები და მეთოდები, რომლებიც რეფერირებისა და ანოტირების რთულ პროცესში, ტექსტის კომპარესიის პროცედურაში გაარკვევდა მომავალ სპეციალისტებს. ცხადია, შემოთავაზებულ სახელმძღვანელოს არა აქვს პრეტენზია ერთადერთობასა და სრულყოფილებაზე, ამიტომ სიამოვნებით გავიზიარებთ ყველა შენიშვნას, რომელსაც კეთილგანწყობილი მკითხველი თუ ნაშრომით დაინტერესებული პირი შემოგვთავაზებს.

თავს მოვალედ ვთვლით, მადლობა გადავუხადოთ ყველას, ვინც გვეხმარებოდა წიგნზე მუშაობისას. მათ შორის განსაკუთრებით გვინდა გამოვყოთ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის გერმანული და ფრანგული ენების კათედრის დოცენტი, ქ-ნი ნ. შეწირული, კათედრის მასწავლებელი, ე. სოკოლოვა და ამავე კათედრის ახალგაზრდა მასწავლებელი ნ. ოსეფაშვილი. მათი ძალისხმევითა და მხარდაჭერით შესაძლებელი გახდა ამ სახელმძღვანელოს პრაქტიკული ნაწილის შედგენა, რისთვისაც კიდევ ერთხელ ვუხდით მათ მადლობას.

ავტორი

1. Асрибеков В. Б., Буйлова Н. М. Образы и обзорные издания по физике и некоторые критерии оценки их эффективности. – НТИ. Сер7, 1979, №28 с. 25-31.
2. Об ораторе. Книга III. В кн.: Античные теории языка и стиля. Под общей ред. О. М. Фрейенберг. М.-Л., Союзгиз, 1936.
3. Косолапов В. В.: Информационно-логический анализ научного исследования. Киев, УкрНИИНТИ, 1968.
4. Павлова В. П. Обучение конспектированию. М., Русский язык, 1978.
5. Михайлов А. И., Черный А. Н., Гуляревский Р. С. Научные коммуникации и информатика. М., Наука, 1976.
6. Lexikon der Sprachwissenschaftlicher Termini.
7. Шрейдер Ю. А. Информация и метainформация. – НТИ. Сер. 2, 1974, №4
8. Брюменау Д. И. Св_ртывание (раз_ртывание) информации. Классификация видов св_ртывания. – В кн: Современные методы библиотечно-информационного обслуживания. – (Проблемы анализа документов) / ЛГИК им. Н. К. Крупской. Л., 1978.
9. Glinz H. Soziologisches im Kernbereich der Linguistik. Skizze einer Texttheorie // Sprache und Gesellschaft. Schriften des Instituts für deutsche Sprache im Mannheim. – Düsseldorf, 1971. Bd. XIII.
10. Gniffke-Hubrig Ch. Textsorten. Erarbeitung einer Typologie von Gebrauchstexten in der 11 Klasse des Gymnasiums // Der Deutschunterricht. 1972. - 24 S. 39-52.
11. Глаузенбляз К. О характеристике и классификации речевых произведений. Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1978. . Вып. VIII. – с. 66-75.
12. ვ. ფურცელაძე. ტექსტის როგორც ენობრივი მოღვაწეობის წერილობითი გაცხადება. თბილისი, 1998, გვ. 38.
13. Boost K. Der deutsche Satz. Die Satzverflechtung, Deutschunterricht, 3, 1949.
14. ვ. სერგია, ტექსტის ლინგვისტიკა „გამომცემლობა განათლება“ 1989, გვ. 37.
15. БЭС. 3-е изд. М., Сов. энциклопедия, 1976, т. 25. с. 364.
16. Göze L.; Ernst W. B.; Hess-Lütich, Kurs Grammatik der deutschen Sprache. München, 1989 s. 431.
17. Ballstaedt s. – P. et. al. Texte verstehen – Texte gestalten, München, 1981.
18. Москальская О. И. Грамматика текста, М., 1981. с. 12.
19. Brinkmann H. Die deutsche Sprache, Gestalt und Leistung. 2. Auflage. Pädagogischer Verlag. Schwann. Düsseldorf.
20. Dressler W. Einführung in die Textlinguistik. 2.durchgesehene Auflage Max Niemeyer, Tübingen.
21. Гвенцадзе М. А. Прагматические аспекты классификации и структурирования текстов. АДД, Тбилиси, 1986, с. 6.
22. ვ. ფურცელაძე. ტექსტი როგორც ენობრივი მოღვაწეობის წერილობითი გაცხადება, გამომცემლობა „საშობლო“, თბილისი, 1998.
23. Брюменау, Д. И. Проблемы св_ртывания научной информации, Ленинград.

„Наука“, Ленинградское отделение, 1982.

24. Яшунская Ф. Каким должен быть отраслевой реферативный журнал. Обзор серии журнала „За овладение техникой“ -- техническая информация, 1932, №3, с. 10.

25. Подземский А. Я. Теория и практика советской технической библиографии. М.; б. г. 5. с. (ГНБ НКТП).

26. Симон К. Р. Проблемы реферативной периодики. – Сов. библиография, 1934, №3-4. с. 50.

27. Шамурин Е. И. Методика составления аннотаций. М., Изд-во Всесоюз. книжной палаты, 1959.

28. Коршунов О. П. Проблемы общей теории библиографии. М., Книга, 1975.

29. Koblitz I. Methoden des Referierens von Dokumenten, Leipzig, 1968.

30. Шавердова Л. Н. К вопросу об оптимальной структуре реферата. ПКИ.: Реферирование в общественных науках, теория и методика, АН СССР, ИНИОН, М., Наука, 1982.

31. Sprache und Praxis; Autorenkollektiv, Leitung: Studiendirektor Heinz Schmidt, VEB Verlag, Enzyklopedie, Leipzig, 1980.

32. ГОСТ 7.9.-77. Реферат и аннотация. Взамен ГОСТ 7.9.-70. Вед. 01.07.78. 5 с. Группа Т62 СССР.

33. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов – Вопросы теории и практики, 2-е переработанное дополненное издание. В кн.: Жанры информационной литературы, обзор, реферат. Изд-во „Книга“, 1983 (от рукописи к книге).

34. Горькова В. И., Образцова О. И. Вторичные документы и информационные издания (лекции), М., 1997.

35. Коллинсон

36. Schmidt W., Stock E. Rede-Gespräch-Diskussion, Grundlagen und Übungen, Leipzig, 1977.

37. Winter H. Das Kommunikationsverfahren „Referieren“ in englischsprachigen Artikeln der Zeitschrift „Nature“. In: Linguistische Studien, Reihe A, Arbeitsberichte, Berlin, 1985.

38. Кравченко И. Н. Теоретические и методические процессы реферирования (исторические науки) в кн.: Реферирование в общественных науках, теория и методика, АН СССР, ИНИОН, М., Наука, 1982.

39. Allen E. Principles of Drecis, New York, 1867. Champmen L. R. U. Precs Writing Model and Medhods. The Excitiment of Writing. vol. XIV London, 1966. Hensel G. Principles and Prectice of the Reproduktion Exercises, London, 1962.

40. Абрамова Л. А. Методика обучения письменному изложению на II курсе языкового вуза, Автореф. канд. дис., М., 1975.

41. Sprache und Praxis, Autorenkollektiv, Leitung: Studiendirektor Heinz Schmidt; VEB Verlag, Enzyklopädie Leipzig, 1980.

42. Михайлов А. Ч., ЧЛрный А. И., Гуляревский Р. С. Основы информатики, 2-е изд. перераб. и доп. М., Наука, 1968.

43. აჭა
44. Брюмпау Д. И. Проблемы св. ртывания научной информации, Ленинград, „Наука“, Ленинградское отделение, 1982.
45. Займан Дж. Информация, связь, знание. – Успехи физических наук, 1970, т. 101, вып. 1, с. 66.
46. Loon H. P. – The automatic creation of literature abstracts, 1958.
47. Пурто В. А. Об автоматическом реферировании на основе статистического анализа текста. “Доклады на конференции по обработке информации машинному переводу и автоматическому чтению текста”, вып. 9. М., 1961.
48. Лосева Л. М. К изучению межфразовой связи (Абзац и сложное синтаксическое целое). – Русский язык в школе, 1967, №1 с. 89-94.
49. Карасев С. А. Исследование некоторых критериев значимости предложений при автоматическом квазиреферировании. НТИ. Сер 2, 1974, №12.
50. Гиндин С. И. Методы автоматического фрагментирования текста, опирающиеся на характеристики внутреннего состава фрагментов. – ВКИ.: Семантика и информатика. М., ВИНТИ, 1974, вып. 9.
51. Лаврентьева Г. А. Об одном способе частично-формализованного индексирования сжатых текстов. – В кн.: Еруды 3-й Всесоюз. конф. по информационно-поисковым системам и автоматизированной обработке научно-технической информации. М., ВИНТИ, 1967. т. 1.
52. Севбо И. П. Структура связного текста и автоматизация реферирования. М., Наука, 1969.
53. Аграев В. А., Бородин В. В., Глебский Ю. В. О некоторых методах автоматического реферирования, ЧГ. зап. Горьковского ун-та. Вып. 66, 1963.
54. Sprache und Praxis, Autorenkollektiv, Leitung: Studiendirektor Heinz Schmidt, VTD Verlag, Enzyklopädie Leipzig, 1980.
55. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов – Вопросы теории и практики, 2-е переработанное, дополненное издание. В кн.: Жанры информационной литературы, Обзор, Реферат, Изд-во „Книга“, 1983 (от рукописи к книге).
56. Бахтина Л. Н., Кузьмич И. П., Лариохина Н. М. Обучение реферированию научного текста. Учебное пособие для иностранцев, изучающих русский язык. Изд-во моск-го университета, 1988.
57. ვ. სერგია „ტექსტის ლინგვისტიკა“, „განათლება“, 1989.
58. Зарубина Н. Д. К вопросу о лингвистических единицах текста – В кн.: Синтаксис текста, М., 1979.
59. Dressler, Einführung in die Textlinguistik, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1973.
60. Москальская О. И. Грамматика текста, М., 1981.
61. Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini, VEB Bibliographisches Institut Leipzig.
62. Бахтина Л. Н., Кузьмич И. П., Лариохина Н. М. Обучение реферированию научного текста. Учебное пособие для иностранцев, изучающих русский язык. Изд-во моск-ого университета, 1988.
63. Леонтиева Н. Н. Автоматический перевод как понимание и реферирование. В кн.: Прикладные и экспериментальные лингвистические процессы, Новосибирск. 1982.

64. Ковальчук Т. И. Лингвистические характеристики реферативного жанра и обучающий потенциал реферирования, Конг. дис. Киев, 1980.

65. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов – Вопросы теории и практики, 2-е переработанное, дополненное издание. В кн.: Жанры информационной литературы, Обзор, Реферат, Изд-во „Книга“, 1983.

66. Кравченко И. Н. Теоретические и методические процессы реферирования (исторические науки) А кн.: Реферирование в общественных науках. Теория и методика, АН СССР, ИНИОН., М., Наука, 1982.

67. Зубенко В. В. Свѣтываемость общественно-научной информации: К постановке вопроса. В кн.: Реферирование в общественных науках. М., Наука, 1982.

68. Виноградов В. А. Общественные науки и информация, М., Наука, 1978.

69. Agamjanova V., Gulena M. Phrase-Book for science students, Riga, 1974.

70. Chapman L.R.H. Op. cit.; Campbell R. R. English Composition for Foreign Students, London, 1967.

71. Зорина Н. Д. Обучение аннотированию и реферированию иностранной литературы по специальности в неязыковом вузе. Автор. дис-на соиск. уч. степ. канд. пед. наук, М., 1973.

72. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов – Вопросы теории и практики, в кн.: Жанры информационной литературы, Обзор, Реферат, Изд-во, Книга, 1983.

73. Вейзе А. А. Реферирование текста. Минск, изд-во БТУ им. В. И. Ленина, 1978.

74. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов – Вопросы теории и практики, в кн.: Жанры информационной литературы, Обзор, Реферат, Изд-во, Книга, 1983.

75. Maizell R. E., Smith I. F., Zinger T. E. Abstracting scientific and technical literature: An introductory guide and text for scientists, abstractors and management N. Y. etc: Wileyinterscience, 1971.

76. Миронова В. Ю. Лингвистическая характеристика речевого жанра научно-технического реферата: на материале нем. научн.-техн. рсф. журн. Автореф. дис ... канд. филол. наук. М., Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореца, 1975.

77. Абрамова Л. А. Методика обучения письменному изложению на курсе языкового вуза, Автореф. канд. дис., М., 1975.

78. Соловьев В. И. Составление и редактирование рефератов – Вопросы теории и практики, в кн.: Жанры информационной литературы, Обзор, Реферат, Изд-во, Книга, 1983.

79. Schweisheimer W. Auto-abstracting mit einer IBM 704. „Elektronische Datenverarbeitung“, 1964, №4.

ლექსიკონები:

1. ქსე. (1984). ტ. 1-11. მთავარი სამეცნიერო რედაქცია. თბილისი.
2. ქართული ლექსიკონი. (1884). შედგენილი საბა-სულხან ორბელიანისგან, გამოცემული რაფ. დ. ერისთავის რედაქტორობით, ალექსანდრე ეპისკოპოზის საფასითა, არსენ კალანდაძის და აშხ. სტამბა. თბილისი.
3. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. (1950). ტ. 1. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა. თბილისი.
4. ლიტერატურათმცოდნეობის ტერმინთა მოკლე ლექსიკონი. (1966). გამომცემლობა „ნაკადული“.
5. ჭილაია ა. ლიტერატურათმცოდნეობის ძირითადი ცნებები. (1971). თსუ გამომცემლობა. თბილისი.
6. Ахманова О.С., Словарь лингвистических терминов. (1966). Советская энциклопедия. Москва.
7. Философский энциклопедический словарь. (1983). Советская энциклопедия. Москва.
8. Bußmann H., Lexikon der Sprachwissenschaft. (1990). Alfred Kröner. Stuttgart.
9. Conrad R., Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini. (1985). VEB Bibliographisches Institut. Leipzig.
10. Lewandowski Th., Linguistisches Wörterbuch in drei Bänden. (1984-1985). Vierte neu bearbeitete Auflage. Quelle & Meyer. Heidelberg Wiesbaden.
11. Wahrig G., Deutsche Wörterbuch. (1986) Mosaik. München.
12. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache in 6 Bänden. (1975). Herausgegeben von Ruth Klappenbach und Wolfgang Stainiz. Siebente verbesserte Auflage. Akademie-Verlag-Berlin.

დიქტომია ინფორმაცია-მეტაინფორმაცია საინფორმაციო მომსახურების სფეროში პირველად შემოიტანა ი. ა. შრეიდერმა. იგი ინფორმაციას უწოდებს ტექსტის იმ ელემენტებს, რომლებშიც აისახება ტექსტის ძირითადი შინაარსი და ამ შინაარსთან დაკავშირებული ორიგინალური თვალსაზრისები, ხოლო მეტაინფორმაცია ეს არის ცნობები მოცემულ ტექსტზე. ნებისმიერი ტიპის მეორად ტექსტში მისი მაზნობრივი დანაშნულების მიხედვით უნდა იყოს ინფორმაციისა და მეტაინფორმაციის ელემენტების ოპტიმალური შეხამება. მეტაინფორმაცია საინფორმაციო მომსახურების სფეროს პერეოგატივია* და მისი ამოცანაა ინფორმაციის კოდირება*, შენახვა და გავრცელება.⁷

დ. ი. ბრუმენაუ ინფორმაცია – მეტაინფორმაციის დიქტომიაზე დაყრდნობით გამოყოფს ინფორმაციის შეკვეცისადმი ორგვარ მიდგომას – მეტაინფორმაციულსა და ინფორმაციულს. მეტაინფორმაციული კვეცა გულისხმობს იმ ტიპის მეორადი დოკუმენტების შექმნას, რომელთა მიზანია მიზნული დოზით გახსნან თემა და მოახდინონ მისი კოდირება. ამ ჯგუფს მიეკუთვნება ე. წ. ბიბლიოგრაფიული დოკუმენტაცია. (ანოტაცია, ბიბლიოგრაფიული აღწერა, წინასიტყვაობა, შესავალი, სასწავლო კურსების პროგრამები, გამოცემლობის საცნობარო აპარატები და სხვ.) ყველა ამ დოკუმენტში არის „ინფორმაცია ინფორმაციაზე“.⁸

ინფორმაციული შეკვეცისას უნდა შედგეს ისეთი დოკუმენტი, რომლის მიზანია შექმნას ინფორმაციის უშუალო წყარო განსაზღვრული ტიპის ადრესატისათვის. ეუწოდოთ ამ რიგის ინფორმაციას ფაქტოგრაფიულ-კონკეტუალური. მას მიეკუთვნება მეორადი დოკუმენტები კვეცის სხვადასხვა ზარისხით – რეფერატები, ანოტაციები, ექსპრესინფორმაცია, რეფერატული მიმოხილვები და სხვ.

ბანსხვაშეშება მხატვრული ტექსტების მოკლე შინაარსის ბანსაზღვრასა და სამეცნიერო-პუბლიცისტური ტექსტების აზრობრივ კომპარეზიას შორის

არსებული პრინციპული განსხვავება მხატვრული ტექსტების მოკლე შინაარსის განსაზღვრასა და სამეცნიერო თუ პუბლიცისტური ტექსტების აზრობრივ კომპარეზიას შორის მოითხოვს დაზუსტებას, რათა თავიდან ავიცილოთ ცნებათა და ტერმინთა აღრევა და თითოეულ ტერმინს მიეწინოთ ოპერირების საკუთარი სფერო. აუცილებელია წარმოვანიოთ დიქტომია: მხატვრული ტექსტის შინაარსი და სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების შინაარსი; მხატვრული ტექსტის შინაარსის განსაზღვრა, მისი მოკლედ გადმოცემა და სამეცნიერო და პუბლიცისტური ტექსტების შინაარსის მოკლედ გადმოცემა, ანუ კომპარეზია.

ტექსტთა ტიპები და მათი კლასიფიკაცია არ შეადგენს ჩვენი კვლევის მიზანს, თუმცაღა გვერდს ვერ ავუვლით ამ პრობლემას და მოკლედ შევხებით მას, რადგან ჩვენს მიერ განსახილველი მხატვრული და სამეცნიერო თუ პუბლიცისტური ტექსტები სხვადასხვა ტიპის ტექსტებს მიეკუთვნება. მათ განსხვავებული სტრუქტურული და სემანტიკური აგებულება, სხვადასხვა ინტენცია და ინფორმაციული დატვირთვა აქვთ.

1. გლინიკი ტექსტთა კლასიფიკაციას საფუძვლად უდებს ავტორის ინტენციას და ცალკე ჯგუფად გამოყოფს პუბლიცისტური ჟანრის ტექსტებს, რომლებიც საზოგადოებრივ მოვლე-

ნებს ასახავენ. ავტორი ასეთი მოვლენის აღწერისას პასუხისმგებელია იმაზე, თუ რამდენად სარწმუნოა სტატიის შინაარსი. იგი გვამცნობს ისეთი ფაქტების, ზღოშილებების შესახებ, რომლებსაც ნამდვილად ჰქონდათ ადგილი და მკითხველს აწვდის ფაქტოგრაფიულ ინფორმაციას, რომელსაც ავტორი თავის მხრივ აძლევს შეფასებას. ამ ტიპის ტექსტებს პ. გლინცი მიაკუთვნებს პუბლიცისტურ ლიტერატურას, შეტყობინებებს, მონოგრაფიებს⁹.

ავტორის ინტენციის გათვალისწინებით ქ. გნიფჟე-ჰუბრიგი ცალკე ჯგუფად გამოყოფს სამეცნიერო ტექსტს, ფილოსოფიურ ტექსტს. შეტყობინებას¹⁰. სამეცნიერო ტექსტის ავტორის ინტენციაა მიაწოდოს დინტერესებულ პირთა წრეს კონკრეტულ სამეცნიერო დარგში ინფორმაცია მის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებისა თუ აღმოჩენების შესახებ, რაც მკითხველს შეუვსებს და გაუმდიდრებს ცოდნას და დაეხმარება მას შემდგომ კვლევაში.

ჩეხი ლინგვისტი კ. გლაუზენბლაზი¹¹ ტექსტთა ტიპების კლასიფიკაციას საფუძვლად უდებს ტექსტის სტრუქტურას – მარტივია თუ რთული ტექსტის სტრუქტურა და ამის მიხედვით განასხვავებს:

1. ერთგვაროვანი რთული სტრუქტურის მქონე მხატვრულ ტექსტებს. მხატვრულ ტექსტში შეიძლება იყოს რამდენიმე თემა, ქვეთემა და ორმაგი აზრი. სტრიქონებს შორის მკითხველმა შეიძლება ამოიკითხოს ქვეტექსტები.

მხატვრულ (პოეტურ) ტექსტებში ინდივიდუალური საწყისი მძლავრობს, თვითგამოხატვის ფორმები თავისუფალია, რაც ინტერპრეტაციების სიმრავლეს წარმოშობს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში გაგება შეიძლება იყოს მიახლოებითი და არა აბსოლუტური.¹²

2. რთული სტრუქტურა აქვთ აგრეთვე პუბლიცისტურ საგანთო ტექსტებს, რომლებიც მკითხველმა შეიძლება ორნაირად წაიკითხოს – ან სრულად, თავიდან ბოლომდე, ან სწრაფად და გაკერით – მხოლოდ სათაურები, ქვესათაურები, აბზაცები, რომლებიც ბუკი სინოფითაა დაბეჭდილი. პუბლიცისტური ტექსტი (პოპულარულ-სამეცნიერო, საყოფაცხოვრებო, რელიგიური, ისტორიული და მრავალი სხვა) ექვემდებარება კომპრესიას, რომლის შედეგადაც მივიღებთ მოკლე ინფორმაციას.

3. რთული სტრუქტურა აქვს აგრეთვე ზოგადად სამეცნიერო ტექსტს. სამეცნიერო ტექსტები ტიპიური ტექსტებია და მათ კომპოზიციური სიმწკრივე აქვთ. მათი მონოთემატურობა ხელს უწყობს ტექსტში თემის თანმიმდევრულ განვითარებას და ლოგიკური მიმართულებების მკაფიოდ გამოხატვას. ნებისმიერი დარგის სამეცნიერო ტექსტი დაახლოებით ერთ სტანდარტზეა აგებული. იგი შედგება სათაურის, პირველი მიკროტექსტის (საკითხის დასმა, შესავალი), ძირითადი მიკროტექსტის (თემის გაშლა, დასაბუთება) და ბოლო მიკროტექსტისაგან (დასკვნა). ხშირად სამეცნიერო ტექსტს ახლავს კიდევ ანოტაცია სათაურის შემდეგ ან სტატიის ბოლოს (ჩვეულებრივ უცხო ენაზე, ეს მიკროტექსტი ფაქულტატურია). ტექნიკური დარგის სამეცნიერო ტექსტი ხშირ შემთხვევაში „ძირითადი ტექსტისა“ და „დამხმარე ტექსტისაგან“ შედგება. კ. გლაუზენბლაზი ძირითად ტექსტს უწოდებს თავად სამეცნიერო-ტექნიკური დარგის სტატიას, პუბლიკაციას, ხოლო დამხმარე ტექსტად იგი მიიჩნევს შენიშვნებს ან განმარტებებს, რომლებიც მოხლეკს ძირითად ტექსტს. მკითხველის ინტენციის თანახმად ამ ტიპის ტექსტი შეიძლება წაითხოს იქნეს ან მთლიანად, შენიშვნებისა და განმარტებების, ანუ დამხმარე ტექსტის თანხლებით, ან მხოლოდ ძირითადი ტექსტი. ვთვლით, რომ ესეც ის შემთხვევაა, რომელიც ექვემდებარება კომპრესიას და რომლის შედეგადაც მივიღებთ მოკლე ტექსტს.

1. თარგმანი სემანტიკური ადეკვატურობის მოთხოვნის დაცვით.

2. უცხოენოვანი ტექსტის კომპრესია.

3. რეფერატის აგება ნორმების მიხედვით.

მეორე ეტაპზე გამოყოფენ ორ პუნქტს:

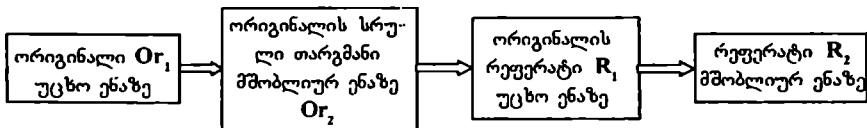
1. რეფერენტი ტექსტს თარგმნის ზეპირად, ტექსტის კითხვისას ის უშუალოდ აღიქვამს მის შინაარსს. წერილობით ითარგმნება ტექსტის უფრო მეტად მნიშვნელოვანი და რთული ნაწილები, ცალკეული ფრაზები, სიტყვები და ტერმინები, რომლებიც შეიძლება რეფერირების პროცესში ჩაერთოთ რეფერატში.

2. რეფერენტს, რომელიც არაა გაღებულნი ზუსტად ასახოს თარგმანში ორიგინალის სტილი და თავისებურებანი, როგორც ეს მოეთხოვება მთარგმნელს ტექსტის სრული თარგმნისას, შეუძლია თავისუფლად მოეკიდოს ორიგინალს, უფრო ფართოდ გამოიყენოს ადეკვატური სუბსტიტუტები, მოახდინოს გადაადგილება, გააერთიანოს მონათესავე საკითხები, რომლებიც სტატიის სხვადასხვა ადგილებშია განხილული და ა.შ.⁷⁸

არასგობის მოსაზრება, რომ რეფერატის თარგმანი ერთდროულად გულისხმობს თარგმანსა და რეფერირებასა და ამდენად, ამ სახის თარგმანს რეფერატულ თარგმანს უწოდებენ. ამ მოსაზრების ავტორები ფიქრობენ, რომ რეფერატული თარგმნის სპეციფიკა როგორც თარგმნის, ასევე რეფერირების თავისებურებებით გამოირჩევა და რეფერატულ თარგმანს უწოდებენ ერთდროულად ორიგინალის თარგმნისა და რეფერატის შედგენის (რაც გულისხმობს სემანტიკურ ადეკვატურობას, კომპრესიას) შედეგად მიღებულ ტექსტს.

ჩვენთვის უფრო მისაღებია აზრი იმის შესახებ, რომ ჯერ უნდა შედგეს რეფერატი ორიგინალის ენაზე და შემდეგ ითარგმნოს იგი მშობლიურ ენაზე.⁷⁹

საგულისხმო ფაქტად გვეჩვენება ის, რომ ჩვენს მიერ ზემოთ წარმოდგენილმა ფორმულირებამ $Or \Rightarrow R_1 \Rightarrow R_2$ შეიძლება სახეცვლილებაც განიცადოს და ეტაპობრივად ასეთი სახე მიიღოს: ორიგინალის სრული თარგმანი მშობლიურ ენაზე $R_1 \Rightarrow R_2$, ანუ უცხოენოვანი ორიგინალის მთელი ტექსტის სრული თარგმანი მშობლიურ ენაზე, რის საფუძველზეც შედგება R_1 უცხო ენაზე, რომელიც საბოლოოდ ითარგმნება მშობლიურ ენაზე და რეზულტატად მივიღებთ R_2 -ს. სქემატურად ეს ასე გამოიხატება:

ცხადია, ამგვარი ფორმულირება ართულებს რეფერირებისა და რეფერატის თარგმნის პროცესს, თუმცა დაშვება რეფერენტს ამგვარმა პროცედურამ შეიძლება სარგებლობაც მოუტანოს. აქ ეტაპს $Or_1 \Rightarrow Or_2$ ე.წ. „დამხმარე“ ფუნქცია აქვს და იგი გარდამავალ რგოლად შეიძლება ჩაითვალოს, ამდენად ამ თანმიმდევრობას არ მივიჩნევთ საკვლედილოდ, თუმცა რაც შემთხვევებში ის შეიძლება აუცილებელიც აღმოჩნდეს.

ისიც აღსანიშნავია, რომ $Or_1 \Rightarrow Or_2 \Rightarrow R_1 \Rightarrow R_2$ ფორმულირების Or_2 ეტაპი შეიძლება განხორციელდეს როგორც ზეპირად, ასევე წერილობით. რასაკვირველია, ეს იმაზეა დამოკიდებული, თუ როგორ ფლობს რეფერენტი უცხო ენას. ვითვალისწინებთ რა იმ ფაქტს,